

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Αθανάσιος Σασσάνης
Α.Μ.: 2068

Έννομες συνέπειες δικαστικών αποφάσεων στο αστικό και διοικητικό δικονομικό δίκαιο

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ
ΑΘΗΝΑ, 2021
Αθανάσιος Σασσάνης

Έννομες συνέπειες δικαστικών αποφάσεων στο αστικό και διοικητικό δικονομικό
δίκαιο

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ: Καθηγητής κ. Γεώργιος Ορφανίδης	
ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ: Καθηγητής κ. Γεώργιος Ορφανίδης, Καθηγητής κ. Ιωάννης Δεληκωστόπουλος, Καθηγητής κ. Παύλος-Μιχαήλ Ευστρατίου	
ΕΠΤΑΜΕΛΗΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ	
Καθηγητής	κ.Στέφανος-Σπυρίδων Πανταζόπουλος
Καθηγητής	κ. Δημήτριος Τσικρικάς
Καθηγητής	κ. Νικόλαος Κατηφόρης
Καθηγήτρια	κα Φλώρα Τριανταφύλλου

Copyright © Αθανάσιος Σασσάνης, 2021

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ (σελ. 7)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ (σελ. 11)

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Οι έννομες συνέπειες των δικαστικών αποφάσεων κατά το αστικό δικονομικό δίκαιο (σελ. 13)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Το δεδικασμένο (σελ. 13)

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟ: Η έννοια και η λειτουργία του ουσιαστικού δεδικασμένου (σελ. 13)

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ: Τα αντικειμενικά όρια του δεδικασμένου (σελ. 16)

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ : Δεδικασμένο για το κύριο ζήτημα (σελ. 16)

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ: Δεδικασμένο για το προδικαστικό ζήτημα (σελ. 24)

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΤΗ: Η προβληματική των ενστάσεων (σελ. 33)

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΕΤΑΡΤΗ: Δεδικασμένο για το δικονομικό ζήτημα (σελ. 44)

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟ: Τα υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου (σελ. 48)

ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟ: Τα χρονικά όρια του δεδικασμένου (σελ. 55)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η διαπλαστική ενέργεια (σελ. 60)

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟ: Γενικά (σελ. 60)

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η διαπλαστική ενέργεια των αποφάσεων που δέχονται διαπλαστικές αγωγές (σελ. 63)

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟ: Οι συνέπειες των αποφάσεων που δέχονται αιτήσεις της γνήσιας εκουσίας δικαιοδοσίας (σελ. 70)

ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟ: Παρέκβαση αναφορικά με το <<έναντι πάντων>> δεδικασμένο (σελ. 74)

ΤΜΗΜΑ ΠΕΜΠΤΟ: Συμπεράσματα Κεφαλαίου (σελ. 78)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Η εκτελεστικότητα (σελ. 81)

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟ: Γενικά (σελ. 81)

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η προσωρινή εκτελεστικότητα σε βάρος του Δημοσίου (σελ. 85)

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Οι έννομες συνέπειες των δικαστικών αποφάσεων κατά το διοικητικό δικονομικό δίκαιο (σελ. 88)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Το δεδicasμένο (σελ. 88)

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟ: Η έννοια και η λειτουργία του δεδicasμένου (σελ. 88)

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ: Τα αντικειμενικά όρια του δεδicasμένου (σελ. 91)

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ : Δεδicasμένο για το κύριο ζήτημα (σελ. 91)

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ: Δεδicasμένο για το προδικαστικό ζήτημα (σελ. 97)

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΤΗ: Η προβληματική των ενστάσεων (σελ. 100)

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΕΤΑΡΤΗ: Δεδicasμένο για το δικονομικό ζήτημα (σελ. 102)

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟ: Τα υποκειμενικά όρια του δεδicasμένου (σελ. 104)

ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟ: Τα χρονικά όρια του δεδicasμένου (σελ. 107)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η διαπλαστική ενέργεια (σελ. 110)

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟ: Γενικά (σελ. 110)

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η διαπλαστική ενέργεια των αποφάσεων που δέχονται αιτήσεις ακυρώσεως (σελ. 114)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Η εκτελεστότητα (σελ. 126)

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ: Συμπεράσματα (σελ. 129)

ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ (σελ. 132)

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ (σελ.133)

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ (σελ. 137)

ΠΙΝΑΚΑΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

ΑΕΔ= Ανώτατο Ειδικό Δικαστήριο

ΑΕΙ= Ανώτατο Εκπαιδευτικό Ίδρυμα

ΑΚ= Αστικός Κώδικας

Αντίθ.= αντίθετος

ΑΠ= Άρειος Πάγος

Αρ= Άρθρο

Αρμ= Αρμενόπουλος

ΑρχΝ= Αρχείο Νομολογίας

βλ.= βλέπε

γνωμ.= γνωμοδότηση

Δ= Δίκη

ΔΔ= Διοικητική Δίκη

ΔΕΕ= Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών

ΔΕΚ= Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Κοινότητας

ΔΕΠ= Διδακτικό και Ερευνητικό Προσωπικό

ΔΕφΑθ= Διοικητικό Εφετείο Αθηνών

ΔΕφΘεσ= Διοικητικό Εφετείο Θεσσαλονίκης

ΔΕφΛαρ= Διοικητικό Εφετείο Λάρισας

ΔΕφΠειρ= Διοικητικό Εφετείο Πειραιά

ΔΠΑ= ΔΠρΑθ= Διοικητικό Πρωτοδικείο Αθηνών

ΔΠΘράκης= Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

ΔΦΝ= Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας

ΕΔ= ΕλΔνη= ΕλλΔνη= Ελληνική Δικαιοσύνη

εδ.= εδάφιο

ΕΔΠολ= Επιθεώρηση Δικαίου Πολυκατοικίας

ΕΕ= Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΕΔ= Ένωση Ελλήνων Δικονομολόγων

ΕΕΝ= Εφημερίδα των Ελλήνων Νομικών
ΕισΝΑΚ= Εισαγωγικός Νόμος Αστικού Κώδικα
ΕλΣυν= Ελεγκτικό Συνέδριο
ΕΝΔ= Επιθεώρηση Ναυτιλιακού Δικαίου
ΕΝΦΙΑ= Ενιαίος Φόρος Ιδιοκτησίας Ακινήτων
ΕΟΚ= Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
επ.= επόμενα
ΕπισκΕΔ= Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου
ΕΠολΔ= Επιθεώρηση Πολιτικής Δικονομίας
ΕΡΝΟΜΑΚ= Ερμηνεία-Νομολογία Αστικού Κώδικα
ΕΣΔΑ= Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου
ΕφΑΔ= Εφαρμογές Αστικού Δικαίου
ΕφΑθ= Εφετείο Αθήνας
ΕφΘεσ= Εφετείο Θεσσαλονίκης
ΕφΘρ= Εφετείο Θράκης
ΕφΚρ= Εφετείο Κρήτης
ΕφΛαρ= Εφετείο Λάρισας
ΕφΠατρ= Εφετείο Πάτρας
ΕφΠειρ= Εφετείο Πειραιά
ΙΚΑ= Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων
ΚΒΣ= Κώδικας Βιβλίων και Στοιχείων
ΚΔΔ= Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας
ΚΠΔ= Κώδικας Ποινικής Δικονομίας
ΚΠολΔ= Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
ΜΕφΠειρ= Μονομελές Εφετείο Πειραιά
ΜΠΑ= Μονομελές Πρωτοδικείο Αθήνας
ΜΠΑγριν= Μονομελές Πρωτοδικείο Αγρινίου
ΜΠΒολ= Μονομελές Πρωτοδικείο Βόλου

ΜΠΗλ= Μονομελές Πρωτοδικείο Ηλείας
ΜΠΘεσ= Μονομελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης
ΜΠΠειρ= Μονομελές Πρωτοδικείο Πειραιά
Ν= Νόμος
Ν/γία= Νομολογία
ΝοΒ= Νομικό Βήμα
ΝΠΔΔ= Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
ΝΣΚ= Νομικό Συμβούλιο του Κράτους
ΟΛΑΠ= Ολομέλεια Αρείου Πάγου
ΟΛΕλΣυν= Ολομέλεια Ελεγκτικού Συνεδρίου
ΟΛΣτΕ= Ολομέλεια Συμβουλίου της Επικρατείας
ο.π.= όπως προηγουμένως
ΟΤΑ= Οργανισμός Τοπικής Αυτοδιοίκησης
p= page
π.δ.= πδ= προεδρικό διάταγμα
παρ.= παράγραφος
περ.= περίπτωση
ΠολΔ= Πολιτική Δικονομία
ΠΠΑ= Πολυμελές Πρωτοδικείο Αθήνας
ΠΠΘεσ= Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης
ΠΠΠειρ= Πολυμελές Πρωτοδικείο Πειραιά
Πρβλ= παραβολή
π.χ.= παραδείγματος χάριν
Σ= Σύνταγμα
σελ.= σελίδα
ΣτΕ= Συμβούλιο της Επικρατείας
στοιχ.= στοιχείο
Συμβ= Συμβούλιο

ΣχΠολΔ= Σχέδιον Πολιτικής Δικονομίας

ΤΔΕ= Τοπική Διοικητική Επιτροπή

ΤΝΠ= Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών

ΤΝΠ ΔΣΑ= Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών

Τρ= Τρ/λές= Τριμελές

ΦΠΑ= Φόρος Προστιθέμενης Αξίας

ΧρΙΔ= Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης αποτελούν οι έννομες συνέπειες των δικαστικών αποφάσεων στο αστικό δικονομικό και το διοικητικό δικονομικό δίκαιο. Πρόκειται για συγκριτική μελέτη ανάμεσα στους δύο δικονομικούς κλάδους. Οι δύο δικονομίες μέχρι σήμερα πορεύονται χωριστά. Πρώτον, από νομοθετική άποψη. Το αστικό δικονομικό δίκαιο διέπεται από τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, ενώ το διοικητικό δικονομικό δίκαιο, κατά βάση, αφενός από το προεδρικό διάταγμα 18/1989 για την δικονομία ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας, αφετέρου από το ΚΔΔ, ως προς την δικονομία ενώπιον των διοικητικών δικαστηρίων της ουσίας. Δεύτερον, από την άποψη της δικαιοδοσίας. Οι αστικές διαφορές επιλύονται ενώπιον των πολιτικών δικαστηρίων, ενώ οι διοικητικές διαφορές από το Συμβούλιο της Επικρατείας, τα τακτικά διοικητικά δικαστήρια, ή το Ελεγκτικό Συνέδριο. Τρίτον, από την άποψη της θεωρητικής επεξεργασίας. Εκτός από ελάχιστες εξαιρέσεις, στην θεωρία του αστικού δικονομικού δικαίου, δεν υφίστανται αντίστοιχες αναφορές με αυτές της διοικητικής δικονομίας. Πολύ περισσότερο τα θεωρητικά έργα γύρω από το διοικητικό δίκαιο αρκούνται σε μικρές αναφορές στα διδάγματα της πολιτικής δικονομίας, αν και η τελευταία εν γένει αναγνωρίζεται ως οιοονεί αρχέτυπο έναντι της διοικητικής δικονομίας.

Εντούτοις, η ανάγνωση των σχετικών νομοθετημάτων αναδεικνύει την προσέγγιση της πολιτικής δικονομίας με την διοικητική, τουλάχιστον ως προς τις έννομες συνέπειες των δικαστικών αποφάσεων. Μεταξύ των Κωδίκων λανθάνει ένας συσχετισμός.

Επίσης, στην νομοθεσία δεν ελλείπουν περιπτώσεις στις οποίες διοικητικές διαφορές ουσίας υπάγονται στην δικαιοδοσία των πολιτικών δικαστηρίων. Εξάλλου, το ίδιο το Σύνταγμα (Σ 94 παρ. 3) επιτρέπει, υπό προϋποθέσεις, την εκδίκαση ιδιωτικών διαφορών από τα διοικητικά δικαστήρια, όπως και διοικητικών διαφορών ουσίας από τα πολιτικά δικαστήρια. Επομένως, ο διαχωρισμός των δικαιοδοσιών δεν είναι απόλυτος.

Περαιτέρω, τόσο στην θεωρία των δύο γνωστικών αντικειμένων όσο και στην νομολογία των πολιτικών και των διοικητικών δικαστηρίων παρατηρείται ότι οι διαπιστώσεις γύρω από το αντικείμενο της παρούσας μελέτης παρουσιάζουν όχι μόνο διαφορές, αλλά και σημαντικές ομοιότητες. Συνεπώς, ενδείκνυται η συγκριτική επισκόπηση, ούτως ώστε να αναδειχθούν οι συγκλίσεις και οι αποκλίσεις ανάμεσα στην πολιτική και τη διοικητική δικονομία, σε συνάρτηση με τις έννομες συνέπειες των αποφάσεων.

Η παρούσα εργασία επομένως, αναλύει το δεδικασμένο, τη διαπλαστική ενέργεια και την εκτελεστικότητα κατά τον ΚΠολΔ, αλλά και το π.δ 18/89 και τον ΚΔΔ. Στο δεδικασμένο και τη διαπλαστική ενέργεια δίνεται και η μεγαλύτερη βαρύτητα.

Οι στόχοι της έρευνας είναι πολλαπλοί. Στόχος της έρευνας, σε ένα πρώτο επίπεδο, είναι να αναδείξει ότι τα δύο αυτά δικονομικά πεδία δεν είναι ανεξάρτητα μεταξύ τους. Απεναντίας συνδέονται και έχουν κοινά σημεία, όπως και διαφοροποιήσεις. Σε ένα δεύτερο επίπεδο η έρευνα στοχεύει να εξηγήσει τους λόγους για τους οποίους οι έννομες συνέπειες των αποφάσεων ανάμεσα στα εξεταζόμενα δικονομικά πεδία, εμφανίζουν ομοιότητες και διαφορές.

Ένας περαιτέρω στόχος είναι να καταδειχθεί ότι η συγκριτική μελέτη, βοηθά στην πληρέστερη κατανόηση των σχετικών ζητημάτων. Οι έννομες συνέπειες των αποφάσεων κατά τον ΚΠολΔ, έχουν υποστεί σημαντική θεωρητική και νομολογιακή επεξεργασία, με αποτέλεσμα η κατανόησή τους να αποτελεί οδηγό και για την διοικητική δικονομία. Παράλληλα, όπως θα φανεί παρακάτω, οι ιδιαιτερότητες, η πολυπλοκότητα, αλλά και ο πιο σύγχρονος χαρακτήρας των συναφών ρυθμίσεων στη διοικητική δικονομία, δίνουν σημαντικές κατευθύνσεις και για την πολιτική δικονομία.

Στα επόμενα, θα εξετασθούν πρώτα οι έννομες συνέπειες των αποφάσεων κατά το αστικό δικονομικό δίκαιο (Μέρος Πρώτο). Κατόπιν, η έρευνα επικεντρώνεται στα αντίστοιχα ζητήματα στο πλαίσιο της διοικητικής δικονομίας (Μέρος Δεύτερο). Στο τέλος, θα επιχειρηθεί η συναγωγή συμπερασμάτων με κριτική ανάγνωση των ρυθμίσεων των δύο δικονομιών.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: Οι έννομες συνέπειες των δικαστικών αποφάσεων κατά το αστικό δικονομικό δίκαιο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Το δεδicasμένο

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟ: Η έννοια και η λειτουργία του ουσιαστικού δεδicasμένου

Η διάταξη του άρθρου 321 ΚΠολΔ καθιερώνει το δεδicasμένο ως έννομη συνέπεια της δικαστικής απόφασης¹. Πλην όμως, δεν δίνει τον απαιτούμενο εν προκειμένω ορισμό του. Η θεωρία αναφέρεται στις έννοιες του τυπικού και το ουσιαστικού δεδicasμένου². Το τυπικό δεδicasμένο θεωρείται συνώνυμο της τελεσιδικίας³. Περισσότερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η έννοια του ουσιαστικού δεδicasμένου. Το ουσιαστικό δεδicasμένο είναι συνέπεια της δικαστικής απόφασης, βάσει της οποίας η κρίση του δικαστή αποτελεί το δέον μεταξύ των διαδίκων. Το ουσιαστικό δεδicasμένο δεν αφορά στην βαθμίδα του εκδόσαντος την απόφαση δικαστηρίου. Συναρτάται με την εγκυρότητα και τη δεσμευτικότητα της διάγνωσης που ενυπάρχει στην οριστική δικαστική απόφαση⁴. Το δεδicasμένο, υπό την ουσιαστική του έννοια, είναι η δέσμευση ορισμένου κύκλου προσώπων από την διάγνωση στην οποία προέβη ο δικαστής επί της κριθείσας έννομης σχέσης⁵. Δηλαδή, το ουσιαστικό δεδicasμένο αφενός ανάγεται στο περιεχόμενο της δικαστικής απόφασης, και δη στο διαγνωστικό της στοιχείο⁶, αφετέρου σημαίνει ότι ένα τμήμα της απόφασης καθίσταται αναμφισβήτητο έναντι ορισμένων προσώπων, στο μέτρο που η παράγουσα δεδicasμένο απόφαση δεν ανατρέπεται με τα προβλεπόμενα ένδικα μέσα και βοηθήματα. Το εν λόγω τμήμα της απόφασης καθορίζεται από τα αντικειμενικά όρια του δεδicasμένου, ενώ ο κύκλος των δεσμευόμενων προσώπων καθορίζεται από τα υποκειμενικά όρια του δεδicasμένου.

Με βάση τα παραπάνω, αν ασκηθεί μία αγωγή και το δικαστήριο την κάνει δεκτή, η απόφασή του έχει ως συνέπεια, να μην μπορεί πλέον να αμφισβητηθεί, το αναγνωρισθέν δικαίωμα του ενάγοντος. Αντίστοιχα, η απόρριψη της αγωγής συνεπάγεται την αδυναμία

-
1. **ΣχΠολΔ ΙΙΙ**, σελ. 189, **Α. Κονδύλη**, Το δεδicasμένο κατά τον ΚΠολΔ, 1983, σελ. 111, **Σ. Πανταζόπουλου**, Η τριτανακοπή κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 1989, σελ. 7.
 2. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 296, **Σ. Κουσουλή**, Φύση και υποκειμενικά όρια του δεδicasμένου, Δ 19, 176.
 3. **ΣχΠολΔ ΙΙΙ**, 1951, σελ. 189, **Α. Κονδύλη**, Το δεδicasμένο κατά τον ΚΠολΔ, 1983, σελ. 145, **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 296, **Σ. Κουσουλή**, Φύση και υποκειμενικά όρια του δεδicasμένου, Δ 19, 176.
 4. **ΣχΠολΔ ΙΙΙ**, 1951, σελ. 189, **Σ. Κουσουλή**, ο.π, Δ 19, 176 επ.
 5. **Κ. Μπέη**, Εισαγωγή στη δικονομική σκέψη, 1981, σελ. 273.
 6. **Κ. Μπέη**, Δ 14, 404.

διεξαγωγής νέας δίκης γύρω από το ίδιο δικαίωμα⁷. Το δεδिकाσμένο λειτουργεί σε δύο κατευθύνσεις⁸, τη θετική και την αρνητική. Η πρακτικώς σπουδαιότερη είναι η δεύτερη. Δηλαδή, το δεδिकाσμένο δεν επιτρέπει να επανεξεταστεί η διαφορά. Με αυτό το τρόπο προστατεύεται ο νικητής διάδικος, αλλά και η ήδη απονεμημένη δικαιοσύνη, αφού προλαμβάνεται η έκδοση αντιφατικών αποφάσεων⁹. Η εν λόγω πρόληψη καθιστά κρίσιμη την λειτουργία του δεδिकाσμένου για το δημόσιο συμφέρον¹⁰. Η αρνητική λειτουργία του δεδिकाσμένου, ως αρνητική διαδικαστική προϋπόθεση της δίκης, προάγει την οικονομία της δίκης και την ασφάλεια δικαίου και προβλέπεται και σε άλλες έννομες τάξεις, ακόμα και σημαντικά διαφορετικές από την ελληνική, όπως στο αγγλοσαξωνικό δίκαιο¹¹. Για παράδειγμα στο αγγλοαμερικανικό δίκαιο, το δεδिकाσμένο θεωρείται ένας θεσμός με βασικό σκοπό τη διασφάλιση του νικητή διαδίκου έναντι μελλοντικής αμφισβήτησης της ωφέλιμης για αυτόν διάγνωσης του δικαστηρίου¹².

Το δεδिकाσμένο λειτουργεί και σε θετική κατεύθυνση. Ειδικότερα, υπάρχουν περιπτώσεις στις οποίες ένα δικαστήριο, για να επιλύσει την ενώπιόν του διαφορά, είναι υποχρεωμένο να κρίνει προηγουμένως επί ζητήματος προδικαστικού. Αν αυτό όμως το ζήτημα επιλύθηκε ήδη, από προηγούμενο δικαστήριο, με απόφαση παράγουσα δεδिकाσμένο, τότε το δεύτερο δικαστήριο δεσμεύεται από ό,τι καταλαμβάνει το ήδη υφιστάμενο δεδिकाσμένο. Με άλλες λέξεις, η βάση της κρίσης του δεύτερου δικαστή ως προς το συγκεκριμένο ζήτημα καθορίζεται από το δεδिकाσμένο της πρώτης απόφασης¹³.

Το δεδिकाσμένο εγγυάται την δεσμευτικότητα του συμπεράσματος της δικαστικής απόφασης, όπως αυτό ερείδεται στα επί μέρους στοιχεία του δικανικού συλλογισμού. Συνδέεται στενά με την ασφάλεια δικαίου αφού εξοπλίζει την εφαρμογή του με την απαραίτητη δεσμευτικότητα¹⁴. Κατ' επέκταση, το δεδिकाσμένο διασφαλίζει την κοινωνική ειρήνη¹⁵, χωρίς

7. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 295.
8. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 300 επ..
9. **Στ. Δεληκωστόπουλου**, Η αυτονομία της ιδιωτικής βουλήσεως εν τη πολιτική δικονομία, 1965, σελ. 316, **Δ. Κονδύλη**, Το δεδिकाσμένο κατά τον ΚΠολΔ, 2007, σελ. 16.
10. **Ι. Δεληκωστόπουλου**, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, 2016, σελ. 85.
11. **Κ. Makridou**, Principles of preclusion and res judicata, στο τόμο: Issues of estoppel and res judicata, 2013, p. 64-65, **G. Diamantopoulos**, Judicial estoppel, στο τόμο: Issues of estoppel and res judicata, 2013, p. 162.
12. **Κ. Makridou**, Principles of preclusion and res judicata, στο τόμο: Issues of estoppel and res judicata, 2013, p. 66.
13. **ΑΠ 140/04**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 1355/10**, ΝΟΜΟΣ, **ΑΠ 394/15**, ΕφΑΔ 2015, 910.
14. **ΑΠ 1571/87**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Ε. Ποδηματά**, πρακτικά 29^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2005, σελ. 115, **Ι. Δεληκωστόπουλου**, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, 2016, σελ. 86.
15. **Δ. Κονδύλη**, Το δεδिकाσμένο κατά τον ΚΠολΔ, 2007, σελ. 14

όμως να αποτελεί δικαιοπαραγωγική λειτουργία¹⁶. Σε πρακτικό επίπεδο, το δεδicasμένο διασφαλίζει τον νικητή διάδικο¹⁷. Αυτή η πτυχή ανευρίσκεται διεθνώς¹⁸.

16. **Κ. Καλαβρού**, παρέμβαση στο συμπόσιο των Δελφών με θέμα: Το δεδicasμένο, 1989, σελ. 603 του σχετικού τόμου.

17. **Δ. Κονδύλη**, Το δεδicasμένο κατά τον ΚΠολΔ σελ. 14, 2007.

18. **Π. Ρεντούλη**, Τα δομικά και λειτουργικά γνωρίσματα του γαλλικού αστικού δικονομικού δικαίου, 2009, σελ. 317, **Ι. Δεληκωστόπουλου**, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, 2016, σελ. 309 επ.

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ: Τα αντικειμενικά όρια του δεδικασμένου

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ : Δεδικασμένο για το κύριο ζήτημα

Ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας αναφέρεται στο δεδικασμένο για το κύριο ζήτημα σε δύο διατάξεις. Κατά τη διάταξη στο άρθρο 322, παράγραφος 1, εδάφιο α, περίπτωση α << το δεδικασμένο εκτείνεται στο ουσιαστικό ζήτημα που κρίθηκε, αν η απόφαση έκρινε οριστικά για μια έννομη σχέση που έχει προβληθεί με αγωγή >> , και κατά τη διάταξη στο άρθρο 324 << δεδικασμένο υπάρχει μεταξύ των ίδιων προσώπων με την ίδια ιδιότητα μόνο για το δικαίωμα που κρίθηκε και εφόσον πρόκειται για το ίδιο αντικείμενο και την ίδια ιστορική και νομική αιτία >> . Από τις ανωτέρω διατάξεις προκύπτει ότι το δεδικασμένο αφορά στο κύριο ζήτημα το οποίο διαγιγνώσκεται με τη δικαστική απόφαση, η οποία με τη σειρά της τέμνει ορισμένη διαφορά. Κύριο ζήτημα είναι η ύπαρξη του δικαιώματος του ενάγοντος, δηλαδή το δικαίωμα που επικαλέστηκε ο ενδιαφερόμενος διάδικος, ή κατ' άλλη διατύπωση, αυτό που καλείται ευθέως να διαγνώσει ο δικαστής¹. Βέβαια, το άρθρο 322 κάνει λόγο, όχι μόνο για το ουσιαστικό ζήτημα που κρίθηκε, αλλά και για την κριθείσα έννομη σχέση. Επομένως, είναι χρήσιμο να αποσαφηνιστεί η διάκριση ανάμεσα στο ουσιαστικό ζήτημα και την έννομη σχέση. Έννομη σχέση, σύμφωνα με τον Καθηγητή Μπαλή, είναι η βιοτική σχέση προσώπου που αναφέρεται σε άλλο πρόσωπο ή πράγμα και ρυθμίζεται από το δίκαιο². Επομένως, εφόσον το δεδικασμένο αφορά στο συμπέρασμα της δικαστικής απόφασης σχετικά με το αν υφίσταται το δικαίωμα του ενάγοντος (ΚΠολΔ 324)³ και με δεδομένο ότι το δικαίωμα, ως εξουσία που απονέμεται από το δίκαιο στο πρόσωπο για την ικανοποίηση εννόμων συμφερόντων του⁴, απορρέει από έννομη σχέση⁵, εξηγείται γιατί ο ΚΠολΔ απαιτεί να έχει κριθεί οριστικά μία έννομη σχέση (άρθρο 322) προκειμένου να παραχθεί δεδικασμένο ως προς το κύριο ζήτημα, δηλαδή την ύπαρξη ή την ανυπαρξία του δικαιώματος του ενάγοντος. Κατά λογική ακολουθία, το δεδικασμένο παράγεται από το αναγνωριστικό σκέλος της απόφασης, και πιο συγκεκριμένα, από το αναγνωριστικό σκέλος του διατακτικού της⁶. Κατά λογική επίσης ακολουθία, όταν δεν διαγιγνώσκεται η ύπαρξη ή η ανυπαρξία δικαιώματος, δεν παράγεται δεδικασμένο⁷.

1. **Κ. Μπέη**, Εισαγωγή στη δικονομική σκέψη, 1981, σελ. 276, **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 306
2. **Γ. Μπαλή**, Γενικά Αρχαί Αστικού Δικαίου 1955, σελ. 73.
3. **Ε. Ποδηματά**, πρακτικά 29^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2005, σελ. 119, **Ι. Δεληκωστόπουλου**, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη 2016, σελ. 87.
4. **Α. Γεωργιάδη**, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου 2002, σελ. 224.
5. **Α. Γεωργιάδη**, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου 2002, σελ. 221.
6. **ΑΠ 1520/10**, **ΑΠ 35/13**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Λ. Σινανιώτη**, ερμηνεία ΚΠολΔ, 1974, άρθρο 324, **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον ΚΠολΔ 1983, σελ. 113, **Ε. Ποδηματά**, Δεδικασμένο, αντικειμενικά όρια ιδίως επί ενστάσεων 1995, σελ. 47, **η ίδια**, πρακτικά 29^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2005, σελ. 118.
7. **ΕφΘεσ 84/09**, ΕΠολΔ 2011, 59.

Συνεπώς το άρθρο 324 περιορίζει το δεδικασμένο στο κριθέν δικαίωμα, και ως εκ τούτου, στο διατακτικό της απόφασης⁸. Οι προκείμενες του δικανικού συλλογισμού δεν καλύπτονται από το δεδικασμένο αυτοτελώς, αλλά σε συνάρτηση με το συμπέρασμα του. Το δεδικασμένο συνδέεται άρρηκτα με την κριθείσα ιστορική και νομική αιτία, και κατά συνέπεια με το δικανικό συλλογισμό, δηλαδή με την αιτιολογία της απόφασης.⁹

Το δεδικασμένο, σύμφωνα με το άρθρο 324 ΚΠολΔ, προϋποθέτει ταυτότητα αντικείμενου, το δε αντικείμενο της δίκης καθορίζεται από την ιστορική αιτία και το αίτημα της αγωγής. Συνεπώς, απαιτείται και ταυτότητα αιτήματος για την ύπαρξη του δεδικασμένου¹⁰. Δηλαδή, αν ο ενάγων ασκήσει νέα αγωγή κατά του ίδιου εναγόμενου, διαφοροποιώντας το αγωγικό αίτημα, η νέα αυτή αγωγή δεν προσκρούει στο δεδικασμένο¹¹.

Επίσης, απαιτείται ταυτότητα ιστορικής αιτίας για την ύπαρξη δεδικασμένου. Η ταυτότητα ιστορικής αιτίας υπάρχει όταν σε μία αγωγή εκτίθενται τα ίδια περιστατικά με προγενέστερη αγωγή επί της οποίας έχει ήδη εκδοθεί δικαστική απόφαση¹². Δηλαδή, αν απορριφθεί η αγωγή και ο ενάγων επανέλθει με νέα αγωγή, στηριζόμενη σε διαφορετικά γεγονότα, ακόμη και αν το αιτητικό της δεύτερης αγωγής είναι πανομοιότυπο με εκείνο της πρώτης, το δεδικασμένο δεν εμποδίζει την εξέταση της δεύτερης. Από την στιγμή που διαφοροποιείται η ιστορική βάση από την ήδη κριθείσα ιστορική αιτία, το δεδικασμένο δεν συνιστά εμπόδιο για την άσκηση νέας αγωγής¹³.

Το ερώτημα που προκύπτει σχετίζεται με την περίπτωση όπου απορρίπτεται μία αγωγή και ο ενάγων επανέρχεται με νέα αγωγή η οποία είναι παρόμοια με την πρώτη και απλώς εκτίθενται στην δεύτερη αγωγή περισσότερα πραγματικά περιστατικά. Αν η πρώτη αγωγή είχε απορριφθεί ως απαράδεκτη, η νέα αγωγή δεν θα προσέκρουε στο δεδικασμένο¹⁴. Αν όμως η πρώτη αγωγή έχει απορριφθεί ως νόμω ή ουσία αβάσιμη, δεν είναι προφανής η ορθή λύση. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι από την στιγμή που η νέα αγωγή δεν ταυτίζεται με την προγενέστερη, το άρθρο 324 ΚΠολΔ επιτρέπει την άσκησή της. Τούτο διότι η εφαρμογή του δεδικασμένου απαιτεί

8. **Κ. Μπέη**, Η έννοια, η λειτουργία και φύσις της δικαστικής αποφάσεως, Αναμνηστικός Τόμος Εμμ. Μιχελάκη 1973, σελ. 300, **Ε. Ποδηματά**, Δεδικασμένο, αντικειμενικά όρια ιδίως επί ενστάσεων 1995, σελ. 43-58, **Κ. Καλαβρού**, Οι ενέργειες των δικαστικών αποφάσεων στη διοικητική δίκη, εισήγηση στο 29^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων σελ. 84, **Ε. Ποδηματά**, πρακτικά 29^ο Πανελλήνιου Συνεδρίου της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2005, σελ. 119.
9. **ΟΛΑΠ 15/98**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 1061/06**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 446/13**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Ι. Μαντζουράνη**, παρατηρήσεις στην **ΑΠ 394/15**, ΕφΑΔ 2015, 912-913, **ΜΕΦΠειρ 74/16**, ΕφΑΔ 2016, **Β. Χατζηιωάννου**, παρατηρήσεις στην **ΜΠΑ 189/16**, ΝοΒ 2016, 887.
10. **ΟΛΑΠ 1/03**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 835/09**, ΝοΒ 2009, σελ. 2169, **ΑΠ 1346/12**, ΤΝΠ ΔΣΑ.
11. **ΑΠ 487/10**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Π. Αρβανιτάκη**, Δεδικασμένο από την απόρριψη της αγωγής ως αόριστης ή ως νόμω αβάσιμης, Αναμνηστικός Τόμος Στυλιανού Κουσουλή 2012, σελ. 38.
12. **ΑΠ 1355/10**, ΝΟΜΟΣ, με αναφορά και στην **ΑΠ 1198/97**.
13. **ΟΛΑΠ 15/98**, ΝΟΜΟΣ.
14. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος 1986, σελ. 206-207, **Ε. Ποδηματά**, Δεδικασμένο, αντικειμενικά όρια ιδίως επί ενστάσεων 1995, σελ. 99-100.

ταυτότητα ιστορικής αιτίας¹⁵. Εντούτοις, δημιουργείται ερμηνευτικό ζήτημα στην περίπτωση κατά την οποία έχει κριθεί με δύναμη δεδικασμένου ότι ορισμένη αξίωση του ενάγοντα είναι νόμω αβάσιμη, και στη συνέχεια ο ενάγων ασκεί νέα αγωγή, στην οποία εκτίθενται επιπλέον, μη αυτοτελή, περιστατικά, σε σύγκριση με τη πρώτη αγωγή, ώστε η δεύτερη αγωγή να καταστεί νόμω βάσιμη¹⁶. Το δεδικασμένο πρέπει να εμποδίσει την άσκηση αυτής της παρεμφερούς, με την απορριφθείσα, αγωγής¹⁷. Πιο συγκεκριμένα, όταν τα νέα γεγονότα προβάλλονται για να ιαθεί η νομική αβασιμότητα της πρώτης αγωγής, με την έννοια ότι το ιστορικό της δεύτερης αλλά παρεμφερούς αγωγής εμπίπτει στο πραγματικό του κανόνα δικαίου, του οποίου η έννομη συνέπεια ταυτίζεται με το αιτητικό της αγωγής, το δεδικασμένο καθιστά την νέα αγωγή απαράδεκτη¹⁸. Το ίδιο ισχύει και όταν τα νέα γεγονότα προβάλλονται για να ιαθεί η ουσιαστική αβασιμότητα της αγωγής, με την έννοια ότι το ιστορικό της δεύτερης αλλά παρεμφερούς αγωγής θα μπορέσει να αποδειχθεί ως αληθές¹⁹.

Η δέσμευση από το δεδικασμένο, δεν καταλαμβάνει οψιγενή περιστατικά²⁰. Επίσης, δεν καταλαμβάνει την νέα ιστορική βάση, η οποία εισάγει προς δικαστική κρίση ένα βιοτικό συμβάν διάφορο του πρώτου²¹.

Με αυτές τις παρατηρήσεις καθίσταται συγχρόνως ορατή η διαφορά ανάμεσα στην απαράδεκτη λόγω αοριστίας και την νόμω αβάσιμη αγωγή. Η αόριστη αγωγή δύναται να ασκηθεί εκ νέου ως ορισμένη. Η αβάσιμη αγωγή απορρίπτεται τελειωτικά, εφόσον η απόφαση γίνει τελεσίδικη και δεν ανατραπεί με έκτακτα ένδικα μέσα²². Ο ενάγων θα πρέπει να στηριχθεί σε άλλο βιοτικό συμβάν προκειμένου να ασκήσει νέα αγωγή²³.

Η άσκηση νέας αγωγής με την απλή τροποποίηση ή συμπλήρωση μιας αγωγής η οποία κρίθηκε νόμω αβάσιμη, καθιστά την δεύτερη αγωγή απαράδεκτη λόγω δεδικασμένου²⁴. Η

15. **Ε. Ποδηματά**, Δεδικασμένο, αντικειμενικά όρια ιδίως επί ενστάσεων 1995, σελ. 99-100.
16. **Π. Αρβανιτάκη**, Δεδικασμένο από την απόρριψη της αγωγής ως αόριστης ή ως νόμω αβάσιμης, Αναμνηστικός Τόμος Στυλιανού Κουσούλη 2012, σελ. 38.
17. **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένον κατά τον ΚΠολΔ 1983, σελ. 363, **Κ. Μακρίδου**, Η αόριστη αγωγή, 2006, σελ. 152, 2006.
18. **Κ. Μακρίδου**, Η αόριστη αγωγή, 2006 σελ. 154
19. **Κ. Μακρίδου**, Η αόριστη αγωγή, 2006 σελ. 154.
20. **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένον κατά τον ΚΠολΔ 1983, σελ. 363, **Κ. Μακρίδου**, Η αόριστη αγωγή, 2006, σελ. 152, 2006.
21. **Κ. Μακρίδου**, Η αόριστη αγωγή, 2006, σελ. 156.
22. **ΑΠ 489/14**, ΝοΒ 2014, 1672, **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος 1986, σελ. 207, **Π. Αρβανιτάκη**, Τα χρονικά όρια του δεδικασμένου, 1995, σελ. 152-153.
23. **Κ. Μακρίδου**, Η αόριστη αγωγή, 2006, σελ. 156, **Μ. Μαργαρίτη/Α. Μαργαρίτη**, ΚΠολΔ 2018, άρθρο 324.
24. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος 1986, σελ. 207, **Π. Αρβανιτάκη**, Τα χρονικά όρια του δεδικασμένου, 1995, σελ. 152-153.

νομική αβασιμότητα σημαίνει ότι τα προβαλλόμενα πραγματικά περιστατικά δεν πληρούν το πραγματικό του κανόνα δικαίου. Αντίθετα, όταν το ιστορικό εμφανίζει κενά, και δεν είναι σαφές αν εμπίπτει στον εν λόγω κανόνα δικαίου, η αγωγή είναι αόριστη²⁵. Αν το δεδicasμένο ως προς τη νομική αβασιμότητα της αγωγής μπορούσε να διασπαστεί με μια απλή παραλλαγή της ιστορικής αιτίας, τότε ο ενάγων θα ηδύνατο να επανέρχεται αενάως, και ενδεχομένως εκδίδονταν αντιφατικές αποφάσεις²⁶. Αντίθετα, η άσκηση νέας αγωγής, θεμελιούμενης σε επιγενόμενα περιστατικά είναι δυνατή²⁷.

Εκτός από την ιστορική αιτία που αναλύθηκε παραπάνω, καίριο ρόλο στο καθορισμό των αντικειμενικών ορίων του δεδicasμένου κατά το άρθρο 324 διαδραματίζει επίσης η νομική αιτία, δηλαδή η νομική βάση της απόφασης και ο νομικός χαρακτηρισμός του επίδικου δικαιώματος²⁸. Ο δικαστής εξετάζει τις πιθανές αξιώσεις του ενάγοντος και την δυνατότητα να τις υπαγάγει στο νόμο σύμφωνα με τα ιστορούμενα στην αγωγή περιστατικά²⁹. Συνεπώς, η ταυτότητα νομικής αιτίας για την εφαρμογή του δεδicasμένου θα εξαρτηθεί από τους νομικούς συλλογισμούς της δικαστικής απόφασης. Το δικαστήριο που κρίνει την δεύτερη αγωγή εξετάζει αν αυτή εδράζεται στο νομικό πλαίσιο επί του οποίου έχει ήδη εκδοθεί τελεσίδικη απόφαση³⁰. Με άλλες λέξεις, εξετάζεται αν στηρίζεται στον ίδιο κανόνα δικαίου με αυτόν στον οποίο στηρίζεται η κριθείσα αγωγή. Αν αυτό συμβαίνει, η δεύτερη αγωγή είναι απαράδεκτη λόγω δεδicasμένου, εφόσον συντρέχουν και οι λοιποί όροι για την ύπαρξή του³¹.

Η νομική αιτία ως προσδιοριστικός παράγοντας του δεδicasμένου δεν απηχεί την διεθνή τάση³². Ιδίως στο αγγλικό και το γαλλικό δικονομικό δίκαιο, αντί της αναγωγής της νομικής αιτίας σε προσδιοριστικό παράγοντα του δεδicasμένου, προκρίνεται η υποχρέωση του ενάγοντος να σωρεύσει όλες τις έννομες αξιώσεις του σε μία αγωγή. Η παράβαση αυτής της υποχρέωσης συνιστά καταχρηστική συμπεριφορά και επισύρει το απαράδεκτο της νέας αγωγής³³.

Σε κάθε περίπτωση, σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο, όταν η αγωγή απορρίπτεται ως νόμω αβάσιμη καλύπτεται από το δεδicasμένο η αρνητική κρίση ότι το ισχύον δίκαιο δεν προσδίδει στα προταθέντα πραγματικά περιστατικά την αιτηθείσα έννομη συνέπεια, όπως και η κρίση ότι

25. **Α. Κονδύλη**, Το δεδicasμένο κατά τον ΚΠολΔ, 1983, σελ. 217, **Π. Αρβανιτάκη**, Τα χρονικά όρια του δεδicasμένου, 1995, σελ. 155-156.

26. **Κ. Μακρίδου**, Η αόριστη αγωγή, 2006, σελ. 157.

27. **Π. Αρβανιτάκη**, Τα χρονικά όρια του δεδicasμένου, 1995, σελ. 154.

28. **Α. Κονδύλη**, Το δεδicasμένο κατά τον ΚΠολΔ, 1983, σελ. 231, **Ν. Νίκα**, Πολιτική Δικονομία II, 2005, σελ. 673.

29. **Α. Κονδύλη**, Το δεδicasμένο κατά τον ΚΠολΔ, 1983, σελ. 231.

30. **ΑΠ 394/15**, ΕφΑΔ 2015, 910.

31. **ΑΠ 1550/10**, ΝΟΜΟΣ.

32. **Ι. Δεληκωστόπουλου**, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, 2016, σελ. 87.

33. **Ι. Δεληκωστόπουλου**, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, 2016, σελ. 309.

τα προταθέντα πραγματικά περιστατικά δεν πληρούν το πραγματικό κανόνα δικαίου³⁴. Το δικαστήριο έχει υποχρέωση να εφαρμόζει αυτεπαγγέλτως τις διατάξεις του νόμου κατά το στάδιο της έρευνας της νομικής βασιμότητας της αγωγής. Οπότε, έχει υποχρέωση να εξετάσει όλες τις ενδεχόμενες νομικές θεμελιώσεις της αγωγής πριν προχωρήσει στην απόρριψή της ως νόμω αβάσιμης. Όμως, στην πράξη, οι δικαστικές αποφάσεις στην μείζονα σκέψη περιλαμβάνουν συγκεκριμένες διατάξεις και όχι όλη την υφιστάμενη νομοθεσία³⁵. Αυτή η δικαστηριακή πρακτική δίνει ένα επιχείρημα στην θέση ότι ο ενάγων μπορεί να επανέλθει με νέα αγωγή, στηρίζοντας το επίδικο δικαίωμά του σε άλλη νομική βάση από την ρητώς απορριφθείσα³⁶. Πλην όμως, εκφράζεται και η αντίθετη άποψη, με το επιχείρημα ότι από τη στιγμή που ο δικαστής εξετάζει αυτεπάγγελτα κάθε νομική βάση, η απόρριψη της αγωγής ως νόμω αβάσιμης σημαίνει ότι η δικαστική απόφαση κρίνει πως τα προβαλλόμενα περιστατικά δεν πληρούν κανένα κανόνα δικαίου³⁷.

Το ανακύπτον ζήτημα αφορά στις περιπτώσεις στις οποίες μια αξίωση έχει περισσότερες από μία νομικές θεμελιώσεις. Οπότε, ερωτάται αν η απόρριψη της αγωγής δέον να θεωρηθεί ότι αφορά σε κάθε πιθανή νομική θεμελίωση αυτής, λόγω του αυτεπάγγελτου χαρακτήρα της έρευνας του δικαστή για κάθε πιθανή νομική βάση υπαγωγής των ιστορούμενων στην αγωγή περιστατικών³⁸.

Από την αρεοπαγίτική νομολογία παρατίθεται ένα συναφές με το παρόν ζήτημα παράδειγμα: απορρίπτεται αγωγή αποζημίωσης ως προς την ενδοσυμβατική βάση, λόγω παραγραφής, και ως προς την αδικοπρακτική λόγω αοριστίας. Ο ενάγων επανέρχεται με νέα αγωγή βασισμένη στην ΑΚ 914. Στις αιτιάσεις του εναγομένου ότι η αγωγή προσέκρουε στο δεδικασμένο, το Ακυρωτικό απήντησε αρνητικά. Για την πρώτη νομική αιτία υπήρχε δεδικασμένο σχετικά με το βάσιμο αυτής, ενώ για την δεύτερη μόνο για το παραδεκτό της προβολής της στην πρώτη δίκη³⁹. Εντούτοις, η απόφαση δεν χρειάστηκε να τοποθετηθεί για το τι θα συνέβαινε αν ο ενάγων είχε ασκήσει εξαρχής μία εν όλω ορισμένη αγωγή, αναφερόταν όμως ρητά μόνο στην νομική βάση εκ συμβάσεως, και η αγωγή εκρίνετο ως αβάσιμη. Παραμένει αμφίβολο αν σε αυτή την περίπτωση η δεύτερη αγωγή θα προσέκρουε ή όχι στο δεδικασμένο.

34. ΑΠ 466/ 04, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΑΠ 406/09, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΑΠ 1947/09, ΝοΒ 2010, 971.

35. Κ. Μπέη, Η έννοια, η λειτουργία και φύσις της δικαστικής αποφάσεως, Αναμνηστικός Τόμος Εμμ. Μιχελάκη, 1973, σελ. 299, Δ. Κονδύλη, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας 2007, σελ. 387-388.

36. Α. Σινανιώτη, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 1974, άρθρο 324, , Κ. Κεραμέα, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986 σελ. 306, Ε. Ποδηματά, Δεδικασμένο, αντικειμενικά όρια ιδίως επί ενστάσεων, 1995, σελ. 76, Ν. Νίκα, Πολιτική Δικονομία ΙΙ 2005, σελ. 673 επ..

37. Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Κουσουύλη), Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 324, Μ. Μαργαρίτη/Α. Μαργαρίτη, ΚΠολΔ 2018, άρθρο 324.

38. Α. Γεωργιάδη, Συρροή αξιώσεων και συρροή νόμιμων βάσεων της αξίωσης: Ένας απολογισμός, ΧρΙΔ 2016, 8.

39. ΟΛΑΠ 967/73, ΝοΒ, 22, 505.

Η άσκηση μίας αγωγής ίδιας με την προηγηθείσα, διαφοροποιούμενης μόνο στο νομικό σκέλος, έχει υπογραμμιστεί ότι δεν συνάδει με την ταχύτητα στην απονομή της δικαιοσύνης. Στην ουσία, μία τελεσίδικη κρίση δεν θα αρκεί για την περάτωση της διαφοράς, ενώ ο εναγόμενος ουδέποτε θα είναι βέβαιος ότι ο κίνδυνος σε βάρος της περιουσίας του από τις δικαστικές ενέργειες του αντίδικου του απομακρύνθηκε⁴⁰. Πλην όμως αυτή η παρατήρηση δεν απαντά στο ερώτημα αν μια τέτοια αγωγή συνάδει ή όχι με το άρθρο 324.

Εξάλλου, το διατακτικό της απόφασης ερείδεται στην μείζονα και στην ελάσσονα σκέψη. Όταν μία νομική βάση δεν γίνεται δεκτή, δεν απορρίπτεται, και δεν αναφέρεται στη δικαστική απόφαση, δύσκολα μπορεί να θεωρηθεί ότι καλύπτεται από το δεδicasμένο. Από την στιγμή που το δεδicasμένο αφορά στο συμπέρασμα, όπως αυτό τεκμηριώνεται με την αιτιολογία της απόφασης, η νομική βάση η οποία δεν περιλαμβάνεται στην απόφαση, θα πρέπει καταρχήν να μην καλύπτεται από το δεδicasμένο. Με αυτό το σκεπτικό φαίνεται ως πιο ορθή η αποδοχή της δυνατότητας ασκήσεως αγωγής με νομική βάση διάφορη της ρητά απορριφθείσας⁴¹. Πλην όμως, είναι υποστηρίξιμη και η περί σιωπηρής απόρριψης της νομικής βάσης άποψη, κάτι που σημαίνει ότι νέα αγωγή στηριζόμενη σε αυτήν προσκρούει στο δεδicasμένο⁴².

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη η οποία θέτει ως βάση το γεγονός ότι αν ο δικαστής απορρίψει την αγωγή ως προς μία νομική αιτία και παραλείψει να εξετάσει άλλη, η οποία τυγχάνει βάσιμη, ο ενάγων δύναται να ασκήσει τα προβλεπόμενα τακτικά και έκτακτα ένδικα μέσα κατά της εν λόγω αποφάσεως. Απεναντίας, δημιουργεί έντονο προβληματισμό η παροχή δυνατότητας στον ενάγοντα να επανέλθει με νέα αγωγή, αμφισβητώντας ότι η δευτεροβάθμια, ενδεχομένως και αμετάκλητη, απόφαση περάτωσε την διαφορά επειδή δήθεν παρέλειψε να διερευνήσει ορισμένη νομική βάση⁴³. Η παράλειψη άσκησης αναίρεσης δεν θεραπεύεται με την άσκηση αγωγής. Το συγκεκριμένο ένδικο μέσο είναι η προβλεπόμενη δίοδος για τον έλεγχο των σφαλμάτων και των παραλείψεων ως προς την υπαγωγή στους κανόνες δικαίου⁴⁴. Για την περίπτωση όπου μία τελεσίδικη απόφαση δεν εφαρμόζει το νόμο, προβλέπεται λόγος αναίρεσης (ΚΠολΔ 559, αρ. 1) αλλά όχι νέας αγωγής. Ακόμα και η εσφαλμένη απόφαση παράγει δεδicasμένο, αρκεί να είναι υποστατή στο νομικό κόσμο⁴⁵. Εξάλλου, το σφάλμα μιας απόφασης κρίνεται αυθεντικά μόνο με απόφαση επί ενδίκου μέσου.

Απομένει βέβαια να απαντηθεί το ερώτημα αν η ανωτέρω ερμηνεία είναι *contra legem*, αφού στο κείμενο του άρθρου 324 γίνεται λόγος για <<νομική αιτία>>. Στο εν λόγω γραμματικό επιχείρημα δύναται να αντιπαρατεθεί η ιστορική ερμηνεία. Πράγματι, οι συντάκτες του Κώδικα δεν θέλησαν να αποστούν από την ρύθμιση του δεδicasμένου η οποία έως τότε ίσχυε

40. Σ. Τσαντίνη, Δεδicasμένο και νομική αιτία, 2016, σελ. 218 και 279.

41. Γ. Μητσόπουλου – Κ. Κεραμέα, Γνωμοδότηση, ΕΔ 1983, 6 επ.

42. Σ. Τσαντίνη, Δεδicasμένο και νομική αιτία, 2016, σελ. 241.

43. Σ. Τσαντίνη, Δεδicasμένο και νομική αιτία σελ. 242, 2016.

44. Σ. Τσαντίνη, Δεδicasμένο και νομική αιτία σελ. 257, 2016.

45. ΟΛΑΠ 3/03, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1067/09, ΕΠολΔ 2010, 737, ΑΠ 377/14, ΝοΒ 2014, 1659.

<<τελεσιδικία υπάρχει τότε μόνον, όταν περί του αυτού αντικειμένου, ως εκ του αυτού πράγματος, μεταξύ των αυτών διαδίκων, κατά την αυτήν ιδιότητα, πρόκειται να ζητηθή το αυτό δίκαιον εις νέαν δίκην>> και η οποία δεν χαρακτήριζε την ταυτότητα νομικής αιτίας ως προσδιοριστικό παράγοντα του δεδικασμένου⁴⁶. Είναι γεγονός ότι η νομική αιτία προστέθηκε τελικά στο κείμενο της διάταξης για τις προϋποθέσεις του δεδικασμένου⁴⁷ και αναφέρεται ρητά στο άρθρο 324, όμως δεν είναι σαφής ο σκοπός αυτής της προσθήκης εξ επόψεως βουλήσεως του ιστορικού νομοθέτη. Τούτο διότι ο ιστορικός νομοθέτης ρητά εξέφρασε την βούλησή του να μην αποκλίνει από το προϊσχύσαν δίκαιο, ως προς τα αντικειμενικά όρια του δεδικασμένου. Ως εκ τούτου, η μελέτη των πρακτικών της συντακτικής και της αναθεωρητικής επιτροπής του ΚΠολΔ, όχι μόνο δεν επιβεβαιώνει την γραμματική ερμηνεία, αλλά σε μεγάλο βαθμό την καθιστά εν προκειμένω αναξιόπιστη⁴⁸.

Με βάση τα παραπάνω, πιο πειστικά επιχειρήματα παρουσιάζει η άποψη κατά την οποία αν μία αγωγή απορριφθεί τελεσιδικώς ως νόμω αβάσιμη, δεν είναι δυνατή η άσκηση νέας αγωγής με διαφοροποίηση μόνο ως προς τη νομική βάση. Τούτο υπαγορεύεται από τη συστηματική ερμηνεία του ΚΠολΔ, προκειμένου το ένδικο βοήθημα της αγωγής να μην υπονομεύσει τον ρόλο και τους κανόνες που διέπουν τα έκτακτα ένδικα μέσα.

Εν κατακλείδι, το δεδικασμένο από την απόρριψη της αγωγής ως νόμω αβάσιμης σημαίνει ότι το επικαλούμενο δικαίωμα κρίνεται ως νομικώς ανύπαρκτο, ακόμα και αν υποτεθεί ότι η αγωγή είναι αληθής. Πρόκειται για δεδικασμένο επί ουσιαστικού ζητήματος, όπως είναι και το δεδικασμένο της απόφασης που απορρίπτει την αγωγή ως ουσία αβάσιμη⁴⁹. Ο ενάγων δεν δύναται να επαναφέρει την αγωγή, όπως δεν μπορεί να την επαναφέρει όταν το δικαίωμά του κριθεί τελεσίδικα ως αναπόδεδεικτο⁵⁰.

Όπως προαναφέρθηκε, η έκταση του δεδικασμένου καθορίζεται από το αντικείμενο της απόφασης. Αυτό προσδιορίζεται από το αντικείμενο της δίκης, ήτοι την ιστορική βάση και το αίτημα της αγωγής, σε συνδυασμό με τις νομικές σκέψεις. Εντούτοις, αν το περιεχόμενο της απόφασης υπερβαίνει το αντίστοιχο της αγωγής, ή υπολείπεται αυτού, τότε το περιεχόμενο της απόφασης θα καθορίσει τα αντικειμενικά όρια του δεδικασμένου⁵¹, αφού το σφάλμα της παράγουσας δεδικασμένο απόφασης δεν ελέγχεται, εκτός αν ασκηθεί έκτακτο ένδικο μέσο.

46. ΣχΠολΔ ΙΙΙ, σελ. 202

47. Πρακτικά Αναθεωρητικής Επιτροπής ΚΠολΔ, 1967, σελ. 536.

48. Σ. Τσαντίνη, Δεδικασμένο και νομική αιτία, 2016, σελ. 113.

49. ΑΠ 1321/04, ΕΔ 2005, 1435, Κ. Κεραμέα, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986 σελ. 207, Π. Αρβανιτάκη, Δεδικασμένο από την απόρριψη της αγωγής ως αόριστης ή ως νόμω αβάσιμης, Αναμνηστικός Τόμος Στυλιανού Κουσουλή, 2012, σελ. 37.

50. ΑΠ 1899/11, ΤΝΠ ΔΣΑ, Π. Αρβανιτάκη, Δεδικασμένο από την απόρριψη της αγωγής ως αόριστης ή ως νόμω αβάσιμης, Αναμνηστικός Τόμος Στυλιανού Κουσουλή, 2012, σελ. 37.

51. ΟΛΑΠ 15/98, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1069/06, ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 487/10, ΤΝΠ ΔΣΑ.

Όπως προαναφέρθηκε, το δεδικασμένο αφορά στο συμπέρασμα του δικαστηρίου όπως αυτό θεμελιώνεται στο αιτιολογικό της απόφασης⁵². Επομένως, το δεδικασμένο συνδέεται με την απόφαση, η δε απόφαση με την αγωγή, άρα και το δεδικασμένο με την αγωγή. Πλην όμως, πρακτικά, το δεδικασμένο συνδέεται μόνο με την απόφαση. Δηλαδή και μια εσφαλμένη απόφαση παράγει δεδικασμένο⁵³, αρκεί να είναι τελεσίδικη⁵⁴. Η απόφαση δε, που υπερβαίνει ή υπολείπεται του αντικειμένου της δίκης, και αυτή παράγει δεδικασμένο⁵⁵. Τυχόν σφάλματα της απόφασης, εφόσον αυτή είναι υποστατή και παράγει δεδικασμένο, δεν ελέγχονται⁵⁶. Με αυτό τον τρόπο εξυπηρετείται η αποτελεσματικότητα της δικαιοσύνης και η ασφάλεια δικαίου⁵⁷.

52. **ΑΠ 201/19**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Χ. Πράτσικα**, Το δεδικασμένον κατά το αστικόν και δικονομικόν δίκαιον, 1929, σελ. 59, **Ι. Δεληκωστόπουλου**, Ζητήματα δεδικασμένου και πραγματικών περιστατικών εξ επόψεως αναιρετικού ελέγχου, ΕΠολΔ 2009, 28.

53. **ΟΛΑΠ 1/05**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 446/13**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

54. **ΑΠ 394/15**, ΕφΑΔ 2015, 910, **Κ. Μακρίδου**, Πρόσθετοι λόγοι εφέσεως κατά τον ΚΠολΔ, 2000, σελ. 91 επ, **Δ. Μπαμπινιώτη**, Περί της επεκτάσεως ή μη του μεταβιβαστικού αποτελέσματος της έφεσης στα κεφάλαια της απόφασης που συνέχονται αναγκαία με το εκκληθέν, ΕΠολΔ 2015, 282.

55. **ΑΠ 835/09**, ΝοΒ 2009, 2169, **ΑΠ 1415/09**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

56. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, 1986, σελ. 300.

57. **Ι. Μαντζουράνη**, σχόλιο στην **ΜΕΦΠειρ 74/16**, ΕφΑΔ 2016, 744.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ: Δεδικασμένο για το προδικαστικό ζήτημα

Το δεδικασμένο για το προδικαστικό ζήτημα ρυθμίζεται στο άρθρο 331 ΚΠολΔ (<< Το δεδικασμένο εκτείνεται και στα ζητήματα που κρίθηκαν παρεμπιπτόντως και αποτελούν αναγκαία προϋπόθεση του κύριου ζητήματος, αν το δικαστήριο ήταν καθ' ύλην αρμόδιο να αποφασίσει για τα παρεμπίπτοντα αυτά ζητήματα.>>). Το προδικαστικό ζήτημα επομένως, αναφέρεται σε κανόνα δικαίου, που αποτελεί προϋπόθεση του κανόνα δικαίου, του οποίου (του δεύτερου) κανόνα, το πραγματικό, αν αληθεύει, θα επέλθει, με το διατακτικό της δικαστικής απόφασης, η έννομη συνέπεια, την οποία αιτείται ο ενάγων με την αγωγή του. Όταν το ουσιαστικό δίκαιο απαιτεί για την συνδρομή ορισμένης έννομης συνέπειας, την συνδρομή έτερης έννομης συνέπειας, η διάγνωση περί της συνδρομής της τελευταίας αποτελεί το προδικαστικό ζήτημα στη δίκη σχετικά με τη συνδρομή της πρώτης¹.

Έχει υποστηριχθεί ότι το προδικαστικό ζήτημα δεν συνιστά αυτοτελές κεφάλαιο της δίκης, αλλά εντάσσεται στο κεφάλαιο της αιτούμενης έννομης συνέπειας, της οποίας αποτελεί πρόκριμα². Η αντίθετη άποψη εκκινεί από την σκέψη ότι η κρίση επί του προδικαστικού ζητήματος καλύπτεται από το δεδικασμένο³. Όμως, το δεδικασμένο με το κεφάλαιο δίκης δεν σχετίζονται απαραίτητα, και το ένα δεν συνεπάγεται κατ' ανάγκη το άλλο⁴. Περισσότερο συγκροτημένη, είναι η άποψη που θεωρεί ως <<κεφάλαιο>> την διάγνωση για την όλη έννομη σχέση, ήτοι για το προδικαστικό ζήτημα, εντός του οποίου περιλαμβάνεται και η διάγνωση για το επιμέρους δικαίωμα στο οποίο αναφέρεται το διατακτικό⁵.

Το άρθρο 331 συνιστά εξαίρεση από την αρχή της διάθεσης⁶. Αυτό σημαίνει ότι η δέσμευση επί της προδικαστικής κρίσης δεν εξαρτάται από το αίτημα του εναγοντος⁷. Τούτο δικαιολογείται με τη σκέψη ότι το προδικαστικό ζήτημα συνδέεται άρρηκτα με το κύριο ζήτημα, το οποίο σχετίζεται με το αίτημα του ενάγοντος⁸.

1. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986 σελ. 308-309, **Δ. Μπαμπινιώτη**, Μεταβιβαστικό αποτέλεσμα της έφεσης και αντικείμενο της έκκλητης δίκης, 2016, σελ. 277.
2. **Κ Μακρίδου**, Πρόσθετοι λόγοι εφέσεως κατά τον ΚΠολΔ, 2000, σελ. 91 επ., **Δ. Μπαμπινιώτη**, Περί της επεκτάσεως ή μη του μεταβιβαστικού αποτελέσματος της έφεσης στα κεφάλαια της απόφασης που συνέχονται αναγκαία με το εκκληθέν, ΕΠολΔ 2015, 282, **του ιδίου**, Μεταβιβαστικό αποτέλεσμα της έφεσης και αντικείμενο της έκκλητης δίκης, 2016, σελ. 271.
3. **ΑΠ 1529/01**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 1086/09**, ΝΟΜΟΣ.
4. **Κ Μακρίδου**, Πρόσθετοι λόγοι εφέσεως κατά τον ΚΠολΔ, 2000, σελ. 91 επ., **Δ. Μπαμπινιώτη**, Μεταβιβαστικό αποτέλεσμα της έφεσης και αντικείμενο της έκκλητης δίκης, 2016, σελ. 273.
5. **Δ. Τσικριά**, Το μεταβιβαστικό αποτέλεσμα της εφέσεως στην πολιτική δίκη, 1996, σελ. 110-111.
6. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 307, **Ε. Ποδηματά**, Δεδικασμένο, αντικειμενικά όρια ιδίως επί ενστάσεων, 1995, σελ. 110, **Κ. Καλαβρού**, Πολιτική Δικονομία, 2012, σελ. 756 επ., **Δ. Μπαμπινιώτη**, Η έννοια της αναγκαιότητας στο άρθρο 331 σελ. 278, 2008, **του ιδίου**, Μεταβιβαστικό αποτέλεσμα της έφεσης και αντικείμενο της έκκλητης δίκης, 2016, σελ. 280-281.
7. **Κ. Κεραμέα**, Ουσιαστικών δεδικασμένων περί προδικαστικών ζητημάτων, 1967, σελ. 178, **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον ΚΠολΔ, 2007, σελ. 451-452, **Δ. Μπαμπινιώτη**, Μεταβιβαστικό αποτέλεσμα της έφεσης και αντικείμενο της έκκλητης δίκης, 2016, σελ. 276-283.
8. **Κ. Κεραμέα**, Ουσιαστικών δεδικασμένων περί προδικαστικών ζητημάτων, 1967, σελ. 180.

Βάσει του άρθρου 331, δεν παράγεται δεδικασμένο για τα πραγματικά γεγονότα⁹. Αυτή υπήρξε και η βούληση του ιστορικού νομοθέτη¹⁰. Τούτο σε αντίθεση με τα ισχύοντα σε Αγγλία, ΗΠΑ και Γαλλία, όπου η απόφαση είναι δεσμευτική ως προς τα διαπιστωθέντα πραγματικά περιστατικά¹¹. Το δεδικασμένο αναφέρεται στο συμπέρασμα του συλλογισμού του δικαστή, όπως αυτό διαμορφώνεται από την μείζονα πρόταση και την ελάσσονα πρόταση¹². Η παρατήρηση ότι το εν λόγω συμπέρασμα, θεμελιώνει ως εμπίπτον στο πραγματικό ορισμένου κανόνα δικαίου, ένα περαιτέρω συμπέρασμα, δεν αλλοιώνει τον χαρακτήρα του δεδικασμένου. Η κρίση περί του προδικαστικού ζητήματος, αν και τοποθετημένη στο σκεπτικό της απόφασης, διαφοροποιείται εξ επόψεως ποιοτικής, από το περιεχόμενο των διαπιστώσεων περί τα πράγματα, οι οποίες βρίσκονται στο ίδιο σκέλος της απόφασης και δεν παράγουν δεδικασμένο σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο.

Η εξεταζόμενη διάταξη έχει ως στόχο την ασφάλεια δικαίου και επεκτείνει την ισχύ του δεδικασμένου στο προδικαστικό ζήτημα υπό την προϋπόθεση της υλικής αρμοδιότητας του δικαστηρίου. Η ρύθμιση του ΚΠολΔ δικαιολογείται εν όψει της στενής σύνδεσης ανάμεσα στο κύριο ζήτημα και το προκριματικό αυτού¹³.

Με την έννοια αυτή, όταν κρίνεται αγωγή με αίτημα την καταβολή τόκων υπερημερίας, η ύπαρξη του κεφαλαίου αποτελεί προδικαστικό ζήτημα (ΑΚ 345 εδ.α). Έπειτα, αν η αγωγή αφορά στην καταβολή της ποινικής ρήτρας, η διάγνωση της κύριας οφειλής, αποτελεί προδικαστικό ζήτημα (ΑΚ 405 παρ. 1). Η κύρια οφειλή συνιστά προδικαστικό ζήτημα και σε δίκη με κύριο ζήτημα την ευθύνη του εγγυητή (ΑΚ 850 εδ.α). Επίσης, για την απόδοση τμήματος ακινήτου, είναι δυνατόν να αποτελέσει προδικαστικό ζήτημα η κυριότητα του όλου ακινήτου¹⁴. Περαιτέρω, έχει νομολογηθεί ότι η απόφαση που επιδικάζει διατροφή στη σύζυγο θέτει ως προδικαστικό ζήτημα την κατάφαση της υπαιτιότητας του συζύγου για την επελθούσα διάσταση¹⁵. Η εν λόγω απόφαση είναι εσφαλμένη, τουλάχιστον σύμφωνα με την ρύθμιση της ΑΚ 1391. Ακόμη, στη δίκη διανομής, η συγκυριότητα αποτελεί προδικαστικό ζήτημα¹⁶.

9. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 308-309, **Ε. Ποδηματά**, Δεδικασμένο, αντικειμενικά όρια ιδίως επί ενστάσεων, 1995, σελ. 111 επ., **ΟΛΑΠ 15/98**, ΝΟΜΟΣ.
10. **Κ. Μπένι**, Τα αντικειμενικά όρια του δεδικασμένου κατά το ελληνικό δίκαιο, Δ, 19, 719, **Γ. Ορφανίδη**, Δικονομικά ζητήματα της ευθύνης από αυτοκινητικά ατυχήματα, Πρακτικά 21^{ου} Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων σελ. 240.
11. **Ι. Δεληκωστόπουλου**, Ζητήματα δεδικασμένου και πραγματικών περιστατικών εξ επόψεως ανααιρετικού ελέγχου, ΕΠολΔ 2009, 28, **G. Diamantopoulos**, Judicial estoppel, in: Issues of estoppel and res judicata, 2013, p.146-148.
12. **ΟΛΑΠ 15/98**, σε: **Κ. Κεραμέα – Σ. Κουσουλή**, Εφαρμογές Πολιτικής Δικονομίας, απόφαση με αριθμό 14, 2002.
13. **Κ. Κεραμέα**, Ουσιαστικών δεδικασμένων περί προδικαστικών ζητημάτων, 1967, σελ. 181., **Ε. Ποδηματά**, Δεδικασμένο, αντικειμενικά όρια ιδίως επί ενστάσεων, 1995, σελ. 111 επ., **Ι. Μαντζουράνη**, σχόλιο στην **ΜΕΦΠειρ 74/16**, ΕφΑΔ 2016, 744 επ.
14. **Γ. Μητσόπουλου-Κ. Κεραμέα**, Δώδεκα κοινές γνωμοδοτήσεις, 1996, σελ. 13.
15. **ΑΠ 804/92**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΕφΘεσ 2218/03**, Αρμ 2004, 398.
16. **ΑΠ 289/14**, ΝοΒ 2014, 1442.

Με βάση τα ως άνω, αν ασκηθεί αγωγή για την καταβολή εργατικών αμοιβών, ο δικαστής οφείλει να κρίνει προηγουμένως αν υφίσταται σύμβαση εργασίας μεταξύ των διαδίκων. Αυτή η κρίση δύναται να καλύπτεται από το δεδिकाσμένο. Κατά συνέπεια, το άρθρο 331 ΚΠολΔ τείνει να επεκτείνει την ισχύ του δεδिकाσμένου στην διάγνωση της όλης έννομης σχέσης, σε σύμπλευση με την γενικότερη διάταξη του άρθρου 322 ΚΠολΔ. Εν προκειμένω, είναι λίαν αμφίβολο αν ο ενάγων, κατά την άσκηση της αγωγής του, αντιλαμβάνεται την ενδεχόμενη έκταση του δεδिकाσμένου, ως υπερβαίνουσα κατά πολύ το κύριο αντικείμενο της δίκης. Συνεπώς, αντιμετωπίζεται κριτικά η τόσο ευρεία κάλυψη του προδικαστικού ζητήματος από το δεδिकाσμένο¹⁷. Εντούτοις, έχει νομολογηθεί ότι το δεδिकाσμένο της τελεσίδικης απόφασης που έκρινε αγωγή με αίτημα την καταβολή εργατικών αμοιβών, δηλαδή επί μέρους αξιώσεις του μισθωτού, καλύπτει και την κρίση του δικαστή ως προς την ύπαρξη ή την ανυπαρξία της διαρκούς έννομης σχέσης εξαρτημένης εργασίας¹⁸. Με άλλες λέξεις, καλύπτονται από το δεδिकाσμένο, ο χαρακτήρας της σύμβασης εργασίας και το κύρος της σύμβασης εργασίας και της τυχόν καταγγελίας της¹⁹, όπως επίσης το είδος της συμφωνημένης και της παρεχόμενης εργασίας²⁰.

Πράγματι, αφού η διάγνωση μίας έννομης σχέσης, αποτελεί προϋπόθεση για την καταψήφιση ορισμένου χρηματικού ποσού ως παροχής απορρέουσας από την εν λόγω έννομη σχέση, η τελευταία εμπίπτει στον κανόνα του άρθρου 331 ΚΠολΔ²¹. Μάλιστα, του νόμου μη διακρίνοντος, στον ίδιο κανόνα εμπίπτουν και οι διαρκείς έννομες σχέσεις, και μεταξύ αυτών, και η σχέση που δημιουργείται από την σύμβαση εξαρτημένης εργασίας²². Οπότε, η τελεσίδικη απόφαση που κρίνει ένα επί μέρους αίτημα ως συνέπεια της σύμβασης παροχής εξαρτημένης εργασίας αορίστου χρόνου, αποτελεί δεδिकाσμένο και για μελλοντικές απαιτήσεις, ως προς το ύψος και τις προϋποθέσεις τους, εφόσον δεν μεταβάλλεται το νομικό καθεστώς²³.

Εξάλλου, ανάλογες λύσεις ακολουθούνται, όσον αφορά τις διαφορές εξ αδικοπραξίας. Δηλαδή, το δεδिकाσμένο της τελεσίδικης δικαστικής απόφασης που αποφάνθηκε για συγκεκριμένη αξίωση από αδικοπραξία, επεκτείνεται και στην παρεμπιπτόντως κριθείσα βασική έννομη σχέση της αδικοπραξίας, από την οποία προέκυψε η μερική αξίωση²⁴. Κατά την

17. **Κ. Μπέη**, Τα αντικειμενικά όρια του δεδिकाσμένου κατά το ελληνικό δίκαιο, Δ, 19, 719 επ.

18. **ΟΛΑΠ 10/02**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΟΛΑΠ 1/05**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 462/12**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 469/12**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 676/12**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 1260/12**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 5/14**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 601/14**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 394/15**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

19. **ΑΠ 2199/14**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

20. **ΑΠ 692/12**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

21. **ΑΠ 1989/13**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Ν. Νίκα**, Πολιτική Δικονομία ΙΙ, 2005, σελ. 682-683.

22. **ΑΠ 1303/02**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 1601/06**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 336/11**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

23. **ΟΛΑΠ 1/05**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΟΛΑΠ 10/02**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΟΛΑΠ 14/02**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 25/14**, ΝοΒ 2014, σελ. 1418-1419.

24. **ΟΛΑΠ 24/03**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΟΛΑΠ 19/05**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 358/09**, ΝοΒ 2009, 1429.

αρεοπαγитική νομολογία, η τελεσίδικη απόφαση παράγει δεδικασμένο για τις συνθήκες τέλεσης της αδικοπρακτικής συμπεριφοράς, για την συνδρομή της υπαιτιότητας, για την συνδρομή της συνυπαιτιότητας του ζημιωθέντος και για την ύπαρξη της ζημίας²⁵.

Το ως άνω πρόβλημα γινόταν πιο έντονο με το προϊσχύσαντα Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, όταν ασκείτο πολιτική αγωγή στο ποινικό δικαστήριο για την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης του μηνυτή, έως το ποσό των 44 ευρώ, με επιφύλαξη των λοιπών δικαιωμάτων του. Συγκεκριμένα, από την τελεσίδικη καταδίκη ή μη του κατηγορουμένου, ετίθετο το ερώτημα αν θα κριθεί με δύναμη δεδικασμένου, το αν υφίσταται εν γένει η αδικοπρακτική αξίωση ή όχι, αντίστοιχα.

Όπως πάντως είχε υπογραμμιστεί, τόσο ευρείες συνέπειες του δεδικασμένου δεν είναι εύκολο να γίνουν αποδεκτές²⁶. Εξάλλου, τα άρθρα 65 και 67 ΚΠΔ όριζαν ότι το ποινικό δικαστήριο δεν ασχολείται με την πολιτική αγωγή όταν απαλλάσσει τον κατηγορούμενο (ΚΠΔ 65 παρ. 1)²⁷. Στις δε περιπτώσεις όπου εξεταζόταν η πολιτική αγωγή, αυτή συνήθως γινόταν δεκτή για το ποσό των 44 ευρώ και για τις υπόλοιπες αξιώσεις η υπόθεση υπεισερχόταν στην αρμοδιότητα των πολιτικών δικαστηρίων (ΚΠΔ 65 παρ. 2). Δηλαδή, το δεδικασμένο που δημιουργούταν από το ποινικό δικαστήριο αφορούσε στην επιδίκαση των 44 ευρώ (ΚΠΔ 67)²⁸.

Επομένως, όταν αθωνόταν ο κατηγορούμενος, δεν δημιουργούταν δεδικασμένο για τα πολιτικά δικαστήρια, αφού η πολιτική αγωγή δεν είχε εξεταστεί²⁹. Αν η απόφαση ήταν καταδικαστική, το δεδικασμένο αφορούσε στο κύριο ζήτημα περί του ότι οφείλονταν τα 44 ευρώ, για την ηθική βλάβη του πολιτικώς ενάγοντος χωρίς να δημιουργείται δεδικασμένο για το προδικαστικό, έναντι της αξίωσης των 44 ευρώ, ζήτημα σχετικά με την ύπαρξη της έννομης σχέσης της αδικοπραξίας³⁰. Κάτι τέτοιο θα υπερέβαινε την υλική αρμοδιότητα των ποινικών δικαστηρίων, όπως αυτή περιγράφεται στο ΚΠΔ, και θα αντέβαινε στο άρθρο 331 ΚΠολΔ.

Περαιτέρω όμως, είναι εύλογο το ερώτημα αν, σε τέτοιες περιπτώσεις, εφαρμόζονται οι διατάξεις για την αποδεικτική δύναμη της απόφασης. Η δικαστική απόφαση, ως αποδεικτικό υλικό, θεωρείται απλώς δικαστικό τεκμήριο. Εξαιρετικά, μόνο για το προεισαγωγικό τμήμα της δικαστικής απόφασης, εφαρμόζεται το άρθρο 312 ΚΠολΔ, παρ. 1, κατά το οποίο, το περιεχόμενο της απόφασης αποτελεί πλήρη απόδειξη για ό,τι αφορά την εμφάνιση και την εκπροσώπηση των διαδίκων, για την προβολή προφορικά στο ακροατήριο ισχυρισμών και την υποβολή αιτήσεων καθώς και για τη γνώμη που έχει εκφέρει το δικαστήριο. Το βέβαιο είναι ότι, ως προς τις αιτιολογίες της, η προηγούμενη δικαστική απόφαση, λαμβάνεται υπόψη και

25. **Γ. Ορφανίδη**, Δικονομικά ζητήματα της ευθύνης από αυτοκινητικά ατυχήματα, Πρακτικά 21^{ου} Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 1997, σελ. 239-240.

26. **Γ. Ορφανίδη**, Δικονομικά ζητήματα της ευθύνης από αυτοκινητικά ατυχήματα, Πρακτικά 21^{ου} Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 1997, σελ. 242.

27. **ΕφΘεσ 1047/11**, ΕΠολΔ 2011, 789, **Φ. Ανδρέου**, Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη, 1998, σελ. 57.

28. **ΕφΘεσ 1047/11**, ΕΠολΔ 2011, 789.

29. **ΑΠ 874/15**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

30. **ΑΠ 874/15**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

και εκτιμάται ελευθέρως από τον μεταγενέστερο δικαστή, επί του αποδεικτέου θέματος, επιτρεπτός ως ένα δικαστικό τεκμήριο. Όσο μεγάλη και αν είναι, εκ των πραγμάτων, στις διαφορές συνεπεία ατυχημάτων, ιδίως εργατικών, ιατρικών και αυτοκινητικών, η αποδεικτική αξία της προηγούμενης απόφασης, η οποία αγγίζει το ίδιο ζήτημα υπαιτιότητας, το οποίο απασχολεί και το μεταγενέστερο δικαστή, η αποδεικτική δύναμη της δικαστικής απόφασης δεν μεταβάλλεται τυπικά. Η απόδειξη ενός γεγονότος δεν μπορεί να βασίζεται μόνο στο αιτιολογικό προηγούμενης απόφασης.

Σημειωτέον ότι στις συζητήσεις στις εργασίες για την σύνταξη του ΚΠολΔ, ο εισηγητής του άρθρου 312, Γεώργιος Ράμμος, πρότεινε η αυξημένη αποδεικτική δύναμη της απόφασης να καταλαμβάνει και τα διαπιστωθέντα πραγματικά γεγονότα, αλλά μόνο μεταξύ των προσώπων υπέρ και κατά των οποίων ισχύει το δεδικασμένο. Η εν λόγω πρόταση απορρίφθηκε διότι επέτρεπε την εκ πλαγίου επέκταση του δεδικασμένου σε πραγματικά γεγονότα³¹.

Ούτως εχόντων των πραγμάτων η κάλυψη από το δεδικασμένο της κρίσης για την ύπαρξη ή την ανυπαρξία υπαιτιότητας, συνεπάγεται σχεδόν τα ίδια αποτελέσματα με την αναγνώριση αυξημένης αποδεικτικής δύναμης στις αιτιολογίες της δικαστικής απόφασης, όπως και με την επέκταση του δεδικασμένου στα πραγματικά περιστατικά³². Κάτι τέτοιο όμως, φαίνεται να αντιστρατεύεται τη βούληση του ιστορικού νομοθέτη³³.

Εξάλλου, λαμβάνοντας υπόψη την προηγηθείσα ανάλυση για την έκταση εφαρμογής του άρθρου 331 ΚΠολΔ στις υποθέσεις των εργατικών διαφορών και τις διαφορές από ατυχήματα φαίνεται ότι η αναγνωριστική αγωγή στερείται πρακτικής σημασίας. Αν η άσκηση αγωγής με αίτημα την καταβολή ενός κονδυλίου προερχομένου από ευρύτερη έννομη σχέση, οδηγεί, μετά την τελεσίδικη έκδοση απόφασης για αυτήν την αγωγή, στην δημιουργία δεδικασμένου για το σύνολο της έννομης σχέσης, τότε δεν υπάρχει λόγος να ασκείται αγωγή για να αναγνωριστεί οποιοδήποτε δικαίωμα.

Επί παραδείγματι, στην περίπτωση όπου γίνεται δεκτή η αγωγή με αίτημα να καταβληθεί ορισμένο χρηματικό ποσό λόγω αδικοπραξίας, το δεδικασμένο καταλαμβάνει τη κρίση ότι μεταξύ εναγόμενου και ενάγοντος υφίσταται η έννομη σχέση ζημιώσαντος – ζημιωθέντος³⁴. Αντίστοιχα, στην περίπτωση όπου γίνεται δεκτή η αγωγή με αίτημα να καταβληθεί ορισμένο χρηματικό ποσό από σύμβαση εργασίας, αναγνωρίζεται με δύναμη δεδικασμένου ότι υφίσταται η έννομη σχέση που απορρέει από την σύμβαση εργασίας³⁵.

31 **ΣχΠολΔ II**, 1953, σελ. 247 επ, **Γ. Ορφανίδη**, Παρέμβαση, Τόμος: Το δεδικασμένο, 1989, σελ. 634, **του ιδίου**, Δικονομικά ζητήματα της ευθύνης από αυτοκινητικά ατυχήματα, Πρακτικά 21^{ου} Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 1997, σελ. 240 και 243.

32 **Γ. Ορφανίδη**, Δικονομικά ζητήματα της ευθύνης από αυτοκινητικά ατυχήματα, 1997, Πρακτικά 21^{ου} Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, σελ. 239.

33 **Γ. Ορφανίδη**, Δικονομικά ζητήματα της ευθύνης από αυτοκινητικά ατυχήματα, 1997, Πρακτικά 21^{ου} Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων σελ. 240.

34 **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον ΚΠολΔ, 1983, σελ. 123.

35 **Α. Καρδαρά**, Δεδικασμένο περί προδικαστικών ζητημάτων στις εργατικές διαφορές, ΔΕΕ 2008, 151.

Γίνεται αντιληπτό ότι όσο ευρύτερη είναι η εφαρμογή του άρθρου 331, τόσο αποτρέπεται η έκδοση αντιφατικών αποφάσεων. Εντούτοις, αυτός ο σκοπός δεν αρκεί για την επίλυση του προκείμενου ερμηνευτικού ζητήματος³⁶. Η γενικότητα της διεύρυνσης των ορίων του δεδικασμένου μέσω του άρθρου 331 δημιουργεί προβληματισμό³⁷. Πλην όμως, αυτή η διεύρυνση επιβάλλεται από την ισχύουσα ρύθμιση. Εξάλλου, ο όποιος νομοθετικός περιορισμός του δεδικασμένου περί του προδικαστικού ζητήματος, οφείλει να συνοδευτεί από την αναβάθμιση της αναγνωριστικής αγωγής. Με αυτόν τον τρόπο, όταν δεν θα παράγεται δεδικασμένο για το προδικαστικό ζήτημα στο πλαίσιο της κύριας αγωγής, ο διάδικος θα μπορεί να εγείρει παρεμπόμπουσα αγωγή, με την οποία θα ζητά να αναγνωριστεί ότι υφίσταται ή δεν υφίσταται ορισμένη έννομη σχέση, από την οποία απορρέει το δικαίωμα το οποίο εισάγεται προς κρίση με τη κύρια αγωγή³⁸. Εξάλλου, μπορεί ο ΚΠολΔ να μην προβλέπει την παρεμπόμπουσα αναγνωριστική αγωγή, εντούτοις, η αναγνωριστική αγωγή για την όλη έννομη σχέση είναι επιτρεπτή.³⁹ Συνεπώς, η νομοθετική διεύρυνση των περιπτώσεων αναγνωριστικών αγωγών, δεν θα διατάρασσε ιδιαίτερα το σύστημα του Κώδικα. Περαιτέρω, από την στιγμή που η έγερση παρεμπόμπουσας αναγνωριστικής αγωγής δεν είναι δυνατή, η επέκταση του δεδικασμένου στο προδικαστικό ζήτημα, ήτοι στην κριθείσα έννομη σχέση, είναι δικαιολογημένη.

Εξάλλου, κατά το ισχύον δίκαιο, έννομη σχέση είναι η βιοτική σχέση που ρυθμίζεται από το δίκαιο, αναφέρεται σε πρόσωπο ή πράγμα και δημιουργεί δικαίωμα ή είναι δυνατόν αν συντρέχουν και άλλοι όροι να καταλήξει σε δικαίωμα⁴⁰. Η έννομη σχέση μπορεί να πηγάζει από σύμβαση, συνήθως⁴¹, αλλά και από τον νόμο. Μεταξύ των εννόμων σχέσεων εκ του νόμου συγκαταλέγεται και η αδικοπραξία⁴². Συνεπώς, η αδικοπραξία εντάσσεται ορθώς στα προδικαστικά ζητήματα, αφού αποτελεί έννομη σχέση.

Εντούτοις, το πρακτικό πρόβλημα είναι ότι η αδικοπραξία συνίσταται κυρίως από πραγματικά γεγονότα, τα οποία συγκροτούν στην εκάστοτε περίπτωση το πραγματικό της ΑΚ 914. Η διαφορά φαίνεται σε σύγκριση με συμβάσεις όπως η πώληση, όπου υπάρχει πλέγμα διατάξεων εντός του οποίου οι κανόνες δικαίου έχουν πολύ συγκεκριμενοποιημένο πραγματικό (ΑΚ 513 επ.). Δηλαδή, η ευρύτητα της δεσμεύσεως από το δεδικασμένο ως προς το προδικαστικό ζήτημα, συναρτάται με τις ρυθμίσεις του ουσιαστικού δικαίου. Σε αυτό το πλαίσιο, το δεδικασμένο για την αδικοπραξία αφορά *de lege lata* σε οτιδήποτε αυτή περιλαμβάνει, όπως τις συνθήκες τέλεσης αυτής και την υπαιτιότητα⁴³.

36 **Γ. Ορφανίδη**, Δικονομικά ζητήματα της ευθύνης από αυτοκινητικά ατυχήματα, 1997, Πρακτικά 21^{οο} Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων σελ. 243.

37 **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον ΚΠολΔ, 2007, σελ. 23-24.

38 **Κ. Κεραμέα**, Ουσιαστικών δεδικασμένων περί προδικαστικών ζητημάτων, 1967, σελ. 187 επ..

39 **ΑΠ 127/90**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 335/06**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 190/08**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 409/14**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

40 **ΑΠ 1743/87**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

41 **Μ. Σταθόπουλου**, Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, 2004, σελ. 38.

42 **ΟΛΑΠ 44/96**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 853/17**, ΤΝΠ ΔΣΑ

43 **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον ΚΠολΔ, 2007, σελ. 445, **Μ. Μαργαρίτη/Α. Μαργαρίτη**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2012, άρθρο 331.

Περαιτέρω, αξίζει να γίνει μεία της διαπλαστικής αγωγής με αίτημα την ακύρωση εξώδικης διάπλασης, όπως υπαναχώρησης, όταν η νομική βάση της αγωγής είναι η κατάχρηση δικαιώματος εκ μέρους του εναγομένου. Εν προκειμένω, αφού κύριο ζήτημα αποτελεί η κατάχρηση δικαιώματος, προδικαστικό ζήτημα αποτελεί η ύπαρξη και τα ακριβή όρια αυτού, όπως και οι συνέπειες από την άσκηση του. Αυτές οι παραδοχές αποτελούν το θεμέλιο για να αξιολογηθεί το αν η άσκηση του δικαιώματος αντιβαίνει στη καλή πίστη⁴⁴. Με αυτό τον τρόπο κρίνεται με δύναμη δεδικασμένου ένα δικαίωμα του εναγομένου, με πρωτοβουλία του ενάγοντος, από τη στιγμή που το αγωγικό δικαίωμα θέτει ως προϋπόθεσή του το δικαίωμα του εναγομένου.

Υπό το φως των ανωτέρω επισημάνσεων, το προδικαστικό ζήτημα είναι το αναγκαίως κριθέν ζήτημα για την διάγνωση του κυρίου ζητήματος⁴⁵. Αναγκαιότητα υπάρχει, σύμφωνα με τον Καθηγητή Κεραμέα, όταν η επίδικη αξίωση δεν δύναται να θεμελιωθεί άλλως, παρά μόνο έχοντας ως βάση το εν λόγω προδικαστικό ζήτημα⁴⁶, αλλά ενδεχομένως, κατά άλλη άποψη και όταν η δικαστική κρίση θεμελιούται σε μια από τις διαζευκτικώς συντρέχουσες έννομες σχέσεις⁴⁷. Στην πρώτη περίπτωση πρόκειται για νομική αναγκαιότητα, ενώ στην δεύτερη για λογική αναγκαιότητα.

Ανάμεσα στις δύο απόψεις, η ορθή είναι η δεύτερη, η οποία αντιμετωπίζει την αναγκαιότητα ως λογική αναγκαιότητα. Αυτή η άποψη εμμένει στο σύνδεσμο του κυρίου με το προδικαστικό ζήτημα, όπως αυτός αναδύεται από το σκεπτικό της δικαστικής απόφασης που κρίνει την διαφορά⁴⁸. Η θεωρία της λογικής αναγκαιότητας φαίνεται να είναι και η εφαρμοζόμενη στην πράξη⁴⁹.

Αν περιοριστεί η έννοια της αναγκαιότητας μόνο στις περιπτώσεις όπου η επίδικη αξίωση δεν δύναται να θεμελιωθεί άλλως, παρά μόνο έχοντας ως βάση την κριθείσα έννομη σχέση, κατά την θεωρία της νομικής αναγκαιότητας, τότε εμφολωθούν σοβαρά προβλήματα. Συγκεκριμένα, όταν η αξίωση του ενάγοντος μπορεί να στηριχθεί σε περισσότερες της μιας προδικαστικές έννομες σχέσεις, και η αγωγή απορρίπτεται, το δεδικασμένο δεν μπορεί να καταλάβει κανένα προδικαστικό ζήτημα. Τούτο διότι καμιά προδικαστική έννομη σχέση από τις δυνάμενες να στηρίξουν την αξίωση δεν αποτελεί *sine qua non* προς τούτο⁵⁰. Επίσης, στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει η νομική αναγκαιότητα και αν ευδοκιμεί αγωγή. Η έννομη σχέση που στηρίξε το δικανικό συλλογισμό δεν καλύπτεται από το δεδικασμένο εφόσον υπάρχουν εναλλακτικά νομικά στηρίγματα⁵¹. Αν γινόταν δεκτή η θεωρία της νομικής αναγκαιότητας, το δεδικασμένο σπάνια θα κάλυπτε το προδικαστικό ζήτημα, με δεδομένο ότι η συρροή νομίμων βάσεων απαντάται συχνά στο ουσιαστικό δίκαιο⁵².

44 **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον ΚΠολΔ, 2007, σελ. 445, **Μ. Μαργαρίτη/Α. Μαργαρίτη**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2012, άρθρο 331.

45 **ΑΠ 216/03**, ΧρΙΔ 2003, σελ. 542.

46 **ΑΠ 1470/08**, ΝοΒ 2009, **ΑΠ 1550/10**, ΝΟΜΟΣ.

47 **Κ. Κεραμέα**, Ουσιαστικών δεδικασμένων περί προδικαστικών ζητημάτων, 1967, σελ. 130.

48 **Ι. Μαντζουράνη**, σχόλιο στην **ΑΠ 394/15**, ΕφΑΔ 2015, 914.

49 **Ε. Ποδηματά**, Δεδικασμένο, αντικειμενικά όρια ιδίως επί ενστάσεων, 1995, σελ. 113, **Ν. Νίκα**, Πολιτική Δικονομία ΙΙ, 2005, σελ. 680, **Δ. Μπαμπινιώτη**, Η έννοια της αναγκαιότητας στο άρθρο 331 ΚΠολΔ, 2008, σελ. 197.

50 **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον ΚΠολΔ, 1983, σελ. 270.

51 **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον ΚΠολΔ, 1983, σελ. 270, **Ε. Ποδηματά**, Δεδικασμένο, αντικειμενικά όρια ιδίως επί ενστάσεων, 1995, σελ. 113-114, **Ν. Νίκα**, Πολιτική Δικονομία ΙΙ, 2005, σελ. 679.

52 **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον ΚΠολΔ, 1983, σελ. 270-271, **Δ. Μπαμπινιώτη**, Η έννοια της αναγκαιότητας στο άρθρο 331 ΚΠολΔ, 2008, σελ. 182.

Εντούτοις, αξίζει να σημειωθεί ότι η νομική θεώρηση της αναγκαιότητας στοχεύει στην πιστή τήρηση των επιταγών του ουσιαστικού νομοθέτη. Μετατοπίζεται επομένως μέσω αυτής το επίκεντρο του ενδιαφέροντος κατά την ερμηνεία του άρθρου 331, από την *ad hoc* αιτιολογία της δικαστικής απόφασης στην *in abstracto* συστηματική ερμηνεία του ουσιαστικού δικαίου⁵³. Η θεωρία της νομικής αναγκαιότητας δηλαδή, αναγνωρίζει την αναγκαιότητα εκεί όπου ορισμένη έννομη σχέση αποτελεί, αφηρημένα και σύμφωνα με το νόμο, *conditio sine qua non* για την κατάφαση της ένδικης αξίωσης⁵⁴. Το λάθος της έγκειται στο γεγονός ότι δεν λαμβάνει υπόψη κατά πόσον η ένδικη αξίωση στηρίζεται σε ορισμένη έννομη σχέση, όχι αφηρημένα, αλλά με βάση τη συγκεκριμένη κάθε φορά δικαιοδοτική κρίση⁵⁵. Τούτο παρά το γεγονός ότι ο δικανικός συλλογισμός παρέχει μεγαλύτερη ασφάλεια δικαίου για το έρεισμα της κρίσης περί της ύπαρξης ή της ανυπαρξίας της ένδικης αξίωσης σε σύγκριση με την πολυσχιδή και περίπλοκη νομοθεσία⁵⁶.

Στην πραγματικότητα είναι αυτονόητος ο δεσμός αναγκαιότητας μεταξύ του διαγνωσθέντος από τον δικαστή ως εξαρτούντος κανόνος δικαίου, και του διαγνωσθέντος από τον ίδιο δικαστή ως εξηρημένου κανόνος δικαίου⁵⁷. Αυτός ο δεσμός είναι συμβατός και με τις επιταγές του ουσιαστικού δικαίου⁵⁸.

Η θεωρία της λογικής αναγκαιότητας συμβάλλει στην ενότητα και την συνοχή του δικαίου, αφού χάρη σε αυτήν, το δεδικασμένο για το συμπέρασμα καλύπτει και την προϋπόθεσή του ως τέτοια⁵⁹. Με αυτή την οπτική, πρόκειται για τελολογική αναγκαιότητα⁶⁰. Δεν πρόκειται για τρίτη θεωρία. Οι διατυπωθείσες θεωρίες παραμένουν δύο⁶¹. Πλην όμως, η λογική αναγκαιότητα εξηγείται και τελολογικώς, δηλαδή από το σκοπό της που είναι η ενότητα και η συνοχή του δικαίου.

Τέλος, η προδικαστικότητα αποκτά σύνθετη μορφή όταν περισσότερες αγωγικές αξιώσεις εξαρτώνται από την διάγνωση της ίδιας για όλες έννομης σχέσης. Σε αυτές τις περιπτώσεις, κάθε αγωγικό αίτημα είναι προδικαστικό του άλλου, καθώς όλα έχουν ως προϋπόθεση για την διάγνωσή τους, την διάγνωση ενός κοινού προδικαστικού ζητήματος. Αυτό συμβαίνει λόγω της πολυπλοκότητας του ουσιαστικού δικαίου, βάσει του οποίου, από μια έννομη σχέση, παράγονται περισσότερες αξιώσεις⁶².

53 **Κ. Κεραμέα**, Ουσιαστικών δεδικασμένων περί προδικαστικών ζητημάτων, 1967, σελ. 133-144.

54 **Κ. Κεραμέα**, Ουσιαστικών δεδικασμένων περί προδικαστικών ζητημάτων σελ. 140 επ., 1967.

55 **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον ΚΠολΔ, 2007, σελ. 442.

56 **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον ΚΠολΔ, 2007, σελ. 442, **Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα(-Κουσούλη)**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 331.

57 **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον ΚΠολΔ, 1983, σελ. 271, **Α. Μπαμπινιώτη**, Η έννοια της αναγκαιότητας στο άρθρο 331 ΚΠολΔ, 2008, σελ. 250.

58 **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον ΚΠολΔ, 1983, σελ. 269-271, **Α. Μπαμπινιώτη**, Η έννοια της αναγκαιότητας στο άρθρο 331 ΚΠολΔ, 2008, σελ. 254.

59 **ΟΛΑΠ 10/02**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον ΚΠολΔ, 1983, σελ. 269-271, **Α. Μπαμπινιώτη**, Η έννοια της αναγκαιότητας στο άρθρο 331 ΚΠολΔ, 2008, σελ. 254.

60 **Ε. Ποδηματά**, Δεδικασμένο, αντικειμενικά όρια ιδίως επί ενστάσεων, 1995, σελ. 121, **Α. Μπαμπινιώτη**, Η έννοια της αναγκαιότητας στο άρθρο 331 ΚΠολΔ, 2008, σελ. 300.

61 **Κ. Κεραμέα**, Ουσιαστικών δεδικασμένων περί προδικαστικών ζητημάτων, 1967, σελ. 130.

62 **ΑΠ 129/12**, ΕΠολΔ 2012, 235, **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον ΚΠολΔ, 2007, σελ. 43, **Ι. Μαντζουράνη**, σχόλιο στην **ΑΠ 394/15**, ΕφΑΔ 2015, 912, **Α. Μπαμπινιώτη**, Μεταβιβαστικό αποτέλεσμα της έφεσης και αντικείμενο της έκκλητης δίκης, 2016, σελ. 531.

Αυτά τα αγωγικά αιτήματα, ακόμη και αν διαμορφώνουν ιδιαίτερα κεφάλαια δίκης, δέον να θεωρούνται αναγκαίως συνεχόμενα, ούτως ώστε να δικαιολογείται η άσκηση πρόσθετων λόγων έφεσης. Αν δεν θεωρηθούν έστω ως αναγκαίως συνεχόμενα και δεν προσβληθεί με το εφετήριο ένα εξ αυτών, καθίσταται τελεσίδικη η πρωτόδικη κρίση επί αυτού του κεφαλαίου, και επομένως και επί του προδικαστικού του ζητήματος. Συνεπεία τούτου, το εφετείο δεσμεύεται από την πρωτόδικη τελεσίδικη κρίση επί του προδικαστικού ζητήματος. Αυτό συνεπάγεται ότι δεν μπορεί να αποκλίνει από το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, ούτε ως προς το προσβληθέν με την έφεση κεφάλαιο στο μέτρο που έχει παραχθεί δεδικασμένο⁶³. Εντούτοις, ο δραστηκός περιορισμός της εξουσίας του δευτεροβάθμιου δικαστή δεν μπορεί να γίνει αποδεκτός, όχι μόνο επειδή η πληρέστερη δυνατή εποπτεία της διαφοράς από αυτόν υπηρετεί την ασφάλεια δικαίου, αλλά κυρίως γιατί η δέσμευση του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου από την πρωτοβάθμια κρίση, στο πλαίσιο μάλιστα της ίδιας υπόθεσης, αποτελεί αντίφαση, από θεσμική σκοπιά και από τη σκοπιά του σκοπού της έφεσης⁶⁴.

Σε κάθε περίπτωση, επέκταση του δεδικασμένου υπάρχει στην από το εφετείο παρεμπιπτόντως κριθείσα βασική έννομη σχέση. Δηλαδή, όταν η κρίση του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου καθιστά μη αναγκαία την διάγνωση ενός ζητήματος, το οποίο όμως απασχόλησε το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, το δεδικασμένο εν τέλει, δεν καταλαμβάνει αυτό το ζήτημα⁶⁵.

Ανακεφαλαιώνοντας, η ρύθμιση του άρθρου 331 είναι καθοριστική για την έκταση του δεδικασμένου, βάσει της οποίας το δεδικασμένο καταλαμβάνει την έννομη σχέση από την οποία απορρέει το κριθέν δικαίωμα. Πράγματι, προδικαστικό ζήτημα κατ' άρθρο 331 θεωρείται η έννομη σχέση και όχι τα πραγματικά περιστατικά ή τα επιχειρήματα της απόφασης, για τα οποία δεν παράγεται δεδικασμένο⁶⁶. Με άλλη διατύπωση, προδικαστικό ζήτημα, για το οποίο παράγεται δεδικασμένο, είναι το ζήτημα το οποίο εξετάστηκε και η κρίση επί του οποίου είναι αναγκαία για την επίλυση του κυρίου ζητήματος⁶⁷. Κατά την ορθή και κρατούσα άποψη, η αναγκαιότητα λογίζεται ως λογική και όχι ως νομική. Η ευρύτητα του παραγόμενου δεδικασμένου βάσει της ΚΠολΔ 331, γίνεται περισσότερο εμφανής στην περίπτωση όπου η βασική έννομη σχέση, εκ της οποίας απορρέει το αγωγικό δικαίωμα, ερείδεται στην ΑΚ 914. Στην πραγματικότητα όμως, και ανεξάρτητα από την περιπτώσιολογία, η διάταξη του άρθρου 331 καθιερώνει συνειδητά την διεύρυνση των αντικειμενικών ορίων του δεδικασμένου. Τούτο αποκτά ιδιαίτερη σημασία σε περιπτώσεις εννόμων σχέσεων από τις οποίες πηγάζουν ευάριθμα και ποικίλα επιμέρους δικαιώματα. Σε κάθε περίπτωση, ο μεταγενέστερος δικαστής είναι ο αρμόδιος να αξιολογήσει την έκταση του δεδικασμένου της τελεσίδικης απόφασης, κρίνοντας ποιο τμήμα της αιτιολογίας της προηγηθείσης απόφασης, συνιστά προδικαστικό ζήτημα σε σύνδεση με το τελεσιδικώς κριθέν από την ίδια κύριο ζήτημα⁶⁸.

63 **Δ. Μπαμπινιώτη**, Μεταβιβαστικό αποτέλεσμα της έφεσης και αντικείμενο της έκκλητης δίκης, 2016, σελ. 529.

64 **Δ. Μπαμπινιώτη**, Μεταβιβαστικό αποτέλεσμα της έφεσης και αντικείμενο της έκκλητης δίκης, 2016, σελ. 530-531.

65 **Δ. Μπαμπινιώτη**, Περί της επεκτάσεως ή μη του μεταβιβαστικού αποτελέσματος της έφεσης στα κεφάλαια της απόφασης που συνέχονται αναγκαία με το εκκληθέν, ΕΠολΔ 2015, 282-283.

66 **ΑΠ 326/10**, ΝοΒ 2010, 2051, **ΑΠ 491/10**, ΝοΒ 2010, 2056, **ΑΠ 1616/14**, ΝοΒ 2015, 284.

67 **ΑΠ 481/04**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 1428/09**, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, **ΑΠ 424/15**, ΝοΒ 2016, 1401.

68 **Ι. Μαντζουράνη**, σχόλιο στην **ΜΕφΠειρ 74/16**, ΕφΑΔ 2016, 744.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΤΗ: Η προβληματική των ενστάσεων

Σύμφωνα με το άρθρο ΚΠολΔ 330, εδ. α, το δεδικασμένο εκτείνεται στις ενστάσεις που προτάθηκαν, καθώς και σε εκείνες που μπορούσαν να προταθούν και δεν προτάθηκαν. Η ένσταση συνιστά διαδικαστική πράξη με αμυντικό χαρακτήρα και σκοπό την απόκρουση της αγωγής¹.

Η αποδοχή της αγωγής προϋποθέτει αφενός τη βασιμότητα των ισχυρισμών του ενάγοντος, αφετέρου την απόρριψη των αντίστοιχων του εναγόμενου². Δηλαδή, η συνέπεια που μπορεί να έχει η ευδοκίμηση της ενστάσεως είναι η απόρριψη της αγωγής. Η ένσταση δεν μπορεί να διαπλάσει δικαιώματα. Εξάλλου, δεν μπορεί να διευρύνει το αντικείμενο της δίκης, για το οποίο καθοριστική είναι η αγωγή. Από μια άλλη σκοπιά, αν η ένσταση είχε και επιθετικό χαρακτήρα, τότε η ανταγωγή θα στερούταν νοήματος³.

Συνεπώς, η ένσταση διαφέρει από το προδικαστικό ζήτημα. Το προδικαστικό ζήτημα ανάγεται καταρχήν στο περιεχόμενο της αγωγής. Η αγωγή αποτελεί μέσο επίθεσης και καθορίζει το αντικείμενο της δίκης, αλλά και το χαρακτήρα της απόφασης. Αυτός μπορεί να είναι μόνο αναγνωριστικός, ή επιπλέον, διαπλαστικός ή καταψηφιστικός. Σε κάθε περίπτωση, έχει αναγνωριστικό σκέλος. Το αναγνωριστικό σκέλος, καθορίζει τα αντικειμενικά όρια του δεδικασμένου, τόσο για το κύριο ζήτημα, όσο και για το πρόκριμά του.

Συνεπώς, η ΚΠολΔ 330, αναφερόμενη στις ενστάσεις κατά του επίδικου δικαιώματος, κατά μία άποψη, δεν σχετίζεται καθόλου με την ΚΠολΔ 331, η οποία συνδέεται με το περιεχόμενο της αγωγής⁴. Σύμφωνα με άλλη άποψη, το προδικαστικό ζήτημα συνδέεται είτε με το περιεχόμενο της αγωγής, είτε με εκείνο της ένστασης⁵.

Ανάμεσα στις δύο απόψεις, η ορθότερη είναι η πρώτη. Το προδικαστικό ζήτημα είναι η έννομη σχέση, η οποία αποτελεί το θεμέλιο του προς κρίση αγωγικού δικαιώματος⁶. Με άλλες λέξεις, πρόκειται για το ζήτημα σχετικά με το αν τυγχάνει εφαρμογής, σε συγκεκριμένη περίπτωση, ένας κανόνας δικαίου, ο οποίος περικλείεται σε άλλον κανόνα δικαίου, από την στιγμή που η εφαρμογή του δεύτερου κανόνα δικαίου, αποτελεί το ζητούμενο για τον ενάγοντα, στην συγκεκριμένη δίκη. Επομένως, όπως και το κύριο, έτσι και το προδικαστικό ζήτημα, απασχολεί τον δικαστή, συνεπεία του αιτήματος της αγωγής, αλλά και της θεμελίωσης του εν

1. **Γ. Μητσόπουλου**, Διαδικαστικά πράξεις, Τιμητικός Τόμος Γ. Ράμμου, 1979, σελ. 638 επ. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 236, **Δ. Μπαμπινιώτη**, Περί της επεκτάσεως ή μη του μεταβιβαστικού αποτελέσματος της έφεσης στα κεφάλαια της απόφασης που συνέχονται αναγκαία με το εκκληθέν, ΕΠολΔ 2015, 291.
2. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 234 επ., **Γ. Νικολόπουλου**, Η έννοια και η λειτουργία της ένστασης στο αστικό δικονομικό δίκαιο, 1987, σελ. 145.
3. **Γ. Μητσόπουλου**, Διαδικαστικά πράξεις, Τιμητικός Τόμος Γ. Ράμμου, 1979, σελ. 638 επ., **Γ. Ράμμου**, Εγχειρίδιον Αστ. Δικον. Δικαίου, 1978, σελ. 471.
4. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 309-310, **Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Κουσουύλη)**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 331.
5. **Σ. Ματθία**, Άσκηση του δικαιώματος ακυρώσεως δικαιοπραξίας με ένσταση, Δ 1978, 488, **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 266 επ..
6. **Ε. Ποδηματά**, Δεδικασμένο, αντικειμενικά όρια ιδίως επί ενστάσεων, 1995, σελ. 101-102, **Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Κουσουύλη)**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 331.

λόγω αιτήματος στο ιστορικό της αγωγής. Με άλλη διατύπωση, τα προδικαστικά ζητήματα αναδύονται λόγω της κάθετης διασύνδεσης των εννόμων σχέσεων⁷. Οι ενστάσεις όμως αφορούν στην οριζόντια διασύνδεση και σύγκρουση των εννόμων σχέσεων⁸.

Αν ωστόσο συσχετίζονταν οι έννοιες του προδικαστικού ζητήματος και της ένστασης, τότε, η αποδοχή ή απόρριψη της ένστασης, θα παρήγε δεδικασμένο και για την έννομη σχέση στην οποία ερείδεται η ένσταση. Δηλαδή, αν γινόταν δεκτό ότι η ένσταση διαμορφώνει το αντικείμενο της δίκης, ως ένα είδος προδικαστικού ζητήματος, τότε θα έπρεπε να γίνει δεκτό ότι παράγεται δεδικασμένο και για το θεμέλιο της ένστασης, ένεκα της ΚΠολΔ 331⁹. Επί παραδείγματι, θα έπρεπε η ευδοκίμηση της ένστασης ίδιας κυριότητας (ΑΚ 1095) να παράγει δεδικασμένο σχετικά με την κυριότητα του εναγομένου¹⁰. Τούτο, κατά την ως άνω ορθότερη άποψη, δεν ισχύει.¹¹.

Η διατύπωση ότι το άρθρο 330 θεσπίζει το δεδικασμένο περί ενστάσεων, δεν είναι ακριβής¹². Στην πραγματικότητα θεσπίζει τον αποκλεισμό επαναπροβολής των ενστάσεων και λαμβάνει τρεις κυρίως μορφές¹³. Πρώτον, η απορριφθείσα ένσταση δεν μπορεί παραδεκτώς να αποτελέσει την βάση άλλης ένστασης στο πλαίσιο νέας αγωγής του ενάγοντος κατά του εναγομένου με την οποία νέα ένσταση θα αμφισβητείται η έννομη σχέση, της οποίας έννομης σχέσης η ύπαρξη έγινε δεκτή στο πλαίσιο της τελεσίδικης απόφασης επί της πρώτης αγωγής. Στην δεύτερη μορφή, η τελεσίδικα απορριφθείσα ένσταση δεν μπορεί παραδεκτώς να αποτελέσει την βάση αγωγής του αρχικά εναγόμενου κατά του αρχικώς ενάγοντος. Στην τρίτη μορφή, η τελεσίδικα απορριφθείσα ένσταση στην διαγνωστική δίκη δεν επιτρέπεται να αποτελέσει την βάση ανακοπής κατά της εκτέλεσης.

Στη πραγματικότητα ο αποκλεισμός των ενστάσεων συμπληρώνει την παρεχόμενη από το δεδικασμένο ασφάλεια δικαίου. Λόγω αυτού του αποκλεισμού, δεν εξετάζεται σε μεταγενέστερη υπόθεση η ορθότητα των αντίθετων της αγωγής πραγματικών ισχυρισμών, που εισφέρθηκαν στην πρώτη υπόθεση με το δικονομικό σχήμα της ένστασης, σε σχέση με την οποία εξεδόθη τελεσίδικη απόφαση, η οποία έκανε δεκτή την αγωγή και απέρριψε την ένσταση. Επίσης, δεν

7. **Γ. Νικολόπουλου**, Η έννοια και η λειτουργία της ένστασης στο αστικό δικονομικό δίκαιο, 1987, σελ. 56-57, **Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Κουσουλή)**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 331.

8. **Γ. Νικολόπουλου**, Η έννοια και η λειτουργία της ένστασης στο αστικό δικονομικό δίκαιο, 1987, σελ. 56-57, **Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Κουσουλή)**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 331.

9. **Σ. Ματθία**, Άσκηση του δικαιώματος ακυρώσεως δικαιοπραξίας με ένσταση, Δ 1978, 488

10. **ΑΠ 156/05**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 1204/06**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

11. **ΑΠ 31/85**, ΝοΒ 1985, 1417 επ.

12. **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένον κατά τον Κώδικαν Πολιτικής Δικονομίας, 1983, σελ. 277-278.

13. **ΑΠ 394/71**, ΝοΒ, 19, 1098-1099, **ΑΠ 1192/74**, ΝοΒ, 23, 730-731, **ΑΠ 525/96**, ΕΔ 1997, 80, **ΑΠ 1570/03**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένον κατά τον Κώδικαν Πολιτικής Δικονομίας, 1983, σελ. 284, **Γ. Νικολόπουλου**, Η έννοια και η λειτουργία της ένστασης στο αστικό δικονομικό δίκαιο, 1987, σελ. 165-167.

εξετάζονται οι ενστάσεις, που αν και μπορούσαν, αντικειμενικά¹⁴, να προταθούν, δεν προτάθηκαν. Εξαίρεση χωρεί βάσει του άρθρου 330 εδ. β, καθώς και για τις οψιγενείς ενστάσεις αφού οι τελευταίες αντικειμενικά δεν μπορούσαν να προταθούν¹⁵. Με αυτές τις λύσεις, εξασφαλίζεται ότι μεταξύ των διαδίκων δεν θα εκδοθούν αντιφατικές αποφάσεις. Το τελευταίο θα μπορούσε να συμβεί αν δεν υπήρχε ο περιορισμός και για τις μη προταθείσες, αν και υφιστάμενες¹⁶, ενστάσεις¹⁷. Γενικότερα, ο αποκλεισμός των ενστάσεων προστατεύει το κύρος της εκδοθείσας απόφασης, η οποία, πέραν της βασιμότητας των αγωγικών ισχυρισμών, έκρινε, ή μπορούσε να κρίνει, μετά από σχετική πρωτοβουλία του εναγομένου, και την βασιμότητα των ενστάσεων αυτού¹⁸.

Συνεπώς, κατά τη γνώμη του γράφοντος, ο χαρακτηρισμός της δικαστικής κρίσης επί ενστάσεως ως εξέταση προδικαστικού ζητήματος, ούτως ώστε να επεκταθεί το δεδικασμένο και επί της ένστασης κατά άρθρο 331 ΚΠολΔ, δεν είναι αναγκαίος. Ταυτόχρονα, η διαφορετική μεταχείριση της ένστασης από την αγωγή, εξ επόψεως δεδικασμένου, δεν είναι ανακόλουθη. Απεναντίας, προκύπτει από τον διαφορετικό χαρακτήρα των δύο δικονομικών οχημάτων. Με την αγωγή σκοπείται η πραγμάτωση δικαιώματος, και επί του δικαιώματος αυτού παράγεται δεδικασμένο. Με δεδομένο ότι το δικαίωμα προέρχεται από ορισμένη έννομη σχέση, το δεδικασμένο επεκτείνεται και σε αυτήν. Αντιθέτως, η ένσταση έχει αμυντική στόχευση. Ο εναγόμενος δεν προβάλλει κάποιο θετικό αίτημα. Αρκείται στην απόκρουση της αγωγής. Εν προκειμένω, το σημαντικό είναι να μην επανέρχεται προς κρίση το ίδιο μέσο άμυνας. Αυτή η ανάγκη ικανοποιείται αυτοτελώς από το άρθρο 330, εδ. α.

Κατά την αντίθετη άποψη, η κάλυψη από το δεδικασμένο της ένστασης, αλλά και του προδικαστικού ζητήματος στο οποίο εδράζεται, είναι αποδεκτή. Κατά την εν λόγω άποψη, προκρίνεται η ίση μεταχείριση της αγωγής με την ένσταση. Τούτο δε, με σκοπό να αποτραπεί η έκδοση αντιφατικών αποφάσεων¹⁹. Με αυτό τον τρόπο όμως, παραβλέπεται ακριβώς η διαφορετικότητα των δύο δικονομικών οχημάτων.

Υπό το φως των ανωτέρω επισημάνσεων, ο αποκλεισμός κατά το άρθρο 330 καταλαμβάνει την ένσταση παραγραφής, σε δίκη για την καταπήφιση ορισμένης παροχής, εφόσον η έννομη σχέση από την οποία απορρέει, αναγνωρίστηκε τελεσίδικα ως ισχυρά, σε προηγούμενη δίκη με αίτημα την καταπήφιση άλλης παροχής απορρέουσας από την ίδια έννομη σχέση, δηλαδή αναγνωρίστηκε ότι οι συνεπεία της εν λόγω έννομης σχέσης αξιώσεις, δεν είναι

14. **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένον κατά τον Κώδικαν Πολιτικής Δικονομίας, 1983, σελ. 286, **Κ. Καλαβρού**, Το αντικείμενον της πολιτικής δίκης, 1985, σελ. 396, **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 310, **Γ. Νικολόπουλου**, Η έννοια και η λειτουργία της ένστασης στο αστικό δικονομικό δίκαιο, 1987, σελ. 169-170.

15. **ΑΠ 195/76**, ΝοΒ, 24, 720, **ΑΠ 1130/96**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

16. **ΑΠ 478/76**, ΝοΒ, 24, 722, **ΑΠ 1564/14**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

17. **Κ. Καλαβρού**, Το αντικείμενον της πολιτικής δίκης, 1985, σελ. 394 επ.

18. **ΑΠ 1570/03**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 310, **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένον κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 453 επ.

19. **Ν. Νίκα**, Πολιτική Δικονομία ΙΙ, 2005, σελ. 686.

παραγεγραμμένες²⁰. Με βάση τα ως άνω ομοίως, είναι απαράδεκτη η ένσταση ακυρότητας της εργασιακής σύμβασης, για το λόγο ότι ο ενάγων είναι συνταξιούχος του ΙΚΑ, από την στιγμή που σε προηγούμενη δίκη, με αντικείμενο την καταβολή αξιώσεων απορρεουσών από την σύμβαση εργασίας, αλλά για διαφορετικό χρονικό διάστημα από αυτό στο οποίο αναφέρεται η δεύτερη αγωγή, η συγκεκριμένη ένσταση δεν προτάθηκε, αν και ηδύνατο να προταθεί²¹.

Σε αυτό το σημείο γίνεται ιδιαίτερη αναφορά ορισμένων περιπτώσεων ενστάσεων οι οποίες εμφανίζουν ιδιαιτερότητες. Πρόκειται για την ένσταση παραγραφής, την ένσταση εξόφλησης, την ένσταση καταχρηστικής άσκησης δικαιώματος, την ένσταση περί απόσβεσης της απαίτησης κατ' άρθρο 993 παρ. 5 ΚΠολΔ, τις απαράδεκτες ενστάσεις και τις αντενστάσεις.

Καταρχάς, σύμφωνα με μια άποψη, η αποδοχή της ένστασης παραγραφής δεν δημιουργεί δεδικασμένο ως προς την ύπαρξη της απαίτησης. Η εν λόγω προσέγγιση ερείδεται στο γεγονός ότι η παραγραφή εξετάζεται πριν εξεταστεί η βασιμότητα της αγωγής, ενόψει της οικονομίας της δίκης. Δηλαδή, δεχόμενο το δικαστήριο την παραγραφή, δεν υπεισέρχεται στο αληθές της απαιτήσεως²². Σύμφωνα με άλλη άποψη, η διάγνωση περί παραγεγραμμένου δικαιώματος προϋποθέτει ότι έχει διαγνωστεί το δικαίωμα²³. Στην πραγματικότητα όμως, το διαγνωστικό πόρισμα εν προκειμένω έχει το νόημα ότι και αν υφίστατο το δικαίωμα, αυτό έχει παραγραφεί. Επομένως, ορθότερη είναι η πρώτη άποψη.

Επίσης, του νόμου μη διακρίνοντος, η διάταξη του άρθρου 330 εδ. α καταλαμβάνει και τις καταχρηστικές ενστάσεις, ανάμεσα στις οποίες η πρακτικώς σπουδαιότερη είναι η ένσταση εξόφλησης²⁴. Καταχρηστική είναι η ένσταση που, αν και δεν θεμελιώνει αντιδικαίωμα, επιφέρει την απόρριψη της αγωγής, απλώς και μόνο επειδή στηρίζεται σε ορισμένο πραγματικό γεγονός²⁵. Δηλαδή, η καταχρηστική ένσταση στηρίζεται σε πραγματικό γεγονός, το οποίο αν αποδειχθεί ως αληθές, επιφέρει, σύμφωνα με το νόμο, την απόρριψη της αγωγής, χωρίς να απαιτείται η επιδίωξη αυτής της έννομης συνέπειας από τον εναγόμενο²⁶. Το ουσιαστικό δίκαιο

20. ΑΠ 135/90, ΤΝΠ ΔΣΑ

21. ΑΠ 212/92, ΤΝΠ ΔΣΑ

22. ΑΠ 41/12, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Κ. Κεραμέα**, Ουσιαστικόν δεδικασμένον περί προδικαστικών ζητημάτων, 1967, σελ. 130, **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένον κατά τον Κώδικαν Πολιτικής Δικονομίας, 1983, σελ. 249-250.

23. ΕφΘεσ 526/78, Αρμ 1978, 745 επ, **Ε. Ποδηματά**, Δεδικασμένο, αντικειμενικά όρια ιδίως επί ενστάσεων, 2002, σελ. 143.

24. ΑΠ 670/98, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΑΠ 522/08, ΤΝΠ ΔΣΑ.

25. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 238, **Γ. Νικολόπουλου**, Η έννοια και η λειτουργία της ένστασης στο αστικό δικονομικό δίκαιο, 1987, σελ. 69 επ, **Δ. Μπαμπινιώτη**, Μεταβιβαστικό αποτέλεσμα της έφεσης και αντικείμενο της έκκλητης δίκης, 2016, σελ. 484-485.

26. **Σ. Κουσουλή**, παρέμβαση σε : Οι ενστάσεις στην πολιτική δίκη, πρακτικά 15^{ου} Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 1992, σελ. 119.

καθορίζει αν η έννομη συνέπεια επέρχεται μόνο λόγω της διαμορφωμένης πραγματικότητας, ή αν, επιπρόσθετα, απαιτείται και η σχετική βούληση του ενδιαφερομένου. Το τελευταίο εκφράζεται δικονομικώς, με την υποβολή αιτήματος (ΚΠολΔ 262), και επιβάλλεται ως προϋπόθεση για την παραδοχή των γνήσιων μόνο ενστάσεων, ακριβώς συνεπεία των ρυθμίσεων του ουσιαστικού δικαίου²⁷. Υποστηρίζεται, παρά ταύτα, ότι και η καταχρηστική ένσταση έχει ως εννοιολογικό γνώρισμά της την υποβολή αιτήματος για την απόρριψη της αγωγής²⁸. Όπως δηλαδή ισχύει γενικώς για το παραδεκτό των ενστάσεων, απαιτείται και εν προκειμένω, σύμφωνα και με την πάγια νομολογία, να περιέχεται στις προτάσεις του εναγομένου το αίτημα αποδοχής των ισχυρισμών του και απορρίψεως της αγωγής²⁹.

Επίσης καταχρηστική θεωρείται, κατά μία άποψη, η ένσταση αυτοδίκαιης ακυρότητας της σύμβασης εργασίας³⁰. Όμως, αφού πρόκειται για αυτοδίκαιη ακυρότητα, η προβολή τέτοιου ισχυρισμού θα μπορούσε να θεωρηθεί αιτιολογημένη άρνηση της αγωγής με την έννοια ότι η σύμβαση λογίζεται ως μηδέποτε γενόμενη³¹. Μάλλον ορθότερη είναι η πρώτη άποψη, καθώς η προβολή πραγματικών περιστατικών, που εμποδίζουν την γέννηση του αγωγικού δικαιώματος, εμπίπτει στην έννοια της καταχρηστικής ένστασης³².

Περαιτέρω, το άρθρο 330 ΚΠολΔ καταλαμβάνει και τις αντενστάσεις, αφού και αυτές είναι ενστάσεις³³. Κατά συνέπεια, οι μη προταθείσες, δυνάμενες να προταθούν αντενστάσεις, εμπίπτουν στην απαγόρευση της εν λόγω διάταξης, από την στιγμή που δεν στηρίζονται σε δικαίωμα για το οποίο μπορεί να εγερθεί αγωγή³⁴. Ως προς τον τρόπο προβολής, οι αντενστάσεις προτείνονται όπως οι ενστάσεις. Δηλαδή απαιτείται προβολή των περιστατικών που θεμελιώνουν την αντένσταση, όπως και αίτημα απόρριψης της ένστασης³⁵. Η αντένσταση ασκείται με την προσθήκη στις προτάσεις του ενάγοντος, όπου και διατυπώνεται το αίτημα αποδοχής των ισχυρισμών του και απόρριψης της ένστασης³⁶.

27. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 238, **Ε. Ποδηματά**, Δεδικασμένο, αντικειμενικά όρια ιδίως επί ενστάσεων, 1995, σελ. 271 επ., **Α. Μπαμπινιώτη**, Μεταβιβαστικό αποτέλεσμα της έφεσης και αντικείμενο της έκκλητης δίκης, 2016, σελ. 485.

28. **Ε. Ποδηματά**, Δεδικασμένο, αντικειμενικά όρια ιδίως επί ενστάσεων, 1995, σελ. 306 επ..

29. **ΑΠ 496/07**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 1357/10**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 1062/14**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

30. **ΑΠ 394/15**, ΕφΑΔ 2015, 911, **Κ. Μπέη**, Πολιτική Δικονομία, 1974, άρθρο 330, **Μ. Μαργαρίτη/Α. Μαργαρίτη**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2012, άρθρο 330.

31. **Α. Γεωργιάδη**, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 2002, σελ. 492.

32. **Μ. Μαργαρίτη/Α. Μαργαρίτη**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2018, άρθρο 330.

33. **ΑΠ 1062/14**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

34. **ΑΠ 76/06**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

35. **ΟΛΑΠ 472/83**, **ΑΠ 1062/14**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

36. **ΑΠ 496/07**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 1357/10**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 1062/14**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

Αντίθετα, το άρθρο 330 ΚΠολΔ δεν καταλαμβάνει τις ενστάσεις περί απόσβεσης της απαίτησης, οι οποίες σε δίκη περί την εκτέλεση δεν αποδεικνύονταν παραχρήμα, και εξαιτίας αυτού δεν προτάθηκαν. Στην πραγματικότητα δεν μπορούσαν να προταθούν (ΚΠολΔ 993, παρ. 4, νυν 5)³⁷. Άλλωστε, αυτές που μπορούσαν να προταθούν, και δη ήδη στο πλαίσιο της διαγνωστικής δίκης, είναι απαράδεκτα προτεινόμενες στην δίκη περί την εκτέλεση δικαστικής απόφασης, κατά την πρόβλεψη του άρθρου 933 ΚΠολΔ, παρ. 4³⁸.

Η ορθή θεώρηση του κανόνα από το άρθρο 330 ΚΠολΔ επιτάσσει την δυνατότητα επαναφοράς σε μεταγενέστερη δίκη της ένστασης, η οποία σε προγενέστερη δίκη εκρίθη ως απαράδεκτη. Ακριβώς όπως ο ενάγων επαναφέρει την κριθείσα ως απαράδεκτη αγωγή θεραπεύοντας το απαράδεκτο, έτσι και ο αμυνόμενος δικαιούται να προβάλει εκ νέου την ένσταση για την οποία το αρχικό δικαστήριο δεν έκρινε κατ' ουσίαν. Με αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζεται η ισότητα των όπλων μεταξύ των αντιδίκων, καθώς και η όμοια αντιμετώπιση ομοίων καταστάσεων. Αυτή η θέση έχει εμφανιστεί στη νομολογία. Σε αυτό το πλαίσιο, η απόρριψη της ένστασης περί εικονικότητας της δικαιοπραξίας, για το λόγο ότι η ένσταση ήταν αόριστη, δεν εμπόδισε την εκ νέου προβολή της³⁹. Επίσης, η ίδια θέση έχει υποστηριχθεί στη θεωρία⁴⁰. Παρά ταύτα, η εν λόγω προσέγγιση δεν είναι αποκρυσταλλωμένη ενώ και ο αποκλεισμός των ενστάσεων που απορρίφθηκαν για τυπικούς λόγους επίσης υποστηρίζεται⁴¹, και αποδίδει την κρατούσα γνώμη⁴². Από την παραπάνω απαγόρευση επαναπροβολής, εξαιρούνται σε κάθε περίπτωση οι γνήσιες μη αυθύπαρκτες ενστάσεις, εφόσον στηρίζονται σε δικαίωμα για το οποίο μπορεί να ασκηθεί αγωγή μη σχετιζόμενη με τη δικαιολογική σχέση για την οποία έχει εκδοθεί απόφαση με δύναμη δεδικασμένου⁴³.

37. **ΟΛΑΠ 10/93**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 521/14**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 474.

38. **ΑΠ 1564/14**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

39. **ΑΠ 1615/08**, ΝοΒ 2009, 632

40. **Ν. Νίκα**, Πολιτική Δικονομία II σελ. 690, 2005, **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας σελ. 461, 2007, **Μ. Μαργαρίτη/Α. Μαργαρίτη**, Ερμηνεία ΚΠολΔ άρθρο 330, 2012.

41. **ΑΠ 1571/91**, ΕΔ 1992, 1615, **ΑΠ 1233/99**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα(-Κουσούλη)**, Ερμηνεία ΚΠολΔ άρθρο 330, 2000, **Π. Γέσιου-Φαλτσή**, Ουσιαστικού και δικονομικού δικαίου ζητήματα από την ένσταση περιορισμού της ευθύνης ασφαλιστικής εταιρείας, ΝοΒ 2016, 186.

42. **Γ. Ορφανίδη**, Πραγματικοί ισχυρισμοί ενώπιον των ουσιαστικών δικαστηρίων, σε : Οι πραγματικοί ισχυρισμοί στην πολιτική δίκη, πρακτικά 32^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2008, σελ. 134.

43. **Μ. Μαργαρίτη/Α. Μαργαρίτη**, Ερμηνεία ΚΠολΔ άρθρο 330, 2018.

Περαιτέρω, όταν το δικαστήριο δεν υπεισέρχεται στην ουσία της υπόθεσης επειδή απορρίπτει την αγωγή ως απαράδεκτη, υποστηρίζεται, ορθά, ότι είναι εσφαλμένη η κάλυψη από το άρθρο 330 των ενστάσεων οι οποίες δεν προτάθηκαν. Πλην όμως, αυτή η θέση δεν έχει τύχει ευρείας εφαρμογής⁴⁴. Επί παραδείγματι, ασκείται αγωγή για καταβολή αξιώσεων μισθωτού και εκδίδεται απόφαση που κάνει εν μέρει δεκτή την αγωγή, ενώ εν μέρει αυτή απορρίπτεται ως αόριστη, ο δε ενάγων ασκεί νέα αγωγή για τα κονδύλια που είχαν απορριφθεί. Στην δίκη επί της νέας αγωγής, ο εναγόμενος προβάλλει για πρώτη φορά ένσταση εξόφλησης. Η ένστασή του αυτή κρίθηκε απαράδεκτη⁴⁵. Τούτο δεν ήταν ορθό, διότι το αρχικό δικαστήριο, ενόψει της απόφασης που εξέδωσε, δεν ήταν αναγκαίο να διερευνήσει την μη προταθείσα ένσταση για να θεμελιώσει το διατακτικό⁴⁶.

Περαιτέρω, η ΑΚ 281 συχνά δεν καταλαμβάνεται από την απαγόρευση του άρθρου 330 ΚΠολΔ. Αυτό δεν συμβαίνει για δογματικό λόγο, αλλά γιατί αρκετές φορές τα πραγματικά περιστατικά που συγκροτούν την κατάχρηση του δικαιώματος είναι μεταγενέστερα της συζητήσεως, μετά την οποία εκδόθηκε τελεσίδικη απόφαση⁴⁷. Την νομολογία απασχόλησε σχετικά η εξής υπόθεση⁴⁸. Ο ενάγων αξιώνει μισθούς υπερημερίας της περιόδου 1987-1988, και η αγωγή γίνεται δεκτή τελεσίδικα. Ο μισθωτός ασκεί νέα αγωγή για μισθούς υπερημερίας της περιόδου 1994-1996, ο δε εναγόμενος προτείνει την ένσταση της ΑΚ 281. Κατά το Ακυρωτικό, είτε προτάθηκε σε προηγούμενη δίκη και απορρίφθηκε, είτε προτείνεται για πρώτη φορά στην δίκη για την μεταγενέστερη αγωγή, η εν λόγω ένσταση είναι παραδεκτή.

Όσον αφορά στην διαπλαστική ένσταση, σημειώνεται ότι η διάπλαση μίας έννομης κατάστασης μέσω ένστασης, ήτοι από το μέσο άμυνας, παρακάμπτει την διαπλαστική αγωγή η οποία αποτελεί εξαιρετικό ένδικο βοήθημα. Άλλωστε δεν είναι συνεπές δικονομικά, μία καταψηφιστική αγωγή, ή και μόνο αναγνωριστική, να καταλήγει στην έκδοση διαπλαστικής απόφασης. Δηλαδή, σύμφωνα με την μειοψηφούσα αν και ορθή γνώμη, το αμυντικό μέσο της ένστασης δεν μπορεί να επιφέρει το διαπλαστικό αποτέλεσμα⁴⁹. Πλην όμως, κατά την νομολογία, όπως και την κρατούσα θεωρητική άποψη, είναι δυνατή η διάπλαση έννομης σχέσης με την προβολή ένστασης. Υποστηρίζεται, στο πλαίσιο αυτής της άποψης, ότι η αποδοχή της διαπλαστικής ένστασης εξυπηρετεί την οικονομία της δίκης. Κεντρική ιδέα αυτής της άποψης είναι ότι όποιος μπορεί να ασκήσει αγωγή, μπορεί να προβάλλει και αντίστοιχη ένσταση για την απόρριψη της εναντίον του αγωγής⁵⁰, και να ασκήσει το δικαίωμα ακυρωσίας με αυτό τον

44. **Π. Γέσιου – Φαλτσή**, Δίκαιο αναγκαστικής εκτελέσεως Ι 1998, σελ. 584, **Ν. Νίκα**, Πολιτική Δικονομία ΙΙ σελ. 690, 2005, **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 472.

45. **ΑΠ 702/14**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

46. **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 472

47. **ΑΠ 1333/00**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 2248/09**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 1567/12**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

48. **ΑΠ 915/01**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

49. **Γ. Νικολόπουλου**, Η έννοια και η λειτουργία της ένστασης στο αστικό δικονομικό δίκαιο, 1987, σελ. 144.

50. **ΑΠ 1408/80**, ΝοΒ, 29, 694 επ., **Κ. Καλαβρού**, Αιτήσεις και Ισχυρισμοί στην πολιτική δίκη, 2013, σελ. 290-291.

τρόπο, χωρίς περιττούς δογματικούς φραγμούς⁵¹. Τούτων δοθέντων, η ανακοπή κατά διαταγής πληρωμής παραδεκτώς έχει ως λόγο ανακοπής την ακυρωσία της δικαιοπραξίας, στην οποία εδράζεται η διαταγή, λόγω απάτης (ΑΚ 147). Με άλλες λέξεις, η άσκηση του δικαιώματος ακύρωσης, λαμβάνει χώρα και μέσω ένστασης⁵².

Ως εκ τούτου, η διαπλαστική ένσταση, όπως ισχύει γενικά για τις ενστάσεις, αν δεν προταθεί, καλύπτεται από το δεδικασμένο. Αυτό σημαίνει ότι δεν μπορεί να διαμορφωθεί διαφορετικά η έννομη σχέση επί της οποίας εκδόθηκε τελεσίδικη απόφαση. Αν ο εναγόμενος δεν προτείνει την διαπλαστική ένσταση, στη πράξη θα απολέσει το διαπλαστικό του δικαίωμα⁵³. Μάλιστα, στο πλαίσιο της ίδιας άποψης, διευκρινίζεται ότι καλύπτεται από το δεδικασμένο και το προδικαστικό ζήτημα, δηλαδή η έννομη σχέση από την οποία πηγάζει το διαπλαστικό δικαίωμα⁵⁴.

Πράγματι, αν γίνει δεκτό ότι παραδεκτώς προβάλλεται το διαπλαστικό δικαίωμα μέσω ένστασης, η κρίση του δικαστηρίου επί αυτής προϋποθέτει την κρίση επί της έννομης σχέσης από την οποία πηγάζει το διαπλαστικό δικαίωμα⁵⁵. Ως δυνάμενο επομένως να προταθεί, και εφόσον δεν προταθεί, αφενός καλύπτεται από το άρθρο 330, αφετέρου η βασική έννομη σχέση από την οποία απορρέει καταλαμβάνεται από το δεδικασμένο. Στην πραγματικότητα, η εν λόγω αντίληψη εντάσσει το διαπλαστικό δικαίωμα που προτείνεται ή δύναται να προταθεί μέσω ένστασης, όπως και την έννομη σχέση από την οποία πηγάζει, στο αντικείμενο της δίκης⁵⁶. Αυτή ακριβώς είναι και η αδυναμία της συγκεκριμένης άποψης, με δεδομένο ότι η ένσταση δεν καθορίζει το αντικείμενο της δίκης, σύμφωνα με το άρθρο 216 ΚΠολΔ.

Επί παραδείγματι, αν ασκηθεί αγωγή για καταψήφιση αξιώσεων από ισόβια πρόσοδο, και δεν προβληθεί ένσταση απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών, που επιτρέπει την λύση της σύμβασης, τότε, μετά την τελεσίδικη νίκη του ενάγοντος, ο υπόχρεος αδυνατεί να ασκήσει αγωγή για την λύση της σύμβασης με βάση την ΑΚ 388⁵⁷. Αντίστοιχη με την κάλυψη από το δεδικασμένο της ένστασης περί απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών, είναι, σύμφωνα με τον

51. **Μ. Σταθόπουλου**, Διαπλαστική απόφασις και πρόκλησις αυτής δι' ενστάσεως, ΝοΒ 1978, 14, **Π. Γέσιου - Φαλτσι**, παρέμβαση σε: Οι ενστάσεις στην πολιτική δίκη, πρακτικά 15^{ου} Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 1992, σελ. 117, **Ν. Νίκα**, σύνοψη εργασιών σε: Διαπλαστικές αγωγές, ενστάσεις και αποφάσεις, πρακτικά 35^{ου} Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2011, σελ. 299.

52. **ΑΠ 77/91**, ΝοΒ, 40, 1014 επ., **ΠΠΘεσ 2826/12**, Αρμ 2015, 2115.

53. **ΑΠ 1652/07**, ΕΠολΔ 2008, 204, **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 467, **Ν. Νίκα**, σύνοψη εργασιών σε: Διαπλαστικές αγωγές, ενστάσεις και αποφάσεις, πρακτικά 35^{ου} Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2011, σελ. 302.

54. **Σ. Κουσούλη**, Η κύρια παρέμβαση, 1987, σελ. 237 επ., **Ε. Ποδηματά**, Δεδικασμένο, αντικειμενικά όρια ιδίως επί ενστάσεων, 2002, σελ. 89 επ.

55. **ΟΛΑΠ 23/94**, ΕΔ 1995, 577, **Ν. Νίκα**, Νομικές Μελέτες II, 2014, σελ. 107.

56. **Ν. Νίκα**, Νομικές Μελέτες II, 2014, σελ. 107.

57. **ΑΠ 327/94**, ΤΝΠ ΔΣΑ

Άρειο Πάγο, και η κάλυψη της, επίσης διαπλαστικής, ένστασης περί μειώσεως της ποινικής ρήτηρας (ΑΚ 409 εδ. α)⁵⁸.

Αυτή η άποψη δεν λαμβάνει υπόψη ότι η υποβολή διαπλαστικού αιτήματος αποτελεί την εξαίρεση και λαμβάνει χώρα με συγκεκριμένη δικονομική οδό, την διαπλαστική αγωγή (ΚΠολΔ 71). Επομένως, αυτό που δεν προβλέπεται ρητώς, ήτοι η διάπλαση έννομης σχέσης με την υποβολή ένστασης, καθίσταται δυνατό στην πράξη με όχημα τις διατάξεις για το δεδικασμένο. Δηλαδή, η νομολογία, και μέρος της θεωρίας, εντάσσουν κάθε ισχυρισμό με τον οποίο δύναται να αποκρουσθεί η αγωγή στην έννοια της ένστασης, η οποία αντιμετωπίζεται ως είδος προδικαστικού ζητήματος, επομένως ζητήματος καλυπτόμενου από το δεδικασμένο. Όμως, η θεώρηση κάθε ένστασης ως προδικαστικού ζητήματος καλυπτόμενου από το δεδικασμένο, αντιβαίνει στην διατύπωση του Κώδικα, στο άρθρο 322, παρ. 1 εδ. α (το οποίο κάνει λόγο μόνο για την ένσταση συμψηφισμού).

Το ότι η νομολογία τείνει να δέχεται την κάλυψη από το δεδικασμένο κάθε ουσιαστικής ένστασης ως είδος προδικαστικού ζητήματος, ακόμα και σε περιπτώσεις όπου η προταθείσα ένσταση δύναται να υποστηρίξει αυτοτελή αγωγή, με αποτέλεσμα, μάλιστα, το δεδικασμένο να καταλαμβάνει και το δικαίωμα, επί του οποίου εδράζεται η ένσταση, γίνεται φανερό και από το ακόλουθο παράδειγμα. Η τελεσίδικη απόρριψη διεκδικητικής αγωγής, συνεπεία της βασιμότητας της ένστασης ιδίας κυριότητας, οδηγεί στην παραγωγή δεδικασμένου σχετικά με την κυριότητα του εναγόμενου⁵⁹. Αυτή η αντιμετώπιση είναι εσφαλμένη, και δεν ακολουθείται παγίως⁶⁰, πλην όμως, διατηρεί το πλεονέκτημα ότι αποτρέπει την έκδοση αντιφατικών αποφάσεων⁶¹.

Σε κάθε περίπτωση, η ένσταση δεν δύναται να προβληθεί εφόσον τυχόν παραδοχή της θα οδηγούσε σε πόρισμα αντίθετο από αυτό για το οποίο υφίσταται δεδικασμένο⁶². Δηλαδή, η διάταξη του άρθρου 330 ΚΠολΔ θωρακίζει το δεδικασμένο από πιθανή μελλοντική εκ πλαγίου προσβολή του⁶³. Αυτός είναι ο βασικός σκοπός της εν λόγω ρύθμισης.

Από τις ενστάσεις που δεν προτάθηκαν εξαιρούνται εκείνες που στηρίζονται σε αυτοτελές δικαίωμα που μπορεί να ασκηθεί με κυρία αγωγή (ΚΠολΔ 330 εδ. β). Δηλαδή, η παράλειψη του εναγομένου να προτείνει την ένσταση συμψηφισμού, δεν στερεί από αυτόν την δυνατότητα να ασκήσει αγωγή κατά του αρχικώς ενάγοντα, με αίτημα την ικανοποίηση της ανταπαίτησής του⁶⁴.

58. ΑΠ 1652/07, ΤΝΠ ΔΣΑ

59. ΑΠ 156/05, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΑΠ 1204/06, ΤΝΠ ΔΣΑ

60. ΑΠ 31/85, ΝοΒ 1985, 1418.

61. Ε. Ποδηματά, Δεδικασμένο, αντικειμενικά όρια ιδίως επί ενστάσεων ΙΙ, 2002, σελ. 61 επ.

62. ΑΠ 1652/07, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΑΠ 1214/15, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΠΠΘεσ 2826/12, Αρμ 2015, 2115, Λ. Πίψου, Δικονομικά ζητήματα εμπράγματων αγωγών, 2000, σελ. 132, Σ. Κουσούλη, γνωμοδότηση, ΕΠολΔ 2008, 180 επ.

63. Δ. Κονδύλη, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 453, Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Κουσούλη), Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 330.

64. ΑΠ 1506/04, ΤΝΠ ΔΣΑ, Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Κουσούλη), Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 330.

Αντίστοιχη αντιμετώπιση επιφυλάσσεται για την ένσταση επίσχεσης, όπως και για την ένσταση του μη εκπληρωθέντος συναλλάγματος⁶⁵. Με αυτόν τον τρόπο, δεν είναι αναγκασμένος ο υπόχρεος σε ορισμένη παροχή να συνδέσει την δική του αξίωση με την τύχη αυτής της παροχής.

Τέλος, έχει νομολογηθεί πως η ένσταση μπορεί να αποτελεί αντικείμενο της δευτεροβάθμιας δίκης χωρίς να μεταβιβάζεται στο εφετείο το ζήτημα της καταρχήν βασιμότητας της αγωγικής αξίωσης. Το σχετικό πρόβλημα γίνεται από με νομολογιακά παραδείγματα.

Συγκεκριμένα, ασκείται αγωγή και ο εναγόμενος την αρνείται, επικουρικώς δε, προβάλλει την ένσταση κατά ΑΚ 281. Η αγωγή απορρίπτεται λόγω του βασίμου της ενστάσεως. Ο ενάγων αργότερα ασκεί έφεση παραπονούμενος για αυτό. Το εφετείο θα ασχοληθεί μόνο με την βασιμότητα ή μη της ενστάσεως, εφόσον δεν ασκείται αντίθετη έφεση ή αντέφεση. Δηλαδή, η πρωτόδικη κρίση ότι υφίσταται η αξίωση του ενάγοντα, τελεσιδικεί και καλύπτεται από το δεδικασμένο. Το ζητούμενο πλέον είναι κατά πόσον αυτή η αξίωση προβάλλεται καταχρηστικώς, ως αντιβαίνουσα η εν λόγω προβολή στην καλή πίστη⁶⁶.

Αντίστοιχα, ασκείται αγωγή και ο εναγόμενος την αρνείται, επικουρικά δε, προβάλλει ένσταση συμψηφισμού. Το πρωτοδικείο δέχεται την αγωγή. Ο εναγόμενος αργότερα ασκεί έφεση παραπονούμενος μόνο για την κατάφαση της αγωγής. Τότε η απόρριψη της ένστασης συμψηφισμού τελεσιδικεί και καλύπτεται από το δεδικασμένο⁶⁷.

Αυτή η προσέγγιση προβληματίζει και μπορεί λάβει τέσσερις διαφορετικές ερμηνείες. Πρώτον, ότι η ένσταση, ως προδικαστικό ζήτημα, αποτελεί αυτοτελές κεφάλαιο δίκης. Εντούτοις, η ένσταση δεν συνιστά ούτως ή άλλως, κατά την ορθότερη άποψη, προδικαστικό ζήτημα.

Δεύτερον, ότι η ένσταση σε κάθε περίπτωση, συνιστά αυτοτελές κεφάλαιο δίκης. Κάτι τέτοιο όμως δεν ισχύει. Απεναντίας, εντάσσεται λειτουργικώς στο κεφάλαιο της απαίτησης, έναντι της οποίας προβάλλεται⁶⁸.

Τρίτον, ότι η μεταβίβαση μόνο του εκκληθέντος, όχι κεφαλαίου, αλλά ζητήματος, της ένστασης, περισσότερο έχει σχέση με το γεγονός ότι από την στιγμή που ο εναγόμενος δεν παραπονείται για την κατάφαση της αγωγικής αξίωσης, στην πραγματικότητα την αποδέχεται. Δηλαδή, ο εναγόμενος ομολογεί την αγωγή στο δεύτερο βαθμό και η ένστασή του από επικουρικό μέσο άμυνας καθίσταται το μοναδικό. Αυτή είναι η ορθότερη προσέγγιση.

65. **Μ. Μαργαρίτη/Α. Μαργαρίτη**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2012 άρθρο 330.

66. **ΑΠ 1365/15**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

67. **ΑΠ 486/16**, ΝοΒ 2017, 126.

68. **Ν. Νίκα**, Πολιτική δικονομία ΙΙΙ, ένδικα μέσα, 2007, σελ. 181, **Δ. Μπαμπινιώτη**, Περί της επεκτάσεως ή μη του μεταβιβαστικού αποτελέσματος της έφεσης στα κεφάλαια της απόφασης που συνέχονται αναγκαία με το εκκληθέν, ΕΠολΔ 2015, 291.

Τέταρτον, αντίστοιχα, η μεταβίβαση μόνο του εκκληθέντος, όχι κεφαλαίου, αλλά ζητήματος, της βασιμότητας της αγωγής, περισσότερο έχει σχέση με το γεγονός ότι από την στιγμή που ο εναγόμενος δεν παραπονείται για την απόρριψη της ένστασης στην πραγματικότητα αποδέχεται το αβάσιμο αυτής. Έτσι η άρνηση της αγωγής καθίσταται πλέον το μοναδικό μέσο άμυνας.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΕΤΑΡΤΗ: Δεδικασμένο για το δικονομικό ζήτημα

Κατά το άρθρο 322, παρ. 1, εδ.β ΚΠολΔ, το δεδικασμένο εκτείνεται στο δικονομικό ζήτημα που κρίθηκε οριστικά. Επομένως και η απόφαση που δεν εισέρχεται στην ουσία της διαφοράς παράγει δεδικασμένο, όχι για τα ουσιαστικά ζητήματα αλλά για όσα έκρινε. Πρόκειται κατά βάση για τα ζητήματα σχετικά με την ικανότητα διαδίκου, την ικανότητα παράστασης, την αρμοδιότητα του δικαστηρίου, την εκκρεμοδικία, το δεδικασμένο και το ορισμένο του εισαγωγικού δικογράφου, και γενικότερα όσα αφορούν στο παραδεκτό¹.

Επί παραδείγματι, αν η αγωγή κριθεί τελεσίδικα ως αόριστη, το δεδικασμένο αφορά στην αοριστία της. Νέα όμως αγωγή, αν είναι ορισμένη, θα ερευνηθεί ουσιαστικά. Αν πάσχει από την ίδια αοριστία, ήτοι, από το ίδιο δικονομικό ελάττωμα, δεν εξετάζεται, λόγω δεδικασμένου².

Δηλαδή, ο ενάγων δεν δύναται να ασκήσει όμοια αγωγή με την απορριφθείσα ως απαράδεκτη. Η θέσπιση του δεδικασμένου για το δικονομικό ζήτημα σκοπεί βασικώς στην αποφυγή άσκησης απαράλλακτων αγωγών με το ίδιο δικονομικό ελάττωμα³.

Αντίστοιχα αντιμετωπίζεται η δικαστική κρίση και επί διαταγής πληρωμής. Η ακύρωση αυτής με την παραδοχή λόγου ανακοπής αναφερόμενου στην έλλειψη έγγραφης απόδειξης της απαίτησης, δεν παράγει δεδικασμένο για την τελευταία, αφού η απαίτηση δεν διερευνήθηκε ως προς την βασιμότητά της. Δημιουργείται όμως δεδικασμένο σχετικά με το κύρος της διαταγής, και συγκεκριμένα, για την τυπική πλημμέλεια, η οποία οδηγεί στην εξαφάνιση της διαταγής⁴.

Εντούτοις, αν η αγωγή απορριφθεί ως απαράδεκτη ελλείψει εννόμου συμφέροντος, δυσχερώς ασκείται νέα αγωγή. Δηλαδή, όταν το δικονομικό ελάττωμα συνδέεται στενά με το δικαίωμα που ασκείται δια της αγωγής, το εν λόγω ελάττωμα δύσκολα θεραπεύεται, ενόψει του δεδικασμένου από την πρώτη απόφαση⁵. Αντίστοιχα, το έννομο συμφέρον, όταν διαγιγνώσκεται από την πρώτη απόφαση, τότε, ως προς την ύπαρξη του, δεσμεύεται ο δικαστής που επιλαμβάνεται της νέας διαφοράς, υπό την προϋπόθεση βέβαια ότι πρόκειται για το ίδιο αντικείμενο δίκης⁶. Αντίθετα όταν το ελάττωμα είναι τυπικό, το δεδικασμένο της απορριπτικής απόφασης δεν εμποδίζει την άσκηση νέας αγωγής⁷. Το αποτέλεσμα βέβαια, είναι εξίσου

1. **ΑΠ 487/10**, ΤΝΠ ΔΣΑ.
2. **ΑΠ 369/04**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 288/06**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 211/07**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 718/08**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 487/10**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 88/15**, ΤΝΠ ΔΣΑ.
3. **Π. Αρβανιτάκη**, Δεδικασμένο από την απόρριψη της αγωγής ως αόριστης ή ως νόμω αβάσιμης, Αναμνηστικός Τόμος Στυλιανού Κουσούλη, 2012, σελ. 24.
4. **ΑΠ 1114/02**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 1102/08**, ΤΝΠ ΔΣΑ.
5. **ΑΠ 135/12**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Κουσούλη)**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 322, **Π. Αρβανιτάκη**, Δεδικασμένο από την απόρριψη της αγωγής ως αόριστης ή ως νόμω αβάσιμης, Αναμνηστικός Τόμος Στυλιανού Κουσούλη, 2012, σελ. 27-28.
6. **ΑΠ 1664/95**, ΕΔ 1998, 364-365, **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένον κατά τον Κώδικαν Πολιτικής Δικονομίας, 1983, σελ. 214 επ., **Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Κουσούλη)**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 322.
7. **ΑΠ 166/10**, ΝοΒ 2010, 1492, **ΑΠ 487/10**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Π. Αρβανιτάκη**, Δεδικασμένο από την απόρριψη της αγωγής ως αόριστης ή ως νόμω αβάσιμης, Αναμνηστικός Τόμος Στυλιανού Κουσούλη, 2012, σελ. 28.

αρνητικό για τον διάδικο στις περιπτώσεις όπου το τυπικό ελάττωμα είναι αθεράπευτο, όπως όταν προκύπτει ζήτημα εκπροθέσμου για τον ανακόπτοντα.

Η κρίση ότι η αγωγή είναι ορισμένη δεν συνεπάγεται ότι νεότερη αγωγή του ίδιου ενάγοντος κατά του ίδιου εναγομένου, για διαφορετικό δικαίωμα, απορρέει από την ίδια ωστόσο έννομη σχέση, είναι απαραίτητως ορισμένη. Δηλαδή, η έκταση του δεδικασμένου ως προς την ύπαρξη ή την ανυπαρξία δικονομικού ελαττώματος εξαρτάται από το βαθμό σύνδεσης του εξετασθέντος τυπικού ζητήματος με το εισφερόμενο προς κρίση ουσιαστικό δικαίωμα.

Αν μια απόφαση κρίνει την αγωγή και απαράδεκτη και αβάσιμη, το δεδικασμένο καλύπτει μόνο την πρώτη κρίση. Η δεύτερη θεωρείται πλεοναστική⁸. Επομένως, ο ενάγων δύναται να ασκήσει νέα αγωγή, αφού δεν δημιουργείται επί της ουσίας δεδικασμένο. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο, αν η αγωγή απορριφθεί ως απαράδεκτη, ο εναγόμενος μπορεί να ασκήσει έφεση. Έχει έννομο συμφέρον να ζητήσει την επί της ουσίας απόρριψη της αγωγής, ώστε να παραχθεί επί της ουσίας δεδικασμένο⁹. Αντίθετη προσέγγιση, η οποία δεν δέχεται ότι υφίσταται έννομο συμφέρον, παραβλέπει την ανάγκη του αμυνομένου να περατωθεί η διαφορά¹⁰. Το ίδιο ισχύει και αν ο εναγόμενος πρότεινε πρωτίστως το απαράδεκτο της αγωγής, επικουρικώς δε το αβάσιμο αυτής. Τούτο διότι το παραδεκτό ερευνάται αυτεπαγγέλτως και δεν αποτελεί αληθινά αίτημα του διαδίκου η απόρριψη της αγωγής λόγω απαράδεκτου¹¹.

Εφόσον η αγωγή απορρίπτεται ελλείψει μιας διαδικαστικής προϋπόθεσης, δεν παράγεται δεδικασμένο για την συνδρομή των λοιπών διαδικαστικών προϋποθέσεων. Τούτο διότι ο νόμος δεν θεσπίζει σειρά εξέτασης των διαδικαστικών προϋποθέσεων. Για αυτό, κατά την γενικώς κρατούσα άποψη, η διάγνωση περί ελλείψεως μίας εξ αυτών καθιστά κάθε άλλη κρίση για τις υπόλοιπες πλεοναστική¹².

Σε κάθε περίπτωση, τα δικονομικά ζητήματα που προκύπτουν στο πλαίσιο ορισμένης αγωγής, συνδέονται με το αντικείμενο της συγκεκριμένης δίκης, δηλαδή το αιτητικό της αγωγής, όπως θεμελιώνεται στο ιστορικό της. Τούτο συνεπάγεται ότι το δικαστήριο ερευνά τα δικονομικά ζητήματα σε συνάρτηση με τα ζητήματα ουσιαστικού δικαίου που φέρονται ενώπιόν του. Συνακόλουθα, το δεδικασμένο εκτείνεται στο δικονομικό ζήτημα που κρίθηκε οριστικά, σε συνάρτηση με το αντικείμενο της συγκεκριμένης δίκης¹³. Το αντικείμενο της δίκης

8. ΑΠ 463/07, ΤΝΠ ΔΣΑ, Ν. Νίκα, Νομικές Μελέτες II, 2014 σελ. 79.

9. ΑΠ 1265/76, ΝοΒ, 25, 892, ΑΠ 503/89, ΝοΒ 1990, 812, Ν. Νίκα, σχόλιο στην ΕφΘεσ 2515/89, Δ, 22, σελ. 161, Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Μαργαρίτη), Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 516, Κ. Κεραμέα, Ένδικα Μέσα, 2007, σελ. 28, Κ. Μακρίδου, Η αόριστη αγωγή, 2006, σελ. 161, Ν. Νίκα, σχόλιο στην ΕφΘεσ 956/09, ΕΠολΔ 2010, 361, Π. Αρβανιτάκη, Δεδικασμένο από την απόρριψη της αγωγής ως αόριστης ή ως νόμω αβάσιμης, 2012, Αναμνηστικός Τόμος Στυλιανού Κουσουλή σελ. 40.

10. ΕφΘεσ 11605/87, ΕΔ 1989, 338, ΕφΘεσ 956/09, ο.π.

11. Κ. Κεραμέα, Ένδικα Μέσα, 2007, σελ. 28.

12. Π. Αρβανιτάκη, Δεδικασμένο από την απόρριψη της αγωγής ως αόριστης ή ως νόμω αβάσιμης, Αναμνηστικός Τόμος Στυλιανού Κουσουλή, 2012 σελ. 29.

13. ΟΛΑΠ 4/96, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΑΠ 806/14, ΤΝΠ ΔΣΑ, Δ. Δημητρίου, Δεδικασμένο επί δικονομικού ζητήματος σελ. 183 επ., 1999, Κ. Μακρίδου, Οι πρόσθετοι λόγοι εφέσεως κατά τον ΚΠολΔ, 2000, σελ. 91 επ., Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Κουσουλή), Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 322

είναι ενιαίο και η οριστική απόφαση αφορά στο ενιαίο αντικείμενο, των διαδικαστικών προϋποθέσεων της δίκης περιλαμβανομένων. Για παράδειγμα, το δεδικασμένο από την δικαστική απόφαση η οποία απορρίπτει την αγωγή ελλείπει δικαιοδοσίας, συνδέεται με το ουσιαστικό δικαίωμα ως προς το οποίο ο ενάγων ήγειρε την σχετική αγωγή¹⁴. Αν μεταξύ των ίδιων διαδικών προκύψει νέα δίκη για άλλο αντικείμενο, δεν υπάρχει δεδικασμένο.

Εξάλλου, υποστηρίζεται ότι η διάταξη του άρθρου 331 εφαρμόζεται και όταν η κύρια έννομη συνέπεια εμπίπτει στο δικονομικό δίκαιο¹⁵. Βέβαια, η εφαρμογή του άρθρου 331 με αφετηρία την διάγνωση του κύριου δικονομικού ζητήματος έχει υποστεί κριτική με την σκέψη ότι επεκτείνει σημαντικά την απορρέουσα από το δεδικασμένο δέσμευση, πέρα από την διάγνωση της ύπαρξης ή της ανυπαρξίας δικονομικού ελαττώματος¹⁶. Εντούτοις, από το γράμμα της διάταξης του άρθρου 331, καμιά διάκριση δεν παρατηρείται μεταξύ ουσιαστικού και δικονομικού ζητήματος¹⁷. Τα καλυπτόμενα από το δεδικασμένο παρεμπιπτόντως κριθέντα ζητήματα, είναι, κατά τον Κώδικα, αυτά που αποτελούν την αναγκαία προϋπόθεση του κυρίου ζητήματος.

Ένα θέμα ουσιαστικού δικαίου δεν αποκλείεται να αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για να κριθεί ένα θέμα δικονομικού δικαίου, οπότε τυγχάνει εφαρμογής το άρθρο 331. Είναι πιθανό μία διαδικαστική προϋπόθεση να εξαρτάται από έννομη σχέση του ουσιαστικού δικαίου¹⁸.

Σε αυτό το πλαίσιο, η διάγνωση του κύρους της διαιτητικής σύμβασης δύναται να αποτελεί προϋπόθεση για την διάγνωση της έλλειψης δικαιοδοσίας του δικαστηρίου. Το δεδικασμένο αναφέρεται στην έλλειψη δικαιοδοσίας αλλά και στο κύρος της διαιτητικής σύμβασης¹⁹. Επομένως, δημιουργείται δεδικασμένο για το ουσιαστικό προδικαστικό ζήτημα του κυρίου δικονομικού ζητήματος. Παρατηρείται βέβαια ότι είναι ανεπιεικές να επεκτείνεται το δεδικασμένο στο ζήτημα του κύρους της σύμβασης την στιγμή που το δικαστήριο δεν υπεισήλθε στην ουσία της διαφοράς²⁰. Εντούτοις, αυτή η σκέψη δεν επαρκεί από μόνη της προκειμένου να ερμηνευτεί συσταλτικά το άρθρο 331.

14. **ΟΛΑΠ 4/96**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

15. **ΟΛΑΠ 1425/99**, ΝΟΜΟΣ, **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένον κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 1983, σελ. 216, **Ν. Νίκια**, Πολιτική Δικονομία ΙΙ, 2005, σελ. 680.

16. **Ε. Ποδηματά**, Δεδικασμένο, αντικειμενικά όρια ιδίως επί ενστάσεων, 1995, σελ. 132.

17. **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένον κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 1983, σελ. 126, **Ε. Σαχπεκίδου**, Δεδικασμένο από τυπική απόρριψη της αγωγής και επίδρασή του επί του παραδεκτού της ενστάσεως συμψηφισμού, που αφορά την ίδια απαίτηση Τιμητικός Τόμος Μητσόπουλου, 1993, σελ. 1148.

18. **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένον κατά τον Κώδικαν Πολιτικής Δικονομίας, 1983, σελ. 216.

19. **ΟΛΑΠ 1425/99**, ΝΟΜΟΣ, **ΑΠ 1940/88**, ΝοΒ 1989, 1039.

20. **Ε. Σαχπεκίδου**, Δεδικασμένο από τυπική απόρριψη της αγωγής και επίδρασή του επί του παραδεκτού της ενστάσεως συμψηφισμού, που αφορά την ίδια απαίτηση, Τιμητικός Τόμος Μητσόπουλου, 1993, σελ. 1152.

Σύμφωνα με τη νομολογία το δεδικασμένο για το κύριο δικονομικό ζήτημα επεκτείνεται και στις ενστάσεις, ακόμα και αν δεν προτάθηκαν, ανεξάρτητα αν πρόκειται για γνήσιες, ή καταχρηστικές ενστάσεις²¹. Όμως, το δεδικασμένο για το δικονομικό ζήτημα, δεν σχετίζεται με τις ενστάσεις. Το νόημα του είναι ότι τυχόν νέα αγωγή του ενάγοντος κατά του ίδιου εναγομένου, με το ίδιο ελάττωμα, θα απορριφθεί ως απαράδεκτη²². Στο ίδιο πλαίσιο, το εμπόδιο του δικονομικού δεδικασμένου αντιμετωπίζεται αν στην νέα αγωγή γίνει επίκληση γεγονότων, τα οποία θεραπεύουν το δικονομικό ελάττωμα που διαγνώσθηκε στο πλαίσιο της αρχικής δίκης²³.

Κατ' εξαίρεση, αν η αγωγική αξίωση απορριφθεί ελλείψει διεθνούς δικαιοδοσίας, η ίδια αξίωση δεν μπορεί να προβληθεί σε ημεδαπό δικαστήριο ούτε ως ένσταση συμψηφισμού. Εντούτοις, ειδικώς η ένσταση συμψηφισμού, διέπεται από κοινά σημεία με την αγωγή. Η ένσταση συμψηφισμού εισάγει προς διάγνωση μια νέα απαίτηση²⁴. Αν αυτή η απαίτηση έχει κριθεί με δύναμη δεδικασμένου ότι δεν μπορεί να εξεταστεί από τα ελληνικά δικαστήρια, αυτό σημαίνει ότι δεν δύναται να προβληθεί ούτε με το δικονομικό όχημα της ένστασης²⁵. Στην πραγματικότητα απαγορεύεται εν προκειμένω να κριθεί εκ νέου η ίδια αξίωση. Ο συμψηφισμός αποτελεί ένσταση αλλά η απαίτηση που περικλείει έχει ήδη κριθεί ως απαραδέκτως προβαλλόμενη στα ημεδαπά δικαστήρια²⁶.

21. ΑΠ 1664/95, ΕΕΝ 1997, 352.

22. Κ. Μακρίδου, Η αόριστη αγωγή, 2006, σελ. 159

23. Κ. Μακρίδου, Η αόριστη αγωγή 2006, σελ. 159 , Π. Αρβανιτάκη, Δεδικασμένο από την απόρριψη της αγωγής ως αόριστης ή ως νόμω αβάσιμης, Αναμνηστικός Τόμος Στυλιανού Κουσουλή, 2012, σελ. 29.

24. Κ. Κεραμέα, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 309.

25. Ε. Σαχπεκίδου, Δεδικασμένο από τυπική απόρριψη της αγωγής και επίδρασή του επί του παραδεκτού της ενστάσεως συμψηφισμού, που αφορά την ίδια απαίτηση, Τιμητικός Τόμος Μητσόπουλου, 1993, σελ. 1153-1154.

26. Ε. Σαχπεκίδου, Δεδικασμένο από τυπική απόρριψη της αγωγής και επίδρασή του επί του παραδεκτού της ενστάσεως συμψηφισμού, που αφορά την ίδια απαίτηση, Τιμητικός Τόμος Μητσόπουλου, 1993, σελ. 1156.

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟ: Τα υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου

Τα υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου ρυθμίζονται από την γενική διάταξη του άρθρου 325 ΚΠολΔ (<< Το δεδικασμένο ισχύει υπέρ και κατά 1) των διαδίκων 2) εκείνων που έγιναν διάδοχοί τους όσο διαρκούσε η δίκη ή μετά από αυτή 3) εκείνων που νέμονται ή κατέχουν το επίδικο πράγμα στο όνομα κάποιου διαδίκου ή διαδόχου του, αδιάφορο αν πρόκειται για σχέσεις εμπράγματα ή ενοχικές. Το δεδικασμένο δεν ισχύει απέναντι σε εκείνον που απέκτησε δικαιώματα σύμφωνα με τις διατάξεις του ουσιαστικού δικαίου με μεταβίβαση από μη δικαιούχο.), καθώς και από τις ειδικότερες διατάξεις των άρθρων 326-329 ΚΠολΔ. Από το σύστημα αυτών των διατάξεων προκύπτει ότι τρίτοι δεσμεύονται από το δεδικασμένο μόνο κατ' εξαίρεση. Τούτο συμβαίνει σε συμφωνία με την κατοχύρωση του δικαιώματος σε δικαστική προστασία (άρθρο 20 Σ), δεδομένου ότι οι διάδικοι είναι αυτοί που μετέχουν, αλλά και επηρεάζουν την έκβαση της δίκης, με τους ισχυρισμούς τους, σε αντίθεση με τους τρίτους, οι οποίοι δεν δεσμεύονται από τα κριθέντα δικαιώματα και τις κριθείσες έννομες σχέσεις στο πλαίσιο μιας απόφασης που εκδόθηκε μετά την διεξαγωγή μίας δίκης στην οποία δεν έλαβαν μέρος¹.

Η νομοθετική εξαίρεση του άρθρου 325 περ. 2 ΚΠολΔ εδράζεται στην σκέψη ότι ο ειδικός διάδοχος υπεισέρχεται, κατά τη διάρκεια της δίκης, ως υποκείμενο, στην υπό κρίση έννομη σχέση, ενώ μετά το πέρας της δίκης, σε κριθείσα έννομη σχέση². Στην τελευταία περίπτωση, η δέσμευση του ειδικού διαδόχου από το δεδικασμένο λειτουργεί σαν δέσμευση συνεπεία μεταβίβασης απαίτησης (ΑΚ 455)³.

Στην πραγματικότητα ο δικαιοπάροχος λειτουργεί ως μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος. Η συγκεκριμένη διάταξη αποτελεί απαραίτητο συμπλήρωμα της διάταξης του άρθρου 225 ΚΠολΔ, η οποία αφενός επιτρέπει την μεταβίβαση του επίδικου πράγματος ή δικαιώματος αφετέρου καθιερώνει αποκλειστική νομιμοποίηση του διαδίκου που προέβη στη μεταβίβαση.

Ο τρόπος που έλαβε χώρα η ειδική διαδοχή είναι αδιάφορος. Μπορεί να αποτελεί συνέπεια σύμβασης, αλλά και νομοθετικής ρύθμισης, όπως όταν τρίτος ασκεί το δικαίωμα σε προσφορά και υποκατάσταση (ΑΚ 319)⁴.

1. ΑΠ 223/13, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΣχΠολΔ ΙΙΙ, 1951, σελ. 197, Π. Καργάδου, Τόμος: Το δεδικασμένο, 1989, σελ. 609, Δ. Κονδύλη, Το δεδικασμένο κατά τον ΚΠολΔ, 2007, σελ. 24, Σ. Κουσούλη, Η δέσμευση τρίτων από το δεδικασμένο, 2007, σελ. 21, Κ. Καλαβρού, Σπουδή για την τριτενέργεια του δεδικασμένου, Αναμνηστικός Τόμος Στυλιανού Κουσούλη, 2012 σελ. 826, Ι. Δεληκωστόπουλου, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, 2016, σελ. 92, Δ. Μηχιώτη, Η αναγκαστική ομοδικία στην πολιτική δίκη, 2018, σελ. 148.

2. Σ. Κουσούλη, Η δέσμευση τρίτων από το δεδικασμένο, 2007, σελ. 28, Δ. Μηχιώτη, Η αναγκαστική ομοδικία στην πολιτική δίκη, 2018, σελ. 149.

3. Σ. Κουσούλη, Η δέσμευση τρίτων από το δεδικασμένο, 2007, σελ. 30.

4. ΑΠ 1415/09, ΤΝΠ ΔΣΑ.

Επίσης, η δέσμευση από το δεδικασμένο όσων νέμονται ή κατέχουν το επίδικο πράγμα στο όνομα κάποιου διαδίκου ή διαδόχου του (ΚΠολΔ 325, περ. 3 εδ. α), είναι δικαιολογημένη από την στιγμή που η εν μέρει μεταβίβαση δικαιώματος λειτουργεί ως ένα είδος διαδοχής. Είναι εύλογο όταν γίνεται δεκτή η διεκδικητική αγωγή του κυρίου έναντι του νομέα (ΑΚ 1094), το δεδικασμένο να ισχύει και απέναντι στον ενεχυρούχο δανειστή, εφόσον αυτός απέκτησε ενέχυρο στο πράγμα σε συμφωνία με τον νομέα (ΑΚ 1211 εδ. α)⁵. Αντίθετα, το δεδικασμένο δεν ισχύει απέναντι σε εκείνον που αποκτά με πρωτότυπο τρόπο (ΚΠολΔ 325, περ. 3 εδ. β), καθώς ο πρωτοτύπως αποκτών, όπως ο κύριος πράγματος με βάση την χρησικτησία, δεν αποτελεί διάδοχο κανενός⁶. Με άλλες λέξεις, η δέσμευση των τρίτων βάσει του άρθρου 325 ΚΠολΔ, προϋποθέτει την υπεισέλευσή τους ως υποκειμένων στην κρινόμενη ή στην ήδη κριθείσα έννομη σχέση του ουσιαστικού δικαίου⁷.

Το δεδικασμένο δεν ισχύει ούτε μεταξύ των ομοδίκων παρά το γεγονός ότι είναι διάδικοι (ΚΠολΔ 325 περ. 1), εφόσον αυτοί εμφανίζονται μεταγενέστερα ως αντίδικοι. Όντως, αν δύο πρόσωπα, στην μεν πρώτη δίκη είναι ομόδικοι, στην δε δεύτερη αντίδικοι, τότε δεν υφίσταται ταυτότητα ιδιότητας (ΚΠολΔ 324). Κατά συνέπεια, δεν υφίσταται δεδικασμένο, εξ επόψεως των αντικειμενικών του ορίων, αφού πρόκειται για τα ίδια πρόσωπα μεν, με διαφορετική κάθε φορά ιδιότητα⁸.

Το ζήτημα προκύπτει με ενάργεια όταν εκδίδεται τελεσίδικη απόφαση που καταδικάζει τους ομοδίκους να καταβάλουν σε ολόκληρο αποζημίωση στον ενάγοντα λόγω αδιοπρακτικής τους ευθύνης, η οποία κατανέμεται σε έκαστο των εναγόμενων ομόδικων. Στην συνέχεια ασκείται αγωγή από τον εναγόμενο ο οποίος κατέβαλε την αποζημίωση και ο οποίος στρέφεται κατά του αρχικού του ομόδικου με βάση την ρύθμιση της αναγωγής (ΑΚ 927). Εν προκειμένω, οι δύο υποθέσεις δεν διέπονται από την ίδια ιστορική, ούτε και νομική αιτία, αφού η πρώτη έχει ως βάση την ΑΚ 914, η δεύτερη την ΑΚ 927. Αυτό σημαίνει ότι καταρχήν ο μεταγενέστερος δικαστής δεν δεσμεύεται από το δεδικασμένο της τελεσίδικης απόφασης⁹. Εντούτοις, για την διάγνωση της αναγωγικής ευθύνης, αποτελεί προδικαστικό ζήτημα η διάγνωση της αδιοπρακτικής ευθύνης. Επομένως, κατά τον Καθηγητή Μπέη, θα μπορούσε να παράγεται δεδικασμένο από την προηγηθείσα απόφαση με περιεχόμενο την έκταση της ευθύνης του εναγομένου αρχικώς ομόδικου του μεταγενέστερου ενάγοντος¹⁰. Όμως, όπως ορθώς επισημαίνει ο Διονύσιος Κονδύλης, το δεδικασμένο απορρέει υπό την προϋπόθεση ότι υφίσταται ταυτότητα ιδιοτήτων. Όταν δύο διάδικοι, στην πρώτη δίκη είναι ομόδικοι, στη δεύτερη αντίδικοι, δεν

5. **Σ. Κουσουύλη**, Η δέσμευση τρίτων από το δεδικασμένο, 2007, σελ. 34-35.

6. **ΑΠ 1415/09**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Σ. Κουσουύλη**, Η δέσμευση τρίτων από το δεδικασμένο, 2007, σελ. 36.

7. **Σ. Κουσουύλη**, Η δέσμευση τρίτων από το δεδικασμένο, 2007, σελ. 36-37.

8. **Κ. Κεραμέα**, Ουσιαστικών δεδικασμένων περί προδικαστικών ζητημάτων, 1967, σελ. 191, **Ν. Νίκα**, Το ουσιαστικών δεδικασμένων εις τας έναντι αλλήλων σχέσεις των ομοδίκων, Δ, 6, 219-221, **Δ. Κονδύλης**, Τα υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου και της διαπλαστικής ενέργειας, Δ 1983, 339, **Κεραμέα/Κονδύλης/Νίκα (-Κουσουύλη)**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 325.

9. **Α. Γεωργιάδη**, ΠΠΚερκ 168/72, ΝοΒ 1973, 95.

10. **Κ. Μπέη**, σχόλιο στην ΠΠΑ 473/72, Δ 1972, 695 επ.

υφίσταται ταυτότητα ιδιότητας¹¹. Σε αυτό το πλαίσιο, έχει κριθεί ότι η τελεσίδικη απόφαση επί αγωγής κατά περισσοτέρων, με βάση την αδικοπραξία, δεν παράγει δεδικασμένο στην μεταξύ των συνοφειλετών σχέση, καθώς αυτοί δεν είναι αντίδικοι¹², ακόμα και αν η εκδοθείσα απόφαση προσδιορίζει συγκεκριμένο ποσοστό συνυπαιτιότητας¹³.

Ειδικώς στην αναγκαστική ομοδικία, οι αναγκαίως ομόδικοι αποτελούν ένα αδιαίρετο όλον (ΚΠολΔ 76). Πρακτικά, οι αναγκαίως ομόδικοι ενάγοντες αποτελούν από κοινού έναν αδιαίρετο ενάγοντα και οι αναγκαίως ομόδικοι εναγόμενοι αποτελούν από κοινού έναν αδιαίρετο εναγόμενο. Κατά λογική ακολουθία, το δεδικασμένο επεκτείνεται στις σχέσεις μεταξύ των αναγκαστικώς ομοδίκων¹⁴. Με άλλες λέξεις, η απόφαση επί αναγκαίας ομοδικίας πρέπει να είναι μία και ενιαία. Αυτή η λύση προσήκει στο περιεχόμενο του άρθρου 76¹⁵.

Στην περίπτωση του μη υπόχρεου ή μη δικαιούχου διαδίκου, ως προς την επέκταση του δεδικασμένου στον αληθινό υπόχρεο ή δικαιούχο, διακρίνονται δύο προσεγγίσεις, ανάλογα με το αν η νομιμοποίηση του μη δικαιούχου ή μη υπόχρεου είναι αποκλειστική ή παράλληλη με τη νομιμοποίηση του φορέα του δικαιώματος ή της υποχρέωσης. Όταν είναι αποκλειστική η νομιμοποίηση, μόνο τότε ο αληθής φορέας δεσμεύεται από την απόφαση. Διαφορετικά, θα στερούταν νοήματος η παράλληλη νομιμοποίηση¹⁶. Με αυτό το τρόπο, σταθμίζεται το δικαίωμα ακρόασης του αληθούς δικαιούχου με την ανάγκη να μην αποβαίνει άσκοπη η δίκη που διεξάγει ο μη δικαιούχος διάδικος.

Όσον αφορά στην παράλληλη νομιμοποίηση, κρατεί η θέση ότι το ευνοϊκό δεδικασμένο επεκτείνεται και στον εκτός δίκης δικαιούχο¹⁷. Η εν λόγω ευνοϊκή μεταχείριση του εκτός δίκης δικαιούχου είναι δυσμενής και άνιση απέναντι στον αντίδικο του μη δικαιούχου διαδίκου. Εξάλλου, όταν πρόκειται για παράλληλη νομιμοποίηση, η επέκταση του δεδικασμένου στον αληθινό φορέα του δικαιώματος ή της υποχρέωσης, δεν κρίνεται επιβεβλημένη αφού διατηρεί ίδιο δικαίωμα ακρόασης¹⁸. Εν τέλει, με αυτή τη λύση πλήττεται η ασφάλεια δικαίου, καθώς η έκταση του δεδικασμένου εξαρτάται από το πρόσωπο του νικητή διαδίκου.

11. **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένον κατά τον Κώδικαν Πολιτικής Δικονομίας, 1983, σελ. 308.

12. **ΑΠ 936/86**, ΝοΒ 1987, σελ. 1219, **ΑΠ 1025/93**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

13. **ΑΠ 1468/09**, ΝοΒ 2010, 428.

14. **Ν. Νίκα**, Το ουσιαστικόν δεδικασμένον εις τας έναντι αλλήλων σχέσεις των ομοδίκων, Δ, 6, 231

15. **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένον κατά τον Κώδικαν Πολιτικής Δικονομίας, 1983, σελ. 302

16. **ΕφΑθ 1223/86**, ΝοΒ 1986, 1423 επ., **Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Κουσουλή)**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 325, **Ι. Δεληκωστόπουλου**, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, 2016, σελ. 92.

17. **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένον κατά τον Κώδικαν Πολιτικής Δικονομίας, 1983, σελ. 332, **Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Νίκα)**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 72, **Ν. Νίκα**, Πολιτική Δικονομία ΙΙ, 2005, σελ. 702 επ..

18. **Ι. Δεληκωστόπουλου**, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, 2016, σελ. 94.

Σημειωτέον ότι έχει ευλόγως διατυπωθεί προβληματισμός γύρω από την συνταγματικότητα της δεσμεύσεως του εκτός δίκης δικαιούχου ή υποχρέου¹⁹. Εξάλλου, επειδή πρόκειται για περιορισμό του υπερνομοθετικά κατοχυρωμένου δικαιώματος σε δικαστική ακρόαση, ο εν λόγω περιορισμός δεν θα πρέπει να διευρύνεται ερμηνευτικά. Δηλαδή, εκτός των περιπτώσεων όπου ο νομοθέτης επιλέγει ρητά την δέσμευση του δικαιούχου από το αποτέλεσμα της δίκης που διεξάγει ο μη δικαιούχος (ΚΠολΔ 325 επ.) δέον είναι να μην αποκλείεται ο φορέας του δικαιώματος από την σχετική δίκη. Μάλιστα, στο μέτρο που η δέσμευση του δικαιούχου ή υποχρέου προαπαιτεί την συμμετοχή του στη δίκη, αποφεύγεται και η διαδικασία της τριτανακοπής μέσω της οποίας εκ των υστέρων δύναται να ανατραπεί το δεδικασμένο.

Εντούτοις, χρήζει παρατήρησης το γεγονός ότι οι διατάξεις των άρθρων ΚΠολΔ 325 επ., σε όσες περιπτώσεις προβλέπουν κατηγορίες αποκλειστικής νομιμοποίησης, θεσπίζουν ταυτόχρονα την δέσμευση του εκτός δίκης δικαιούχου ή υποχρέου. Αυτή η παρατήρηση αποτελεί ένα ισχυρό επιχείρημα υπέρ της άποψης που διακρίνει δύο προσεγγίσεις, ανάλογα με το είδος της νομιμοποίησης (παράλληλης ή αποκλειστικής)²⁰. Ως εκ τούτου, η επέκταση του δεδικασμένου στον αληθή φορέα του δικαιώματος ή της υποχρέωσης, μόνο εφόσον πρόκειται για περίπτωση αποκλειστικής νομιμοποίησης, δικαιολογείται ως εύλογη συνέπεια του γεγονότος ότι ο τρίτος είναι υποχρεωμένος να διεξάγει την δίκη ενάντια στον μη δικαιούχο ή μη υπόχρεο. Αντίθετα, όταν πρόκειται για παράλληλη νομιμοποίηση, δεν δικαιολογείται η επέκταση του δεδικασμένου στον αληθή φορέα. Ο τελευταίος έχει δικαίωμα να διεξάγει ο ίδιος την δίκη με τον τρίτο. Ταυτόχρονα, το όποιο αποτέλεσμα στη δίκη μεταξύ του μη δικαιούχου ή μη υποχρέου διαδίκου και του τρίτου, εφόσον δεν επηρεάζει τον μη μετέχοντα δικαιούχο ή υπόχρεο, δεν γεννά και καμμία ευθύνη για τον μη δικαιούχο ή μη υπόχρεο προς τον δικαιούχο, ή υπόχρεο, αντίστοιχα. Από αυτήν την άποψη, η εξεταζόμενη θέση προστατεύει και τον μη υπόχρεο ή μη δικαιούχο. Μοναδικό μειονέκτημα της μη επέκτασης του δεδικασμένου στον αληθή φορέα εν περιπτώσει παράλληλης νομιμοποίησης, αποτελεί ο κίνδυνος έκδοσης πολλαπλών και ενδεχομένως αντιφατικών δικαστικών αποφάσεων.

Από αυτή την αφετηρία εκκινεί η άποψη κατά την οποία το ευνοϊκό δεδικασμένο πρέπει πάντοτε να επεκτείνεται στον φορέα του δικαιώματος²¹. Όμως, δεν εξηγείται ικανοποιητικά για ποιο λόγο επιφυλάσσεται διαφορετική μεταχείριση στο δυσμενές δεδικασμένο. Η σκέψη ότι, όταν είναι δυσμενές το δεδικασμένο, ο φορέας που πλήττεται ήταν αμέτοχος, ενώ όταν υπάρχει ευνοϊκό δεδικασμένο, ο τρίτος διεξήγε μία δίκη ήδη και ηττήθηκε, δεν είναι δομημένη ορθολογικώς. Η πρώτη δίκη ίσως έχει κοινό αντικείμενο με την δεύτερη αλλά δεν έχει τους ίδιους διαδίκους, καθώς ο τρίτος δεν αντιμετώπισε δικαστικά τον δικαιούχο. Το δε επιχείρημα

19. **Κ. Μπέη**, 11^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, Δ 1983, 393, **Ι. Δεληκωστόπουλου**, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, 2016, σελ. 94.

20. **ΑΠ 1781/01**, ΔΕΕ 2002, 606 επ.

21. **Ν. Νίκα**, Επέκταση των υποκειμενικών ορίων του δεδικασμένου στο φορέα του δικαιώματος από δίκες που διεξήγαγε ο μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος, Δ 1983, 389-390.

ότι ο μη δικαιούχος δεν διεξάγει την δίκη με την ίδια επιμέλεια²² που θα την διεξήγε ο δικαιούχος, ενδεχομένως είναι εμπειρικό, αλλά δεν διαθέτει νομική θεμελίωση. Σε κάθε περίπτωση, η πρόσκληση του τρίτου για να μετάσχει στη δίκη, είναι ικανή να επιλύσει όλους τους προβληματισμούς γύρω από την επέκταση των υποκειμενικών ορίων του δεδικασμένου²³.

Θα μπορούσε να παρατηρηθεί ότι το άρθρο 328 ΚΠολΔ επεκτείνει μόνο το ευνοϊκό δεδικασμένο σε εκτός δίκης πρόσωπο. Εντούτοις, πρόκειται για εξαιρετική περίπτωση και δικαιολογείται από το παρεπόμενο χαρακτήρα της εγγύησης. Δεν πρόκειται για διάταξη από την οποία θα μπορούσε να συναχθεί ένας γενικός κανόνας²⁴. Άλλωστε, δεν είναι ορθό εν γένει να εξαρτάται η υποκειμενική έκταση του δεδικασμένου από την έκβαση της δίκης²⁵. Έτσι, και στη γαλλική θεωρία, τυχόν οριοθέτηση της υποκειμενικής έκτασης της δεσμευτικότητας της απόφασης, με κριτήριο το αποτέλεσμα του δικαστικού αγώνα, θεωρείται αυθαίρετη²⁶.

Άλλωστε, καμιά διάταξη πέραν του άρθρου 328, δεν διακρίνει τα υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου ανάλογα με το ευνοϊκό ή δυσμενές περιεχόμενο του διατακτικού. Εξάλλου, το ευνοϊκό για ένα πρόσωπο δεδικασμένο είναι δυσμενές για άλλον. Ως εκ τούτου, δεν είναι σωστό ένας των διαδίκων να επηρεάζεται από την δεσμευτικότητα της δικαστικής κρίσης μόνο δυσμενώς²⁷.

Σε κάθε περίπτωση, η εκδιδόμενη απόφαση, και αν ακόμη δεν είναι δεσμευτική με την έννοια του δεδικασμένου, μπορεί να αποτελέσει σε μεταγενέστερη δίκη δικαστικό τεκμήριο²⁸. Η προηγούμενη δικαστική απόφαση λαμβάνεται υπόψη και εκτιμάται ελευθέρως από τον μεταγενέστερο δικαστή επί του αποδεικτέου θέματος ως δικαστικό τεκμήριο²⁹.

22. **Γ. Μητσόπουλου**, Η ομοδικία κατά το παρ' ημίν δίκαιο, Δ 1979, 157 επ.

23. **Κ. Μπέη**, Η έννοια, η λειτουργία και φύσις της δικαστικής αποφάσεως, Αναμνηστικός Τόμος Εμμ. Μιχαλάκη, 1973, σελ. 305, **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένον κατά τον Κώδικαν Πολιτικής Δικονομίας, 1983, σελ. 331-332, **Κ. Μπέη**, 11^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, Δ 1983, 401.

24. **Κ. Καλαβρού**, Πολιτική Δικονομία, Γενικό Μέρος, 2012, σελ. 853, **Ι. Δεληκωστόπουλου**, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, 2016, σελ. 96.

25. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 314-315., **Σ. Πανταζόπουλου**, Η τριτανακοπή κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 1989, σελ. 17, **Κ. Καλαβρού**, Πολιτική Δικονομία, Γενικό Μέρος, 2012, σελ. 853, **Ι. Δεληκωστόπουλου**, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, 2016, σελ. 97.

26. **Ι. Δεληκωστόπουλου**, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, 2016, σελ. 95, υποσημείωση 262.

27. **Κ. Μπέη**, Η έννοια, η λειτουργία και φύσις της δικαστικής αποφάσεως, Αναμνηστικός Τόμος Εμμ. Μιχαλάκη, 1973, σελ. 305, **Κ. Καλαβρού**, Τόμος: Το δεδικασμένο, 1989, σελ. 608

28. **Ι. Δεληκωστόπουλου**, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, 2016, σελ. 98.

29. ΑΠ 239/77, ΝοΒ, 25, 1185.

Περαιτέρω, μνείας χρήζει και η ειδική διάταξη του άρθρου 329 ΚΠολΔ. Αυτή εφαρμόζεται και επί ενώσεων προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα³⁰. Ούτως ή άλλως, τέτοιου είδους ενώσεις διαθέτουν, συνήθως, βάσει του Ν. 4072/12, ικανότητα δικαίου³¹. Συνεπώς, αποτελούν φορείς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων³². Το δίκαιο δηλαδή τις μεταχειρίζεται σαν νομικά πρόσωπα.

Επιπλέον, εξ επόψεως ουσιαστικού δικαίου, η ανωμάλως συσταθείσα εταιρεία, εφόσον ασκεί συναλλακτική δραστηριότητα, θεωρείται ότι αποκτά έναντι των τρίτων νομική προσωπικότητα³³. Εξάλλου, οι εν τοις πράγμασι ομόρρυθμες εταιρείες συνιστούν φορείς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων³⁴. Επομένως, το ουσιαστικό δίκαιο αναγνωρίζει αυτές τις ενώσεις προσώπων ως εταιρείες. Συνακόλουθα, εμπίπτουν στην διάταξη του άρθρου 329 ΚΠολΔ.

Εξάλλου, η μορφή της εταιρείας δεν επηρεάζει την εφαρμογή της διάταξης. Το δεδικασμένο επεκτείνεται τόσο στους εταίρους των προσωπικών εταιριών, όσο και σε εκείνους των κεφαλαιουχικών³⁵. Το άρθρο 329 καταλαμβάνει τα μέλη κάθε νομικού προσώπου, όπως σωματείου ή συνεταιρισμού³⁶. Αυτό σημαίνει ότι τα μέλη του νομικού προσώπου, βάσει της εξεταζόμενης ρύθμισης, δεν δύνανται να αμφισβητήσουν τις υποχρεώσεις του νομικού προσώπου³⁷.

30. **ΑΠ 693/01**, ΕΔΠολ 2002, 110, **Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Νίκα)**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 62, **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007 σελ. 574, **Δ. Μηχιώτη**, Η αναγκαστική ομοδικία στην πολιτική δίκη, 2018, σελ. 154.
31. **Ν. Κατηφόρη**, Δεδικασμένο και εκτελεστότητα στις ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα και στις λοιπές οντότητες, Πρακτικά 40^{ου} συνεδρίου της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2016, σελ. 164 επ.
32. **ΑΠ 335/15**, ΕΠολΔ 2015, 336-337.
33. **ΑΠ 1322/02**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Α. Αθανασίου**, ΕφΑθ 3865/98, ΔΕΕ 1999, 727 επ., **Ν. Ρόκα**, Εμπορικές Εταιρείες σελ. 141 επ., 2006.
34. **ΑΠ 362/09**, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, **Σ. Ψυχομάνη**, Δίκαιο εμπορικών εταιριών σελ. 55, 2013, **Ν. Κατηφόρη**, Δεδικασμένο και εκτελεστότητα στις ενώσεις προσώπων χωρίς νομική προσωπικότητα και στις λοιπές οντότητες σε: Πρακτικά 40^{ου} συνεδρίου της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2016, σελ. 158 επ., **του ιδίου**, σχόλιο στην **ΑΠ 335/15**, ΕΠολΔ 2015, 338.
35. **ΑΠ 1184/84**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΜΠΑ 2864/77**, ΝοΒ, 25, 227.
36. **Π. Γέσιου-Φαλτσή**, Νομιμοποίηση για αίτηση ανακλήσεως ασφαλιστικού μέτρου κατά το άρθρο 696 παρ. 1 ΚΠολΔ, ΕΔ 1989, 951.
37. **ΣχΠολΔ ΙΙΙ** 1951, σελ. 201, **Π. Γέσιου-Φαλτσή**, Νομιμοποίηση για αίτηση ανακλήσεως ασφαλιστικού μέτρου κατά το άρθρο 696 παρ. 1 ΚΠολΔ, ΕΔ 1989, 952, **Δ. Μηχιώτη**, Η αναγκαστική ομοδικία στην πολιτική δίκη, 2018, σελ. 155.

Περαιτέρω, η νομολογία επεκτείνει την εφαρμογή του άρθρου 329 ώστε η απόφαση που λύει την εταιρεία για σπουδαίο λόγο να αποτελεί δεδουλευμένο και απέναντι στα μέλη της³⁸. Βέβαια αυτή η προσέγγιση δεν είναι αναντίρρητη³⁹. Εντούτοις, το ειδικό αυτό ζήτημα δεν αφορά στο δεδουλευμένο. Το ερώτημα αν η λύση της εταιρείας έχει ισχύ έναντι των εταίρων, σχετίζεται με την διαπλαστική ενέργεια της απόφασης.

Συνοψίζοντας, το δεδουλευμένο καταρχήν δεσμεύει μόνο τους διαδίκους. Δεν τριτενεργεί, ούτε από την άποψη της αρνητικής του λειτουργίας, ούτε από την άποψη της θετικής του λειτουργίας⁴⁰. Το δεδουλευμένο δεν είναι απόρροια του νόμου για να δεσμεύει την όλη έννομη τάξη, ούτε ο δικαστής επιτρέπεται να υποκαταστήσει τον νομοθέτη⁴¹. Το θετικό δίκαιο δεν επιθυμεί την δέσμευση ενός προσώπου στο πλαίσιο ορισμένης δίκης από την κρίση προγενέστερης απόφασης, η οποία εκδόθηκε χωρίς αυτός να λάβει μέρος⁴². Το δεδουλευμένο επεκτείνεται σε τρίτα πρόσωπα εξαιρετικά. Αυτό συμβαίνει συχνότερα όταν ο τρίτος εμφανίζεται σε ορισμένο βαθμό εξαρτημένος από έναν των διαδίκων βάσει του ουσιαστικού δικαίου⁴³. Δηλαδή, το δικονομικό δίκαιο παρακολουθεί το ουσιαστικό ως προς τις επιλογές του⁴⁴. Για παράδειγμα, ο κύριος ακινήτου αντλεί το δικαίωμά του από τον δικαιοπάροχό του (ΑΚ 1033). Συνεπώς, η δέσμευση από το δεδουλευμένο, όχι μόνο του εγγείραντος διεκδικητική αγωγή, αλλά και του διαδόχου του (ΚΠολΔ 325, περίπτωση 2), αποτελεί δικονομική ρύθμιση η οποία βρίσκεται σε αρμονία με την ουσιαστική, και ως εκ τούτου, συμβάλλει στη συνοχή της όλης έννομης τάξης. Αντίστοιχα, η ρύθμιση της ΚΠολΔ 328, αποτελεί παρακολούθημα του παρεπόμενου χαρακτήρα της εγγυητικής ευθύνης⁴⁵. Τέλος, ας σημειωθεί ότι όταν γίνεται λόγος για επέκταση των υποκειμενικών ορίων του δεδουλευμένου, η επέκταση αφορά τόσο στο κύριο, όσο και στο προδικαστικό ζήτημα⁴⁶.

38. ΑΠ 36/87, ΕΔ 1988, 896-897.

39. ΑΠ 36/87, ΕΔ 1988, 897 (μειοψηφία).

40. Χ. Απαλαγάκη, Δεδουλευμένο και εκτελεστικότητα στα νομικά πρόσωπα και τα μέλη τους, 2001, σελ. 203-204, Κ. Καλαβρού, Σπουδή για την τριτενέργεια του δεδουλευμένου, Αναμνηστικός Τόμος Στυλιανού Κουσουλή, 2012, σελ. 823-824.

41. Κ. Καλαβρού, Σπουδή για την τριτενέργεια του δεδουλευμένου, Αναμνηστικός Τόμος Στυλιανού Κουσουλή, 2012, σελ. 823.

42. Α. Σινανιώτου, Υποκειμενικά όρια δεδουλευμένου αποφάσεως εκδοθείσης κατά εμπορικής εταιρείας, ΕΕΝ 1962, 261, Κ. Καλαβρού, Σπουδή για την τριτενέργεια του δεδουλευμένου, Αναμνηστικός Τόμος Στυλιανού Κουσουλή, 2012, σελ. 827.

43. Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Κουσουλή), Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 325, Ν. Νίκα, Πολιτική Δικονομία ΙΙ, 2005, σελ. 702 επ.

44. ΣχΠολΔ ΙΙΙ, 1951, σελ. 198.

45. Α. Μηχώτη, Η αναγκαστική ομοδικία στην πολιτική δίκη, 2018, σελ. 159.

46. ΑΠ 601/10, ΝοΒ 2010, 2327, ΑΠ 489/14, ΤΝΠ ΔΣΑ, Α. Κονδύλη, Το δεδουλευμένο κατά τον Κώδικαν Πολιτικής Δικονομίας, 1983, σελ. 296-297.

Το δεδικασμένο καθιστά δεσμευτική, για ορισμένα πρόσωπα, την κρίση του δικαστηρίου ως προς ορισμένη έννομη σχέση, όπως αυτή υφίσταται σε δεδομένο χρόνο. Αν το περιεχόμενο της έννομης σχέσης αλλοιωθεί κατόπιν, το δεδικασμένο δεν ισχύει ως προς το νέο της περιεχόμενο.

Επί παραδείγματι, αν γίνει τελεσίδικα δεκτή η αγωγή για την άρση της προσβολής της δουλείας (ΑΚ 1132, παρ. 1, εδ. α), ο εναγόμενος δεσμεύεται από το δεδικασμένο της τελεσίδικης απόφασης. Πλην όμως, αν η εν λόγω δουλεία καταργηθεί δια νόμου, ο εναγόμενος δεν δεσμεύεται πλέον από την εν λόγω απόφαση. Το ίδιο θα συμβεί αν ο δικαιούχος της δουλείας παραιτηθεί από το δικαίωμά του (ΑΚ 1134, εδ. α)¹.

Το δεδικασμένο δεν ισχύει αν μετά την συζήτηση της αγωγής μεταβληθούν τα πραγματικά περιστατικά που θεμελιώνουν την αγωγή. Τούτο διότι ο ενάγων μόνο έως την συζήτηση της αγωγής μπορεί να προβάλει νέα περιστατικά εντός του ίδιου αντικειμένου δίκης (ΚΠολΔ 224, εδ. β)². Το δεδικασμένο παύει ομοίως να έχει ισχύ αν, μετά την συζήτηση της αγωγής στον δεύτερο βαθμό, μεταβληθούν τα πραγματικά γεγονότα που θεμελιώνουν τις ενστάσεις του εναγομένου. Πράγματι, μετά το συγκεκριμένο χρονικό σημείο, ο εναγόμενος αδυνατεί να προβάλει νέα γεγονότα. Γενικότερα, εφόσον επιτρέπεται υπό προϋποθέσεις η προβολή των νέων οψιγενών ισχυρισμών στην έκκλητη δίκη (ΚΠολΔ 527), η παράκαμψη του δεδικασμένου λαμβάνει χώρα είτε με έκτακτα ένδικα μέσα (ΚΠολΔ 544 αρ. 7), είτε χάριν της μεταβολής των πραγμάτων μετά την κατ' έφεση δίκη³. Για την ταυτότητα του νομικού λόγου, δεν υφίσταται δεδικασμένο όταν επέρχεται νομοθετική μεταβολή μετά τη δημοσίευση της πρωτοδίκου αποφάσεως⁴, στο μέτρο που το εφαρμοστέο δίκαιο στον δεύτερο βαθμό, προσδιορίζεται από το νομοθετικό πλαίσιο κατά την δημοσίευση της προσβαλλομένης (ΚΠολΔ 533, παρ. 2)⁵.

Απεναντίας, το δεδικασμένο για μίαν έννομη σχέση δεν θίγεται αν δεν μεταβληθεί το νομικό της καθεστώς ή το πραγματικό της πλαίσιο⁶. Κατ' ακριβολογία, σε αυτές τις περιπτώσεις, δεν είναι το δεδικασμένο που ανατρέπεται, αφού το αναγνωριστικό σκέλος της απόφασης εξακολουθεί να τεκμαίρεται ως ορθό, αλλά η ήδη κριθείσα έννομη σχέση. Κατ' αποτέλεσμα, η μεταβολή του περιεχομένου μίας ήδη κριθείσας με δύναμη δεδικασμένου έννομης σχέσης, καταλύει ex nunc την δεσμευτικότητα της διαγνωστικής κρίσης του δικαστηρίου, στο βαθμό που το αντικείμενο της δικαστικής κρίσεως παύει να υφίσταται⁷. Στην

1. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, 1986, Γενικό Μέρος σελ. 315.

2. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 315-316.

3. **ΕφΑθ 202/74**, ΝοΒ 1974, 824.

4. **ΑΠ 191/79**, ΝοΒ 1979, 1254, **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, 1986, Γενικό Μέρος σελ. 316.

5. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 316.

6. **ΑΠ 191/79**, ΝοΒ 1979, 1254, **Σ. Τσαντίνη**, Δεδικασμένο και νομική αιτία, 2016, σελ. 135.

7. **ΑΠ 852/10**, ΝοΒ 2010, 2483, **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 635.

πραγματικότητα, η μεταβολή των πραγμάτων ή του νομικού καθεστώτος, δημιουργεί διαφοροποίηση ως προς την ιστορική ή την νομική αιτία, αντίστοιχα. Επομένως η άσκηση νέας αγωγής όσον αφορά στην έννομη σχέση που ήδη κρίθηκε, επί άλλων όμως δεδομένων, πραγματικών ή νομικών, δεν προσκρούει στο δεδικασμένο εξ επόψεως των αντικειμενικών του ορίων. Τούτο διότι φαινομενικά μόνο πρόκειται για την ίδια έννομη σχέση⁸.

Επί παραδείγματι, το δεδικασμένο απόφασης για τη γονική μέριμνα, κάμπτεται εφόσον υπάρξουν μεταβολές στην κριθείσα σχέση γονέα και τέκνου⁹. Επίσης κάμπτεται το δεδικασμένο αν οι ζητούμενες με νεότερη αγωγή επί μέρους αξιώσεις του μισθωτού γεννήθηκαν σε μεταγενέστερο του ήδη κριθέντος χρονικό διάστημα και συγχρόνως στηρίζονται σε νέες νομοθετικές διατάξεις, διάφορες εκείνων που ίσχυαν κατά την πρώτη δίκη. Το αυτό ισχύει και όταν η μεταβολή δεν αφορά σε νόμο αλλά σε Συλλογική Σύμβαση Εργασίας, αφού και τότε μεταβάλλεται το νομοθετικό καθεστώς το οποίο διέπει την σχέση ανάμεσα στον μισθωτό και στον εργοδότη του¹⁰. Μεταβολή συνιστά και η λήψη νέας διαιτητικής απόφασης μετά την αποτυχία των συλλογικών διαπραγματεύσεων¹¹.

Ταυτόχρονα, η νέα πραγματική κατάσταση είναι δυνατόν να θεμελιώνει νέα αξίωση. Η πρακτική σημασία της παρατήρησης έγκειται στις περιπτώσεις όπου επιδικάζεται τελεσιδικώς αποζημίωση λόγω τραυματισμού συνεπεία αδικοπραξίας, και στην συνέχεια επιδεινώνεται η υγεία του παθόντος¹². Μάλιστα, τα οψιγενή περιστατικά δικαιολογούν υπό προϋποθέσεις την άσκηση νέας αγωγής, ακόμα και αν η αρχική αγωγή εκρίθη ως αβάσιμη, νόμω ή ουσία¹³.

Για παράδειγμα, αν ο εργαζόμενος υποστεί εργατικό ατύχημα και καταστεί 25% ανάικος προς εργασία, θα τύχει αποζημίωσης από τον εργοδότη του ασκώντας σχετική αγωγή. Αν στην συνέχεια καταστεί ανάικος προς εργασία, συνεπεία του ίδιου ατυχήματος, σε ποσοστό 50%, δύναται να αξιώσει επιπρόσθετη αποζημίωση. Τούτο διότι η νέα κατάσταση δημιούργησε νέα αξίωση. Κατά συνέπεια, η νέα αγωγή δεν εμποδίζεται από την τελεσιδικία της προηγούμενης αποφάσεως καθώς δεν υφίσταται εν προκειμένω ταυτότητα διαφοράς¹⁴. Το δεδικασμένο που απορρέει από την απόφαση επί της πρώτης αγωγής, κατά την κρατούσα γνώμη, δεσμεύει την κρίση του μεταγενέστερου δικαστή όσον αφορά στην ύπαρξη της εργασιακής σχέσης, την επέλευση και τις συνθήκες του ατυχήματος (ΚΠολΔ 331). Εντούτοις, το δεδικασμένο δεν καταλαμβάνει την ύπαρξη, το βαθμό και την διάρκεια της μεταγενέστερης αναπηρίας, αφού η

8. ΑΠ 1576/79, ΝοΒ 1980, 1107, ΑΠ 692/12, ΤΝΠ ΔΣΑ.

9. ΜΠΠειρ 501/16, ΝοΒ 2016, 2075.

10. ΟΛΑΠ 10/02, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΟΛΑΠ 3/03, ΤΝΠ ΔΣΑ.

11. ΑΠ 276/09, ΝοΒ 2009, 1420.

12. ΑΠ 51/11, ΕΠολΔ 2011, 243., Δ. Κονδύλη, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 648.

13. Π. Αρβανιτάκης, Δεδικασμένο από την απόρριψη της αγωγής ως αόριστης ή ως νόμω αβάσιμης, Αναμνηστικός Τόμος Στυλιανού Κουσούλη, 2012, σελ. 39.

14. ΑΠ 859/01, ΕΔ 2002, 718 ΕφΑθ 5909/76, ΝοΒ 1977, 400, ΕφΠειρ 522/82, ΕΝΔ 1983, 86 επ.

προγενέστερη δικαστική απόφαση δεν επιλήφθηκε αυτών των πραγματικών ζητημάτων¹⁵. Εξάλλου, η μέχρι το πέρας της συζητήσεως στο δεύτερο βαθμό απρόβλεπτη, κατά τους κανόνες της ιατρικής επιστήμης και κατά τη συνήθη πορεία των πραγμάτων, επιδείνωση της υγείας του παθόντος, δύναται να θεμελιώσει νέα αγωγή αξίωση ηθικής βλάβης, πέραν της επιδικασθείσης¹⁶. Δηλαδή, το δεδικασμένο δεν καλύπτει ζημίες που ανάγονται σε μεταγενέστερο της απόφασης χρόνο κατά τον οποίο είναι δυνατό η αδικοπραξία να εξακολουθήσει να αναδίδει επιζήμιες συνέπειες, οι οποίες δεν ήταν προβλέψιμες και δεν είχαν καταστεί αντικείμενο έρευνας με την αρχική αγωγή¹⁷.

Επομένως, η προηγούμενη τελεσίδικη κρίση είναι, κατά την κρατούσα γνώμη, γενικά δεσμευτική, όπως για τις συνθήκες τέλεσης της αδικοπραξίας, την αιτιώδη συνάφεια μεταξύ πράξεως και ζημίας, την υπαιτιότητα του εναγομένου, την τυχόν συνυπαιτιότητα του παθόντος, αλλά όχι σχετικά με την έκταση των επιγενόμενων ζημιών¹⁸. Τούτο διότι τα νέα περιστατικά ενδεχομένως υπερβαίνουν τη δυνατότητα πρόγνωσης αυτών των ζημιών¹⁹.

Απεναντίας, η μεταστροφή της νομολογίας δεν επηρεάζει το δεδικασμένο. Το δεδικασμένο ανατρέπεται με την ευδοκίμηση εκτάκτων ενδίκων μέσων και όχι με την οποιαδήποτε μεταβολή στην ερμηνεία του δικαίου²⁰. Τούτο συνάδει με το γεγονός ότι στο ελληνικό δίκαιο η νομολογία δεν είναι πηγή του δικαίου, σε αντίθεση με άλλες έννομες τάξεις, όπως την αγγλική²¹ και την κυπριακή²².

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 334 ΚΠολΔ, παρ. 1, εδ.α: <<κάθε διάδικος έχει δικαίωμα να ζητήσει να μεταρρυθμιστεί τελεσίδικη ή ανέκκλητη απόφαση, που καταδικάζει σε παροχή περιοδικών παροχών, οι οποίες οφείλονται κατά το νόμο από οποιαδήποτε αιτία και γίνονται απαιτητές στο μέλλον, αν μεσολάβησε ουσιαστική μεταβολή των συνθηκών επάνω στις οποίες βασίστηκε η απαγγελία της καταδίκης>>. Η εν λόγω ειδική διάταξη ενδιαφέρει πρωτίστως στο χώρο του οικογενειακού δικαίου (ΑΚ 1493 επ.). Ταυτόχρονα, είναι κρίσιμη ως δικονομικό συμπλήρωμα ορισμένων ειδικών διατάξεων από το δίκαιο της αδικοπραξίας, οι οποίες προβλέπουν την περιοδική καταβολή της αποζημίωσης (ΑΚ 930, παρ. 1, εδ. α) όταν αυτή επιδικάζεται λόγω θανάτωσης προσώπου (ΑΚ 928, εδ. β) ή βλάβης του σώματος ή της υγείας (ΑΚ 929)²³.

15. ΑΠ 859/01, ΕΔ 2002, 718, ΕφΠειρ 522/82, ΕΝΔ 1983, 86-87.

16. ΜΠΑ 189/16, ΝοΒ 2016, 887.

17. ΑΠ 1428/09, Νοβ 2010, 172, ΑΠ 2039/13, ΤΝΠ ΔΣΑ.

18. ΑΠ 21/12, ΤΝΠ ΔΣΑ. Αντιθ. Γ. Ορφανίδης, Δικονομικά ζητήματα της ευθύνης από αυτοκινητικά ατυχήματα, 1997, Πρακτικά 21^{ου} Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων σελ. 240

19. Δ. Κονδύλη, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 647.

20. ΟΛΑΠ 31/05, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΑΠ 446/13, ΤΝΠ ΔΣΑ, Δ. Κονδύλη, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 670.

21. Ν. Κουλούρη, Κυπριακή Πολιτική Δικονομία, 2017, σελ. 244.

22. Ν. Κουλούρη, Κυπριακή Πολιτική Δικονομία, 2017, σελ. 244.

23. ΑΠ 1408/04, ΤΝΠ ΔΣΑ, Κ. Κεραμέα, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 316.

Για παράδειγμα, ο Α τραυματίζει το χέρι του Β από απροσεξία, ο δε Β είναι διακοσμητής. Αυτός ασκεί αγωγή κατά του Α αξιώνοντας μηνιαία διατροφή ισόποση με τις μηνιαίες απολαβές που είχε από την εργασία του. Η αγωγή γίνεται τελεσίδικα δεκτή και το δικαστήριο επιδικάζει μηνιαία διατροφή ύψους 1500 ευρώ. Μετά από μία πενταετία, ο Β ασκεί νέα αγωγή κατά του Α, ισχυριζόμενος ότι η μηνιαία διατροφή πρέπει να αυξηθεί στο ποσό των 2000 ευρώ, με την αιτιολογία ότι πλέον το επάγγελμα του διακοσμητή έχει γίνει πιο προσοδοφόρο και ότι αν παρέμενε έως την έγερση της νέας αγωγής στο επάγγελμα του διακοσμητή, δηλαδή αν δεν είχε τραυματισθεί από τον Α, θα κέρδιζε μηνιαίως 2000 ευρώ. Αν το ιστορικό της αγωγής κριθεί ως αληθές, αυτή θα ευδοκιμήσει²⁴.

Η τελολογία της πρόβλεψης σχετίζεται με τη μεταβλητή φύση των προϋποθέσεων καταβολής των συγκεκριμένων παροχών²⁵ διότι οι συνθήκες ζωής του δικαιούχου διατροφής μεταβάλλονται από καιρού εις καιρόν (ΑΚ 1493, εδ. α., αλλά και ΑΚ 928, εδ. β). Εν προκειμένω απαιτείται απρόβλεπτη μεταβολή των πραγματικών περιστατικών επί των οποίων εδράζεται η τελεσίδικη δικαστική απόφαση, η οποία μεταβολή δεν μπορούσε να προβληθεί στην αρχική δίκη²⁶. Η δίκη επί της μεταρρυθμιστικής αγωγής περιστρέφεται ακριβώς γύρω από την απρόβλεπτη μεταβολή των συνθηκών και την αναπροσαρμογή των ποσών²⁷. Ιδίως σε περίπτωση θανάτωσης προσώπου (ΑΚ 928) ή βλάβης της υγείας του (ΑΚ 929), εφόσον ασκείται μεταρρυθμιστική αγωγή, το δικαστήριο θα εξετάσει μόνο την αλήθεια της ουσιώδους μεταβολής των συνθηκών και δεν θα υπεισέλθει στην ήδη βεβαιωθείσα, με τελεσίδικη δικαστική απόφαση, ύπαρξη έννομης σχέσης εξ αδικοπραξίας²⁸. Η μεταρρυθμιστική απόφαση είναι δυνατόν να αυξάνει την παρεχόμενη περιοδικά διατροφή, αλλά και να την μειώνει, ανάλογα με τις μεταβληθείσες συνθήκες²⁹.

Στην περίπτωση βλάβης της υγείας του ενάγοντος, η ουσιώδης μεταβολή που δικαιολογεί τη μεταρρυθμιστική αγωγή, μπορεί να συνίσταται στην επιδείνωση της υγείας του, η οποία δεν ήταν προβλεπτή στην αρχική δίκη, σύμφωνα με τα διδάγματα της ιατρικής επιστήμης³⁰. Αντίθετα, αν η επιδείνωση της υγείας μπορούσε να προβλεφθεί, δεν επιτρέπεται η άσκηση της μεταρρυθμιστικής αγωγής³¹.

24. ΕφΑθ 202/74, ΝοΒ 1974, 823 επ.

25. ΣχΠολΔ ΙΙΙ, 1951, σελ. 210.

26. ΟΛΑΠ 2/94, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΕφΑθ 202/74, ΝοΒ 1974, 823-824, ΣχΠολΔ ΙΙΙ, 1951, σελ. 214, Ν. Νίκα, Πολιτική Δικονομία ΙΙ, 2005, σελ. 725.

27. ΑΠ 419/97, ΕΔ 1997, 1784, ΕφΛαρ 649/01, ΕΔ 2002, 777.

28. ΑΠ 426/00, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΑΠ 1607/03, ΤΝΠ ΔΣΑ, Π. Αρβανιτάκη, Τα χρονικά όρια του δεδικασμένου, 1995, σελ. 254, Δ. Κονδύλη, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 644.

29. ΟΛΑΠ 2/94, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΑΠ 1181/92, ΕΔ 1994, 386, Π. Αρβανιτάκη, Τα χρονικά όρια του δεδικασμένου, 1995, σελ. 254-256.

30. ΑΠ 51/11, ΤΝΠ ΔΣΑ.

31. ΑΠ 141/09, ΝοΒ 2009, 1173, ΑΠ 2272/09, ΝοΒ 2010, 1467.

Σημειωτέο ότι η μεταρρυθμιστική αγωγή αφορά στις περιοδικές παροχές, σύμφωνα με τη ρητή διάταξη του άρθρου 334. Ως εκ τούτου, δεν είναι επιτρεπτή η άσκηση μεταρρυθμιστικής αγωγής ως προς εφάπαξ καταβλητέες παροχές³². Τούτο προκύπτει και από τις προπαρασκευαστικές εργασίες του ΚΠολΔ³³.

32. **ΟλΑΠ 66/90**, ΤΝΠ ΔΣΑ

33. **ΣχΠολΔ ΙΙΙ**, 1951, σελ. 211, **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 647

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η διαπλαστική ενέργεια

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟ: Γενικά

Διαπλαστική χαρακτηρίζεται η απόφαση όταν το πρώτον μέσω του διατακτικού αυτής συνίσταται, αλλοιώνεται ή καταργείται ορισμένη έννομη σχέση¹. Μάλιστα, όπου υφίσταται η σχετική νομοθετική πρόβλεψη για την μεσολάβηση του δικαστηρίου με σκοπό την εν γένει μεταβολή ορισμένης έννομης σχέσης, αυτή η μεσολάβηση, δηλαδή η έκδοση διαπλαστικής απόφασης, καθίσταται αναγκαία για την επίτευξη της μεταβολής².

Οι διαπλαστικές αποφάσεις δεν αποτελούν το κανόνα στην πολιτική δικονομία³. Οι διαπλαστικές αγωγές είναι δυνατόν να εγερθούν σε ειδικά ρυθμιζόμενες από το νόμο περιπτώσεις (ΚΠολΔ 71)⁴, όταν ο ουσιαστικός νομοθέτης κρίνει ότι η μεσολάβηση του δικαστή είναι απαραίτητη για να αρθεί η οποιαδήποτε αβεβαιότητα σχετικά με το σύννομο της διάπλωσης και κυρίως με το αν αυτή πράγματι συντελέσθηκε⁵.

Η διαπλαστική ενέργεια ενδιαφέρει και στο πλαίσιο της εκουσίας δικαιοδοσίας, όπου δεν εκδικάζονται διαφορές αλλά υποβάλλονται αιτήσεις για να διαταχθεί από το δικαστήριο ορισμένο μέτρο και, ως εκ τούτου, να διαπλαστεί μία νέα έννομη κατάσταση⁶. Στην συγκεκριμένη διαδικασία το δικαστήριο διαπιστώνει αν πρέπει ή δεν πρέπει να ληφθεί ορισμένο μέτρο. Με αυτό τον τρόπο, η διάπλωση αποκτά εγγυήσεις ορθότητας, αφού μεσολαβεί για την επέλευσή της μια δικαστική απόφαση.

Επίσης, διαπλαστικές είναι οι αποφάσεις που εκδίδονται επί ενδίκων μέσων, όταν αυτά γίνονται δεκτά. Τα ένδικα μέσα είναι πράξεις των διαδικών με τις οποίες ζητείται η εξαφάνιση ή μεταρρύθμιση μίας δικαστικής απόφασης από το ίδιο το δικαστήριο που την εξέδωσε ή ανώτερο αυτού, ως εσφαλμένης και βλαπτικής για τον διάδικο που τα ασκεί⁷. Σκοπός δηλαδή του ενδίκου μέσου, είναι να ολοκληρωθεί η έννομη προστασία μέσα στο πλαίσιο της δικαστικής λειτουργίας, αν και εναντίον δικαστικών αποφάσεων, όταν αυτές δεν καταλήγουν σε σωστό συμπέρασμα⁸.

-
1. **Γ. Μητσόπουλου**, Η φύσις της εις δήλωσιν βουλήσεως καταδικαζούσης αποφάσεως, ΕΕΝ 1950, 321, **Κ. Μπέη**, Η εκτελεστότης και η διαπλαστική ενέργεια των δικαστικών αποφάσεων, Δ, 2, 577, **Γ. Οικονομόπουλου/Γ. Μητσόπουλου**, Γνωμοδότηση, ΕΔ 1983, 755.
 2. **Γ. Μητσόπουλου**, Η φύσις της εις δήλωσιν βουλήσεως καταδικαζούσης αποφάσεως, ΕΕΝ 1950, 321.
 3. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 297.
 4. **Ν. Κλαμαρή/Σ. Κουσουλή**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενική Εισαγωγή Ι, 2008, σελ. 169.
 5. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 141, **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 233, **Ν. Κλαμαρή/Σ. Κουσουλή**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενική Εισαγωγή Ι, 2008, σελ. 170, **Α. Μηχώτη**, Η αναγκαστική ομοδικία στην πολιτική δίκη, 2018, σελ. 108.
 6. **Γ. Μητσόπουλου**, Μελέται Γενικής Θεωρίας Δικαίου και Αστικού Δικονομικού Δικαίου, 1983, σελ. 542-544.
 7. **Ράμμου/Κλαμαρή/Ορφανίδη**, Εγχειρίδιο Αστικού Δικονομικού Δικαίου, Ένδικα Μέσα – Αναγκαστική εκτέλεση, 2015, σελ. 10.
 8. **Κ. Κεραμέα**, Ένδικα μέσα σελ, 2007, 7 .

Κατά λογική ακολουθία, η απόφαση που δέχεται το ένδικο μέσο είναι διαπλαστική, στο μέτρο που εξαφανίζει ή μεταρρυθμίζει την προσβαλλόμενη. Ταυτόχρονα, έχει αναγνωριστικό σκέλος, όταν καταλήγει στην απόρριψη του ενδίκου βοηθήματος. Εάν, εκτός από το ένδικο μέσο, ευδοκιμεί και το ένδικο βοήθημα, η απόφαση, πέραν του διαπλαστικού της σκέλους ως προς το ένδικο μέσο, έχει και αναγνωριστικό, διαπλαστικό ή καταψηφιστικό χαρακτήρα, ανάλογα με τον αντίστοιχο χαρακτήρα του ενδίκου βοηθήματος. Το διαπλαστικό αποτέλεσμα επιδρά στην ισχύ της προσβαλλόμενης απόφασης, ήτοι πρόκειται για διάπλαση στο πεδίο του δικονομικού δικαίου.

Άλλωστε, ειδικά στην περίπτωση του μεταβιβαστικού ενδίκου μέσου της έφεσης, αν το πρωτοβάθμιο δικαστήριο απορρίψει την αγωγή και ο ενάγων ασκήσει έφεση, ισχυριζόμενος ότι η εκκαλουμένη έσφαλε επί της ουσίας, το εφετείο θα απορρίψει κατ' ουσίαν την έφεση, αν θεωρήσει αβάσιμη την αγωγή. Αντίστοιχα, θα δεχθεί την έφεση στην ουσία της, αν κρίνει την αγωγή ως βάσιμη. Δηλαδή, η εξέταση του συνηθέστερου λόγου έφεσης, προϋποθέτει ούτως ή άλλως την ουσιαστική εξέταση της διαφοράς. Οπότε, η εκδιδόμενη απόφαση υπέρ του εκκαλούντος – ενάγοντος, δεν μπορεί να έχει μόνο ακυρωτικό χαρακτήρα⁹.

Διαπλαστικές είναι και οι αποφάσεις που κάνουν δεκτές τις ανακοπές κατά των πράξεων της αναγκαστικής εκτέλεσης. Τούτο προκύπτει από τον ακυρωτικό χαρακτήρα του σχετικού ενδίκου βοηθήματος (ΚΠολΔ 933, παρ. 1)¹⁰. Η διάπλαση ισχύει *erga omnes*, επέρχεται με την έκδοση της οριστικής διαπλαστικής απόφασης και ανατρέχει στο χρόνο που επιχειρήθηκε η ανακοπτομένη πράξη¹¹. Η απόφαση επί της ανακοπής παράγει δεδικασμένο που καταλαμβάνει τους διαδίκους (ΚΠολΔ 325) ως προς το αναγνωριστικό της σκέλος σχετικά με την ύπαρξη ή την ανυπαρξία του διαπλαστικού δικαιώματος ακύρωσης της συγκεκριμένης πράξης εκτέλεσης, όπως αυτό το δικαίωμα θεμελιώθηκε στο συγκεκριμένο λόγο ανακοπής (ΚΠολΔ 324)¹².

Ιδιαίζοντα χαρακτήρα έχει η ανακοπή κατ' άρθρο 936 παρ. 1, με δεδομένο ότι η βάση της ανακοπής είναι η ύπαρξη θιγόμενου ουσιαστικού δικαιώματος του ανακόπτοντος στο αντικείμενο της εκτέλεσης, και μάλιστα δικαιώματος αντιτάξιμου κατά του καθ' ου η εκτέλεση¹³. Η ανακοπή δηλαδή αυτή, εμφανίζει χαρακτήρα επιθετικό¹⁴. Πλην όμως δεν παύει να

9. **Δ. Τσικριά**, Το μεταβιβαστικό αποτέλεσμα της εφέσεως στην πολιτική δίκη, 1996, σελ. 76 επ.

10. **Γ. Νικολόπουλου**, Αναγκαστική εκτέλεση, 2002, σελ. 106, **Γ. Διαμαντόπουλου**, Ανακοπή κατά αναγκαστικού πλειστηριασμού ακινήτου κατά τον ΚΠολΔ, 2009, σελ. 518, **Ν. Νίκα**, Δίκαιο αναγκαστικής εκτελέσεως Ι, 2010, σελ. 626, **Γ. Διαμαντόπουλου**, Οι διαπλαστικές αποφάσεις κατά τον ΚΠολΔ, ΕΔ 2011, 636.

11. **Γ. Διαμαντόπουλου**, Η ανακοπή κατά αναγκαστικού πλειστηριασμού ακινήτου κατά τον ΚΠολΔ, 2009, σελ. 521-522,, **Ν. Νίκα**, Δίκαιο αναγκαστικής εκτελέσεως Ι, 2010, σελ. 627.

12. **Γ. Διαμαντόπουλου**, Η ανακοπή κατά αναγκαστικού πλειστηριασμού ακινήτου κατά τον ΚΠολΔ, 2009, σελ. 520 και 528, **Ν. Νίκα**, Δίκαιο αναγκαστικής εκτελέσεως Ι, 2010, σελ. 627-628

13. **Γ. Μητσόπουλου**, Ανακοπή του εκ προσυμφώνου αγοραστού και κατόχου ακινήτου του πτωχού, ΕΔ 1984, 879, **Γ. Νικολόπουλου**, Αναγκαστική εκτέλεση, 2002, σελ. 132.

14. **Γ. Μητσόπουλου**, Ανακοπή του εκ προσυμφώνου αγοραστού και κατόχου ακινήτου του πτωχού, ΕΔ 1984, 879.

αποτελεί ανακοπή, καθώς ο ανακόπτων προσπαθεί να ακυρώσει μια διαδικασία βλαπτική για τον ίδιο στην οποία ο τελευταίος δεν μετείχε. Για αυτό και χαρακτηρίζεται ως διεκδικητική ανακοπή¹⁵.

Επίσης, η εκδιδόμενη απόφαση που δέχεται την ανακοπή κατά του πίνακα κατάταξης (ΚΠολΔ 979 παρ. 2) είναι διαπλαστική, ως μεταρρυθμιστική, η δε μεταρρύθμιση συνίσταται στην αποβολή του καθ' ου δανειστή που κατατάχθηκε, και στην κατάταξη του ανακόπτοντος, στη θέση του καθ' ου¹⁶.

Παρατηρείται ότι οι αποφάσεις κατά των πράξεων εκτέλεσης κατά κανόνα αναπτύσσουν διαπλαστική ενέργεια ακόμη και αν είναι απλώς οριστικές. Για την ακρίβεια, αυτό προέκυπτε σαφώς από το προϊσχύσαν άρθρο 937 παρ. 1 ΚΠολΔ. Μετά την τροποποίησή του με το νόμο 4335/2015, δεν υπάρχει πλέον ρητή διάταξη για το εν λόγω ζήτημα. Εντούτοις, από την αιτιολογική έκθεση του νόμου 4335/2015, συνάγεται ότι ο νομοθέτης μάλλον δεν θέλησε να αποκλίνει από την παλιότερη διάταξη¹⁷.

Επίσης, οι αποφάσεις κατά των πράξεων εκτέλεσης ενεργούν αναδρομικά στο χρόνο διενέργειας αυτών των πράξεων¹⁸. Δηλαδή, η απόφαση που ακυρώνει ορισμένη πράξη εκτέλεσης αίρει την πλημμέλεια που η ανακοπτομένη επέφερε στην έννομη τάξη ώστε κατ' αποτέλεσμα να θεωρείται ως μηδέποτε υπάρξασα η πλημμέλεια.

15. **ΑΠ 434/95**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Γ. Νικολόπουλου**, Αναγκαστική εκτέλεση, 2002, σελ. 132, **Π. Γέσιου – Φαλτσή**, Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτελέσεως ΙΙβ, 2018, σελ. 872.

16. **Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Νικολόπουλου)**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 979, **Γ. Νικολόπουλου**, Αναγκαστική εκτέλεση, 2002, σελ. 227-228.

17. **Δ. Τσικριά**, Διαδικαστικές πράξεις, 2017, σελ. 145

18. **Δ. Τσικριά**, Διαδικαστικές πράξεις, 2017, σελ. 146

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η διαπλαστική ενέργεια των αποφάσεων που δέχονται διαπλαστικές αγωγές

Η διαπλαστική ενέργεια στο πλαίσιο των διαπλαστικών αγωγών, αποτελεί μία ειδική συνέπεια ορισμένων δικαστικών αποφάσεων, ήτοι των αποφάσεων που τις δέχονται¹. Η διαπλαστική αγωγή είναι ένδικο βοήθημα με το οποίο ο ενάγων αιτείται τη δημιουργία μίας νέας νομικής κατάστασης, όπως τη σύσταση, μεταβολή ή κατάλυση ορισμένης έννομης σχέσης². Η διάπλαση είναι η δημιουργία μίας νέας νομικής κατάστασης, και διαπλαστική είναι η ενέργεια της απόφασης που δημιουργεί αυτήν την νέα κατάσταση. Δηλαδή, η αιτούμενη σύσταση, μεταβολή ή κατάλυση ορισμένης έννομης σχέσης, επέρχεται μέσω της απόφασης και από αυτή την ίδια την απόφαση, εφόσον καταστεί τελεσίδικη³. Αντικείμενο της διαπλαστικής απόφασης είναι το διαπλαστικό δικαίωμα του ενάγοντος το οποίο δύναται να ικανοποιηθεί μόνο με την έκδοση διαπλαστικής απόφασης, η οποία επιφέρει την αιτούμενη διάπλαση⁴.

Γενικώς η διάπλαση έχει απόλυτο χαρακτήρα, καθώς μεταβάλλει τον νομικό κόσμο, άρα δεσμεύει τους πάντες⁵. Επιπλέον, η *erga omnes* ισχύς των διαπλαστικών αποφάσεων, προβλέπεται ρητά στον νόμο, σε ορισμένες περιπτώσεις (ΑΚ 101, εδ. δ).

Αντίθετα, το δεδικασμένο δεν έχει έναντι όλων ισχύ (ΚΠολΔ 325 επ.)⁶, ενώ έχει και διαφορετικό περιεχόμενο. Δηλαδή, η τελεσίδικη απόφαση, αναγνωριστική, διαπλαστική, ή καταψηφιστική, δεσμεύει ορισμένο κύκλο προσώπων, σχετικά με την διάγνωση στην οποία

1. **Κ. Καλαβρού**, Τα υποκειμενικά όρια των ενεργειών των διαπλαστικών αποφάσεων και των παρεπομένων ενεργειών των δικαστικών αποφάσεων, Δ 1983, 352, **Α. Παπαθεοδώρου**, 35^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2011, σελ. 255.

2. **Γ. Μητσόπουλου**, Πολιτική Δικονομία Α σελ. 38, 1972, **Μ. Σταθόπουλου**, Διαπλαστική απόφασις και πρόκλησις αυτής δι' ενστάσεως, ΝοΒ 1978, 6, **Ν. Κλαμαρή/Σ. Κουσουλή**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενική Εισαγωγή Ι, 2008, σελ. 169.

3. **Γ. Μητσόπουλου**, Πολιτική Δικονομία Α, 1972, σελ. 38-39, **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 235, **Α. Μηχιώτη**, Η αναγκαστική ομοδικία στην πολιτική δίκη, 2018, σελ. 110.

4. **Γ. Μητσόπουλου**, Η φύσις της εις δήλωσιν βουλήσεως καταδικαζούσης αποφάσεως, ΕΕΝ 1950, 322, **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 233, **Ν. Κλαμαρή/Σ. Κουσουλή**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενική Εισαγωγή Ι, 2008, σελ. 169.

5. **Κ. Μπέη**, Η εκτελεστότης και η διαπλαστική ενέργεια των δικαστικών αποφάσεων, Δ, 2, 581, **Μ. Σταθόπουλου**, Διαπλαστική απόφασις και πρόκλησις αυτής δι' ενστάσεως, ΝοΒ 1978, 4, **Ν. Νίκα**, Πολιτική Δικονομία ΙΙ, 2005, σελ. 752, **Γ. Διαμαντόπουλου**, Οι διαπλαστικές αποφάσεις κατά τον ΚΠολΔ, ΕΔ 2011, 642, **Α. Παπαθεοδώρου**, 35^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2011, σελ. 255, **Ν. Νίκα**, σύνοψη των εργασιών στο 35^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2011, σελ. 303.

6. **Μ. Σταθόπουλου**, Διαπλαστική απόφασις και πρόκλησις αυτής δι' ενστάσεως, ΝοΒ 1978, 5, **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 311, **Ι. Δεληκωστόπουλου**, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, 2016, σελ. 394.

προέβη ο δικαστής. Η απόλυτη ισχύς του δεδικασμένου, όταν γίνεται δεκτή, αποτελεί σπάνια εξαίρεση, και αφορά κυρίως στις γαμικές διαφορές, και στις διαφορές από σχέσεις γονέων και τέκνων⁷.

Η απόλυτη ισχύς της διάπλασης πηγάζει από το ουσιαστικό δίκαιο που την προβλέπει⁸. Εξάλλου, η αυθεντία της δικαστικής εξουσίας, προσδίδει στην διάπλαση της έννομης σχέσης το απαιτούμενο κύρος, ώστε η διαπλαστική ενέργεια να καταλαμβάνει κάθε κοινωνό του δικαίου⁹. Μάλιστα, η νομιμότητα της απαγγελθείσας διάπλασης δεν μπορεί να αμφισβητηθεί ούτε στο πλαίσιο άλλης υπόθεσης¹⁰. Η παρεμβολή του δικαστή καθιστά νομικώς αναμφισβήτητη την μεταβολή της έννομης σχέσης¹¹.

Για παράδειγμα, το διαζύγιο καθίσταται βέβαιο με δεδομένο ότι απαγγέλλεται από δικαστή. Η νομοθετική επιλογή της συμμετοχής του δικαστηρίου κατά την μεταβολή, δημιουργία, αλλοίωση, ή κατάργηση ορισμένων εννόμων σχέσεων, υπηρετεί την ασφάλεια δικαίου, την προστασία προσώπων που επηρεάζονται από την διάπλαση, σε μερικές δε περιπτώσεις, υπηρετεί και το δημόσιο συμφέρον. Σε αυτό το πλαίσιο, η ανάθεση τόσο της διάγνωσης των προϋποθέσεων, όσο και της απαγγελίας του διαζυγίου σε δικαστή, εξασφαλίζει την νομιμότητα της λύσεως του γάμου, επομένως και την νομιμότητα σύναψης νέου γάμου, και είναι σύμφωνη η εν λόγω μεσολάβηση του δικαστηρίου με την συνταγματική προστασία του θεσμού της οικογένειας (Σ 21)¹². Την ίδια στιγμή καθιερώνει την ασφάλεια δικαίου σε ζητήματα προσωπικής κατάστασης των φυσικών προσώπων¹³.

7. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 314, **Ν. Νίκα**, Πολιτική Δικονομία II, 2005, σελ. 753
8. **Μ. Σταθόπουλου**, Διαπλαστική απόφασις και πρόκλησις αυτής δι' ενστάσεως, ΝοΒ 1978, 4, **Γ. Οικονομόπουλου/Γ. Μητσόπουλου**, Γνωμοδότηση, ΕΔ 1983, 755, **Α. Παπαθεοδώρου**, 35^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2011 σελ. 255.
9. **Μ. Σταθόπουλου**, Διαπλαστική απόφασις και πρόκλησις αυτής δι' ενστάσεως, ΝοΒ 1978, 4, **Π. Καργάδου**, 11^ο πανελλήνιο συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, Δ 1983, 421, **Κ. Καλαβρού**, Ζητήματα δεδικασμένου, διαπλαστικής ενέργειας και τριτανακοπής, ΕΔ 1987, 1188 **Κ. Παναγόπουλου**, Το συναινετικό διαζύγιο, 1987, σελ. 88, **Κ. Καλαβρού**, Τα υποκειμενικά όρια των ενεργειών των διαπλαστικών αποφάσεων και των παρεπομένων συνεπειών των δικαστικών αποφάσεων, ειδική εισήγηση, Τόμος: Το δεδικασμένο, 1989, σελ. 30.
10. **ΑΠ 1725/13**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 298, **Γ. Διαμαντόπουλου**, Οι διαπλαστικές αποφάσεις κατά τον ΚΠολΔ, ΕΔ 2011, 633, **Α. Παπαθεοδώρου**, 35^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2011, σελ. 256.
11. **ΑΠ 1725/13**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Κ. Καλαβρού**, Περί του δεδικασμένου των κατά την διαδικασίαν των γαμικών διαφορών εκδιδόμενων αποφάσεων, Δ, 6, 617, **του ιδίου**, Τα υποκειμενικά όρια των ενεργειών των διαπλαστικών αποφάσεων και των παρεπομένων ενεργειών των δικαστικών αποφάσεων, Δ 1983, 356, **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 298.
12. **Κ. Καλαβρού**, Περί του δεδικασμένου των κατά την διαδικασίαν των γαμικών διαφορών εκδιδόμενων αποφάσεων, Δ, 6, 618.
13. **Κ. Καλαβρού**, Τα υποκειμενικά όρια των ενεργειών των διαπλαστικών αποφάσεων και των παρεπομένων ενεργειών των δικαστικών αποφάσεων, Δ 1983, 356.

Η απόφαση που δέχεται την διαπλαστική αγωγή, έχει αναγνωριστικό σκέλος, εφόσον αναγνωρίζει ότι πρέπει να επέλθει η αιτούμενη από τον ενάγοντα νέα νομική κατάσταση, και παράγει δεδικασμένο¹⁴. Μάλιστα, αναγνωρίζεται με δύναμη δεδικασμένου προδικαστικώς (ΚΠολΔ 331) ότι υφίστανται οι προϋποθέσεις για την επέλευση της διάπλασης. Το διαπλαστικό σκέλος αναφέρεται στην διάπλαση της νέας νομικής κατάστασης, που σημαίνει αλλοίωση της επίδικης έννομης σχέσης στην ουσία της, από αυτήν την ίδια την δικαστική απόφαση¹⁵. Το διαπλαστικό σκέλος της απόφασης επιφέρει την μεταβολή στον νομικό κόσμο αμέσως, χωρίς την μεσολάβηση αναγκαστικών μέσων¹⁶.

Επομένως, η διαπλαστική απόφαση αποτελεί μία ισχυρή μορφή κρατικής παρέμβασης σε έννομες σχέσεις ιδιωτικού δικαίου, οι οποίες ανήκουν στον πυρήνα της ιδιωτικής αυτονομίας. Με αυτήν την οπτική, ορθώς η διαπλαστική αγωγή αποτελεί εξαιρετικό ένδικο βοήθημα¹⁷. Έτσι, η διάρρηξη της καταδολιευτικής δικαιοπραξίας επιτυγχάνεται με την ίδια την δικαστική απόφαση που την απαγγέλλει. Ο δανειστής που πέτυχε τη διάρρηξη, μετά την τελεσιδικία της απόφασης, θα προβεί στην κατάσχεση του πράγματος στην περιουσία του οφειλέτη, σαν να μην είχε υπάρξει η απαλλοτρίωση που διαρρήχθηκε¹⁸. Το ίδιο ισχύει και για την λύση του γάμου, δηλαδή αυτή επιτυγχάνεται με το διατακτικό της σχετικής δικαστικής απόφασης (ΑΚ 1438), αυθωρεί¹⁹.

Η απόφαση που ανατρέπει την διαπλαστική απόφαση, είναι και αυτή διαπλαστική. Επομένως επιφέρει παραχρήμα την μεταβολή στον νομικό κόσμο. Κατά λογική ακολουθία, οιοδήποτε αίτημα επαναφοράς των πραγμάτων στην προτέρα κατάσταση, στερείται νοήματος²⁰.

14. **Κ. Μπέη**, Η εκτελεστότης και η διαπλαστική ενέργεια των δικαστικών αποφάσεων, Δ, 2, 581, **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 235.

15. **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 234, **Ν. Νίκα**, σύνοψη εργασιών στο 35^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2011, σελ. 303, **Γ. Διαμαντόπουλου**, Οι διαπλαστικές αποφάσεις κατά τον ΚΠολΔ, ΕΔ 2011, 633, **Ι. Δεληκωστόπουλου**, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, 2016, σελ. 395.

16. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 298, **Κ. Καλαβρού**, Ζητήματα δεδικασμένου, διαπλαστικής ενέργειας και τριτανακοπής, ΕΔ 1987, 1186, **Ν. Νίκα**, Πολιτική Δικονομία ΙΙ, 2005, σελ. 752, **Κ. Καλαβρού**, Αναστολή κατ' άρθρο 565§2 ΚΠολΔ και των διαπλαστικών αποφάσεων, ΝοΒ 2008, 279, **Γ. Διαμαντόπουλου**, Οι διαπλαστικές αποφάσεις κατά τον ΚΠολΔ, ΕΔ 2011, 633 και 648, **Ν. Νίκα**, σύνοψη εργασιών στο 35^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2011, σελ. 303-304, **Ι. Δεληκωστόπουλου**, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, 2016, σελ. 395, **Δ. Μηχιώτη**, Η αναγκαστική ομοδικία στην πολιτική δίκη, 2018, σελ. 111.

17. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 298.

18. **ΑΠ 1174/07**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Δ. Κλαβανίδου**, Η καταδολίευση δανειστών μετά το Ν. 2298/1995, ΕΛΔνη 1995, 1469, **Δ. Μηχιώτη**, Η αναγκαστική ομοδικία στην πολιτική δίκη, 2018, σελ. 115.

19. **Γ. Διαμαντόπουλου**, Οι διαπλαστικές αποφάσεις κατά τον ΚΠολΔ, ΕΔ 2011, 640.

20. **ΑΠ 2131/09**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

Η διαπλαστική ενέργεια είναι ισχυρότερη σε σύγκριση με το δεδικασμένο, το οποίο αρκείται στην αποτύπωση της εξετασθείσας από τον δικαστή νομικής κατάστασης²¹. Η πρώτη απεναντίας, φτάνει στο σημείο να διαφοροποιεί το νομικό κόσμο έναντι όλων.

Κατά συνέπεια η τριτανακοπή αποκτά ιδιαίτερη σημασία, ως αντίβαρο στην *erga omnes* διαπλαστική ενέργεια²². Η τριτανακοπή είναι διαπλαστικό ένδικο βοήθημα²³. Η αποδοχή της τριτανακοπής σημαίνει ότι το δικαστήριο ακυρώνει ή ανάλογα με τις περιστάσεις αποφαινεται ότι είναι ανενεργός η προσβαλλόμενη απόφαση ως προς τον τριτανακόπτοντα (ΚΠολΔ 590, εδ. α)²⁴. Η απόφαση διατηρεί την ισχύ της μεταξύ των αρχικών διαδίκων, εκτός αν πρόκειται για αδιαίρετο δίκαιο (ΚΠολΔ 590, εδ. β). Το ακυρωτικό αποτέλεσμα της τριτανακοπής ενεργεί *ex nunc*²⁵. Η απόφαση που καταφάσκει την βασιμότητα της τριτανακοπής, είναι και αυτή διαπλαστική.

Η τριτανακοπή έχει γαλλική προέλευση, και στη Γαλλία θεωρείται έκτακτο ένδικο μέσο²⁶. Στο ελληνικό δίκαιο συνιστά ένδικο βοήθημα με το οποίο παρέχεται η πρωτογενής δικαστική προστασία του τρίτου²⁷ και αποκαθίσταται η συνταγματική τάξη ως προς το δικαίωμα δικαστικής ακρόασης²⁸. Με το ένδικο βοήθημα της τριτανακοπής, ο τρίτος ο οποίος δεν κλήθηκε να παρέμβει στη δίκη, δύναται να προσβάλει την εκδοθείσα απόφαση²⁹.

Ειδικά όταν η διαπλασθείσα έννομη σχέση είναι πολυμερής, και ενόψει της έναντι όλων ισχύος της διαπλαστικής ενέργειας των διαπλαστικών αποφάσεων, δημιουργούνται ζητήματα προστασίας των εννόμων συμφερόντων των τρίτων, οι οποίοι χωρίς να είναι διάδικοι, μετέχουν

-
21. **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, 1986, σελ. 298, **Γ. Διαμαντόπουλου**, Οι διαπλαστικές αποφάσεις κατά τον ΚΠολΔ, ΕΔ 2011, 632-633.
22. **Μ. Σταθόπουλου**, Διαπλαστική απόφασις και πρόκλησις αυτής δι' ενστάσεως, ΝοΒ 1978, 5, **Στ. Πανταζόπουλου**, Η τριτανακοπή κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 1989, σελ. 27, **Ν. Νίκα**, Πολιτική Δικονομία ΙΙ, 2005, σελ. 752.
23. **Γ. Μητσόπουλου**, Μελέται Γενικής Θεωρίας Δικαίου και Αστικού Δικονομικού Δικαίου, 1983, σελ. 480-481, **Στ. Πανταζόπουλου**, Η τριτανακοπή κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 1989, σελ. 124, **Ράμμου/Κλαμαρή/Ορφανίδη**, Εγχειρίδιο Αστικού Δικονομικού Δικαίου, Ένδικο Μέσα – Αναγκαστική εκτέλεση, 2015, σελ. 203, **Ι. Δεληκωστόπουλου**, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, 2016, σελ. 387.
24. **ΑΠ 554/12**, ΕΠολΔ 2012, 602, **Στ. Πανταζόπουλου**, Η τριτανακοπή κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 1989, σελ. 405.
25. **ΑΠ 477/13**, ΕΔ 2015, 72.
26. **Στ. Πανταζόπουλου**, Η τριτανακοπή κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 1989, σελ. 128 επ., **Π. Ρεντούλη**, Η τριτανακοπή στο γαλλικό αστικό δικονομικό δίκαιο, Δ 2005, 1084, **Ι. Δεληκωστόπουλου**, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, 2016, σελ. 391-392.
27. **Στ. Πανταζόπουλου**, Η τριτανακοπή κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 1989, σελ. 160, **Ι. Δεληκωστόπουλου**, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, 2016, σελ. 392.
28. **Στ. Πανταζόπουλου**, Η τριτανακοπή κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 1989, σελ. 27.
29. **Στ. Πανταζόπουλου**, Η τριτανακοπή κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 1989, σελ. 67, **Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Αρβανιτάκη)**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 778.

στην έννομη σχέση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η ακύρωση απόφασης γενικής συνέλευσης ανώνυμης εταιρείας. Εν προκειμένω, η διάπλαση, ήτοι, η ακύρωση απόφασης γενικής συνέλευσης, ισχύει έναντι κάθε μετόχου³⁰. Αντίστοιχα, η λύση μίας εταιρείας περιορισμένης ευθύνης, ισχύει έναντι όλων των εταίρων³¹. Περαιτέρω, η δικαστική λύση της επε, δεσμεύει και κάθε μεταγενέστερα ασχολούμενο με τα εταιρικά θέματα δικαστή. Με άλλες λέξεις, θεωρείται αναμφισβήτητο για αυτόν ότι η εταιρεία έχει λυθεί βάσει της διαπλαστικής απόφασης³².

Η διάπλαση λειτουργεί σε δύο επίπεδα. Στο ουσιαστικό, διαμορφώνοντας έννομες σχέσεις, αλλά και στο δικονομικό, όπου η αμετάκλητη διαπλαστική απόφαση καθιστά αναμφισβήτητη την επελθούσα μεταβολή της έννομης σχέσης³³. Το νομικά σημαντικό στην περίπτωση των διαπλαστικών αποφάσεων, είναι το δεύτερο, το γεγονός δηλαδή ότι η διαμόρφωση μίας έννομης κατάστασης, και ιδίως μίας ουσιαστικής έννομης σχέσης, προβλέπεται, κατά κανόνα από το ουσιαστικό δίκαιο, να λαμβάνει χώρα, όχι μονομερώς από το υποκείμενο του δικαίου, ούτε συμβατικά, αλλά από το δικαστή, μετά από σχετικό αίτημα, υποβαλλόμενο με το προβλεπόμενο ένδικο βοήθημα, και εφόσον ο δικαστής κρίνει το ένδικο βοήθημα ως παραδεκτό και βάσιμο³⁴. Εξάλλου, αυτή η μεσολάβηση της δικαστικής οδού είναι που προσδίδει στην διαπλαστική ενέργεια ενδιαφέρον εξ επόψεως δικονομικού δικαίου.

Ως προς το χρονικό σημείο από το οποίο αναπτύσσει τα αποτελέσματά της η διαπλαστική απόφαση, διευκρινίζεται ότι η απόφαση εν γένει επενεργεί στο μέλλον, με αφετηρία το χρόνο που η απόφαση αποτελεί τυπικά δεδικασμένο. Η διατάσσουσα την μεταβολή στον νομικό κόσμο απόφαση έχει ισχύ έναντι πάντων χωρίς καμία περαιτέρω ενέργεια από την τελεσιδικία της³⁵. Το

30. **Κ. Καλαβρού**, Τα υποκειμενικά όρια των ενεργειών των διαπλαστικών αποφάσεων και των παρεπομένων ενεργειών των δικαστικών αποφάσεων, Δ 1983, 352.

31. **ΑΠ 36/87**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Π. Καργάδου**, Δ 1983, 422

32. **Κ. Καλαβρού**, Περί του δεδικασμένου των κατά την διαδικασία των γαμικών διαφορών εκδιδόμενων αποφάσεων, Δ, 6, 618.

33. **Κ. Μπέη**, Η εκτελεστότης και η διαπλαστική ενέργεια των δικαστικών αποφάσεων, Δ, 2, 578, **Κ. Μπέη**, Η έννοια, η λειτουργία και φύσις της δικαστικής αποφάσεως, 1972, σελ. 122 επ., **Γ. Οικονομόπουλου/Γ. Μητσόπουλου**, Γνωμοδότηση, ΕΔ 1983, 755, **Κ. Καλαβρού**, Τα υποκειμενικά όρια των ενεργειών των διαπλαστικών αποφάσεων και των παρεπομένων ενεργειών των δικαστικών αποφάσεων, Δ 1983, 352 επ., **Κ. Παναγόπουλου**, Το συναινετικό διαζύγιο, 1987, σελ. 91, **Κ. Καλαβρού**, Τα υποκειμενικά όρια των ενεργειών των διαπλαστικών αποφάσεων και των παρεπομένων συνεπειών των δικαστικών αποφάσεων, ειδική εισήγηση, Τόμος: Το δεδικασμένο, 1989 σελ. 34-36, **του ιδίου**, Οι ενέργειες των δικαστικών αποφάσεων στη διοικητική δίκη, Πρακτικά 29^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2005, σελ. 66, **Α. Μηχιώτη**, Η αναγκαστική ομοδικία στην πολιτική δίκη, 2018, σελ. 112.

34. **Κ. Καλαβρού**, Τα υποκειμενικά όρια των ενεργειών των διαπλαστικών αποφάσεων και των παρεπομένων ενεργειών των δικαστικών αποφάσεων, Δ 1983, 358, **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικαν Πολιτικής Δικονομίας, 1983, σελ. 149.

35. **Κ. Καλαβρού**, Τα υποκειμενικά όρια των ενεργειών των διαπλαστικών αποφάσεων και των παρεπομένων ενεργειών των δικαστικών αποφάσεων, Δ 1983, 353, **Ν. Νίκα**, Πολιτική Δικονομία ΙΙ, 2005, σελ. 754, **του ιδίου**, σύνοψη εργασιών στο 35^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2011, σελ. 303, **Α. Παπαθεοδώρου**, 35^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2011, σελ. 256, **Γ. Διαμαντόπουλου**, Οι διαπλαστικές αποφάσεις κατά τον ΚΠολΔ, ΕΔ 2011, 635.

δεδικασμένο και η διαπλαστική ενέργεια συμπίπτουν χρονικά³⁶. Πρόκειται για ορθολογική και πρακτική προσέγγιση. Από την στιγμή που η ίδια απόφαση, αφενός κρίνει ότι πρέπει να επέλθει η διάπλαση, αφετέρου προβαίνει στην διάπλαση, δεν υφίσταται λόγος να διασπάται η χρονική επέλευση της κάθε μίας συνέπειας. Σε ειδικές περιπτώσεις όμως, ο νομοθέτης αρκείται σε έκδοση οριστικής απόφασης ενώ σε άλλες απαιτεί το αμετάκλητο για την διάπλαση της έννομης σχέσης³⁷.

Επίσης, μπορεί να απαιτείται να καταστεί τελεσίδικη η απόφαση για να ενεργήσει διαπλαστικά, ωστόσο, αυτή η ενέργεια είναι δυνατόν κατ' εξαίρεση, να ανατρέχει σε προηγούμενο ή μεταγενέστερο της τελεσιδικίας χρόνο, ανάλογα με την εκάστοτε νομοθετική ρύθμιση³⁸. Το ζήτημα περί της αναδρομικότητας ή μη της διαπλαστικής ενέργειας της δικαστικής απόφασης, όπως και το ζήτημα της απαιτούμενης δικονομικής ωριμότητας της απόφασης για την επέλευση της διάπλασης, είναι στην πραγματικότητα ζητήματα που ρυθμίζει η εκάστοτε διάταξη του ουσιαστικού δικαίου³⁹. Για παράδειγμα, έχει επικρατήσει η θέση, μετά από ερμηνεία των ΑΚ 388 και 288, ότι η αναπροσαρμογή του μισθώματος βάσει δικαστικής απόφασης, μετά από την άσκηση διαπλαστικής αγωγής, λαμβάνει χώρα με την τελεσιδικία της διαπλαστικής απόφασης, αλλά ανατρέχει στον χρόνο άσκησης της αγωγής⁴⁰. Εντούτοις, παρατηρείται ότι κατά κανόνα η διάπλαση ορισμένης έννομης σχέσης αφορά στο μέλλον, αφού τυχόν αναδρομική ισχύς της αποφάσεως είναι πιθανό να δημιουργήσει ανασφάλεια δικαίου⁴¹.

Αν και η διαπλαστική απόφαση έχει ισχύ έναντι πάντων, η έκδοση της είναι αδιάφορη για τους περισσότερους κοινωνούς του δικαίου. Στην πραγματικότητα, ενδιαφέρει μόνο όσους επηρεάζονται από την διαπλασθείσα έννομη σχέση, σύμφωνα με το ουσιαστικό δίκαιο⁴².

36. **Γ. Διαμαντόπουλου**, Οι διαπλαστικές αποφάσεις κατά τον ΚΠολΔ, ΕΔ 2011, 634.

37. **ΑΠ 1725/13**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Γ. Μητσόπουλου**, Η φύσις της εις δήλωσιν βουλήσεως καταδικαζούσης αποφάσεως, ΕΕΝ 1950, 322, **Μ. Σταθόπουλου**, Διαπλαστική απόφασις και πρόκλησις αυτής δι' ενστάσεως, ΝοΒ 1978, 5, **Ν. Νίκα**, Πολιτική Δικονομία ΙΙ, 2005, σελ. 754, **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 244, **Γ. Διαμαντόπουλου**, Οι διαπλαστικές αποφάσεις κατά τον ΚΠολΔ, ΕΔ 2011, 635.

38. **Γ. Μητσόπουλου**, Η φύσις της εις δήλωσιν βουλήσεως καταδικαζούσης αποφάσεως, ΕΕΝ 1950, 322, **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 238, **Α. Παπαθεοδώρου**, 35^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2011, σελ. 256-257.

39. **Γ. Μητσόπουλου**, Η φύσις της εις δήλωσιν βουλήσεως καταδικαζούσης αποφάσεως, ΕΕΝ 1950, 322.

40. **ΑΠ 594/80**, ΝοΒ, 28, 1968, **ΑΠ 623/97**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Α. Καραμπατζού**, σχόλιο στην **ΟλΑΠ 3/14**, ΝοΒ 2014, 131, **ΜΠΘεσ 17392/02**, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, **ΜΠΑ 2192/10**, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, **ΜΠΒολ 49/11**, ΝοΒ 2012, 306 (με παρατηρήσεις **Η. Γιαννακόπουλου**), **ΜΠΑγριν 68/12**, ΕφΑΔ 2012, 347 (με παρατηρήσεις **Μ. Χατζηαντωνίου**).

41. **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 244-245, **Ν. Κλαμαρή/Σ. Κουσουλή**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενική Εισαγωγή Ι, 2008, σελ. 170.

42. **Κ. Καλαβρού**, Τα υποκειμενικά όρια των ενεργειών των διαπλαστικών αποφάσεων και των παρεπομένων ενεργειών των δικαστικών αποφάσεων, Δ 1983, 359.

Αν και υφίσταται δυσκολία ως προς τον προσδιορισμό των επηρεαζόμενων προσώπων από την *erga omnes* διαπλαστική ενέργεια, η σχετικοποίηση της τελευταίας θα επέφερε ανασφάλεια δικαίου. Επί παραδείγματι, θα ήταν νομικά δυνατό αλλά πρακτικά ανεφάρμοστο, να λύεται μία εταιρεία, αλλά μόνο απέναντι σε ορισμένα πρόσωπα. Δηλαδή, η έναντι όλων διάπλαση συνιστά πρακτικότερη λύση συγκριτικά με την σχετικοποιημένη δύναμη της διαπλαστικής απόφασης⁴³. Κατά κανόνα η έναντι όλων ισχύς της διαπλαστικής ενέργειας των διαπλαστικών αποφάσεων προκύπτει από την ίδια την νομοθεσία, ρητώς, ή μετά από ερμηνεία της⁴⁴.

Συγκεκριλαιωτικά, οι διαπλαστικές αγωγές και οι αντίστοιχες επί αυτών αποφάσεις, αμφότερες έχουνες εξαιρετικό χαρακτήρα, κατά κανόνα μεταβάλλουν την έννομη τάξη απέναντι σε όλους⁴⁵. Πλην όμως, η εκάστοτε νομοθετική διάταξη που προβλέπει ορισμένη διάπλαση μέσα από την έκδοση σχετικής απόφασης, δύναται να προβλέπει επίσης ότι η επίμαχη μεταβολή δεν αντιτάσσεται σε συγκεκριμένα πρόσωπα⁴⁶. Η παρούσα σημείωση κατατείνει στο συμπέρασμα ότι δεν είναι τόσο η φύση, όσο η εκάστοτε νομοθετική πρόβλεψη στο ουσιαστικό δίκαιο, η οποία επιβάλλει την *erga omnes* λειτουργία του διαπλαστικού διατακτικού. Άλλωστε, η διαπλαστική ενέργεια πηγάζει από το ουσιαστικό δίκαιο⁴⁷.

43. **Κ. Καλαβρού**, Τα υποκειμενικά όρια των ενεργειών των διαπλαστικών αποφάσεων και των παρεπομένων ενεργειών των δικαστικών αποφάσεων, Δ 1983, 359.

44. **Γ. Οικονομόπουλου/Γ. Μητσόπουλου**, Γνωμοδότηση, ΕΔ 1983, 756.

45. **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 236, **Κ. Καλαβρού**, Αναστολή κατ' άρθρο 565 § 2 ΚΠολΔ και των διαπλαστικών αποφάσεων; ΝοΒ 2008, 279.

46. **Π. Καργάδου**, Δ 1983, 422.

47. **Σ. Δεληκωστόπουλου**, Η αίτηση αναίρεσεως, 2000, σελ. 288, **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 235.

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟ: Οι συνέπειες των αποφάσεων που δέχονται αιτήσεις της γνήσιας εκουσίας δικαιοδοσίας

Εισαγωγικά διευκρινίζεται ότι οι αποφάσεις που εκδίδονται κατά την εν λόγω δικαιοδοσία δεν παράγουν δεδικασμένο¹. Δεδικασμένο δημιουργείται όταν η απόφαση κρίνει σχετικά με ορισμένο δικαίωμα ή ορισμένη έννομη σχέση (ΚΠολΔ 322, 324). Στην εκουσία δικαιοδοσία όμως, αντικείμενο της δίκης δεν είναι η διάγνωση εννόμων σχέσεων και δικαιωμάτων², αλλά η προστασία μη συγκρουόμενων συμφερόντων³. Εξ αυτού του λόγου κρατεί η άποψη ότι το δεδικασμένο δεν συμβιβάζεται με την εκουσία δικαιοδοσία⁴, παρά τις όποιες επιφυλάξεις στη θεωρία⁵. Η αιτούμενη διάπλωση είναι πιθανό να θέτει ως προαπαιτούμενό της την διάγνωση ορισμένου ιδιωτικού δικαιώματος ή να συναρτάται με ιδιωτικό συμφέρον⁶. Εντούτοις, δεν παράγεται δεδικασμένο, ούτε για το κύριο ζήτημα, ούτε για το προδικαστικό ζήτημα από απόφαση της εκουσίας δικαιοδοσίας⁷.

Στην εκουσία δικαιοδοσία, όπου δεν υπάρχει αντιδικία, ακόμα και αν παρήγετο δεδικασμένο, θα δέσμευε μόνο τον αιτούντα. Οπότε, δεν θα του προσέφερε καμία εξασφάλιση έναντι οιοδήποτε άλλου, σύμφωνα με το άρθρο 325⁸. Περαιτέρω, ακόμα και αν παρήγετο δεδικασμένο, δεν θα καταλάμβανε τα προδικαστικά ζητήματα, ελλείψει δικαιοδοσίας, σύμφωνα με το άρθρο 331. Εξάλλου, το αιτούμενο μέτρο δεν προέρχεται πάντοτε από έννομη σχέση του ουσιαστικού δικαίου⁹. Επομένως, το δεδικασμένο θα καταλάμβανε μόνο τον αιτούντα¹⁰.

-
1. ΕφΑθ 9468/92, ΕλΔνη, 1995, 210, ΕφΑθ 5847/98, ΕλΔνη, 1999, 1376, **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 36, **Γ. Διαμαντόπουλου**, Οι διαπλαστικές αποφάσεις κατά τον ΚΠολΔ, ΕΔ 2011, 644.
 2. **Γ. Μητσόπουλου**, Μελέται Γενικής Θεωρίας Δικαίου και Αστικού Δικονομικού Δικαίου, 1983, σελ. 546, **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 34.
 3. **Γ. Μητσόπουλου**, Μελέται Γενικής Θεωρίας Δικαίου και Αστικού Δικονομικού Δικαίου, 1983, σελ. 553.
 4. ΑΠ 477/13, ΕΔ 2015, σελ. 71, ΑΠ 560/16, ΝοΒ 2017, 357, ΠΠΑ 1044/86, ΕλΔνη, 1987, 710, **Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Αρβανιτάκη)**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 778, **Δ.. Τσικρικά**, Χρόνος επελεύσεως των εννόμων συνεπειών μιας δικαστικής αποφάσεως η οποία κάνει δεκτή συλλογική αγωγή, ΔΕΕ 2008, 530.
 5. **Δ. Μπαμπινιώτη**, Το δεδικασμένο των αποφάσεων της εκουσίας δικαιοδοσίας, Δ, 28, 633-634.
 6. **Γ. Μητσόπουλου**, Μελέται Γενικής Θεωρίας Δικαίου και Αστικού Δικονομικού Δικαίου, 1983, σελ. 554, **Δ. Μπαμπινιώτη**, Το δεδικασμένο των αποφάσεων της εκουσίας δικαιοδοσίας, Δ, 28, 650.
 7. **Κ. Κεραμέα**, Νομικές Μελέτες, ΙΙ, Δικονομικά ζητήματα οικογενειακού δικαίου, 1994, σελ. 237-238, **Ζ. Τσολακίδη**, Αίτηση διόρθωσης κτηματολογικών εγγραφών με ένδειξη << αγνώστου ιδιοκτήτη >>, Αναμνηστικός Τόμος Στυλιανού Κουσουλή, 2012, σελ. 642.
 8. **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 34, **Ζ. Τσολακίδη**, Αίτηση διόρθωσης κτηματολογικών εγγραφών με ένδειξη << αγνώστου ιδιοκτήτη >>, Αναμνηστικός Τόμος Στυλιανού Κουσουλή, 2012, σελ. 642.
 9. **Δ. Μπαμπινιώτη**, Το δεδικασμένο των αποφάσεων της εκουσίας δικαιοδοσίας, Δ, 28, 635.
 10. **Σ. Κουσουλή**, Το δεδικασμένο στην εκουσία δικαιοδοσία, Τόμος: Το δεδικασμένο, 1989, σελ. 593 επ, **Ζ. Τσολακίδη**, Αίτηση διόρθωσης κτηματολογικών εγγραφών με ένδειξη << αγνώστου ιδιοκτήτη >>, Αναμνηστικός Τόμος Στυλιανού Κουσουλή, 2012, σελ. 642.

Το συμπέρασμα είναι ότι οι αποφάσεις της εκούσιας δικαιοδοσίας εμφανίζουν την ιδιαιτερότητα να παράγουν διαπλαστική ενέργεια, έναντι πάντων, όπως οι αποφάσεις με τις οποίες ευδοκιμούν διαπλαστικές αγωγές, αλλά να μην παράγουν δεδικασμένο¹¹. Άλλωστε, ήδη από το ρωμαϊκό δίκαιο, οι αποφάσεις της εκούσιας δικαιοδοσίας δεν συνδέονταν με τη παραγωγή δεδικασμένου¹². Κατά λογική ακολουθία, είναι ορθό ότι η τριτανακοπή, με την οποία επιτυγχάνεται η δικαστική προστασία των τρίτων προσώπων από τις αποφάσεις της εκούσιας δικαιοδοσίας, ευδοκιμεί χωρίς να απαιτείται η επίκληση στο δικόγραφο δόλου ή συμπαιγνίας των αρχικών διαδίκων¹³.

Αναφοράς χρήζει και η συλλογική αγωγή η οποία εκδικάζεται κατά την εκούσια δικαιοδοσία. Αντικείμενο της δίκης είναι η λήψη μέτρων για την προστασία του καταναλωτικού κοινού, ήτοι η υποχρέωση παράλειψης της παράνομης συμπεριφοράς του προμηθευτή και η επιδίκαση χρηματικής ικανοποίησης ως μορφή αστικής κύρωσης έναντι του προμηθευτή¹⁴. Κατά μία άποψη, πρόκειται για δίκη γύρω από την επιβολή ρυθμιστικών της συμπεριφοράς μέτρων, δηλαδή για γνήσια εκούσια δικαιοδοσία¹⁵. Ως εκ τούτου, η σχετική απόφαση δεν παράγει δεδικασμένο παρά μόνο διαπλαστική ενέργεια¹⁶. Κατ' άλλη άποψη, η απόφαση επί συλλογικής αγωγής παράγει δεδικασμένο το οποίο καταλαμβάνει και τους καταναλωτές, όταν είναι ευνοϊκό για αυτούς¹⁷.

Τα παραπάνω δεν ισχύουν βάσει της φύσεως του πράγματος, αλλά βάσει του θετικού ελληνικού δικαίου. Απεναντίας, στο αμερικανικό δίκαιο, όταν ασκείται ομαδική αγωγή, από σύνολο προσώπων ή τον αντιπρόσωπό τους (class action¹⁸), η εκδιδόμενη απόφαση παράγει δεδικασμένο το οποίο καταρχήν δεσμεύει ακόμα και τα μέλη της ομάδας τα οποία δεν ήταν διάδικοι¹⁹.

11. **ΑΠ 128/91**, ΝοΒ 1992, 866-867, **ΑΠ 41/03**, ΧρΙΔ 2003, 445, **ΑΠ 477/13**, ΕΔ 2015, 72, **ΕφΑΘ 9468/92**, ΕλΔνη 1995, 210, **ΕφΑΘ 5847/98**, ΕλΔνη 1999, 1377, **ΠΠΑ 1044/86**, ΕλΔνη 1987, 711, **Γ. Διαμαντόπουλου**, Οι διαπλαστικές αποφάσεις κατά τον ΚΠολΔ, ΕΔ 2011, 643-644.

12. **Χ. Πράτσικα**, Το δεδικασμένον κατά το αστικόν και δικονομικόν δίκαιον, 1929, σελ. 45.

13. **ΑΠ 1040/09**, ΕΠολΔ 2009, 645, **ΕφΚρ 354/87**, ΝοΒ 1987, 1260, **Κ. Καλαβρού**, Αναστολή κατ' άρθρο 565 § 2 ΚΠολΔ και των διαπλαστικών αποφάσεων ΝοΒ 2008, 275, **Γ. Διαμαντόπουλου**, Οι διαπλαστικές αποφάσεις κατά τον ΚΠολΔ, ΕΔ 2011, 643.

14. **ΑΠ 1219/01**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 589/01**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΕφΑΘ 1448/98**, ΝοΒ 1998, 1086 επ. **ΠΠΑ 1205/98**, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.

15. **Α. Τσικρικά**, Χρόνος επελεύσεως των εννόμων συνεπειών μιας δικαστικής αποφάσεως η οποία κάνει δεκτή συλλογική αγωγή, ΔΕΕ 2008, 530.

16. **Σ. Ματθία**, Η νομική φύση και τα αποτελέσματα της συλλογικής αγωγής, ΕΔ 1997, 4, **Σ. Κουσούλη**, Τα αποτελέσματα απόφασης επί συλλογικής αγωγής, ΔΕΕ 2002, 1101, **Α. Τσικρικά**, Χρόνος επελεύσεως των εννόμων συνεπειών μιας δικαστικής αποφάσεως η οποία κάνει δεκτή συλλογική αγωγή, ΔΕΕ 2008, 531.

17. **Ε. Ποδηματά**, Ζητήματα από τη ρύθμιση της συλλογικής αγωγής, Αρμ 1997, 151 επ.

18. **A. Plevri**, Issues of estoppel and res judicata on class action judgments, in: Issues of estoppel and res judicata, 2013, p. 197.

19. **E. Dacoronia**, Dictionary of legal terms, 2015, p. 169.

Είναι αληθές ότι η ανάγκη προστασίας του καταναλωτή οδήγησε στη θέσπιση με το Ν. 2251/94 του ενδίκου βοηθήματος της συλλογικής αγωγής, το οποίο έως τότε αγνοούσε το ελληνικό δικονομικό σύστημα. Εξαιτίας του νεοπαγούς χαρακτήρα της συλλογικής αγωγής, προκύπτουν οι αμφιβολίες για τις συνέπειες της απόφασης που δέχεται τη συλλογική αγωγή²⁰. Εντούτοις, από την στιγμή που με τη συλλογική αγωγή σκοπείται εκ μέρους του αιτούντος σωματείου η διάγνωση της παρανομίας του προμηθευτή και η αποκατάσταση της νομιμότητας, υφίσταται ένδικη διαφορά και δεν πρόκειται απλώς για δίκη γύρω από την επιβολή ρυθμιστικών της συμπεριφοράς μέτρων²¹. Την ίδια όμως στιγμή, η συλλογική αγωγή δεν ερείδεται σε έννομη σχέση, στοιχείο απαραίτητο για την παραγωγή του δεδικασμένου²².

Μνείας χρήζει και η ειδική ρύθμιση στο κτηματολογικό δίκαιο βάσει της οποίας είναι δυνατόν να ζητηθεί η διόρθωση της αρχικής εγγραφής που φέρει την ένδειξη αγνώστου ιδιοκτήτη, με αίτηση εκείνου που ισχυρίζεται ότι έχει εγγραπτό στο Κτηματολόγιο δικαίωμα, η οποία υποβάλλεται στο Μονομελές Πρωτοδικείο, της τοποθεσίας του ακινήτου, που δικάζει κατά την διαδικασία της εκουσίας δικαιοδοσίας (άρθρο 6 παρ. 3α, εδ. α, του Ν. 2664/98). Σκοπός της διάταξης είναι η αποκατάσταση της ακρίβειας του Κτηματολογίου και η προστασία του αληθινού δικαιούχου από τον κίνδυνο απώλειας του συγκεκριμένου δικαιώματός του. Στην περίπτωση της ένδειξης περί αγνώστου ιδιοκτήτη, η κυριότητα δεν απονέμεται ευθέως σε ορισμένο πρόσωπο. Όμως, δεν αναγνωρίζεται ούτε ο πραγματικός δικαιούχος, είτε λόγω ατέλειας του συστήματος κτηματογράφησης, είτε λόγω αμέλειας του δικαιούχου. Επομένως, δεν υφίσταται αντιδικία και η υπαγωγή της υπόθεσης στην εκουσία δικαιοδοσία είναι δικαιολογημένη²³.

Βέβαια, αντικείμενο της δίκης είναι η διάγνωση της ύπαρξης του εγγραπτού δικαιώματος του αιτούντος κατά το χρόνο καταχώρησης της πρώτης εγγραφής και η διόρθωση αυτής. Όμως, η ένδειξη αγνώστου ιδιοκτήτη, δεν ενέχει αμφισβήτηση του δικαιώματος, παρά μόνο έλλειψη διαπιστώσεώς του. Επομένως πρόκειται για γνήσια εκουσία δικαιοδοσία. Ως εκ τούτου, η εκδιδόμενη απόφαση δεν δημιουργεί δεδικασμένο για την ύπαρξη του δικαιώματος του αιτούντος²⁴.

Οι συνέπειες της δικαστικής απόφασης στο πλαίσιο της εκούσιας δικαιοδοσίας εν γένει, άρχονται από της εκδόσεώς της, χωρίς να αναμένεται η τελεσιδικία (ΚΠολΔ 763, παρ. 1). Η ratio της διάταξης έγκειται στην ανάγκη για ταχεία λήψη των διαπλαστικών μέτρων.

20. **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 44

21. **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 47

22. **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 49

23. **Ζ. Τσολακίδη**, Αίτηση διόρθωσης κτηματολογικών εγγραφών με ένδειξη << αγνώστου ιδιοκτήτη >>, Αναμνηστικός Τόμος Στυλιανού Κουσούλη, 2012, σελ. 638-655.

24. **ΑΠ 309/12**, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, **Εφαθ 4959/10**, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, **Εφαρ 63/12**, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, **Ζ. Τσολακίδη**, Αίτηση διόρθωσης κτηματολογικών εγγραφών με ένδειξη << αγνώστου ιδιοκτήτη >>, Αναμνηστικός Τόμος Στυλιανού Κουσούλη, 2012, σελ. 638.

Συνακόλουθα, παραγκωνίζεται η προϋπόθεση της τελεσιδικίας, η οποία λειτουργεί υπέρ της ορθότητας, αλλά όχι της ταχύτητας στην απονομή του δικαίου²⁵.

25. **Δ. Τσικρικά**, Χρόνος επελεύσεως των εννόμων συνεπειών μιας δικαστικής αποφάσεως η οποία κάνει δεκτή συλλογική αγωγή, ΔΕΕ 2008, 531.

ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟ: Παρέκβαση αναφορικά με το <<έναντι πάντων>> δεδικασμένο
(ΚΠολΔ 602)

Σύμφωνα με το άρθρο 602§1 << αποτελούν δεδικασμένο που ισχύει υπέρ και εναντίον όλων, εφόσον δεν μπορούν να προσβληθούν με αναίρεση και αναψηλάφηση, αποφάσεις οι οποίες: α) απαγγέλλουν ακυρότητα γάμου ή διαζύγιο ή αναγνωρίζουν την ύπαρξη ή όχι έγκυρου γάμου ή απορρίπτουν τέτοιες αγωγές και β) δέχονται ή απορρίπτουν αγωγές οι οποίες αναφέρονται στο άρθρο 592, αρ. 2 (δηλαδή αγωγές σχετικά με α) την προσβολή της πατρότητας β) την προσβολή της μητρότητας γ) την αναγνώριση ότι υπάρχει ή δεν υπάρχει σχέση γονέα και τέκνου ή γονική μέριμνα δ) την αναγνώριση ότι υπάρχει ή δεν υπάρχει ή ότι είναι άκυρη η εκούσια αναγνώριση ενός τέκνου χωρίς γάμο των γονέων του ή η εξομοίωσή του με τέκνο γεννημένο σε γάμο λόγω επιγενόμενου γάμου των γονέων του, καθώς και την προσβολή της εκούσιας αναγνώρισης ε) την αναγνώριση ότι υπάρχει ή δεν υπάρχει ή είναι άκυρη η υιοθεσία ή τη λύση της στ) την αναγνώριση ότι υπάρχει ή δεν υπάρχει επιτροπεία.)>>. Το άρθρο 602 ΚΠολΔ, απηχεί τα άρθρα 613 και 618, όπως ίσχυαν πριν την αναθεώρησή του Κώδικα η οποία τέθηκε σε ισχύ 1-1-2016.

Εν προκειμένω το δεδικασμένο περιγράφεται ως απόλυτο. Για το λόγο αυτό επιλέγεται η ανάλυση της εξαιρετικής ρύθμισης περί απόλυτου δεδικασμένου μετά την ανάπτυξη για την διαπλαστική ενέργεια, για την οποία η έναντι όλων ισχύς αποτελεί τον κανόνα. Η συνταγματικότητα του άρθρου 602 ΚΠολΔ ερείδεται στο άρθρο 21§1 του Συντάγματος για την προστασία της οικογένειας. Η τελλολογία της διάταξης του Κώδικα αναζητείται στο αντικείμενο των σχετικών διαφορών. Αυτό ενδιαφέρει την δημόσια τάξη και το θεσμό της οικογένειας. Ο νομοθέτης επιθυμεί να ανευρίσκεται η αντικειμενική αλήθεια και να καθίσταται αναμφισβήτητο το νομικό καθεστώς γύρω από το γάμο και την οικογένεια, ούτως ώστε να υπάρχει ασφάλεια δικαίου για τις οικογενειακές σχέσεις, για αυτό και αφενός επιβάλλει στις σχετικές δίκες την αρχή της ανακρίσεως, αφετέρου καθιερώνει το δεδικασμένο έναντι πάντων¹.

Παρά ταύτα, η επέκταση του δεδικασμένου προβληματίζει αφού βαίνει πέραν των βασικών κανόνων του ΚΠολΔ. Επιπρόσθετα, το δημόσιο συμφέρον, η ασφάλεια δικαίου και η σταθερότητα των εννόμων σχέσεων που εξαρτώνται από εκείνη του γάμου εξυπηρετούνται με την διάταξη του άρθρου 1438 ΑΚ, εδ. β². Το άρθρο 602 δεν συνεισφέρει ουσιωδώς στην ικανοποίησή τους, μέσα από την απόδοση στο δεδικασμένο απόλυτης δύναμης³. Ο προβληματισμός εντείνεται από τις αυστηρές προϋποθέσεις της τριτανακοπής κατά αποφάσεων

1. **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 559 επ.
2. **Κ. Καλαβρού**, Περί του δεδικασμένου των κατά την διαδικασία των γαμικών διαφορών εκδιδόμενων αποφάσεων, Δ, 6, 618.
3. **Κ. Καλαβρού**, Περί του δεδικασμένου των κατά την διαδικασία των γαμικών διαφορών εκδιδόμενων αποφάσεων, Δ, 6, 619.

που δεσμεύουν με δεδικασμένο⁴. Σημειωτέον ότι το άρθρο 602 ρητά καταλαμβάνει και τις απορριπτικές αποφάσεις, οι οποίες δεν αναπτύσσουν διαπλαστική ενέργεια⁵.

Ως αντεπιχείρημα υπέρ της διατύπωσης του άρθρου 602 προβάλλεται η στάθμιση ανάμεσα στο δικαίωμα δικαστικής προστασίας και την ανάγκη προστασίας της οικογένειας και προάσπισης της δημόσιας τάξης. Προϊόν της στάθμισης είναι η μερική υποχώρηση του συνταγματικά κατοχυρωμένου δικονομικού δικαιώματος (Σ 20 παρ. 1) σε περιστάσεις όπου προέχει η αποκρυστάλλωση της οικογενειακής κατάστασης⁶.

Εντούτοις, ο δικαιολογητικός λόγος για τον οποίο θεωρείται ότι θεσπίστηκε η διάταξη, ήτοι η εμπέδωση της ασφάλειας δικαίου όσον αφορά στην προσωπική και οικογενειακή κατάσταση, εξασθενεί από την στιγμή που δεν δύναται οιοσδήποτε τρίτος να αμφισβητήσει τις έννομες σχέσεις του οικογενειακού δικαίου. Ο κύκλος αυτών των προσώπων είναι περιορισμένος (ΚΠολΔ 609)⁷. Εξάλλου, το δεδικασμένο αποκτά πρακτικές συνέπειες για τον τρίτο μόνο όταν αυτός είναι διάδικος σε δίκη όπου αποτελεί προδικαστικό ζήτημα η καταλαμβανόμενη από το άρθρο 602 κριθείσα έννομη σχέση⁸.

Επιπροσθέτως, ο διάδικος είναι αυτός που έλαβε μέρος στην δίκη και η δικαστική απόφαση από την οποία απορρέει το δεδικασμένο είναι συνέπεια του δικαστικού αγώνα μεταξύ των διαδίκων⁹. Η υποκειμενική επέκταση του δεδικασμένου επιτρέπεται γενικώς μόνο όταν ο τρίτος εμφανίζεται σε ορισμένο βαθμό εξαρτημένος κατά το ουσιαστικό δίκαιο από έναν των διαδίκων.

Στην πραγματικότητα, το άρθρο 602 εντάσσεται λειτουργικά στα άρθρα 325-329 ΚΠολΔ και ερμηνεύεται όπως αυτά. Σκοπεί στην επέκταση του δεδικασμένου σε όσους τρίτους εμφανίζουν την προαναφερθείσα εξάρτηση¹⁰. Δηλαδή, το δεδικασμένο δεν είναι απόλυτο ούτε βάσει της εξεταζόμενης διάταξης¹¹. Η διαφοροποίηση ανάμεσα στην σχετικότητα του δεδικασμένου και την απολυτότητα της διαπλαστικής ενέργειας παραμένει.

4. ΑΠ 392/09, ΤΝΠ ΔΣΑ.

5. Σ. Πανταζόπουλου, 11^ο πανελλήνιο συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, Δ 1983, 384

6. Δ. Κονδύλη, Τα υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου και της διαπλαστικής ενέργειας, Δ 1983, 348, Ν. Νίκα, Πολιτική Δικονομία ΙΙ, 2005, σελ. 754.

7. Κ. Μπέη, 11^ο πανελλήνιο συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, Δ 1983, 403.

8. Κ. Καλαβρού, Περί του δεδικασμένου των κατά την διαδικασίαν των γαμικών διαφορών εκδιδόμενων αποφάσεων, Δ, 6, 623.

9. Α. Σινανιώτη, Αι γαμικάι διαφοραί κατά τον ΚΠολΔ, Δ, 1, 384.

10. Σ. Διαμαντάκου, Η ειδική διαδικασία του διαζυγίου, ΕΕΝ 1974, 27, Σ. Τσαντίνη/Χ. Χατζηγιάννη, Το δεδικασμένο έναντι όλων, Τόμος: Το δεδικασμένο, 1989, σελ. 398.

11. Α. Σινανιώτη, Αι γαμικάι διαφοραί κατά τον ΚΠολΔ, Δ, 1, 384, Κ. Καλαβρού, Περί του δεδικασμένου των κατά την διαδικασίαν των γαμικών διαφορών εκδιδόμενων αποφάσεων, Δ, 6, 624.

Συνοψίζοντας, το δημόσιο συμφέρον, η ασφάλεια των συναλλαγών και η ανάγκη βεβαιότητας γύρω από την προσωπική και την οικογενειακή κατάσταση έχουν επιβάλλει την επέκταση των υποκειμενικών ορίων του δεδικασμένου ορισμένων κατηγοριών αποφάσεων με ευρύτερο τρόπο σε σύγκριση με τις γενικές ρυθμίσεις. Εν προκειμένω, το δεδικασμένο αποκτά έκταση που πλησιάζει την αντίστοιχη της διαπλαστικής ενέργειας¹².

Η έναντι όλων ισχύς των διαπλαστικών αποφάσεων του οικογενειακού δικαίου δεν αμφισβητείται¹³. Το μείζον ζήτημα είναι οι απορριπτικές αποφάσεις αυτών των διαπλαστικών αγωγών, για τις οποίες δεν υφίσταται λόγος να ισχύουν έναντι πάντων. Το γράμμα του νόμου υπερέβη το νόημα και το σκοπό του. Συνεπώς, προκρίνεται η ερμηνευτική του συστολή, σύμφωνα με τη γενική αντίληψη ότι το δεδικασμένο δεν έχει απόλυτο χαρακτήρα¹⁴. Η δικαστική διάγνωση δεν μπορεί να καθίσταται αναμφισβήτητη για όλα τα πρόσωπα, είτε μετείχαν είτε όχι στην δίκη, για το αντικείμενο της οποίας εκδόθηκε η δικαστική απόφαση. Απεναντίας, εμφανίζεται περισσότερο σύμφωνο με το δικαίωμα σε δικαστική προστασία να χαράσσεται στενότερος ο κύκλος των δεσμευομένων από το δεδικασμένο τρίτων προσώπων¹⁵.

Συναφής με την τελολογική συστολή της διάταξης του άρθρου 602 παρ. 1 ΚΠολΔ, είναι η περιπτωσιολογική προσέγγιση, κατά την οποία η διάταξη του άρθρου 602 παρ. 1 θεσπίζει καταρχήν έναντι όλων δεδικασμένο αλλά είναι επιδεκτική εξαιρέσεων, όπως της παραγράφου 2 του ίδιου άρθρου, αλλά και άλλων, ενόψει του άρθρου 20 του Συντάγματος και υπό το πρίσμα του δικαιώματος δικαστικής ακρόασης¹⁶. Σε αυτό το πλαίσιο, οι τρίτοι που έχουν ίδιο δικαίωμα να ακυρώσουν το γάμο, αν δεν μετάσχουν ούτε κληθούν στη σχετική μεταξύ των συζύγων δίκη, δεν δεσμεύονται από το δεδικασμένο της αμετάκλητης απόφασης που απορρίπτει την αγωγή ακύρωσης του γάμου. Ομοίως, η απόφαση σχετικά με την ύπαρξη ή τη λύση του γάμου, δεν δεσμεύει τον τρίτο που επικαλείται ότι είναι ο ίδιος φορέας της έννομης σχέσης. Επίσης, στις διαφορές μεταξύ γονέων και τέκνων, το δεδικασμένο δεν καταλαμβάνει τον τρίτο που επικαλείται ότι είναι ο ίδιος φορέας της έννομης σχέσης. Στην πραγματικότητα, σε αυτή την προσέγγιση, πέραν της διαπιστούμενης στάθμισης συμφερόντων, λανθάνει το γεγονός ότι ο τρίτος, με τον τρόπο που εισάγει προς δικαστική ακρόαση τους ισχυρισμούς του, δεν επηρεάζεται, σύμφωνα με τις ρυθμίσεις του ουσιαστικού δικαίου, από τους διαδίκους που μετείχαν της δίκης σε συνέχεια της οποίας εξεδόθη η αμετάκλητη δικαστική απόφαση, αφού επικαλείται ότι είναι ο ίδιος φορέας της έννομης σχέσης.

12. **ΟΛΑΠ 23/95**, ΕΔ 1996, 579, **Σ. Διαμαντάκου**, Η ειδική διαδικασία του διαζυγίου, ΕΕΝ 1974, 27.

13. **Α. Σινανιώτη**, Αι γαμικαί διαφοραί κατά τον ΚΠολΔ, Δ, 1, 382, **Γ. Θεοδωράκη**, Δεν είναι αναγκαία η ύπαρξη των άρθρων 613 και 618 ΚΠολΔ, Δ, 17, 86, **Σ. Κουσουλή**, Η δέσμευση τρίτων από το δεδικασμένο, 2007, σελ. 85.

14. **Κ. Καλαβρού**, Τα υποκειμενικά όρια των ενεργειών των διαπλαστικών αποφάσεων και των παρεπομένων ενεργειών των δικαστικών αποφάσεων, Δ 1983, 357 επ.

15. **Ε. Καστρήσιου**, σχόλιο στην **ΑΠ 41/03**, ΧρΙΔ 2003, 449.

16. **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 559 επ.

Σε αυτό το σημείο, αξίζει να τονιστεί ότι το απόλυτο δεδικασμένο σχετικοποιείται σημαντικά από την εξαίρεση που εισάγει η παράγραφος 2 του άρθρου 602 ΚΠολΔ (Το δεδικασμένο από τις αποφάσεις της περίπτωσης β' της παραγράφου 1 δεν ισχύει για τον τρίτο που δεν έλαβε μέρος στη δίκη και επικαλείται για τον εαυτό του σχέση γονέα και τέκνου ή γονική μέριμνα)¹⁷. Επιπροσθέτως, αν συνυπολογιστεί ότι τα νομιμοποιούμενα ενεργητικώς και παθητικώς πρόσωπα στις σχετικές δίκες είναι περιορισμένα, καθίσταται αρκετά αμφίβολο το κατά πόσον πράγματι καθιερώνεται το απόλυτο δεδικασμένο ως έννομη συνέπεια των πολιτικών αποφάσεων για το γάμο και την οικογένεια¹⁸.

17. **Γ. Διαμαντόπουλου**, Οι διαπλαστικές αποφάσεις κατά τον ΚΠολΔ, ΕΔ 2011, 633 επ., **Γ. Ορφανίδη**, Δικονομικά ζητήματα της διαδικασίας των οικογενειακών διαφορών και της εκουσίας δικαιοδοσίας στο πεδίο της συγγένειας και της υιοθεσίας, Πρακτικά 6^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου Εταιρείας Οικογενειακού Δικαίου, 2019, σελ. 177.
18. **Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Ποδηματά)**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 618, **Γ. Ορφανίδη**, Δικονομικά ζητήματα της διαδικασίας των οικογενειακών διαφορών και της εκουσίας δικαιοδοσίας στο πεδίο της συγγένειας και της υιοθεσίας, Πρακτικά 6^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου Εταιρείας Οικογενειακού Δικαίου, 2019, σελ. 173.

ΤΜΗΜΑ ΠΕΜΠΤΟ: Συμπεράσματα Κεφαλαίου

Η διαπλαστική ενέργεια απορρέει από το διαπλαστικό σκέλος της απόφασης, ενώ το δεδικασμένο από το αναγνωριστικό. Περαιτέρω, το κύριο ζήτημα, για το οποίο παράγεται δεδικασμένο, είναι η ορθότητα της απαγγελίας της διάπλασης, ενώ προδικαστικό η ύπαρξη του δικαιώματος διάπλασης¹.

Η τελευταία διάκριση ανάμεσα σε κύριο και προδικαστικό ζήτημα, ενδεχομένως να είναι περιττή. Από την στιγμή που διαγιγνώσκεται το δικαίωμα διάπλασης, καταφάσκει και η ορθότητα της απαγγελίας της διάπλασης. Επομένως, δεν είναι σκόπιμη η εν λόγω διάκριση. Το κύριο ζήτημα, για το οποίο η διαπλαστική απόφαση παράγει δεδικασμένο, είναι η ύπαρξη του διαπλαστικού δικαιώματος². Επί της ουσίας, αυτό είναι και το αντικείμενο της δίκης, το διαπλαστικό δικαίωμα, το οποίο όταν διαγιγνώσκεται, διαπλάθεται η έννομη σχέση³. Όταν δεν διαγιγνώσκεται, παράγεται μόνο δεδικασμένο περί την ανυπαρξία του⁴. Τα ακριβή δε όρια του δεδικασμένου της απόφασης επί διαπλαστικής αγωγής καθορίζονται από τα άρθρα 322 επ⁵.

Ένα από παράδειγμα αντλείται από την απόφαση που διατάσσει την διανομή. Αυτή είναι διαπλαστική, καθώς, αφενός λύει την κοινωνία, αφετέρου, το μέχρι την διάπλαση δικαίωμα κάθε κοινωνού επί του κοινού, αντικαθίσταται με νέο, διαφορετικό από το προϋφιστάμενο⁶. Όμως, μία τέτοια απόφαση αναπτύσσει, όχι μόνο διαπλαστική ενέργεια, αλλά και δεδικασμένο. Το δεδικασμένο συνίσταται στην δέσμευση, κατά τα άρθρα 321 επ. ΚΠολΔ, ως προς την ύπαρξη του δικαιώματος λύσης της κοινωνίας⁷. Επίσης, η απόφαση διαζυγίου διαπλάθει την έννομη σχέση του γάμου καθώς την λύει. Ταυτόχρονα, παράγει δεδικασμένο ως προς την ύπαρξη του δικαιώματος διάζευξης⁸. Αντίθετα, η δικαστική απόφαση, με την οποία ορίζεται διαιτητής, κατά την διαδικασία των άρθρων 741 επ. (ΚΠολΔ 878) δεν αναπτύσσει δεδικασμένο, ως απόφαση της εκουσίας δικαιοδοσίας. Βέβαια, η εν λόγω απόφαση, ως διαπλαστική,

1. **Κ. Καλαβρού**, 35^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2011, σελ. 252.
2. **ΑΠ 1059/06**, ΕΔ 2006, 1364, **ΑΠ 1725/13**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Μ. Σταθόπουλου**, Διαπλαστική απόφασις και πρόκλησις αυτής δι' ενστάσεως, ΝοΒ 1978, 5, **Γ. Οικονομόπουλου/Γ. Μητσόπουλου**, Γνωμοδότηση, ΕΔ 1983, 755, **Σ. Κουσουλή**, Η δέσμευση τρίτων από το δεδικασμένο, 2007, σελ. 84, **Γ. Διαμαντόπουλος**, Οι διαπλαστικές αποφάσεις κατά τον ΚΠολΔ, ΕΔ 2011, σελ. 633, **Ε. Ποδηματά**, 35^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2011, σελ. 268, **Ν. Νίκα**, σύνοψη εργασιών στο 35^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2011, σελ. 303.
3. **ΑΠ 1725/13**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Γ. Μητσόπουλου**, Η αναγνωριστική αγωγή, 1947, σελ. 68, **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 240, **Γ. Διαμαντόπουλου**, Οι διαπλαστικές αποφάσεις κατά τον ΚΠολΔ, ΕΔ 2011, 640.
4. **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 241
5. **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 2007, σελ. 242.
6. **ΟΛΑΠ 20/95**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 863/06**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 1709/06**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΑΠ 823/10**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Λ. Πίψου**, Δικαστική διανομή, 2006, σελ. 188.
7. **Λ. Πίψου**, Δικαστική διανομή, 2006, σελ. 189.
8. **Α. Γιακουμή**, 35^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2011, σελ. 251, **Ε. Ποδηματά**, 35^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2011, σελ. 268.

δεσμεύει τους πάντες ως προς το σύννομο του ορισμού διαιτητή. Μάλιστα, η συγκεκριμένη δέσμευση, επεκτείνεται και στον δικαστή που αντιμετωπίζει την αγωγή ακύρωσης της διαιτητικής απόφασης⁹.

Είναι αληθές ότι το δεδικασμένο των διαπλαστικών αποφάσεων έχει μικρότερη σημασία σε σύγκριση με την διάπλωση που αυτές επιφέρουν¹⁰. Ωστόσο, η οριοθέτηση του δεδικασμένου είναι κρίσιμη για την άσκηση της τριτανακοπής. Εφόσον ο τρίτος δεν δεσμεύεται από το δεδικασμένο, δεν χρειάζεται να επικαλεστεί δόλο ή συμπαιγνία. Επομένως, η διαπλαστική απόφαση ανατρέπεται ευκολότερα¹¹.

Η διάπλωση, όπως και η ενίοτε θέση της έκδοσης διαπλαστικής απόφασης ως προϋπόθεσης της διάπλωσης, προβλέπονται από το ουσιαστικό δίκαιο, στο οποίο παραπέμπει ο ΚΠολΔ (άρθρο 71)¹². Το αποτέλεσμα είναι ότι οι προϋποθέσεις και οι συνέπειες της διάπλωσης εξαρτώνται συχνά και από τις ειδικές ουσιαστικές διατάξεις¹³. Ο ουσιαστικός νομοθέτης αξιολογεί τότε μία έννομη σχέση δέον να μεταβάλλεται μονομερώς, με συμφωνία των μερών, ή με δικαστική απόφαση¹⁴. Σημειώνεται ότι όπου προβλέπεται η άσκηση διαπλαστικού ενδίκου βοηθήματος, η διαπλαστική απόφαση αποτελεί η ίδια την δικαιολόγο αιτία λόγω της οποίας επέρχεται η μεταβολή στην έννομη τάξη¹⁵. Τελικώς η διαπλαστική ενέργεια ως συνέπεια της δικαστικής απόφασης του πολιτικού δικαστηρίου, και συνήθως της τελεσίδικης δικαστικής απόφασης¹⁶, απηχεί μία γενική τάση του έλληνα νομοθέτη να προασπίζει την ασφάλεια δικαίου και το δημόσιο συμφέρον μέσα από την δικαστική λειτουργία κατά την μεταβολή, σύσταση, κατάργηση ή αλλοίωση ορισμένων εννόμων σχέσεων¹⁷.

9. ΑΠ 153/89, ΤΝΠ ΔΣΑ

10. Ν. Νίκα, σύνοψη εργασιών στο 35^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2011, σελ. 303.

11. Γ. Διαμαντόπουλου, δευτερολογία στο 35^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2011, σελ. 292.

12. Μ. Σταθόπουλου, Διαπλαστική απόφασις και πρόκλησις αυτής δι' ενστάσεως, ΝοΒ 1978, 1, Γ. Διαμαντόπουλου, Οι διαπλαστικές αποφάσεις κατά τον ΚΠολΔ, ΕΔ 2011, 630.

13. Κ. Καλαβρού, Τα υποκειμενικά όρια των ενεργειών των διαπλαστικών αποφάσεων και των παρεπόμενων συνεπειών των δικαστικών αποφάσεων, ειδική εισήγηση, Τόμος: Το δεδικασμένο, 1989, σελ. 30, Γ. Διαμαντόπουλου, δευτερολογία στο 35^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2011, σελ. 286-287, Ν. Νίκα, σύνοψη εργασιών στο 35^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2011, σελ. 304.

14. Μ. Σταθόπουλου, Διαπλαστική απόφασις και πρόκλησις αυτής δι' ενστάσεως, ΝοΒ 1978, 1, Ν. Κλαμαρή/Σ. Κουσούλη, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενική Εισαγωγή Ι, 2008, σελ. 169, Γ. Διαμαντόπουλου, Οι διαπλαστικές αποφάσεις κατά τον ΚΠολΔ, ΕΔ 2011, 632.

15. ΑΠ 1725/13, ΤΝΠ ΔΣΑ, Γ. Μητσόπουλου, Η αναγνωριστική αγωγή, 1947, σελ. 69, Μ. Σταθόπουλου, Διαπλαστική απόφασις και πρόκλησις αυτής δι' ενστάσεως, ΝοΒ 1978, 2, Γ. Διαμαντόπουλου, Οι διαπλαστικές αποφάσεις κατά τον ΚΠολΔ, ΕΔ 2011, 635.

16. Σ. Κουσούλη, Η δέσμευση τρίτων από το δεδικασμένο, 2007, σελ. 86.

17. Μ. Σταθόπουλου, Διαπλαστική απόφασις και πρόκλησις αυτής δι' ενστάσεως, ΝοΒ 1978, 2.

Συμπερασματικά, η διάκριση ανάμεσα στο δεδικασμένο και τη διαπλαστική ενέργεια είναι εμφανής¹⁸ και απορρέει από τον χαρακτήρα των ασκούμενων ένδικων βοηθημάτων. Τούτο σε αντίθεση με άλλα δικαιικά συστήματα, όπως το αγγλικό και το κυπριακό, όπου η διαπλαστική ενέργεια ταυτίζεται με το δεδικασμένο¹⁹. Επίσης, στη γαλλική έννομη τάξη η απόφαση αντιτάσσεται έναντι όλων, ανεξαρτήτως δεδικασμένου και διαπλαστικής ενέργειας²⁰, αν και αναγνωρίζεται η έννοια και η λειτουργία της διαπλαστικής απόφασης, η οποία παράγει δεδικασμένο ως προς το αναγνωριστικό της σκέλος περί διαγνώσεως του διαπλαστικού δικαιώματος του ενάγοντος και διαπλαστική ενέργεια ως προς το διαπλαστικό σκέλος²¹. Σε κάθε περίπτωση, οι αναγνωριζόμενες στο ελληνικό δίκαιο κύριες συνέπειες των δικαστικών αποφάσεων, ήτοι το δεδικασμένο, η διαπλαστική ενέργεια και η εκτελεστότητα, αντιστοιχούν στην παραδοσιακή διάκριση των αποφάσεων σε αναγνωριστικές, διαπλαστικές και καταψηφιστικές²², όπως και των αντίστοιχων αγωγών²³.

18. **Μ. Σταθόπουλου**, Διαπλαστική απόφασις και πρόκλησις αυτής δι' ενστάσεως, ΝοΒ 1978, 5.
19. **Ε. Dacoronia**, Dictionary of legal terms, 2015, p. 899, **Ν. Κουλούρη**, Κυπριακή Πολιτική Δικονομία, 2017, σελ. 240.
20. **Ι. Δελικωστόπουλου**, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, 2016, σελ. 394.
21. **Π. Ρεντούλη**, Τα δομικά και λειτουργικά γνωρίσματα του γαλλικού αστικού δικονομικού δικαίου, 2009, σελ. 301-305.
22. **Γ. Μητσόπουλου**, Η αναγνωριστική αγωγή, 1947, σελ. 57, **του ιδίου**, Η φύσις της εις δήλωσιν βουλήσεως καταδικαζούσης αποφάσεως, ΕΕΝ 1950, 321, **Γ. Οικονομόπουλου/Γ. Μητσόπουλου**, Γνωμοδότηση, ΕΔ 1983, 754.
23. **Γ. Μητσόπουλου**, Η αναγνωριστική αγωγή, 1947, σελ. 58.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Η εκτελεστικότητα

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟ: Γενικά

Εκτελεστικότητα είναι η δυνατότητα πραγμάτωσης του περιεχόμενου ορισμένου δικαιώματος με τα όργανα και τα μέσα της αναγκαστικής εκτέλεσης. Η εκτελεστικότητα απονέμεται σε ορισμένα έγγραφα, τους εκτελεστούς τίτλους, μεταξύ δε αυτών, περιλαμβάνονται οι δικαστικές αποφάσεις (ΚΠολΔ 904 § 2). Η εκτελεστικότητα είναι κύρια έννομη συνέπεια των καταψηφιστικών αποφάσεων, χάρη στην οποία εκκινεί η διαδικασία υλοποίησης του διατακτικού των εν λόγω αποφάσεων. Αποτελεί δηλαδή την προϋπόθεση της εκτέλεσης¹.

Εκτελεστό τίτλο αποτελεί η τελεσίδικη και υπό προϋποθέσεις η οριστική καταψηφιστική δικαστική απόφαση. Αναγκαστική εκτέλεση δεν νοείται επί τη βάσει αναγνωριστικής, ούτε και διαπλαστικής απόφασης². Εκτελεστό τίτλο μπορεί να αποτελέσει μόνο η απόφαση που κάνει δεκτή καταψηφιστική αγωγή³, ενώ η αναγνωριστική ή η διαπλαστική απόφαση είναι εκτελεστή μόνο για τη δικαστική δαπάνη που επιδικάζει⁴.

Η τελεσίδικη καταψηφιστική απόφαση παράγει τόσο δεδικασμένο όσο και εκτελεστικότητα⁵. Επιπλέον, ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, προβλέπει την εκτελεστικότητα των οριστικών, αλλά όχι τελεσίδικων, καταψηφιστικών αποφάσεων (907 επ.)⁶. Ως προϋπόθεση της εκτελεστικότητας τίθεται η κήρυξη της οριστικής απόφασης ως προσωρινώς εκτελεστής. Η προσωρινώς εκτελεστή απόφαση, είναι ισόκυρος εκτελεστός τίτλος με την τελεσίδικη απόφαση. Η διαφορά έγκειται στην δικονομική ωριμότητα της απόφασης, αφού η πρώτη προσβάλλεται και με τα τακτικά ένδικα μέσα.

Η κήρυξη της απόφασης ως προσωρινά εκτελεστής απαιτεί την υποβολή σχετικού αιτήματος από τον ενάγοντα (ΚΠολΔ 907). Διακρίνονται τρεις περιπτώσεις. Η πρώτη αναφέρεται στην απαγόρευση της κήρυξης της προσωρινής εκτελεστικότητας. Οι κατηγορίες αποφάσεων που δεν εκτελούνται πριν καταστούν τελεσίδικες αναφέρονται περιοριστικώς στο άρθρο 909. Η δεύτερη, που αποτελεί και τον κανόνα, είναι η δυνητική κήρυξη, σε σχέση με την οποία υπάρχει ενδεικτική απαρίθμηση δυνητικά προσωρινώς εκτελεστών αποφάσεων (ΚΠολΔ 908). Η τρίτη περίπτωση είναι να υποχρεούται ο δικαστής να προσδώσει εκτελεστικότητα στην

1. **Κ. Μπέη**, Η εκτελεστικότητας και η διαπλαστική ενέργεια των δικαστικών αποφάσεων, Δ, 2, 571, **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένον κατά τον ΚΠολΔ, 1983, σελ. 156.
2. **Ν. Κλαμαρή**, Εκτελεστοί τίτλοι κατά του Ελληνικού Δημοσίου, πρακτικά 30^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2006, σελ. 56-57.
3. **Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Νικολόπουλου)**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 904, **Ν. Κλαμαρή**, Εκτελεστοί τίτλοι κατά του Ελληνικού Δημοσίου, πρακτικά 30^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2006, σελ. 58.
4. **Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Νικολόπουλου)**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 904, **Ι. Χαμηλοθώρη / Χ. Κλουκίνα, Θ. Κλουκίνα**, Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτέλεσης Α', 2003, σελ. 125
5. **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένον κατά τον ΚΠολΔ, 1983, σελ. 156-157.
6. **Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Νικολόπουλου)**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 907

πρωτοβάθμια απόφαση που εξέδωσε. Οι περιπτώσεις των υποχρεωτικά εκτελεστών καταψηφιστικών πρωτοβάθμιων αποφάσεων αναφέρονται περιοριστικά στο νόμο (ΚΠολΔ 910).

Σε κάθε περίπτωση, η προσωρινή εκτέλεση απαιτεί την έκδοση οριστικής απόφασης. Μάλιστα, αυτή η εκτέλεση δεν διαφέρει ποιοτικώς από εκείνη που εδράζεται σε τελεσίδικη απόφαση. Απλώς διαφέρει ο εκτελεστός τίτλος. Προσωρινή εκτέλεση είναι η διαδικασία που βρίσκει έρεισμα σε εκτελεστή οριστική απόφαση, η οποία δεν έχει γίνει τελεσίδικη, αλλά διέπεται από προσωρινή εκτελεστότητα. Δεν πρόκειται για εκτέλεση περιορισμένης διάρκειας⁷. Η προσωρινά εκτελεστή απόφαση αποτελεί την εξαίρεση, βάσει των άρθρων 904 επ. ΚΠολΔ. Περαιτέρω, διαπιστώνεται ότι η πρόβλεψη για την, έστω υπό προϋποθέσεις, δυνατότητα εκτέλεσης πριν καταστεί η απόφαση τελεσίδικη, αποτελεί κοινό τόπο των ευρωπαϊκών εννόμων τάξεων⁸. Για παράδειγμα, στο γαλλικό αστικό δικονομικό δίκαιο, εκτελεστό τίτλο συνιστά η τελεσίδικη καταψηφιστική απόφαση, και κατ' εξαίρεση η οριστική, ενώ η αναστολή της εκτελεστότητας ρυθμίζεται παρόμοια με τα άρθρα 912 επ. του παρ' ημίν ΚΠολΔ⁹. Σε κάθε περίπτωση, η εκτελεστότητα ως συνέπεια πρωτοβάθμιας απόφασης, ευνοεί το δανειστή και συγχρόνως ωθεί το πρωτοβάθμιο δικαστήριο να εκδίδει επιμελημένες αποφάσεις, καθώς αυτές συνεπάγονται ορισμένη έννομη συνέπεια, δηλαδή την εκτελεστότητα¹⁰.

Παράλληλα, όταν πρόκειται για οριστική δικαστική απόφαση, ακόμη και αν είναι προσωρινώς εκτελεστή, το καταψηφιστικό της σκέλος είναι πιθανό να ενεργοποιείται μετά την παρέλευση ορισμένης προθεσμίας, και όχι από την έκδοσή της. Αυτό, για παράδειγμα, συμβαίνει με την απόφαση που διατάσσει λογοδοσία, όπου το καταδικαστικό σκέλος ενεργοποιείται μετά τη παρέλευση της τασσόμενης προθεσμίας για την κατάθεση του λογαριασμού (ΚΠολΔ 477)¹¹.

Κατά τη διάταξη από το άρθρο 919, παρ. 1, όταν ο εκτελεστός τίτλος είναι δικαστική απόφαση, εκτέλεση γίνεται υπέρ και κατά των προσώπων, έναντι των οποίων ισχύει δεδικασμένο. Αυτό καταδεικνύει ότι το δεδικασμένο και η εκτελεστότητα κατά κανόνα επηρεάζουν τον ίδιο κύκλο προσώπων και, σε αντίθεση με τη διαπλαστική ενέργεια, δεν ισχύουν έναντι όλων¹². Βασική τους ομοιότητα είναι ότι κατά κανόνα συμπίπτουν τα υποκειμενικά και

7. **ΑΠ 516/19**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Ν. Νίκα**, Δίκαιο αναγκαστικής εκτελέσεως Ι, 2010, σελ.195

8. **P. Yessiou-Faltsi**, The principles with regard to enforceability and enforcement proceedings, Ανάτυπα 1991.

9. **Π. Ρεντούλη**, Τα δομικά και λειτουργικά γνωρίσματα του γαλλικού αστικού δικονομικού δικαίου, 2009, σελ. 317-319.

10. **Ν. Νίκα**, Δίκαιο αναγκαστικής εκτελέσεως Ι, 2010, σελ.197.

11. **ΑΠ 978/97**, ΕλΔνη 1998, 111, **1122/06**, ΕλΔνη 2006, 1418-1419, **ΣχΠολΔ**, V, 1967, 65, **Π. Γέσιου-Φαλτσή**, Ζητήματα των ειδικών διατάξεων για τη λογοδοσία, Δ, 28, 1270, **Κ. Μπέη**, Η διαλεκτική του δικονομικού δικαίου, άρθρα 335 έως 558, ΠολΔ 475, 1999, **Ν. Νίκα**, Πολιτική Δικονομία ΙΙ, 2005, σελ. 803, **Κ. Καλαβρού**, Πολιτική Δικονομία, Γενικό Μέρος-Διαδικασία στα Πρωτοβάθμια Δικαστήρια, 2012, σελ. 1071-1073.

12. **Δ. Κονδύλη**, Το δεδικασμένον κατά τον Κώδικαν Πολιτικής Δικονομίας, 1983, σελ. 158.

αντικειμενικά τους όρια¹³. Εντούτοις, βασική διαφορά δεδικασμένου και εκτελεστότητας είναι ότι το δεδικασμένο εξυπηρετεί άμεσα τον σκοπό του, προσδίδοντας την απαραίτητη εγκυρότητα στην δικαστική διάγνωση, ενώ η εκτελεστότητα αποτελεί μόνο την προϋπόθεση της εκτέλεσης, μέσω της οποίας ικανοποιείται το δικαίωμα του δανειστή¹⁴.

Σε κάθε περίπτωση, δεδικασμένο και εκτελεστότητα προστατεύουν τα δικαιώματα των κοινωνιών του δικαίου, καθιστώντας απρόσβλητη τη δικαστική κρίση, και παρέχοντας εκτελεστό τίτλο αντίστοιχα. Επομένως, και οι δύο συνέπειες της απόφασης είναι αναγκαίες για την αποτροπή της αυτοδικίας¹⁵.

Επίσης, για την σχέση διαπλαστικής ενέργειας και εκτελεστότητας, αξίζει να αναφερθεί ότι ορισμένες αποφάσεις επί ενδίκων βοηθημάτων, διέπονται από διατακτικό, αφενός διαπλαστικό, αφετέρου καταψηφιστικό. Για παράδειγμα, οι αποφάσεις στο πλαίσιο των δικών της αναγκαστικής διαχείρισης, είναι διαπλαστικές, καθώς διαμορφώνουν μία νέα νομική κατάσταση (ΚΠολΔ 1034, 1039, 1040, 1044, 1046), αλλά και καταψηφιστικές, από τη στιγμή που καταδικάζουν σε συγκεκριμένη παροχή ή σε ορισμένη συμπεριφορά (ΚΠολΔ 1041). Ιδιαίτερης μνείας χρήζει η απόφαση περί επιβολής της αναγκαστικής διαχείρισης. Αν ο οφειλέτης αρνηθεί να συμμορφωθεί με την απόφαση, χωρεί αναγκαστική εκτέλεση κατά το άρθρο 947 ΚΠολΔ (ΚΠολΔ 1038 παρ. 1 εδ. β). Η απόφαση δηλαδή αποτελεί εκτελεστό τίτλο κατά τούτο¹⁶. Αν δηλαδή ο καθ' ου προβάλλει άρνηση συμμόρφωσης, ο οφειλέτης εξαναγκάζεται να εκπληρώσει την υποχρέωσή του με χρηματική ποινή και προσωπική κράτηση, με τις οποίες τον απειλεί η ίδια η απόφαση που διατάσσει την αναγκαστική διαχείριση, ή μεταγενέστερη απόφαση (ΚΠολΔ 947 παρ. 1 εδ. α και β). Ταυτόχρονα είναι και διαπλαστική απόφαση, καθώς διαμορφώνει μία νέα νομική κατάσταση, την θέση της επιχείρησης ή του ακινήτου σε αναγκαστική διαχείριση.

Τέλος, εκτελεστή μπορεί να είναι απόφαση που εκδίδεται μετά από δίκη όπου εφαρμόζονται οι διατάξεις της εκουσίας δικαιοδοσίας. Για παράδειγμα, η απόφαση που δέχεται συλλογική αγωγή, και καταδικάζει τον προμηθευτή σε παράλειψη παράνομης συμπεριφοράς είναι εκτελεστός τίτλος αφού κατά κανόνα καταστεί τελεσίδικη¹⁷. Αυτό προκύπτει από το κείμενο του νόμου *a contrario* (Ν 2251/94, άρθρο 10, παρ. 20 εδ. β : το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την προσωρινή εκτέλεση της απόφασης). Εν προκειμένω, η εκτελεστότητα καταλαμβάνει κάθε προμηθευτή, που, όπως ο ηττηθείς διάδικος, χρησιμοποιεί τους κριθέντες ως παράνομους Γενικούς Όρους Συναλλαγών. Στην πραγματικότητα, πρόκειται για εκτελεστότητα *erga omnes* (Ν 2251/94, άρθρο 10, παρ. 20 εδ. γ: οι έννομες συνέπειες που προκύπτουν από την απόφαση αυτή ισχύουν έναντι πάντων, και αν δεν ήταν διάδικοι). Η υποκειμενική δραστηριότητα

13. **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένον κατά τον Κώδικαν Πολιτικής Δικονομίας, 1983, σελ. 157-158.

14. **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένον κατά τον Κώδικαν Πολιτικής Δικονομίας, 1983, σελ. 157.

15. **Α. Κονδύλη**, Το δεδικασμένον κατά τον Κώδικαν Πολιτικής Δικονομίας, 1983, σελ. 158.

16. **Ι. Μπρίνια**, Αναγκαστική Εκτέλεσις, 1985, άρθρον 1034, **Β. Βαθρακοκούλη**, Ερμηνεία Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, 1997, άρθρο 1034.

17. **Α. Τσικρικά**, Χρόνος επελεύσεως των εννόμων συνεπειών μιας δικαστικής αποφάσεως η οποία κάνει δεκτή συλλογική αγωγή, ΔΕΕ 2008, 531.

της απόφασης, δικαιολογεί την θέσπιση της προϋπόθεσης της τελεσιδικίας ως κανόνος προκειμένου τέτοιου είδους αποφάσεις να καταστούν εκτελεστοί τίτλοι¹⁸. Εξάλλου, στις δίκες επί συλλογικής αγωγής εξετάζονται δυσχερή ζητήματα. Επομένως προτιμάται η τελεσίδικη απόφαση ως εκτελεστός τίτλος δεδομένου ότι είναι κατά τεκμήριο ορθότερη από την απλώς οριστική¹⁹.

18. **Σ. Ματθία**, Η νομική φύση και τα αποτελέσματα της συλλογικής αγωγής, ΕΔ 1997, 5, **Σ. Κουσούλη**, Τα αποτελέσματα απόφασης επί συλλογικής αγωγής, ΔΕΕ 2002, 1102, **Α. Τσικρικά**, Χρόνος επελεύσεως των εννόμων συνεπειών μιας δικαστικής απόφασεως η οποία κάνει δεκτή συλλογική αγωγή, ΔΕΕ 2008, 532.
19. **Α. Τσικρικά**, Χρόνος επελεύσεως των εννόμων συνεπειών μιας δικαστικής απόφασεως η οποία κάνει δεκτή συλλογική αγωγή, ΔΕΕ 2008, 532.

Το άρθρο 909 ΚΠολΔ καθιερώνει την απαγόρευση της προσωρινής εκτελεστότητας κατά του ελληνικού δημοσίου¹. Εντούτοις, αποφάσεις δικαστηρίων της ουσίας έκριναν, ήδη προ εικοσαετίας σχεδόν και εντεύθεν, ότι η απαγόρευση αίρεται σε εξαιρετικές περιπτώσεις².

Εν προκειμένω, ορισμένες σκέψεις είναι αναγκαίες. Καταρχάς, με βάση την γενική ρύθμιση, του ΚΠολΔ η δυναμική προσωρινή εκτελεστότητα απαιτεί να συντρέχουν εξαιρετικοί λόγοι, ή η καθυστέρηση στην εκτέλεση να μπορεί να προκαλέσει σημαντική ζημία στο διάδικο που νίκησε. Αυτό σημαίνει ότι οιαδήποτε συζήτηση για προσωρινή εκτελεστότητα κατά του δημοσίου οφείλει να θεωρεί ως προϋπόθεση αυτής, την, έστω διαζευκτική, συνδρομή των συγκεκριμένων όρων. Επιπλέον, η προσωρινή εκτελεστότητα θα μπορούσε να γίνει δεκτή σε βάρος του δημοσίου, όταν υφίσταται το πραγματικό των ενδεικτικών περιπτώσεων του άρθρου 908, ή περαιτέρω, του άρθρου 910. Δηλαδή, όταν η απόφαση θα ήταν, ή θα επεβάλετο να ήταν προσωρινώς εκτελεστή, αν ο εναγόμενος ήταν ιδιώτης, και όχι το δημόσιο, παρουσιάζεται ως άνιση μεταχείριση η αδυναμία εκτέλεσης έναντι του δημοσίου.

Ειδικώς στην περίπτωση που η απόφαση στηρίχθηκε σε αναγνώριση της απαίτησης ή σε δικαστική ομολογία ή σε δημόσιο ή αναγνωρισμένο ιδιωτικό έγγραφο, η αξίωση του ενάγοντα δύσκολα θα κριθεί ως αβάσιμη σε δεύτερο βαθμό. Συνακόλουθα, δεν εξηγείται επαρκώς, η καθυστέρηση στην υλοποίηση του αναγνωρισμένου εκ μέρους του δημοσίου δικαιώματος του ενάγοντα³. Η αναμονή της τελεσιδικίας θέτει στο περιθώριο την ταχύτητα στην αποτελεσματική δικαστική προστασία, η οποία περιλαμβάνει και το δικαίωμα σε αναγκαστική εκτέλεση⁴. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η τελεσιδική απόφαση, παρά τα εχέγγυα ορθότητας που την διέπουν, δεν διευκολύνει τον νικήσαντα διάδικο, λόγω της παρέλευσης μεγάλου χρονικού διαστήματος από την άσκηση της αγωγής μέχρι την έκδοση της τελεσιδικής απόφασης. Εγκυμονεί δε ο κίνδυνος, να παραμείνει ανικανοποίητη η διαγνωσθείσα απαίτηση. Βέβαια, έχει υποστηριχθεί ότι τέτοιος κίνδυνος δεν υφίσταται καθώς το ελληνικό Δημόσιο είναι πάντοτε αξιόχρεο⁵.

Από την άλλη πλευρά, η πρόωρη εκτέλεση της δικαστικής απόφασης επιβαρύνει το διοικητικό μηχανισμό⁶. Ταυτόχρονα, η τυχόν ανατροπή της εκτελεσθείσας πρωτόδικης θέτει το

1. **Κεραμέα/Κονδύλη/Νίκα (-Νικολόπουλου)**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, 2000, άρθρο 909
2. **ΜΠΑ 3684/98**, www.kostasbeys.gr, **ΜΠΗλ 221/98**, www.kostasbeys.gr, **Ν. Νίκα**, Δίκαιο αναγκαστικής εκτελέσεως Ι, 2010, σελ. 208
3. **Σ. Σταματόπουλου**, Η προσωρινή εκτελεστότητα εναντίον του ελληνικού Δημοσίου, Δ 2000, 174.
4. **Γ. Κασιμάτη**, Τα συνταγματικά όρια της αναγκαστικής εκτέλεσης κατά του Ελληνικού Δημοσίου, Δ, 34, 1079.
5. **Γ. Ράμμου**, Εγχειρίδιο Αστικού Δικονομικού Δικαίου ΙΙΙ, 1982, σελ. 1318, **Σ. Σταματόπουλου**, Η προσωρινή εκτελεστότητα εναντίον του ελληνικού Δημοσίου, Δ 2000, 175.
6. **Σ. Σταματόπουλου**, Η προσωρινή εκτελεστότητα εναντίον του ελληνικού Δημοσίου, Δ 2000, 176.

ζήτημα της επιστροφής των αχρεωστήτως καταβληθέντων. Το τελευταίο δεν είναι δεδομένο, καθώς εξαρτάται από την περιουσιακή κατάσταση του αντιδίκου του δημοσίου. Εξάλλου, η προϋπόθεση της τελεσιδικίας για την επέλευση της εκτελεστότητας υπηρετεί την ασφάλεια δικαίου και την αποτροπή της άδικης εκτέλεσης. Ειδικά όταν ο ηττηθείς διάδικος είναι το δημόσιο, προέχει το δημόσιο συμφέρον και η ασφάλεια δικαίου έναντι της ταχύτητας στην ικανοποίηση του ενάγοντα.

Εντούτοις, δεν δικαιολογείται η απολυτότητα της διατύπωσης στον ΚΠολΔ, περί της απαγορεύσεως έκδοσης προσωρινά εκτελεστών αποφάσεων κατά του ελληνικού δημοσίου, σε αντίθεση μάλιστα με τον Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας. Σύμφωνα με τον ΚΔΔ, η κήρυξη της απόφασης ως προσωρινά εκτελεστής κατά του δημοσίου, αποτελεί διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου και απαιτεί την συνδρομή εξαιρετικών λόγων, ή τον κίνδυνο για ανεπανόρθωτη βλάβη του ενάγοντος από την καθυστέρηση στην εκτέλεση (άρθρο 80, παρ. 3). Άλλωστε, ο ΚΔΔ, επιτρέπει ακόμα και την προσωρινή επιδίκαση απαίτησης σε βάρος του δημοσίου, στο πλαίσιο αίτησης ασφαλιστικών μέτρων, πάντοτε με αυστηρές προϋποθέσεις (άρθρα 21 επ.).

Αυτές οι επισημάνσεις καταδεικνύουν ότι ο κανόνας δεν μπορεί να μένει άκαμptos. Το δημόσιο συμφέρον είναι ο βασικός γνώμονας εν προκειμένω αλλά η αποτελεσματικότητα της παρεχόμενης δικαστικής προστασίας δεν πρέπει να παραβλέπεται. Σε τελική ανάλυση, ο δικαστής, δεσμεύεται, πρωτίστως από το Σύνταγμα και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου, και δευτερευόντως από τον ΚΠολΔ.

Εξάλλου, αν επιτρέπεται η έκδοση διαταγής προς πληρωμή σε βάρος του ελληνικού δημοσίου, κατά μείζονα λόγο επιτρέπεται η έκδοση προσωρινά εκτελεστής απόφασης. Η έκδοση της διαταγής πληρωμής σε βάρος του Δημοσίου, η οποία δεν έχει τα εχέγγυα ορθότητας της δικαστικής απόφασης, έχει νομολογηθεί ότι δεν μπορεί να απαγορευθεί. Τυχόν απαγόρευση έκδοσης διαταγής πληρωμής κατά του δημοσίου, θα προσέκρουε στο άρθρο 20, παρ. 1, του Συντάγματος και το άρθρο 6, παρ. 1, της ΕΣΔΑ⁷, όπως και στα άρθρα 2§ 3, 14§ 1 εδ. α, του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα⁸. Επομένως, η σε βάρος του ελληνικού δημοσίου έκδοση του εκτελεστού τίτλου της διαταγής προς πληρωμή, είναι δυνατή για τα πολιτικά δικαστήρια⁹. Το δικαίωμα σε αναγκαστική εκτέλεση είναι βασική συνιστώσα του δικαιώματος σε αποτελεσματική δικαστική προστασία. Αυτή η προσέγγιση συνάδει με την λογική σκέψη ότι η προσφυγή στην δικαιοσύνη στερείται του νοήματός της, όταν ο νικητής διάδικος αδυνατεί να ικανοποιήσει, ακόμη και με αναγκαστικά μέτρα, αν χρειαστεί, την έννομη αξίωσή του.¹⁰

7. ΑΠ 369/14, ΤΝΠ ΔΣΑ.

8. ΑΠ 1285/14, ΝοΒ 2016, 62.

9. ΑΠ 431/15, ΝοΒ 2016, 65.

10. ΑΠ 431/15, ΝοΒ 2016, 65.

Σε κάθε περίπτωση, με βάση το νόμο 4072/12, (με το άρθρο 326 παρ. 5 του Ν. 4072/12 τροποποιήθηκε το άρθρο 4 παρ. 1 του Ν. 3068/02,) για την εκτέλεση εκτελεστών τίτλων κατά του Δημοσίου, από τους οποίους απορρέει χρηματική αξίωση, προβλέπεται ότι, εφόσον το Δημόσιο έχει ασκήσει κατά του τίτλου ένδικο βοήθημα ή μέσο, το οποίο εκκρεμεί, απαιτείται η προσκόμιση από τον δικαιούχο εγγυητικής επιστολής. Του νόμου μη διακρίνοντας μεταξύ τελεσίδικων και αμετάκλητων αποφάσεων, φαίνεται ότι είναι δυνατή η προσωρινή εκτέλεση των αποφάσεων σε βάρος του Δημοσίου. Ως εκ τούτου, δύναται να υποστηριχθεί ότι το άρθρο 909 περ. 1 ΚΠολΔ, σιωπηρά καταργήθηκε¹¹, η διάταξη του οποίου ούτως ή άλλως δύσκολα συμβιβάζεται με το άρθρο 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ¹², όπως και με τη συνταγματικά κατοχυρωμένη ισότητα μεταξύ των διαδίκων, καθώς ο Κώδικας αντιμετωπίζει εν προκειμένω προνομιακά το δημόσιο¹³. Σημειωτέον ότι η διάταξη από το άρθρο 326 παρ. 5 του Ν. 4072/12, είναι και αυτή αμφίβολης συνταγματικότητας, καθώς φαίνεται να προσκρούει στο άρθρο 20 παράγραφος 1 και στο άρθρο 4 του Συντάγματος¹⁴.

11. **Π. Γέσιου-Φαλτσή**, Το δημόσιο ως παθητικό υποκείμενο αναγκαστικής εκτελέσεως, ΝοΒ 2013, 343.
12. **Κ. Μπέη**, Η αναγκαστική εκτέλεση κατά του δημοσίου και οι εκτελεστοί τίτλοι προς τούτο, Δ 2005, 693-695.
13. **Χ. Απαλαγάκη**, Διαδικαστικά ζητήματα από την επίσπευση αναγκαστικής εκτελέσεως κατά του ελληνικού Δημοσίου, Δ 2004, 773.
14. **ΟλΣτΕ (Συμβ.) 9/13**, ΝοΒ 2014, 2282 επ., **Χ. Πουλάκου**, Επί της υποχρέωσης προσκόμισης τραπεζικής εγγυητικής επιστολής ως όρου για την αναγκαστική εκτέλεση σε βάρος του Δημοσίου, ΝοΒ 2016, 167.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ: Οι έννομες συνέπειες των δικαστικών αποφάσεων κατά το διοικητικό δικονομικό δίκαιο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Το δεδicasμένο

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟ: Η έννοια και η λειτουργία του ουσιαστικού δεδicasμένου

Σύμφωνα με το άρθρο 50 παρ. 5 πδ 18/89, οι αποφάσεις της Ολομέλειας, ακυρωτικές και απορριπτικές, καθώς και των Τμημάτων, αποτελούν μεταξύ των διαδίκων δεδicasμένο που ισχύει και σε κάθε υπόθεση ή διαφορά ενώπιον δικαστικής ή άλλης αρχής, κατά την οποία προέχει το διοικητικής φύσεως ζήτημα που κρίθηκε από το Συμβούλιο. Επίσης, σύμφωνα με το Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας (άρθρο 197 παρ. 1. εδ. α), δεδicasμένο δημιουργείται από τις τελεσίδικες και τις ανέκκλητες αποφάσεις, εφόσον οι τελευταίες δεν υπόκεινται σε ανακοπή ερημοδικίας, ως προς το, ουσιαστικό ή δικονομικό, διοικητικής φύσης ζήτημα που με αυτές κρίθηκε, εφόσον τούτο τελεί σε άμεση και αναγκαία συνάρτηση προς το συμπέρασμα που με τις ίδιες έγινε δεκτό.

Το άρθρο 50 § 5 του πδ 18/89 και το άρθρο 197 ΚΔΔ θεσπίζουν το δεδicasμένο ως συνέπεια της δικαστικής απόφασης. Η δεύτερη διάταξη καθιερώνει το δεδicasμένο ως συνέπεια της τελεσίδικης απόφασης (η πρώτη αφορά στις αποφάσεις του ΣτΕ, όπου δεν τίθεται θέμα τελεσιδικίας). Επομένως, από αυτή την άποψη, ορθά αναφέρεται ότι το δεδicasμένο προϋποθέτει τελεσίδικη απόφαση. Η τελεσιδικία αποκαλείται και τυπικό δεδicasμένο¹.

Η έννοια του ουσιαστικού δεδicasμένου δεν ορίζεται νομοθετικώς αλλά συνάγεται ερμηνευτικώς. Το ουσιαστικό δεδicasμένο είναι συνέπεια της δικαστικής απόφασης βάσει της οποίας η κρίση του δικαστή αποτελεί το δέον μεταξύ των διαδίκων. Το ουσιαστικό δεδicasμένο δεν αφορά στην βαθμίδα του εκδόσαντος την απόφαση δικαστηρίου αλλά συναρτάται με την εγκυρότητα και τη δεσμευτικότητα της διάγνωσης που ενυπάρχει στην οριστική δικαστική απόφαση και συνεπάγεται ότι δεν επιτρέπεται διαφορετική κρίση του κριθέντος ζητήματος².

Από αυτή την άποψη, το δεδicasμένο καθιστά την απόφαση αποτελεσματική και πρακτικά χρήσιμη³. Στην πραγματικότητα, η δικαστική απόφαση, με τη βοήθεια του δεδicasμένου, εξειδικεύει, με τρόπο ανεπίδεκτο αμφισβήτησης, τις επιταγές του δικαίου αναφορικά με την έννομη σχέση των προσώπων που καταλαμβάνει το δεδicasμένο, χωρίς βέβαια να υποκαθιστά την νομοθετική λειτουργία. Το δεδicasμένο, καθιστώντας δεσμευτική την δικαστική κρίση, λειτουργεί προστατευτικά για το κύρος της έννομης τάξης, για τα έννομα συμφέροντα του νικητή διαδίκου, και τελικά, με δεδομένο ότι εξοπλίζει την εφαρμογή του

-
1. **Π. Λαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 742-743, **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2013, σελ. 964, **Κ. Φινοκαλιώτη**, Φορολογικό δίκαιο, 2014, σελ. 844.
 2. **ΕλΣυν 2829/11**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΕλΣυν 2830/11**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΕλΣυν 3163/11**, ΤΝΠ, ΔΣΑ, **Π. Λαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 747-748, **Ν. Σοϊλεντάκη**, Η απόδειξη και η απόφαση στη διοικητική δικονομία, 2008, σελ. 208-209, **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2013, σελ. 963-964, **Κ. Φινοκαλιώτη**, Φορολογικό δίκαιο, 2014, σελ. 843-844.
 3. **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2013, σελ. 964.

δικαίου με την απαραίτητη δεσμευτικότητα, λειτουργεί στην κατεύθυνση της παγίωσης της ασφάλειας δικαίου και συνακόλουθα της κοινωνικής ειρήνης⁴.

Δηλαδή, το ουσιαστικό δεδικασμένο αφενός ανάγεται στο περιεχόμενο της δικαστικής απόφασης. Αφετέρου σημαίνει ότι ένα τμήμα της απόφασης καθίσταται αναμφισβήτητο έναντι ορισμένων προσώπων, στο μέτρο που η παράγουσα δεδικασμένο απόφαση δεν ανατρέπεται με τα προβλεπόμενα ένδικα μέσα. Το εν λόγω τμήμα της απόφασης καθορίζεται από τα αντικειμενικά όρια του δεδικασμένου, ενώ ο κύκλος των δεσμευόμενων προσώπων καθορίζεται από τα υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου.

Το δεδικασμένο αποτελεί θεσμό του δικονομικού δικαίου που λειτουργεί σε δύο κατευθύνσεις⁵. Η μία είναι θετική, η άλλη αποθετική. Η βασικότερη είναι η δεύτερη. Δηλαδή, το δεδικασμένο δεν επιτρέπει να επανεξεταστεί η διαφορά ως προς την οποία αυτό υφίσταται⁶. Από την στιγμή που δεν επιτρέπεται νέα δίκη με το ίδιο αντικείμενο, προστατεύεται ο νικητής διάδικος αλλά και η ήδη απονεμημένη δικαιοσύνη, αφού προλαμβάνεται η έκδοση αντιφατικών αποφάσεων. Η εν λόγω πρόληψη καθιστά κρίσιμη την λειτουργία του δεδικασμένου για το δημόσιο συμφέρον και προάγει την οικονομία της δίκης και την ασφάλεια δικαίου.

Το δεδικασμένο λειτουργεί και σε θετική κατεύθυνση. Ειδικότερα, υπάρχουν περιπτώσεις όπου ένα δικαστήριο, για να επιλύσει την ενώπιόν του διαφορά, είναι υποχρεωμένο να κρίνει προηγουμένως επί άλλου ζητήματος, το οποίο καλείται προδικαστικό. Αν αυτό όμως το ζήτημα επιλύθηκε ήδη, από προηγούμενο δικαστήριο, με απόφαση παράγουσα δεδικασμένο, τότε το μεταγενέστερο δικαστήριο δεσμεύεται από ό,τι καταλαμβάνει το ήδη υφιστάμενο δεδικασμένο. Με άλλες λέξεις, η βάση της κρίσης του δεύτερου δικαστή καθορίζεται από το δεδικασμένο της πρώτης απόφασης⁷.

Επί παραδείγματι, το δικαστήριο που κρίνει την ορθότητα της πράξης διοικητικού προσδιορισμού του φόρου εισοδήματος, δεσμεύεται από την προγενέστερη τελεσίδικη κρίση άλλου δικαστηρίου, περί της φορολογικής παράβασης που επιφέρει τον εξωλογιστικό προσδιορισμό του εισοδήματος⁸. Επίσης, αν κριθεί τελεσίδικα ότι ορισμένο πρόσωπο δεν

-
4. **Χ. Χρυσανθάκη**, Το "δεδικασμένο" της ακυρωτικής αποφάσεως του Συμβουλίου της Επικρατείας, 1991, σελ. 99-100, **Ε. Ποδηματά**, 29^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2005, σελ. 115, **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2014, σελ. 990.
 5. **Κ. Καλαβρού**, Οι ενέργειες των δικαστικών αποφάσεων στη διοικητική δίκη, 29^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2005, σελ. 72, **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2013, σελ. 964.
 6. **ΟΛΕΛΣυν 2084/10**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Ν. Σοϊλεντάκη**, Η απόδειξη και η απόφαση στη διοικητική δικονομία, 2008, σελ. 208.
 7. **ΟΛΕΛΣυν 2084/10**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΣτΕ 4951/12**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΔΕΦΑΘ 1380/08**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΔΕΦΑΘ 5022/13**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Ν. Σοϊλεντάκη**, Η απόδειξη και η απόφαση στη διοικητική δικονομία, 2008, σελ. 208.
 8. **ΣτΕ 2982/11**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΔΕΦΑΘ 5304/03**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΔΕΦΑΘ 10/09**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΔΕΦΛαρ 280/10**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΔΕΦΠειρ 167/16**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

ευθύνεται για την τέλεση της λαθρεμπορίας, το δικαστήριο που επιλαμβάνεται μεταγενέστερα της προσφυγής κατά δασμολογικής επιβάρυνσης συνεπεία λαθρεμπορίας, είναι υποχρεωμένο να κάνει δεκτή την προσφυγή, αφού κρίθηκε με δύναμη δεδικασμένου ότι το συγκεκριμένο πρόσωπο δεν ευθύνεται για την λαθρεμπορία⁹.

9. ΔΕΦΠειρ 2516/15, ΤΝΠ ΔΣΑ.

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ: Τα αντικειμενικά όρια του δεδिकाσμένου

ΕΝΟΤΗΤΑ ΠΡΩΤΗ : Δεδικασμένο για το κύριο ζήτημα

Το δεδικασμένο καταλαμβάνει το κύριο ζήτημα, το οποίο αφορά στην ύπαρξη ή την ανυπαρξία ορισμένου δικαιώματος ή ορισμένης υποχρέωσης καθενός των διαδίκων. Προκύπτει από το διαγνωστικό τμήμα του διατακτικού της απόφασης του διοικητικού δικαστή¹. Μπορεί να ειπωθεί ότι υφίσταται ομοιότητα ανάμεσα στη ρύθμιση των αντικειμενικών ορίων του δεδικασμένου κατά το αστικό δίκαιο και κατά το διοικητικό δίκαιο².

Εν προκειμένω, επειδή τα βασικά ένδικα βοηθήματα στη διοικητική δικονομία είναι η αίτηση ακύρωσης και η προσφυγή, το δεδικασμένο καταλαμβάνει συνήθως την διάγνωση ως προς το αν μία πράξη ή παράλειψη της διοίκησης οφείλει να ακυρωθεί ή να τροποποιηθεί λόγω του παράνομου ή ουσιαστικά εσφαλμένου χαρακτήρα της³. Αυτή η κρίση αποτελεί το κύριο ουσιαστικό ζήτημα το οποίο καταλαμβάνεται από το δεδικασμένο⁴.

Το δεδικασμένο καλύπτει το συμπέρασμα του δικαστηρίου, το οποίο όμως δεν είναι αυθαίρετα εξηγμένο, αφού ερείδεται στην αιτιολογία της απόφασης. Επομένως, το δεδικασμένο αφορά στο συμπέρασμα, όπως αυτό τεκμηριώνεται με την αιτιολογία της απόφασης⁵. Με αυτή την οπτική η εξεταζόμενη διάταξη του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας αναφέρεται στο κριθέν διοικητικής φύσης ζήτημα που στηρίζει το συμπέρασμα.

Δεδικασμένο υπάρχει μεταξύ των ίδιων προσώπων, με την ίδια ιδιότητα, χωρίς να απαιτείται ταυτότητα διαδικαστικής θέσης⁶. Σε κάθε περίπτωση, το ζήτημα της ιδιότητας με την οποία εμφανίζεται ο διάδικος έχει μικρή σημασία εν προκειμένω. Από την μία πλευρά είναι η διοίκηση, ήτοι το νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου που έλαβε μέρος στη δίκη, από την άλλη ο διοικούμενος. Η απόφαση που εκδίδεται στην μεταξύ τους δίκη, αν καταστεί τελεσίδικη, παράγει για αυτούς δεδικασμένο. Το δεδικασμένο δεν θεωρείται ότι επεκτείνεται στα λοιπά νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου⁷. Γενικότερα, δεν ισχύει έναντι πάντων⁸.

1. **Ε. Ποδηματά**, 29^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2005, σελ. 118, **Ε. Ποδηματά**, Σκέψεις για το δεδικασμένο στο πεδίο της διοικητικής δικονομίας, Αρμ 2005, 1714.
2. **Ν. Σοϊλεντάκη**, Η απόδειξη και η απόφαση στη διοικητική δικονομία, 2008, σελ. 210
3. **Κ. Καλαβρού**, Οι ενέργειες των δικαστικών αποφάσεων στη διοικητική δίκη, 29^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2005, σελ. 70.
4. **Γ. Παπαγιαννόπουλου**, Αντικειμενικά όρια του δεδικασμένου στη διοικητική δίκη, Διοικητική Δίκη 1999, 811, **Ε. Ποδηματά**, Το δεδικασμένο στο πεδίο της διοικητικής δικονομίας, ΕΔ 2006, 636, . **Σοϊλεντάκη** , Η απόδειξη και η απόφαση στη διοικητική δικονομία, 2008, σελ. 210.
5. **Κ. Γιαννακόπουλου**, Η υποχρέωση ανάκλησης ατομικών διοικητικών πράξεων <<όμοιων >> με ακυρωθείσα πράξη, 1998, σελ. 21, **Ε. Ποδηματά**, 29^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2005, σελ. 119.
6. **Χ. Χρυσανθάκη**, Το <<δεδικασμένο>> της ακυρωτικής αποφάσεως του ΣτΕ, 1991, σελ. 208.
7. **Χ. Χρυσανθάκη**, Το <<δεδικασμένο>> της ακυρωτικής αποφάσεως του ΣτΕ, 1991, σελ. 210.
8. **Π. Δαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 757.

Η ταυτότητα διαφοράς, καίτοι δεν προβλέπεται ρητά στο νόμο, αποτελεί και αυτή προϋπόθεση για την ύπαρξη του δεδικασμένου. Δεν υπάρχει δέσμευση από το δεδικασμένο όταν η νέα προς κρίση διαφορά δεν ταυτίζεται με την κριθείσα⁹. Αυτό σημαίνει ότι η ύπαρξη του δεδικασμένου για το κύριο διοικητικό ζήτημα απαιτεί την ταυτότητα ως προς την προσβαλλόμενη διοικητική πράξη¹⁰. Όταν στο διοικητικό δικονομικό δίκαιο η διαφορά γεννάται με την προσβολή μίας διοικητικής πράξης, το δεδικασμένο γεννάται και αυτό σε σχέση με την συγκεκριμένη προσβολή. Δηλαδή, όταν μία διοικητική πράξη κριθεί παράνομη, τότε ο μεταγενέστερος δικαστής, ενώπιον του οποίου φέρεται ένδικο βοήθημα προσβολής της ίδιας πράξης, δεν μπορεί να την κρίνει νόμιμη. Άλλως, το δεδικασμένο δεν θα είχε πρακτική συνέπεια. Συγχρόνως, χωρίς ταυτότητα διαφοράς, δηλαδή αν πρόκειται για άλλη διοικητική πράξη από την κριθείσα, δεν υφίσταται δεδικασμένο ως προς το κύριο ζήτημα, διότι το κύριο ζήτημα στην μεταγενέστερη δίκη είναι διαφορετικό καθώς συνδέεται με την νομιμότητα άλλης διοικητικής πράξης. Ακόμα και στην περίπτωση της αγωγής, η δεσμευτική διάγνωση του δικαστηρίου δεν είναι δυνατόν να αφορά σε άλλη διαφορά από την κριθείσα. Η ταυτότητα διαφοράς είναι βασικός παράγοντας προσδιορισμού των αντικειμενικών ορίων του δεδικασμένου, είτε πρόκειται για απόφαση επί διαπλαστικού ενδίκου βοηθήματος, είτε για απόφαση επί αγωγής¹¹. Εξάλλου, από τη στιγμή που η διαφορά, όπως αναπτύσσεται παρακάτω, προσδιορίζεται από την ιστορική αιτία, τη νομική αιτία και το αίτημα, η ταυτότητα διαφοράς είναι προϋπόθεση του δεδικασμένου, με δεδομένο ότι τα τρία συστατικά της στοιχεία συμπροσδιορίζουν το δεδικασμένο¹².

Αντίστοιχα, η νομική αιτία δεν αναφέρεται ρητά ως προϋπόθεση του δεδικασμένου. Με δεδομένο όμως ότι το δεδικασμένο αφορά στο διοικητικής φύσης ζήτημα, η νομική αιτία είναι προσδιοριστικός παράγοντας του δεδικασμένου. Πρόκειται μόνο για διαφορετική διατύπωση από την ΚΠολΔ 324. Το διοικητικής φύσης ζήτημα κατ' άρθρο 197 ΚΔΔ, είναι το κριθέν ζήτημα που ρυθμίζεται από το διοικητικό δίκαιο¹³. Όπως διευκρινίζεται, το κριθέν ουσιαστικό ζήτημα συντίθεται από την ελάσσονα και την μείζονα πρόταση του δικανικού συλλογισμού, σε συνδυασμό με το αίτημα του ενδίκου βοηθήματος. Επομένως, το κριθέν ζήτημα είναι συνώνυμο της κριθείσας διαφοράς και σε αυτήν περιλαμβάνεται η κριθείσα νομική αιτία¹⁴. Επομένως, το προαπαιτούμενο της νομικής αιτίας, ήτοι της ταυτότητας της κριθείσας νομικής διάταξης για την επέλευση του δεδικασμένου, γίνεται γενικώς δεκτό¹⁵. Από μια άλλη οπτική γωνία, το

9. **Κ. Καλαβρού**, Οι ενέργειες των δικαστικών αποφάσεων στη διοικητική δίκη, 29^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2005, σελ. 74.

10. **Κ. Φινοκαλιώτη**, Φορολογικό δίκαιο, 2014, σελ. 844-846.

11. **ΔΕΦΘεσ 1347/13**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Ε. Σπηλιωτόπουλου**, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, 2000, σελ. 643.

12. **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2014, σελ. 991-992.

13. **ΣτΕ 2103/00**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

14. **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2014, σελ. 993.

15. **ΣτΕ 280/08**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Θ. Φορτσάκη / Κ. Σαββαΐδου**, Φορολογικό δίκαιο, 2013, σελ. 688, **Κ. Φινοκαλιώτη**, Φορολογικό δίκαιο, 2014, σελ. 846.

16. **Π. Λαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 762.

διοικητικής φύσης ζήτημα κατ' άρθρο 197 ΚΔΔ, για το οποίο παράγεται δεδουλευμένο, είναι ζήτημα περί της βασιμότητας, ή μη, νομικής και ουσιαστικής, του ενδίκου βοηθήματος¹⁶. Αντίστοιχα, το κριθέν διοικητικής φύσης ζήτημα, κατά το άρθρο 50 του π.δ. 18/89, για το οποίο παράγει δεδουλευμένο η απόφαση του ΣτΕ, αφορά όχι μόνο στην ουσία της υπόθεσης (εφόσον αυτή αποτελεί παραδεκτό αντικείμενο εξέτασης από το Ακυρωτικό), αλλά και στη κρίση νόμου βάσιμο του ενδίκου βοηθήματος, ήτοι την κρίση για την ύπαρξη ή την ανυπαρξία νομικής πλημμέλειας της διοικητικής πράξης¹⁷. Επειδή ο δικαστής γνωρίζει τον νόμο και τον εφαρμόζει αυτεπαγγέλτως¹⁸, η νομική αιτία ως όρος του δεδουλευμένου, εξαρτάται από τους συλλογισμούς του δικαστή. Μάλιστα, όταν πρόκειται για ακυρωτική δίκη, οι αναγόμενοι στη δημόσια τάξη λόγοι ακύρωσης διερευνώνται αυτεπαγγέλτως αν προκύπτουν από τον φάκελο¹⁹. Πλην όμως, το δεδουλευμένο, καλύπτει μόνο την νομική αιτία που στηρίζει το διατακτικό. Οι πλεοναστικές κρίσεις επί νομικών ζητημάτων, όπως και επί πραγματικών, δεν καλύπτονται από το δεδουλευμένο²⁰.

Όταν επομένως γίνεται δεκτή η αίτηση ακύρωσης, το δεδουλευμένο αναφέρεται και στην κριθείσα νομική αιτία που στηρίζει την ακύρωση. Ήτοι, αφορά στο γενόμενο ως δεκτό λόγο ακυρώσεως²¹. Κατά λογική ακολουθία, όταν η διοικητική πράξη ακυρώνεται για τυπικό λόγο, το δεδουλευμένο δεν αφορά στην ουσιαστική της νομιμότητα²². Απεναντίας, αν η διοικητική πράξη, θεωρηθεί στην ουσία της παράνομη, δεν μπορεί να υπάρξει νέα πράξη όμοια αυτής, και αν κάτι τέτοιο συμβεί, οφείλει να ακυρωθεί λόγω δεδουλευμένου, ενόψει της θετικής λειτουργίας του δεδουλευμένου²³. Απεναντίας, μια διοικητική πράξη την οποία ακυρώνει το ΣτΕ ως ανατιολόγητη, δύναται να επαναληφθεί εφόσον αιτιολογηθεί. Τυχόν νέα αίτηση ακύρωσης θα κριθεί χωρίς το ΣτΕ να δεσμεύεται από το δεδουλευμένο της προηγούμενης απόφασής του²⁴. Επιπλέον, αν μια διοικητική πράξη εκδόθηκε στο πλαίσιο της διακριτικής ευχέρειας της διοίκησης και το ΣτΕ έκρινε ότι έχουν παραβιαστεί οι αρχές της χρηστής διοίκησης, η κρίση για το ακυρώσιμο της πράξης συνδέεται με τον λόγο ακύρωσης. Το δεδουλευμένο έχει ως περιεχόμενο το πλαίσιο το οποίο έθεσε στην συγκεκριμένη περίπτωση το δικαστήριο για την

17 ΣτΕ 613/76, ιστοσελίδα ΣτΕ, Π. Λαγτόγλου, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 765-766.

18 Π. Λαγτόγλου, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 273.

19 Ε. Ποδηματά, Το δεδουλευμένο στο πεδίο της διοικητικής δικονομίας, ΕΔ 2006, 636.

20 Χ. Χρυσανθάκη, Το <<δεδουλευμένο>> της ακυρωτικής αποφάσεως του ΣτΕ, 1991, σελ. 161, Ν. Σοϊλεντάκη, Η απόδειξη και η απόφαση στη διοικητική δικονομία, 2008, σελ. 212, Π. Λαζαράτου, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2014, σελ. 996, Χ. Χρυσανθάκη (-Θεοφανίδου), Διοικητική Δικονομία, 2015, άρθρο 197.

21 ΔΕΦΑΘ 1072/05, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΔΕΦΑΘ 2979/14, ΔΔ 2015, 303, Χ. Χρυσανθάκη, Το <<δεδουλευμένο>> της ακυρωτικής αποφάσεως του ΣτΕ, 1991, σελ. 170, Ε. Ποδηματά, Το δεδουλευμένο στο πεδίο της διοικητικής δικονομίας, ΕΔ 2006, 636, της ιδίας, 29^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2005, σελ. 120

22 Θ. Φορτσάκη / Κ. Σαββαΐδου, Φορολογικό δίκαιο, 2013, σελ. 688, Χ. Χρυσανθάκη (-Θεοφανίδου), Διοικητική Δικονομία, 2015, άρθρο 197.

23 Χ. Χρυσανθάκη, Το <<δεδουλευμένο>> της ακυρωτικής αποφάσεως του ΣτΕ, 1991, σελ. 175.

24 Χ. Χρυσανθάκη, Το <<δεδουλευμένο>> της ακυρωτικής αποφάσεως του ΣτΕ, 1991, σελ. 176.

άσκηση εκ μέρους της διοίκησης της διακριτικής της ευχέρειας και το οποίο ερείδεται στην αρχή της χρηστής διοίκησης²⁵.

Πρέπει να συνεκτιμηθεί ότι στην περίπτωση της αγωγής στα διοικητικά δικαστήρια, ο ενάγων υποχρεούται να αναφέρει και την νομική αιτία που υποστηρίζει το ένδικο βοήθημα (ΚΔΔ 73 παρ. 1 στοιχ. β). Ως εκ τούτου, το δεδικασμένο αναφέρεται σε αυτή τη νομική αιτία. Η με δύναμη δεδικασμένου κριθείσα ως νομικά αβάσιμη αγωγή συνεπάγεται δέσμευση δεδικασμένου ως προς το αβάσιμο της αγωγής, ακόμα και αν είναι αληθής, από την στιγμή που βασίζεται στην νομική αιτία που αναφέρει ο ενάγων. Ομοίως, η νομική αιτία που περιέχεται στο δικόγραφο της προσφυγής (ΚΔΔ 68 παρ. 1 στοιχ. α iii) αποτελεί προσδιοριστικό παράγοντα του δεδικασμένου, καθώς η προσβαλλόμενη πράξη ελέγχεται μέσα στα όρια της προσφυγής (ΚΔΔ 79 παρ. 1 εδ. α).

Η ιστορική αιτία δεν ρυθμίζεται ρητά στις διατάξεις του διοικητικού νομοθέτη ως προσδιοριστικός παράγοντας του δεδικασμένου. Άλλωστε, την διοικητική δίκη απασχολούν κυρίως νομικά ζητήματα. Όμως, η ιστορική αιτία είναι κρίσιμη για το δεδικασμένο από την στιγμή που ορισμένα περιστατικά, αν και όχι πάντοτε ελέγχσιμα από το δικαστήριο, εμπίπτουν στο πραγματικό του εφαρμοστέου κανόνα δικαίου και στηρίζουν το συμπέρασμα της απόφασης.

Ως προς το δικόγραφο ιδίως της αγωγής, ο ενάγων υποχρεούται να εκθέσει τα γεγονότα που στηρίζουν την αγωγή του (ΚΔΔ 73). Συνεπώς το παραγόμενο δεδικασμένο από την απόφαση συνδέεται με τα συγκεκριμένα πραγματικά γεγονότα²⁶. Αντίθετα, επί προσφυγής ενώπιον του ΣτΕ, ερευνώνται αυτεπαγγέλτως τα ουσιαστικά ζητήματα²⁷. Κατά συνέπεια, θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι το δεδικασμένο καταλαμβάνει κάθε σκέψη του Συμβουλίου της Επικρατείας για την ουσία της υπόθεσης που φέρεται ενώπιόν του με προσφυγή²⁸. Τούτο σε αντιδιαστολή με την προσφυγή του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας όπου ο προσφεύγων υποχρεούται να εισφέρει του λόγους που στηρίζουν την προσφυγή του (ΚΔΔ 68 παρ. 1 στοιχ. α iii), εντός των οποίων εξετάζεται από το δικαστήριο η προσφυγή (ΚΔΔ 79 παρ. 1 εδ. α).

Τα κύρια ένδικα βοηθήματα στην διοικητική δικονομία είναι η αίτηση ακύρωσης και η προσφυγή²⁹. Αυτά ασκούνται μέσα σε σύντομες προθεσμίες. Ως εκ τούτου, νέα άσκηση αυτών κατά της ίδιας πράξης, είναι συνήθως ατελέσφορη λόγω εκπροθέσμου. Πέραν του εκπροθέσμου, ο Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας έχει θεσπίσει την καταρχήν απαγόρευση άσκησης δεύτερης προσφυγής (ΚΔΔ 70 παρ. 1 εδ. α) και δεύτερης αγωγής (ΚΔΔ 76 παρ. 1). Επίσης, νομολογιακώς καθιερώθηκε η απαγόρευση άσκησης δεύτερης αίτησης ακύρωσης³⁰. Τέτοιοι κανόνες μειώνουν

25 **Χ. Χρυσανθάκη**, Το <<δεδικασμένο>> της ακυρωτικής αποφάσεως του ΣτΕ, 1991, σελ. 212.

26 **ΣτΕ 166/07**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

27 **Π. Δαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 622.

28 **Π. Δαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 761, **Χ. Χρυσανθάκη (-Κουκούτση)**, Διοικητική Δικονομία κατ' άρθρο, 2015, άρθρο 50 πδ. 18/89.

29 **Π. Ευστρατίου**, Συστηματικά θεμέλια του ελληνικού διοικητικού δικαίου, 2013, σελ. 120.

30 **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2014, σελ. 993.

τη σημασία της συζήτησης για τα αντικειμενικά όρια και την αρνητική λειτουργία του απορριπτικού δεδικασμένου.

Επιπλέον, το αίτημα του ενδίκου βοηθήματος είναι κρίσιμο για την έκταση του δεδικασμένου³¹. Τούτο διότι διαδραματίζει σημαίνοντα ρόλο στην διαμόρφωση του διατακτικού της απόφασης, αφού αυτό κατά βάσιν αφορά στο αν θα γίνει δεκτό το αίτημα ή θα απορριφθεί.

Όταν πρόκειται για αίτηση ακύρωσης ή προσφυγή, το δεδικασμένο αφορά στο βάσιμό ή αβάσιμο του αιτήματος, ήτοι αφορά στο αν πρέπει ή δεν πρέπει να ακυρωθεί ή να τροποποιηθεί η προσβαλλομένη διοικητική πράξη³². Συναφώς έχει ειπωθεί ότι το δεδικασμένο αφορά στη νομική ύπαρξη της διοικητικής πράξης³³. Όμως, η συγκεκριμένη διατύπωση είναι δυνατόν να προκαλέσει σύγχυση ανάμεσα στις έννοιες του δεδικασμένου και του ακυρωτικού αποτελέσματος. Τούτο με δεδομένο ότι το δεδικασμένο δεν ακυρώνει την πράξη αλλά παγιώνει τελειωτικά την αμφιβολία σχετικά με το αν μια πράξη είναι νόμιμη ή παράνομη³⁴.

Όσον αφορά στην αντικειμενική έκταση του δεδικασμένου της απόφασης του δικαστηρίου επί αγωγής, κατά τη γνώμη του γράφοντος, πρέπει να γίνει δεκτό και στο πλαίσιο της διοικητικής δίκης, ότι αν το διατακτικό της απόφασης υπερβαίνει ή υπολείπεται του αιτήματος της αγωγής, τότε το διατακτικό της απόφασης θα καθορίσει τα αντικειμενικά όρια του δεδικασμένου, ανεξάρτητα από το αγωγικό αίτημα, αφού το σφάλμα της παράγουσας δεδικασμένο απόφασης δεν ελέγχεται, εκτός αν ασκηθεί έκτακτο ένδικο μέσο³⁵. Γενικότερα, σε περίπτωση σιωπής του νόμου είναι χρήσιμα τα διδάγματα από την αντιμετώπιση παρόμοιων ζητημάτων στο πλαίσιο της πολιτικής δίκης³⁶.

Συμπερασματικά, το δεδικασμένο αναφέρεται στο κύριο ζήτημα που κρίνει η απόφαση και, με δεδομένο ότι η πρωτογενής δικαστική προστασία του ιδιώτη έναντι της διοίκησης παρέχεται με την αίτηση ακύρωσης ή την προσφυγή³⁷, το παραγόμενο από την απόφαση επί αυτών των ενδίκων βοηθημάτων δεδικασμένο, αφορά στις περισσότερες περιπτώσεις, στο αν ο ιδιώτης ορθά επιζητεί την ακύρωση ή τροποποίηση μιας διοικητικής πράξης.

31 **ΔΕΦΑΘ 629/05**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΔΕΦΑΘ 1591/10**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΔΕΦΑΘ 906/12**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΔΕΦΑΘ 3824/12**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

32 **Π. Δαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 264-265.

33 **ΟλΣτΕ 217/16**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

34 **Χ. Χρυσανθάκη**, Το <<δεδικασμένο>> της ακυρωτικής αποφάσεως του ΣτΕ, 1991, σελ. 153-166.

35 **Κ. Κεραμέα**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, 1986, σελ. 300, **Κ. Μακρίδου**, Πρόσθετοι λόγοι εφέσεως κατά τον ΚΠολΔ, 2000, σελ. 91 επ, **Α. Μπαμπινιώτη**, Περί της επεκτάσεως ή μη του μεταβιβαστικού αποτελέσματος της έφεσης στα κεφάλαια της απόφασης που συνέχονται αναγκαία με το εκκληθέν, ΕΠολΔ 2015, 282.

36 **Κ. Γιαννακόπουλου**, Η υποχρέωση ανάκλησης ατομικών διοικητικών πράξεων <<όμοιων >> με ακυρωθείσα πράξη, 1998, σελ. 20, **Π. Δαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 756-758.

37 **Π. Ευστρατίου**, Συστηματικά θεμέλια του ευρωπαϊκού διοικητικού δικαίου, 2016, σελ. 101-102.

Όσον αφορά στη δικονομία του Ελεγκτικού Συνεδρίου, ομοίως, το δεδicasμένο πηγάζει από το διατακτικό της απόφασης που τέμνει τη διαφορά³⁸. Καλύπτει όλο το δικανικό συλλογισμό, δηλαδή την ιστορική αιτία, την νομική αιτία, και το συμπέρασμα, και μάλιστα όχι αυτοτελώς, αλλά ως σύνολο³⁹. Το δεδicasμένο δεν αφορά επ' ουδενί σε πραγματικά γεγονότα⁴⁰ και απαιτεί ταυτότητα προσώπων, διαφοράς, ιδιότητας, αντικειμένου, ιστορικής αιτίας, νομικής αιτίας⁴¹.

38 **ΟΛΕΛΣυν 1621/08**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΟΛΕΛΣυν 2084/10**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

39 **ΟΛΕΛΣυν 1621/08**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

40 **ΟΛΕΛΣυν 2084/10**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

41 **ΟΛΕΛΣυν 2084/10**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Κ. Ζώη**, Συλλογή νομολογίας Ελεγκτικού Συνεδρίου επί δικονομικών ζητημάτων, 2002, σελ. 139-140

ΕΝΟΤΗΤΑ ΔΕΥΤΕΡΗ: Δεδικασμένο για το προδικαστικό ζήτημα

Σύμφωνα με το άρθρο 197 § 1 εδ. β ΚΔΔ, δεδικασμένο δημιουργείται, επίσης, και όταν το διοικητικής φύσης ζήτημα κρίθηκε παρεμπιπτόντως, αν το δικαστήριο ήταν καθ' ύλη αρμόδιο να το κρίνει, και εφόσον η απόφασή του για αυτό ήταν αναγκαία προκειμένου τούτο να αποφανθεί για το κύριο ζήτημα. Πρότυπο της διάταξης είναι το άρθρο 331 ΚΠολΔ¹. Αντίστοιχα, και στην δικονομία του ΣτΕ γίνεται δεκτή η κάλυψη του προδικαστικού ζητήματος από το δεδικασμένο, αφού και αυτό είναι κριθέν διοικητικής φύσης ζήτημα², όπως και στη νομολογία του Ελεγκτικού Συνεδριου³. Η κάλυψη των προδικαστικών ζητημάτων από το δεδικασμένο υπηρετεί την ασφάλεια δικαίου και δικαιολογείται εν όψει της στενής σύνδεσης ανάμεσα στο κύριο ζήτημα και το προκριματικό αυτού⁴.

Το δεδικασμένο καλύπτει την προδικαστική κρίση με την έννοια ότι όταν το δικαστήριο διαγιγνώσκει δεσμευτικά ως κύριο ζήτημα την ύπαρξη ή την ανυπαρξία ενός δικαιώματος, διαγιγνώσκει δεσμευτικά και περί την έννομη σχέση στην οποία αυτό εντάσσεται. Δηλαδή, το δεδικασμένο καλύπτει το προδικαστικό ζήτημα διοικητικού δικαίου, όταν αποτελεί προϋπόθεση για την κρίση επί του κυρίου ζητήματος διοικητικού δικαίου. Με διαφορετική διατύπωση, η διάγνωση περί ορισμένης έννομης σχέσης καλύπτεται από το δεδικασμένο, εφόσον η εν λόγω διάγνωση είναι απαραίτητη για την κατάφαση ή την απόρριψη της αιτούμενης έννομης συνέπειας.

Ως προδικαστικό ζήτημα δεν νοείται ένα πραγματικό γεγονός⁵ αλλά ορισμένη έννομη σχέση. Έννομη σχέση θεωρείται η βιοτική σχέση προσώπου που αναφέρεται σε άλλο πρόσωπο ή πράγμα και ρυθμίζεται από το δίκαιο. Έννομη σχέση διοικητικού δικαίου ειδικότερα, είναι η σχέση ανάμεσα στη διοίκηση και τον διοικούμενο την οποία ρυθμίζει το διοικητικό δίκαιο και η οποία βασίζεται στην εκδήλωση της μονομερούς κυριαρχικής εξουσίας από μέρους της διοίκησης⁶. Από αυτή την έννομη σχέση, η οποία αποτελεί το προδικαστικό υπό κρίση ζήτημα της εκάστοτε διοικητικής δίκης, απορρέουν δικαιώματα και υποχρεώσεις για τον διοικούμενο έναντι της διοίκησης⁷, τα οποία αποτελούν το κύριο υπό κρίση ζήτημα της εκάστοτε διοικητικής δίκης.

Για παράδειγμα, σύμφωνα με νομολογία και θεωρία, η νομική πλημμέλεια της διοικητικής πράξης είναι προδικαστικό ζήτημα όταν η διάγνωσή της αποτελεί προαπαιτούμενο για την

1. **Ε. Κουτούπα-Ρεγκάκου**, Το δεδικασμένο των αποφάσεων των διοικητικών δικαστηρίων, 2002, σελ. 191, **Π. Δαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 766.
2. **ΟλΣτΕ 217/16**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΣτΕ 484/91**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Χ. Χρυσανθάκη**, Το <<δεδικασμένο>> της ακυρωτικής αποφάσεως του ΣτΕ, 1991, σελ. 190.
3. **ΟΛΕΛΣυν 1027/11**, ΤΝΠ ΔΣΑ.
4. **Π. Δαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 766
5. **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2013, σελ. 970.
6. **Π. Δαγτόγλου**, Γενικό Διοικητικό Δίκαιο, 2012, σελ. 189.
7. **Π. Δαγτόγλου**, Γενικό Διοικητικό Δίκαιο, 2012, σελ. 190.

διάγνωση της ύπαρξης αξίωσης αποζημίωσης (ΚΔΔ 80§2). Επομένως, το δεδικασμένο της απόφασης καταλαμβάνει και το εν λόγω προδικαστικό ζήτημα, αν το κρίνον δικαστήριο είναι καθ' ύλη αρμόδιο και σε σχέση με το ζήτημα του παρανόμου, και εφόσον δεν έχει εκδοθεί τελεσίδικη απόφαση επί προσφυγής σχετικά με το παράνομο της διοικητικής πράξης⁸.

Το δεδικασμένο καλύπτοντας την όλη έννομη σχέση αποκτά διευρυμένα αντικειμενικά όρια. Σε αυτό το πλαίσιο, η απόφαση για μία επιμέρους αξίωση εξ αδικοπραξίας, παράγει δεδικασμένο για την ύπαρξη ή την ανυπαρξία της όλης έννομης σχέσης ζημιώσαντος – ζημιωθέντος.⁹ Έτσι κρίθηκε ότι το δεδικασμένο εμποδίζει την εκ νέου κρίση του δικαιώματος, κατόπιν μεταγενέστερης αγωγής του ιδίου προσώπου, έστω και αν με αυτήν ζητείται ποσό αποζημίωσης λόγω επέλευσης ζημίας διαφορετικής από την περιληφθείσα στην αρχική αγωγή από την ίδια πάντως ζημιόγono πράξη ή παράλειψη της Διοίκησης¹⁰. Μάλιστα, του νόμου μη διακρίνοντας, το δεδικασμένο καλύπτει και τις διαρκείς έννομες σχέσεις όταν το καθ' ύλην αρμόδιο δικαστήριο αναγνωρίζει την ύπαρξη επί μέρους αξίωσης του διοικουμένου απορροούσης από τέτοιου είδους έννομη σχέση. Εμφανίζεται δηλαδή το ίδιο πρόβλημα που αντιμετωπίζει το αστικό δικονομικό δίκαιο. Τα στενά αντικειμενικά όρια του δεδικασμένου ενόψει του κυρίου ζητήματος, καθίστανται ευρεία ενόψει του προδικαστικού ζητήματος. Εντούτοις, η επιστήμη του διοικητικού δικονομικού δικαίου δεν έχει εκφράσει παρόμοιες επιφυλάξεις με τους θεωρητικούς της πολιτικής δικονομίας¹¹, ενδεχομένως γιατί το πρόβλημα ανακύπτει στις αποφάσεις επί αγωγών, οι οποίες δεν αποτελούν θεμελιώδη λίθο για το σύστημα της διοικητικής δικονομίας, εν αντιθέσει με το σύστημα του ΚΠολΔ.

Σημειωτέον ότι αρκεί η δικαστική κρίση να θεμελιούται σε μια από τις διαζευκτικώς συντρέχουσες έννομες σχέσεις, ώστε η σχετική θεμελίωση να καλύπτεται από το δεδικασμένο. Πρόκειται για την λεγόμενη στο αστικό δικονομικό δίκαιο, θεωρία της λογικής αναγκαιότητας. Αντιθέτως, σύμφωνα με τη νομική αναγκαιότητα, όταν η αξίωση του ενάγοντος μπορεί να στηριχθεί σε περισσότερες της μιας προδικαστικές έννομες σχέσεις, το δεδικασμένο δεν μπορεί να καταλάβει κανένα προδικαστικό ζήτημα, διότι καμιά προδικαστική έννομη σχέση από τις δυνάμενες να στηρίζουν την αξίωση του διοικουμένου δεν αποτελεί *sine qua non* για την ευδοκίμησή της.

Η θεωρία δηλαδή της λογικής αναγκαιότητας, σύμφωνα με τη προηγηθείσα ανάλυση, συμβάλλει στην ενότητα και την συνοχή του δικαίου, αφού χάρη σε αυτήν, το δεδικασμένο για το συμπέρασμα καλύπτει και την προϋπόθεσή του ως τέτοια. Και αντίστροφα, αυτό πρέπει να συμβαίνει προκειμένου η εφαρμογή του δικαίου να εμφανίζει συνοχή.

8. **ΔΠΑ 2944/08**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΔΠρΑθ 8647/11**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Ε. Ποδηματά**, Το δεδικασμένο στο πεδίο της διοικητικής δικονομίας, ΕΔ 2006, 637-638, **Π. Αγατόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 766-767, **Σ. Δεληκωστόπουλου**, Ερμηνεία Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, 2008, άρθρο 197.

9. **ΔΕφΑθ 1689/11**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **ΔΕφΘεσ 3056/14**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

10. **ΣτΕ 1593/10**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

11. **Γ. Ορφανίδη**, Παρέμβαση, Τόμος: Το δεδικασμένο, 1989, σελ. 634, **Γ. Ορφανίδη**, Δικονομικά ζητήματα της ευθύνης από αυτοκινητικά ατυχήματα, Πρακτικά 21^{ου} Συνεδρίου Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 1997, σελ. 239-243

Επέκταση του δεδικασμένου υπάρχει, όπως και στο αστικό δικονομικό δίκαιο, στην από το δευτεροβάθμιο δικαστήριο παρεμπιπτόντως κριθείσα βασική έννομη σχέση. Δηλαδή, όταν η κρίση του δευτεροβάθμιου δικαστηρίου καθιστά μη αναγκαία την διάγνωση ενός ζητήματος, το οποίο όμως απασχόλησε το πρωτοβάθμιο δικαστήριο, το δεδικασμένο εν τέλει, δεν καταλαμβάνει αυτό το ζήτημα.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΡΙΤΗ: Η προβληματική των ενστάσεων

Το δεδικασμένο για τις ενστάσεις προβλέπεται στο άρθρο 197 παρ. 2 ΚΔΔ (<<Το δεδικασμένο εκτείνεται στις ενστάσεις οι οποίες, είτε ύστερα από προβολή τους είτε αυτεπαγγέλτως, εξετάστηκαν ή έπρεπε να εξεταστούν από το δικαστήριο, καθώς και σε εκείνες οι οποίες δεν ήταν δυνατόν να εξεταστούν αυτεπαγγέλτως, αλλά, αν και μπορούσαν να προβληθούν, δεν προβλήθηκαν. Οι τελευταίες αυτές ενστάσεις δεν καλύπτονται από το δεδικασμένο αν στηρίζονται σε αυτοτελές δικαίωμα, η ικανοποίηση του οποίου μπορεί να επιδιωχθεί με την άσκηση του οικείου ενδίκου βοηθήματος.>>). Σε γενικές γραμμές, η έννοια της ένστασης δεν διαφοροποιείται σε σύγκριση με τα ισχύοντα στην πολιτική δικονομία¹.

Η εξεταζόμενη διάταξη θεσπίζει τον αποκλεισμό επαναπροβολής των ενστάσεων. Ο σκοπός της διάταξης της παραγράφου 2 του άρθρου 197 είναι να μην μπορεί η απορριφθείσα ένσταση να αποτελέσει παραδεκτώς την βάση άλλης ένστασης στο πλαίσιο νέας αγωγής του ενάγοντος κατά του εναγομένου με την οποία νέα ένσταση θα αμφισβητείται η έννομη σχέση, της οποίας έννομης σχέσης η ύπαρξη έγινε δεκτή στο πλαίσιο της τελεσίδικης απόφασης επί της πρώτης αγωγής².

Στη πραγματικότητα ο αποκλεισμός των ενστάσεων συμπληρώνει την παρεχόμενη από το δεδικασμένο ασφάλεια δικαίου. Λόγω αυτού του αποκλεισμού δεν εξετάζεται σε μεταγενέστερη υπόθεση η ορθότητα των αντίθετων της αγωγής πραγματικών ισχυρισμών, που εισφέρθηκαν στην πρώτη υπόθεση με το δικονομικό σχήμα της ένστασης, σε σχέση με την οποία εξεδόθη τελεσίδικη απόφαση, η οποία έκανε δεκτή την αγωγή και απέρριψε την ένσταση. Επίσης, δεν εξετάζονται οι ενστάσεις, που αν και μπορούσαν αντικειμενικά να προταθούν, δεν προτάθηκαν³. Εξαιρετική χωρεί βάσει του άρθρου 197 παρ. 2 εδ. β⁴, καθώς και για τις οψιγενείς ενστάσεις αφού οι τελευταίες αντικειμενικά δεν μπορούσαν να προταθούν. Με αυτές τις λύσεις, εξασφαλίζεται ότι μεταξύ των διαδίκων δεν θα εκδοθούν αντιφατικές αποφάσεις. Το τελευταίο θα μπορούσε να συμβεί αν δεν υπήρχε ο περιορισμός και για τις μη προταθείσες, αν και υφιστάμενες, ενστάσεις. Γενικότερα, ο αποκλεισμός των ενστάσεων προστατεύει το κύρος της εκδοθείσας απόφασης, η οποία, πέραν της βασιμότητας των αγωγικών ισχυρισμών, έκρινε, ή μπορούσε να κρίνει, μετά από σχετική πρωτοβουλία του εναγομένου, και την βασιμότητα των ενστάσεων αυτού.

Καίτοι δεν έχει απασχολήσει την επιστήμη του διοικητικού δικαίου, θα ήταν ορθό να σημειωθεί ότι η σχετική διάταξη καταλαμβάνει και τις αντενστάσεις, αφού και αυτές είναι ενστάσεις. Κατά συνέπεια, οι μη προταθείσες, δυνάμενες να προταθούν αντενστάσεις, εμπίπτουν στην απαγόρευση της εν λόγω διάταξης, από την στιγμή που δεν στηρίζονται σε δικαίωμα για το οποίο μπορεί να εγερθεί αγωγή. Ως προς τον τρόπο προβολής, οι αντενστάσεις προτείνονται όπως οι ενστάσεις. Δηλαδή απαιτείται προβολή των περιστατικών που θεμελιώνουν την αντένσταση, όπως και αίτημα απόρριψης της ένστασης. Η αντένσταση ασκείται με το υπόμνημα

1. Π. Λαζαράτου, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2013, σελ. 970
2. ΔΕΦΑΘ 250/06, ΤΝΠ ΔΣΑ.
3. Ν. Σοϊλεντάκη, Η απόδειξη και η απόφαση στη διοικητική δικονομία, 2008, σελ. 216.
4. ΣτΕ 3192/14, ΤΝΠ ΔΣΑ.

του ενάγοντος μετά τη συζήτηση της υπόθεσης (ΚΔΔ 138), όπου και διατυπώνεται το αίτημα αποδοχής των ισχυρισμών του και απόρριψης της ένστασης.

Ακόμη, η ορθή θεώρηση του κανόνα περί αποκλεισμού των ενστάσεων επιτάσσει την δυνατότητα επαναφοράς σε μεταγενέστερη δίκη ένστασης η οποία σε προγενέστερη δίκη εκρίθη ως απαράδεκτη. Ακριβώς όπως ο ενάγων επαναφέρει την κριθείσα ως απαράδεκτη αγωγή (ΚΔΔ 76 § 2), θεραπεύοντας το απαράδεκτο, και ο αμυνόμενος θα πρέπει να μπορεί καταρχήν να προβάλλει εκ νέου την ένσταση, για την οποία το αρχικό δικαστήριο δεν έκρινε κατ' ουσίαν. Με αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζεται η ισότητα των όπλων μεταξύ των αντιδίκων, καθώς και η όμοια αντιμετώπιση ομοίων καταστάσεων.

Σημειωτέον ότι στο προεδρικό διάταγμα 18/89 δεν υπάρχει διάταξη ανάλογη εκείνης του άρθρου 330 ΚΠολΔ, ούτε εκείνης της παραγράφου 2 του άρθρου 197 ΚΔΔ. Τούτο διότι στο πλαίσιο της ακυρωτικής δίκης, δεν προβάλλονται ενστάσεις παρά μόνο απλές απόψεις εναντίον του αιτούντος. Όπως έχει παρατηρηθεί από την θεωρία, η διοίκηση δεν ενίσταται, παρά μόνο επιχειρηματολογεί⁵. Για αυτό στις ακυρωτικές διαφορές δεν υφίσταται διάκριση σε άρνηση και σε ενστάσεις κατά της αίτησης ακύρωσης⁶.

Επίσης, η διοικητική δικονομία, ακυρωτική και ουσιαστική, δεν γνωρίζει διαπλαστικές ενστάσεις. Τούτο διότι η διοίκηση διαμορφώνει το νομικό κόσμο χωρίς την μεσολάβηση της δικαστικής απόφασης. Επομένως, δεν τίθεται το θέμα αν η μεσολάβηση του δικαστηρίου για την διάπλαση του νομικού κόσμου μπορεί να λάβει χώρα και με την ευκαιρία προβολής ένστασης έναντι αγωγής του διοικουμένου. Με άλλες λέξεις, η διοίκηση από μόνη της διαμορφώνει νέες νομικές καταστάσεις μέσω των διοικητικών πράξεων⁷.

Τέλος, ας σημειωθεί ότι η βασικής σημασίας κατά την εκδίκαση αγωγών ένσταση παραγραφής των αξιώσεων σε βάρος του δημοσίου, δεν χρειάζεται να προταθεί⁸. Η αυτεπάγγελτη εξέταση από τα δικαστήρια, με βάση τη δικογραφία, τυχόν παραγραφής της αξίωσης του διοικουμένου, προβλέπεται στο άρθρο 144 εδάφιο δ του Κώδικα Δημοσίου Λογιστικού.

5. **Χ. Χρυσανθάκη**, Το <<δεδικασμένο>> της ακυρωτικής αποφάσεως του ΣτΕ, 1991, σελ. 171.

6. **Χ. Χρυσανθάκη**, Το <<δεδικασμένο>> της ακυρωτικής αποφάσεως του ΣτΕ, 1991, σελ. 172.

7. **Κ. Γιαννακόπουλου (-Σιούτη)**, Διοικητικό Δίκαιο, 2004, σελ. 188.

8. **Π. Δαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2014, σελ. 667.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΤΕΤΑΡΤΗ: Δεδικασμένο για το δικονομικό ζήτημα

Από την διατύπωση της ΚΔΔ 197, παρ. 1 εδ. α προκύπτει ότι παράγεται δεδικασμένο και για το δικονομικό ζήτημα. Πρόκειται για το δεδικασμένο σχετικά με τις διαδικαστικές προϋποθέσεις, δηλαδή αυτές που πρέπει να συντρέχουν ώστε να εξεταστεί η διαφορά στην ουσία της¹. Το δεδικασμένο για το δικονομικό ζήτημα, κατά την κρατούσα και ορθή άποψη, ισχύει και με βάση την γενική διάταξη του πδ 18/89². Εν προκειμένω, έχει υποστηριχθεί ότι η έλλειψη ρητής αναφοράς στο άρθρο 50 παρ. 5 του πδ 18/89, σχετικά με το δεδικασμένο για το δικονομικό ζήτημα, θα μπορούσε να δημιουργήσει ερμηνευτικά προβλήματα, αν και δεν φαίνεται ο νομοθέτης να θέλησε να εξαιρέσει, από την ισχύ του δεδικασμένου των αποφάσεων του ΣτΕ, τα δικονομικά ζητήματα³.

Η απορριπτική για τυπικούς λόγους απόφαση δεν κωλύει την εκ νέου άσκηση του ενδίκου βοηθήματος, στο μέτρο που το δεδικασμένο δεν αφορά την ουσία της διαφοράς. Έτσι, αν η προσφυγή απορριφθεί ελλείψει παθητικής νομιμοποίησης, νέα προσφυγή κατά του νομιμοποιούμενου αυτή τη φορά προσώπου, δεν παραβιάζει το δεδικασμένο⁴. Δεν αποκλείεται όμως να απορριφθεί για άλλο τυπικό λόγο⁵.

Παράλληλα, έχει διατυπωθεί η άποψη ότι αν ορισμένες διαδικαστικές προϋποθέσεις έγιναν δεκτές, αλλά το ένδικο βοήθημα απορρίφθηκε ελλείψει μίας άλλης, και στη συνέχεια ασκηθεί εκ νέου το ένδικο βοήθημα, τότε δεν μπορεί ο μεταγενέστερος δικαστής να κρίνει ότι λείπουν οι διαδικαστικές προϋποθέσεις οι οποίες διαγνώστηκαν στην αρχική δίκη⁶. Εν προκειμένω αντιτάσσεται η ορθή παρατήρηση ότι όταν το ένδικο βοήθημα απορρίπτεται ελλείψει μιας διαδικαστικής προϋπόθεσης, δεν παράγεται δεδικασμένο για την συνδρομή ή μη των λοιπών διαδικαστικών προϋποθέσεων, με δεδομένο ότι ο νόμος δεν θεσπίζει σειρά εξέτασης των διαδικαστικών προϋποθέσεων. Ως εκ τούτου η διάγνωση περί ελλείψεως μίας εξ αυτών, καθιστά κάθε άλλη κρίση για τις υπόλοιπες απλώς πλεοναστική⁷.

1. **Χ. Χρυσανθάκη**, Το <<δεδικασμένο>> της ακυρωτικής αποφάσεως του ΣτΕ, 1991, σελ. 142, **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2014, σελ. 994, **Π. Ευστρατίου**, Συστηματικά θεμέλια του ελληνικού διοικητικού δικαίου, 2013, σελ. 119.
2. **Χ. Χρυσανθάκη**, Το <<δεδικασμένο>> της ακυρωτικής αποφάσεως του ΣτΕ, 1991, σελ. 144, **Ε. Κουτούπα-Ρεγκάκου**, Το δεδικασμένο των αποφάσεων των διοικητικών δικαστηρίων, 2002, σελ. 187, **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2014, σελ. 994.
3. **Π. Λαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 762-763.
4. **Ε. Κουτούπα-Ρεγκάκου**, Το δεδικασμένο των αποφάσεων των διοικητικών δικαστηρίων, 2002, σελ. 189.
5. **Κ. Καλαβρού**, Οι ενέργειες των δικαστικών αποφάσεων στη διοικητική δίκη, 29^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2005, σελ. 80.
6. **Κ. Καλαβρού**, Οι ενέργειες των δικαστικών αποφάσεων στη διοικητική δίκη, 29^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2005, σελ. 80.
7. **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2014, σελ. 995.

Βέβαια, το αυστηρό πλαίσιο των προθεσμιών στη διοικητική δικονομία, δυσχεραίνει την εκ νέου άσκηση ενδίκων βοηθημάτων, ανεξάρτητα από το δεδουλευμένο⁸. Δηλαδή, η άσκηση εκ νέου του ενδίκου βοηθήματος ή μέσου, με το ίδιο δικονομικό ελάττωμα, προσκρούει στο δεδουλευμένο⁹. Αν θεραπευτεί το ελάττωμα, δεν τίθεται θέμα δεδουλευμένου, δεν αποκλείεται όμως να τίθεται το πρόβλημα του εκπροθέσμου¹⁰. Αλλά και πέραν του εκπροθέσμου, νέα άσκηση προσφυγής ή αίτησης ακύρωσης δυσχεραίνεται λόγω του κανόνα της άπαξ άσκησης των εν λόγω ενδίκων βοηθημάτων¹¹. Σημειωτέον ότι ο Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας, έχει περιλάβει ρητές διατάξεις, για αυτές τις περιπτώσεις. Αν απορριφθεί η προσφυγή ουσίας για τυπικούς λόγους, ο προσφεύγων δύναται να επανέλθει, αλλά υπό αυστηρές προϋποθέσεις (ΚΔΔ 70 παρ. 1 εδ. β). Το ίδιο και ο ενάγων επί τυπικής απορρίψεως της αγωγής (ΚΔΔ 76 παρ. 2). Με αυτές τις παρατηρήσεις γίνεται κατανοητό για ποιο λόγο το δεδουλευμένο επί δικονομικού ζητήματος εμφανίζεται ως ήσσονος σημασίας θέμα στο πλαίσιο του διοικητικού δικονομικού δικαίου.

Από μίαν άλλη σκοπιά, η απόφαση για την ουσία της διαφοράς, αποτελεί δεδουλευμένο σε σχέση με την κατάφαση του παραδεκτού του ενδίκου βοηθήματος. Άλλως, δεν θα ήταν δυνατόν να εξεταστεί το βάσιμο του. Προηγείται της διάγνωσης περί της βασιμότητας η διάγνωση περί του παραδεκτού¹². Ωστόσο, έχει νομολογηθεί, μεμονωμένα, ότι δεν είναι απαραίτητη η επίλυση, και δη καταφατικώς, των δικονομικών ζητημάτων πριν την επίλυση του επίδικου ουσιαστικού ζητήματος¹³.

Περαιτέρω, κατά την ορθότερη άποψη, το δεδουλευμένο για το δικονομικό ζήτημα συναρτάται με το επίδικο ουσιαστικό ζήτημα¹⁴. Δηλαδή, όπως γίνεται δεκτό στην επιστήμη του αστικού δικονομικού δικαίου και τη νομολογία των πολιτικών δικαστηρίων, τα δικονομικά ζητήματα που προκύπτουν στο πλαίσιο ορισμένου ενδίκου βοηθήματος συνδέονται με το εισφερόμενο προς κρίση ουσιαστικό δικαίωμα. Κατά λογική ακολουθία, η έκταση του δεδουλευμένου ως προς την ύπαρξη ή την ανυπαρξία δικονομικού ελαττώματος και η συνεπακόλουθη αδυναμία εκ νέου άσκησης του ενδίκου βοηθήματος, εξαρτάται από το βαθμό σύνδεσης του εξετασθέντος τυπικού ζητήματος με το εισφερόμενο προς κρίση ουσιαστικό δικαίωμα.

8. Π. Δαγτόγλου, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 763-765

9. Π. Λαζαράτου, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2013, σελ. 968.

10. Χ. Χρυσανθάκη, Το <<δεδουλευμένο>> της ακυρωτικής αποφάσεως του ΣτΕ, 1991, σελ. 144.

11. Π. Λαζαράτου, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2013, σελ. 968.

12. Ε. Κουτούπα-Ρεγκάκου, Το δεδουλευμένο των αποφάσεων των διοικητικών δικαστηρίων, 2002, σελ. 190.

13. ΣτΕ 2838/92, ΤΝΠ ΔΣΑ.

14. Κ. Καλαβρού, Οι ενέργειες των δικαστικών αποφάσεων στη διοικητική δίκη, 29^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2005, σελ. 79.

ΤΜΗΜΑ ΤΡΙΤΟ: Τα υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου

Στα υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου αναφέρεται το άρθρο 197, παρ. 3 του ΚΔΔ (<<Το αναφερόμενο στις προηγούμενες παραγράφους δεδικασμένο ισχύει υπέρ και κατά εκείνων που διατέλεσαν διάδικοι, καθώς και αυτών που έγιναν, κατά τη διάρκεια της δίκης ή μετά το πέρας της, καθολικοί ή ειδικοί διάδοχοί τους, εκτείνεται δε και σε εκείνους από τους οποίους, σύμφωνα με το νόμο, μπορεί να αξιωθεί η εκπλήρωση της σχετικής υποχρέωσης. Το δεδικασμένο που ισχύει για τον πρωτοφειλέτη ισχύει και για τον εγγυητή, και το αντίστροφο. Το δεδικασμένο που ισχύει για το νομικό πρόσωπο εκτείνεται και στα μέλη του.>>).

Η δέσμευση των διαδίκων από το δεδικασμένο προκύπτει και από το άρθρο 50 παρ. 5 πδ 18/89. Κατά βάση, διάδικοι στη διοικητική δίκη είναι ο αιτών και η Διοίκηση¹. Οι διάδικοι έτυχαν δικαστικής ακρόασης, λαμβάνοντας μέρος στο δικαστικό αγώνα. Ως εκ τούτου δέον είναι να δεσμεύονται μόνο αυτοί καταρχήν από το δεδικασμένο².

Για τους διαδόχους κάνει λόγο ρητά μόνο ο ΚΔΔ. Εν προκειμένω, η δέσμευση δεν αφορά προσωποπαγή δικαιώματα³. Δηλαδή, η απόφαση για την άδεια οδήγησης του διαδίκου, δεν επηρεάζει τον κληρονόμο του⁴. Όσον αφορά στα μη προσωποπαγή δικαιώματα, το δεδικασμένο επεκτείνεται στους διαδόχους⁵. Άλλωστε, οι διάδοχοι εισέρχονται στην έννομη θέση των δικαιοπαρόχων τους σύμφωνα με το ουσιαστικό δίκαιο. Την μεταβολή βάσει του ουσιαστικού δικαίου είναι υποχρεωμένο να παρακολουθεί το δικονομικό δίκαιο⁶. Η νομοθετική ρύθμιση εδράζεται κυρίως στην σκέψη ότι ο διάδοχος υπεισέρχεται κατά τη διάρκεια της δίκης ως υποκείμενο στην υπό κρίση έννομη σχέση ενώ μετά το πέρας της δίκης σε κριθείσα έννομη σχέση. Χρήζει μνείας ότι η διαδοχή στο διοικητικό δίκαιο δεν είναι συνήθης, αφού, από τη μία πλευρά οι φορείς της διοίκησης διέπονται από διάρκεια στο χρόνο, από την άλλη πλευρά τα περισσότερα δικαιώματα και οι περισσότερες υποχρεώσεις του δημοσίου δικαίου είναι προσωποπαγή και αμεταβίβαστα⁷. Εντούτοις, ο διάδοχος, όχι μόνο του ιδιώτη, αλλά και του νομικού προσώπου δημοσίου δικαίου, δεσμεύεται από το παραχθέν δεδικασμένο⁸.

1. **Ε. Κουτούπα-Ρεγκάκου**, Το δεδικασμένο των αποφάσεων των διοικητικών δικαστηρίων, 2002, σελ. 251.
2. **Σ. Δεληκωστόπουλου**, Η δέσμευσις εκ διοικητικών πράξεων και αποφάσεων, 1968, σελ. 51, **Χ. Χρυσανθάκη**, Το <<απόλυτο>> δεδικασμένο των ακυρωτικών αποφάσεων του Συμβουλίου της Επικρατείας, ΔΔ 1990, 531, **Χ. Χρυσανθάκη**, Το <<δεδικασμένο>> της ακυρωτικής αποφάσεως του ΣτΕ, 1991, σελ. 199.
3. **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2013, σελ. 966.
4. **Π. Δαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 759-760
5. **Π. Δαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 760.
6. **Π. Δαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 760.
7. **Π. Δαγτόγλου**, Γενικό Διοικητικό Δίκαιο, 2012, σελ. 207.
8. **Π. Δαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2014, σελ. 662, **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2014, σελ. 992.

Σε αντιδιαστολή με τις δυο αυτές ομάδες προσώπων, λοιποί τρίτοι δεν καταλαμβάνονται καταρχήν από το δεδικασμένο⁹. Τούτο συμβαίνει σε συμφωνία με την κατοχύρωση του δικαιώματος σε δικαστική προστασία (άρθρο 20 Σ), δεδομένου ότι οι διάδικοι είναι αυτοί που μετέχουν αλλά και επηρεάζουν την έκβαση της δίκης, μέσα από τους ισχυρισμούς τους. Απόλυτο δεδικασμένο δεν υφίσταται ούτε από την ακυρωτική απόφαση του ΣτΕ¹⁰. Η άποψη περί απόλυτου δεδικασμένου της ακυρωτικής απόφασης¹¹, στην πραγματικότητα συγχέει την συγκεκριμένη έννομη συνέπεια με την έννομη συνέπεια της διαπλαστικής ενέργειας. Η δέσμευση από το δεδικασμένο προσώπων μη μετασχόντων στη δίκη δεν μπορεί να είναι ο κανόνας. Δικαιολογείται μόνο εξαιρετικά. Σε κάθε περίπτωση, τα υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου δεν διευρύνονται με βάση το ακυρωτικό αποτέλεσμα. Η αντίθετη θέση, κατά την οποία υφίσταται απόλυτο δεδικασμένο¹², εσφαλμένως ταυτίζει το ακυρωτικό αποτέλεσμα, το οποίο αποτελεί έκφανση της διαπλαστικής ενέργειας, με το δεδικασμένο.

Περαιτέρω, απαιτείται σχέση μεταξύ αντιδίκων για να έχει ισχύ το δεδικασμένο. Οντως, αν δύο πρόσωπα, στην μεν πρώτη δίκη, είναι ομόδικοι, στην δε δεύτερη αντίδικοι, τότε δεν υφίσταται ταυτότητα ιδιότητας. Κατά συνέπεια, δεν υφίσταται δεδικασμένο, εξ επόμεως των αντικειμενικών του ορίων, αφού πρόκειται για τα ίδια πρόσωπα αλλά με διαφορετική κάθε φορά ιδιότητα¹³.

Τα παραπάνω καλύπτουν την περίπτωση της δυνητικής ομοδικίας. Στην αναγκαστική ομοδικία, οι αναγκαίως ομόδικοι αποτελούν ένα αδιαίρετο όλο (ΚΔΔ 116). Πρακτικά, οι αναγκαίως ομόδικοι αποτελούν από κοινού έναν αδιαίρετο διάδικο. Κατά λογική ακολουθία, το δεδικασμένο επεκτείνεται στις σχέσεις μεταξύ των αναγκαστικώς ομοδίκων. Με άλλες λέξεις, η απόφαση επί αναγκασίας ομοδικίας πρέπει να είναι μία και ενιαία. Αυτή η λύση προσήκει στο περιεχόμενο του άρθρου 116 ΚΔΔ, το οποίο αντιστοιχεί στο άρθρο 76 ΚΠολΔ.

Περαιτέρω, διάταξη του τρίτου εδαφίου της παραγράφου 3 του άρθρου 197 ΚΔΔ, επεκτείνει και στα μέλη του νομικού προσώπου το ισχύον για το νομικό πρόσωπο δεδικασμένο. Πρότυπο της διάταξης αποτελεί το άρθρο 329 ΚΠολΔ¹⁴. Επομένως, τα μέλη του νομικού προσώπου, βάσει της εξεταζόμενης ρύθμισης, δεν δύνανται να αμφισβητήσουν τις υποχρεώσεις του νομικού προσώπου¹⁵. Επίσης, για τους λόγους που αναφέρθηκαν στο πρώτο μέρος της παρούσας μελέτης, το δεδικασμένο επεκτείνεται και στα μέλη ενώσεων προσώπων χωρίς νομική

9. **Σ. Δεληκωστόπουλου**, Ερμηνεία Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, 2008, άρθρο 197.

10. **Χ. Χρυσανθάκη**, Το <<δεδικασμένο>> της ακυρωτικής αποφάσεως του ΣτΕ, 1991, σελ. 199.

11. **Μ. Δένδια**, Διοικητικό Δίκαιον Γ', 1965, σελ. 356.

12. **Κ. Γιαννακόπουλου**, Η υποχρέωση ανάκλησης ατομικών διοικητικών πράξεων <<όμοιων >> με ακυρωθείσα πράξη, 1998, σελ. 25.

13. **Ν. Σοϊλεντάκη**, Η απόδειξη και η απόφαση στη διοικητική δικονομία, 2008, σελ. 211, **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2013, σελ. 965

14. **Κ. Καλαβρού**, Οι ενέργειες των δικαστικών αποφάσεων στη διοικητική δίκη, 29^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2005, σελ. 105.

15. **Κ. Φινοκαλιώτη**, Φορολογικό Δίκαιο, 2014, σελ. 845.

προσωπικότητα. Άλλωστε, το δίκαιο τείνει πλέον να μεταχειρίζεται αυτές τις ενώσεις προσώπων σαν νομικά πρόσωπα, ως έχουσες δικαιώματα και υποχρεώσεις.

Στην περίπτωση του μη υπόχρεου ή μη δικαιούχου διαδίκου, ως προς την επέκταση του δεδικασμένου στον αληθινό υπόχρεο ή δικαιούχο, πρέπει να διακρίνονται δύο προσεγγίσεις, όπως έγινε δεκτό και στο πλαίσιο της πολιτικής δικονομίας, ανάλογα με το αν η νομιμοποίηση του μη δικαιούχου ή μη υπόχρεου είναι αποκλειστική ή παράλληλη με τη νομιμοποίηση του φορέα του δικαιώματος ή της υποχρέωσης. Όταν είναι αποκλειστική η νομιμοποίηση, μόνο τότε ο αληθής φορέας δεσμεύεται από την απόφαση. Διαφορετικά, θα στερούνταν νοήματος η παράλληλη νομιμοποίηση. Με αυτό το τρόπο, σταθμίζεται το δικαίωμα ακρόασης του αληθούς δικαιούχου με την ανάγκη να μην αποβαίνει άσκοπη η δίκη που διεξάγει ο μη δικαιούχος διάδικος.

Όπου η νομιμοποίηση είναι αποκλειστική, το δεδικασμένο πρέπει να δεσμεύει τον εκτός δίκης δικαιούχο ή υπόχρεο, από την στιγμή που ο τρίτος είναι υποχρεωμένος να διεξάγει την δίκη ενάντια στον μη δικαιούχο ή μη υπόχρεο. Επίσης, όταν πρόκειται για παράλληλη νομιμοποίηση, είναι ορθό να μην επεκτείνεται το δεδικασμένο στον αληθή φορέα. Ο τελευταίος έχει δικαίωμα να διεξάγει αυτός την δίκη με τον τρίτο. Ταυτόχρονα, το όποιο αποτέλεσμα στη δίκη μεταξύ του μη δικαιούχου ή μη υπόχρεου διαδίκου και του τρίτου, εφόσον δεν επηρεάζει τον μη μετέχοντα δικαιούχο ή υπόχρεο, δεν γεννά και καμμία ευθύνη για τον μη δικαιούχο ή μη υπόχρεο προς τον δικαιούχο, ή υπόχρεο, αντίστοιχα. Από αυτήν την άποψη, προστατεύεται με την παρούσα λύση και ο μη υπόχρεος ή μη δικαιούχος.

Τα παραπάνω προβλήματα επιλύονται με τη πρόσκληση του τρίτου για να μετάσχει τη δίκη (α) πδ 18/89, αρ. 51 παρ. 2 και β) ΚΔΔ 114). Με αυτό τον τρόπο, ουδείς στερείται του δικαιώματος ακρόασης. Σε κάθε περίπτωση, η εκδιδόμενη απόφαση, όταν δεν παράγει δεδικασμένο, μπορεί να αποτελέσει σε μεταγενέστερη δίκη δικαστικό τεκμήριο (ΚΔΔ 147). Δηλαδή, η προηγηθείσα δικαστική απόφαση λαμβάνεται υπόψη και εκτιμάται ελευθέρως.

Συνοψίζοντας, το δεδικασμένο επεκτείνεται σε τρίτα πρόσωπα εντελώς εξαιρετικά. Τούτο συμβαίνει σε συμφωνία με την κατοχύρωση του δικαιώματος σε δικαστική προστασία (άρθρο 20 Σ), δεδομένου ότι οι διάδικοι είναι αυτοί που μετέχουν, αλλά και επηρεάζουν την έκβαση της δίκης, μέσα από τους ισχυρισμούς τους, σε αντίθεση με τους τρίτους οι οποίοι δεν δεσμεύονται από τα κριθέντα δικαιώματα και τις κριθείσες έννομες σχέσεις στο πλαίσιο μιας απόφασης που εκδόθηκε μετά την διεξαγωγή μίας δίκης στην οποία δεν έλαβαν μέρος. Κατ' εξαίρεση, η δέσμευση των τρίτων από το δεδικασμένο, όταν γίνεται δεκτή, προϋποθέτει την υπεισέλευσή τους ως υποκειμένων στην κρινόμενη ή κριθείσα έννομη σχέση του ουσιαστικού δικαίου. Επίσης, όταν βάσει του ουσιαστικού δικαίου οι ενέργειες ενός προσώπου δεσμεύουν νομικά ένα άλλο πρόσωπο (πχ: στη σχέση πρωτοφειλέτη – εγγυητή), το δικονομικό δίκαιο, εναρμονιζόμενο με την ουσιαστική ρύθμιση, θεσπίζει την επέκταση των υποκειμενικών ορίων του δεδικασμένου.

ΤΜΗΜΑ ΤΕΤΑΡΤΟ: Τα χρονικά όρια του δεδικασμένου

Το δεδικασμένο καθιστά δεσμευτική για ορισμένα πρόσωπα την κρίση του δικαστηρίου ως προς ορισμένη έννομη σχέση, όπως αυτή υφίσταται σε δεδομένο χρόνο. Αν το περιεχόμενο της έννομης σχέσης αλλοιωθεί κατόπιν, το δεδικασμένο δεν ισχύει ως προς το νέο της περιεχόμενο.

Περαιτέρω, το παραδεκτό του ενδίκου βοηθήματος κρίνεται με βάση το δίκαιο κατά το χρόνο άσκησής του, ενώ το βάσιμο σύμφωνα με το δίκαιο που ισχύει κατά την έκδοση της προσβαλλόμενης πράξης¹. Για τα ένδικα δε μέσα, ισχύει η ρύθμιση στον ΚΔΔ, άρθρο 83, παρ. 2. Συνακόλουθα, το δεδικασμένο της απόφασης προσδιορίζεται από τα όρια που θέτουν αυτά τα χρονικά διαστήματα². Αυτό σημαίνει ότι οποιαδήποτε μεταγενέστερη αυτών των σημείων νομική μεταβολή, δεν καλύπτεται από το δεδικασμένο.

Γενικότερα, δεν καλύπτεται από το δεδικασμένο οτιδήποτε δεν μπορούσε να προταθεί και να εξεταστεί παραδεκτώς στην προηγούμενη δίκη από την οποία αυτό απορρέει, καθώς κείται εκτός των χρονικών του ορίων³. Η μεταβολή των πραγματικών δεδομένων ή της νομοθεσίας στα οποία στηρίζεται το δεδικασμένο καθιστούν την νέα κατάσταση μη καλυπτόμενη από αυτό⁴.

Απεναντίας, το δεδικασμένο για μίαν έννομη σχέση δεν θίγεται αν δεν μεταβληθεί το νομικό της καθεστώς ή τα γεγονότα που την διαμορφώνουν. Βέβαια, το αναγνωριστικό σκέλος εξακολουθεί να τεκμαίρεται ως ορθό. Εντούτοις, η δεσμευτικότητα της διαγνωστικής κρίσης του δικαστηρίου παύει για το μέλλον εξαιτίας αυτών των μεταβολών. Στην πραγματικότητα, η μεταβολή των πραγμάτων ή του νομικού καθεστώτος, δημιουργεί διαφοροποίηση ως προς την ιστορική ή την νομική αιτία, αντίστοιχα⁵. Επομένως η άσκηση ενδίκου βοηθήματος όσον αφορά στην έννομη σχέση που ήδη κρίθηκε, επί άλλων όμως δεδομένων, πραγματικών ή νομικών, δεν προσκρούει στο δεδικασμένο εξ επόψεως των αντικειμενικών του ορίων. Τούτο διότι φαινομενικά μόνο πρόκειται για την ίδια έννομη σχέση⁶. Αυτό σημαίνει ότι μπορούν να υπάρξουν νέα ένδικα βοηθήματα και διαφοροποιούμενες μεταξύ τους τελεσίδικες δικαστικές αποφάσεις. Αυτό ισχύει ιδίως επί διαρκών έννομων σχέσεων κάθε φορά που ο νομοθέτης δημιουργεί νέο νομικό πλαίσιο⁷. Από μίαν άλλη οπτική γωνία, η νέα πραγματική κατάσταση είναι δυνατόν να θεμελιώνει νέα αξίωση και να δικαιολογεί την άσκηση ενδίκου βοηθήματος⁸.

1. **Π. Λαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 768.
2. **Π. Λαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 768.
3. **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2013, σελ. 972.
4. **ΟΛΣΤΕ 78/11**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Ε. Κουτούπα-Ρεγκάκου**, Το δεδικασμένο των αποφάσεων των διοικητικών δικαστηρίων, 2002, σελ. 217, **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2013, σελ. 97.
5. **Χ. Χρυσανθάκη**, Το <<δεδικασμένο>> της ακυρωτικής αποφάσεως του ΣτΕ, 1991, σελ. 169.
6. **Ε. Κουτούπα-Ρεγκάκου**, Το δεδικασμένο των αποφάσεων των διοικητικών δικαστηρίων, 2002, σελ. 219, **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2013, σελ. 971.
7. **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2013, σελ. 971.
8. **ΣτΕ 269/06**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

Σχετικά με την περίπτωση όπου μεταστρέφεται η πάγια νομολογία θα πρέπει να θεωρηθεί ότι αυτή η μεταστροφή δεν επηρεάζει την έκταση του δεδικασμένου⁹. Το δεδικασμένο αποφάσεως εσφαλμένης ως προς την ερμηνεία ή την εφαρμογή του νόμου ανατρέπεται με την ευδοκίμηση της αναίρεσης (πδ 18/89, άρθρα 53 επ) και όχι με την οποιαδήποτε μεταβολή της τάσεως των δικαστηρίων στην ερμηνεία του δικαίου. Η άποψη που θεωρεί ότι η μεταβολή της νομολογίας επηρεάζει την κριθείσα έννομη σχέση, άρα και τα χρονικά όρια του δεδικασμένου, δεν είναι ορθή¹⁰. Πλην όμως, η νομολογία έχει συμβεί να εξισώσει τις μεταστροφές της με την νομοθετική και την πραγματική μεταβολή¹¹.

Σημειωτέον ότι η μεταρρυθμιστική αγωγή δεν προβλέπεται στην διοικητική δικονομία. Όμως, προτείνεται η αναλογική εφαρμογή της ΚΠολΔ 334¹². Η μεταρρυθμιστική αγωγή ενδιαφέρει πρωτίστως στις αγωγές αποζημίωσης (ΕισΝΑΚ 105-106) και κυρίως εφόσον αυτές έγιναν τελεσίδικως δεκτές με αποφάσεις επιδικάζουσες ισόβια περιοδική παροχή¹³. Στις περισσότερες περιπτώσεις πρόκειται για την μεταρρύθμιση των αποφάσεων οι οποίες καταδικάζουν το ελληνικό δημόσιο σε αποζημίωση λόγω στέρησης διατροφής συνεπεία θανάτωσης ή βλάβης του σώματος ή της υγείας ορισμένου προσώπου¹⁴. Η τελολογία της μεταρρυθμιστικής αγωγής, σύμφωνα με τα διδάγματα από την ερμηνεία της ΚΠολΔ 334, σχετίζεται με τη μεταβλητή φύση των προϋποθέσεων καταβολής των συγκεκριμένων παροχών διότι οι συνθήκες ζωής του δικαιούχου διατροφής μεταβάλλονται συν τω χρόνω. Εν προκειμένω απαιτείται απρόβλεπτη μεταβολή των πραγματικών περιστατικών επί των οποίων εδράζεται η τελεσίδικη δικαστική απόφαση, η οποία μεταβολή δεν μπορούσε να προβληθεί στην αρχική δίκη. Κατά συνέπεια, η δίκη επί της μεταρρυθμιστικής αγωγής περιστρέφεται γύρω από την απρόβλεπτη ουσιώδη μεταβολή των συνθηκών και την αναπροσαρμογή των ποσών¹⁵. Ιδίως σε περίπτωση θανάτωσης προσώπου ή βλάβης της υγείας του, εφόσον ασκείται μεταρρυθμιστική αγωγή, το δικαστήριο θα εξετάσει μόνο την αλήθεια της ουσιώδους μεταβολής των συνθηκών και δεν θα υπεισέλθει στην ήδη βεβαιωθείσα, με τελεσίδικη δικαστική απόφαση, ύπαρξη έννομης σχέσης εξ αδικοπραξίας. Η μεταρρυθμιστική απόφαση είναι δυνατόν να αυξάνει την παρεχόμενη περιοδικά διατροφή, αλλά και να την μειώνει, ανάλογα με τις μεταβληθείσες συνθήκες.

9. **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2013, σελ. 971.

10. **Ε. Κουτούπα-Ρεγκάκου**, Το δεδικασμένο των αποφάσεων των διοικητικών δικαστηρίων, 2002, σελ. 219

11. **ΣτΕ 1143/95**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

12. **Ν. Σοϊλεντάκη**, Η μεταρρυθμιστική αγωγή στη διοικητική δικονομία, ΕΔΔΔ 2001, 638, **Π. Λαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 769, **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2013, σελ. 972.

13. **Ν. Σοϊλεντάκη**, Η μεταρρυθμιστική αγωγή στη διοικητική δικονομία, ΕΔΔΔ 2001, 638.

14. **ΔΕφΠειρ 861/10**, ΤΝΠ ΔΣΑ.

15. **Ν. Σοϊλεντάκη**, Η μεταρρυθμιστική αγωγή στη διοικητική δικονομία, ΕΔΔΔ 2001, 641.

Σημειωτέον ότι οποιαδήποτε μεταβολή προβάλλεται παραδεκτώς μέχρι και το δεύτερο βαθμό (ΚΔΔ 96§1, 2, 100), δεν μπορεί να αποτελέσει αντικείμενο μεταρρυθμιστικής αγωγής¹⁶. Επίσης, με την μεταρρυθμιστική αγωγή δεν μεταβάλλονται αποφάσεις που επιδικάζουν ορισμένο χρηματικό ποσό καταβλητέο σε δόσεις. Δηλαδή, η μεταρρύθμιση δύναται να αφορά μόνο στις περιοδικές παροχές¹⁷. Τέλος, είναι πιθανό να υποβληθεί αγωγικό αίτημα μεταβολής της περιοδικής παροχής σε εφ' άπαξ¹⁸.

16 ΔΕΦΠειρ 861/10, ΤΝΠ ΔΣΑ, Ν. Σοΐλεντάκη, Η μεταρρυθμιστική αγωγή στη διοικητική δικονομία, ΕΔΔΔΔ 2001, 640.

17 Ν. Σοΐλεντάκη, Η μεταρρυθμιστική αγωγή στη διοικητική δικονομία, ΕΔΔΔΔ 2001, 642.

18 Ν. Σοΐλεντάκη, Η μεταρρυθμιστική αγωγή στη διοικητική δικονομία, ΕΔΔΔΔ 2001, 642.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η διαπλαστική ενέργεια

ΤΜΗΜΑ ΠΡΩΤΟ: Γενικά

Διαπλαστική χαρακτηρίζεται η απόφαση όταν το πρώτον μέσω του διατακτικού αυτής συνίσταται, αλλοιώνεται ή καταργείται ορισμένη έννομη σχέση. Μάλιστα, όπου υφίσταται η σχετική νομοθετική πρόβλεψη για την μεσολάβηση του δικαστηρίου με σκοπό την εν γένει μεταβολή ορισμένης έννομης σχέσης, αυτή η μεσολάβηση, δηλαδή η έκδοση διαπλαστικής απόφασης, καθίσταται αναγκαία για την επίτευξη της μεταβολής.

Η διοικητική δικονομία προσφέρει σαφές νομοθετικό έρεισμα σχετικά με την διαπλαστική ενέργεια. Σε αντίθεση με τον ΚΠολΔ, το πδ 18/89 αναφέρει στο άρθρο 50 παρ. 1 ότι η απόφαση που δέχεται την αίτηση ακυρώσεως απαγγέλλει την ακύρωση της προσβαλλόμενης πράξης και συνεπάγεται νόμιμη κατάργησή της έναντι όλων. Επίσης, και ο ΚΔΔ, στο άρθρο 196 αναφέρει ότι οι αποφάσεις, με τις οποίες απαγγέλλεται η ακύρωση ή η τροποποίηση εκτελεστής διοικητικής πράξης ή η ακύρωση παράλειψης οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας, ισχύουν έναντι όλων. Από τα παραπάνω συνάγεται ότι οι διαπλαστικές αποφάσεις αποτελούν το κανόνα στην διοικητική δικονομία, όταν γίνονται δεκτά τα ένδικα βοηθήματα, τα οποία, επίσης, καταρχήν είναι διαπλαστικά. Στην πραγματικότητα, τα εξεταζόμενα άρθρα του πδ 18/89 και του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας εμπεριέχουν κανόνες του ουσιαστικού δικαίου με πραγματικό την υπό προϋποθέσεις δικαστική ακύρωση της διοικητικής πράξης και έννομη συνέπεια την εξαφάνισή της από το νομικό κόσμο¹.

Σε αντίθεση με το δεδικασμένο που καταλαμβάνει τους διαδίκους και τους διαδόχους τους, η διαπλαστική ενέργεια λειτουργεί έναντι πάντων², διότι δεν είναι δυνατόν μια διοικητική πράξη να υπάρχει για ορισμένους διοικούμενους και να είναι ανύπαρκτη για άλλους, ενόψει της ανάγκης για ασφάλεια δικαίου³. Ο βαθμός δικονομικής ωριμότητας της διαπλαστικής απόφασης δεν έχει σημασία για την επέλευση του διαπλαστικού αποτελέσματος. Η διάπλαση επέρχεται με τη δημοσίευση της οριστικής απόφασης, σε αντιδιαστολή με το δεδικασμένο, το οποίο απαιτεί τελεσίδικη απόφαση. Αυτό δικαιολογείται καθώς η ακυρωθείσα πράξη της διοικήσεως έχει επιφέρει ήδη έννομα αποτελέσματα τα οποία η διαπλαστική ενέργεια της απόφασης καλείται να άρει. Εξάλλου, η δικαστική απόφαση, ακόμη και η απλώς οριστική, διέπεται από εχέγγυα ορθότητας μεγαλύτερα σε σύγκριση με την διοικητική πράξη. Επομένως, όταν γίνεται δεκτή ορισμένη αίτηση ακύρωσης, το δικαστήριο αφενός κρίνει πως ο αιτών ορθά επιζητά την ακύρωση της προσβαλλόμενης, αφετέρου ακυρώνει την προσβαλλόμενη. Η επίλυση της διαφοράς είναι δεσμευτική για τους διαδίκους, μέσα από το μηχανισμό του δεδικασμένου (άρθρο 50 παρ. 5). Η ακύρωση της πράξης όμως είναι δεσμευτική για όλους τους κοινωνούς του δικαίου λόγω της διαπλαστικής ενέργειας.

1. Σ. Δεληκωστόπουλου, Ερμηνεία Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας 2008, άρθρο 196.

2. Π. Λαζαράτου, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2014, σελ. 989.

3. Χ. Χρυσανθάκη (-Κουκούτση), Διοικητική Δικονομία κατ' άρθρο, 2015, άρθρο 50 πδ. 18/89.

Η ενέργεια της διάπλασης άρχεται από της δημοσιεύσεως της οριστικής διαπλαστικής αποφάσεως και είναι αναδρομική⁴. Η ακυρωθείσα πράξη, θεωρείται, αφ' ης στιγμής ακυρωθεί, ως μηδέποτε εκδοθείσα⁵. Πρόκειται για απόλυτο ex tunc ακυρωτικό αποτέλεσμα⁶. Επί παραδείγματι, αν ακυρωθεί ένας διορισμός, αυτός δεν υφίσταται καθόλου για την έννομη τάξη και είναι σαν να μην υπήρξε ποτέ⁷. Το ίδιο και η ακυρωθείσα οικοδομική άδεια⁸.

Η νομική μεταβολή που επιφέρει η διαπλαστική απόφαση δικαιολογείται ως απόλυτη συνεπεία του κύρους της δικαστικής λειτουργίας. Εντούτοις, η ακύρωση θα είναι αδιάφορη για τους περισσότερους διοικουμένους⁹. Ταυτόχρονα όμως η ακυρωθείσα εξαφανίζεται από το νομικό κόσμο και οποιοσδήποτε μπορεί να επικαλεστεί την ακύρωση της¹⁰.

Με την προσφυγή ζητείται η ακύρωση ή η τροποποίηση διοικητικής πράξης. Αφού η προσφυγή είναι διαπλαστικό ένδικο βοήθημα, διαπλαστική είναι και η απόφαση που την κάνει δεκτή. Πρόκειται για την απόφαση που ακυρώνει ή μεταρρυθμίζει την προσβαλλόμενη διοικητική πράξη. Η διαφορά δηλαδή έναντι της απόφασης που δέχεται την αίτηση ακύρωσης, αφορά στο εύρος των διαπλαστικών δυνατοτήτων. Η ειδικότερη μορφή της προσφυγής ή η ιδιαίτερη ονομασία της δεν παρουσιάζει ενδιαφέρον. Μπορεί να πρόκειται για υπαλληλική προσφυγή, για έφεση στο Ελεγκτικό Συνέδριο, για φορολογική προσφυγή, για κοινωνικοασφαλιστική προσφυγή. Μπορεί ακόμη να πρόκειται για ανακοπή κατά της εκτέλεσης ή για άλλη ειδικά ρυθμιζόμενη κατηγορία προσφυγών. Σε κάθε περίπτωση, όταν το δικαστήριο ακυρώνει την διοικητική πράξη, την εξαφανίζει αναδρομικά, κατά το πρότυπο της απόφασης που δέχεται αίτηση ακύρωσης¹¹. Αν τροποποιεί την πράξη της διοικήσεως, η απόφαση είναι και σε αυτή την περίπτωση διαπλαστική αλλά όχι ακυρωτική¹². Υπογραμμίζεται σχετικά με το

4. **Χ. Χρυσανθάκη**, Το <<απόλυτο>> δεδικασμένο των ακυρωτικών αποφάσεων του Συμβουλίου της Επικρατείας, ΔΔ 1990, 530, **Σ. Δεληκωστόπουλου**, Ερμηνεία Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας άρθρο 196, 2008, **Α. Ράντου**, Παρέμβαση στο 35^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2011, σελ. 259.
5. **ΣτΕ 3109/13**, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ, **Σ. Δεληκωστόπουλου**, Ερμηνεία Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας άρθρο 196, 2008, **Γ. Κουκούτση**, Ερμηνεία του ΠΔ 18/89 άρθρο 50, 2010.
6. **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2013, σελ. 963.
7. **ΔΕΦΠειρ 659/13**, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
8. **ΔΕΦΠειρ 1522/14**, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ.
9. **Κ. Καλαβρού**, Οι ενέργειες των δικαστικών αποφάσεων στη διοικητική δίκη, 29^ο Πανελλήνιο Συνέδριο της Ένωσης Ελλήνων Δικονομολόγων, 2004, σελ. 67.
10. **Χ. Χρυσανθάκη**, Το <<απόλυτο>> δεδικασμένο των ακυρωτικών αποφάσεων του Συμβουλίου της Επικρατείας, ΔΔ 1990, 530.
11. **Π. Λαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 599-600.
12. **Π. Λαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 600.

εύρος των δυνατοτήτων του δικαστηρίου, ότι σε περίπτωση ουσιαστικής πλημμέλειας της προσβαλλομένης με την προσφυγή πράξης, το δικαστήριο διαπλάθει την διοικητική πράξη εντός των ορίων της προσφυγής, όπως διαγράφονται από τους λόγους και το αίτημά της¹³.

Στις περιπτώσεις όμως όπου γίνεται δεκτή προσφυγή με την οποία ζητείται η ακύρωση της άρνησης ή της παράλειψης της διοικήσεως να εκδώσει ορισμένη πράξη, υποστηρίζεται ότι η απόφαση είναι καταψηφιστική¹⁴. Στην πραγματικότητα είναι οιονεί καταψηφιστική. Τούτο διότι δεν είναι άμεσα εκτελεστή. Πλην όμως, δημιουργεί σαφή και ευθεία υποχρέωση συμμόρφωσης με ενέργεια απόλυτα συγκεκριμένη, στην οποία οφείλει να προβεί η διοίκηση. Στην πραγματικότητα, κατά τη γνώμη του γράφοντος, είναι διαπλαστική απόφαση, καθώς ακυρώνει την παράλειψη της διοικήσεως και με αυτό το τρόπο μεταβάλλει το νομικό κόσμο.

Επίσης, κατ' εξαίρεση, η απόφαση που δέχεται προσφυγή δύναται να είναι αναγνωριστική. Αυτό συμβαίνει όταν η απόφαση κάνει δεκτό το αίτημα ακύρωσης, μίας όχι ακυρώσιμης, αλλά ανυπόστατης πράξης. Η δυνατότητα άσκησης τέτοιου είδους προσφυγής παρέχεται στους διοικούμενους για λόγους ασφάλειας δικαίου¹⁵.

Σε κάθε περίπτωση εξέτασης αίτησης ακύρωσης ή προσφυγής, το κύριο ζήτημα, για το οποίο η απόφαση παράγει δεδικασμένο, είναι η ύπαρξη ή ανυπαρξία του διαπλαστικού δικαιώματος. Επί της ουσίας αυτό είναι και το αντικείμενο της δίκης, το διαπλαστικό δικαίωμα, το οποίο όταν διαγιγνώσκεται, διαπλάθεται η έννομη σχέση, ενώ όταν συμβεί το αντίθετο, παράγεται μόνο δεδικασμένο περί την ανυπαρξία του.

Στην πραγματικότητα, οι αποφάσεις με τις οποίες γίνονται δεκτές οι αιτήσεις ακύρωσης και οι προσφυγές ουσίας ομοιάζουν με ορισμένες αποφάσεις με τις οποίες γίνονται δεκτές, στο πεδίο του αστικού δικονομικού δικαίου, οι ανακοπές κατά των πράξεων της εκτελεστικής διαδικασίας. Τούτο διότι, η διάπλαση ισχύει *erga omnes*, επέρχεται με την έκδοση και απλώς οριστικής διαπλαστικής απόφασης, ενώ ανατρέχει στο χρόνο που εμφανίστηκε στο νομικό κόσμο η προσβαλλόμενη πράξη. Επίσης η απόφαση επί της αίτησης ακύρωσης και της προσφυγής με την οποία ακυρούται διοικητική πράξη, όπως και η απόφαση επί της ανακοπής κατά της εκτελεστικής διαδικασίας του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, με την οποία ακυρούται πράξη εκτέλεσης, παράγει δεδικασμένο που καταλαμβάνει τους διαδίκους ως προς το αναγνωριστικό της σκέλος σχετικά με την ύπαρξη του διαπλαστικού δικαιώματος ακύρωσης της προσβαλλομένης, όπως αυτό το δικαίωμα θεμελιώθηκε στο γενόμενο δεκτό λόγο ακύρωσης.

Συμπερασματικά, η διαπλαστική ενέργεια είναι στην πραγματικότητα μια συνέπεια του ουσιαστικού δικαίου η οποία επέρχεται μέσω του διατακτικού της απόφασης. Λόγω της διαπλαστικής ενέργειας της δικαστικής απόφασης, η διοικητική πράξη ακυρώνεται ή τροποποιείται αναδρομικά από της εκδόσεώς της, βάσει της δικαστικής απόφασης, για το λόγο ότι η εν λόγω πράξη κρίνεται ως παράνομη, σύμφωνα με τη δικαστική απόφαση.

13. Π. Ευστρατίου, Συστηματικά θεμέλια του ελληνικού διοικητικού δικαίου, 2013, σελ. 131.

14. Π. Δαγτόγλου, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 600.

15. Π. Δαγτόγλου, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 600.

Ειδικά η διαπλαστική ενέργεια με τη μορφή της ακύρωσης διοικητικών πράξεων έναντι όλων, ανήκει στον πυρήνα της δικαιοδοσίας των διοικητικών δικαστηρίων, και έχει μάλιστα συνταγματικό έρεισμα (Σ 95). Στην πραγματικότητα, η ύπαρξη των διοικητικών δικαστηρίων είναι αναγκαία συνθήκη για την ακύρωση ή τροποποίηση των διοικητικών πράξεων. Άλλωστε, και από ιστορικής απόψεως, όταν οι διοικητικές διαφορές ουσίας εκδικάζονταν από τα πολιτικά δικαστήρια, η διάγνωση της παρανομίας της διοικήσεως δεν είχε ακυρωτικό αποτέλεσμα. Απλώς θεμελιώνει αξίωση αποζημίωσης υπέρ του ιδιώτη και σε βάρος του Δημοσίου¹⁶.

Στην κατηγορία των αποφάσεων που δέχονται τα ένδικα μέσα εντάσσονται από τον νομοθέτη οι αποφάσεις που δέχονται την τριτανακοπή (πδ 18/89, άρθρο 51 και ΚΔΔ 106). Η τριτανακοπή θεωρείται ένδικο μέσο, αν και ο σκοπός της δεν διαφέρει ιδιαίτερα από εκείνο της τριτανακοπής του ΚΠολΔ¹⁷. Όμως, από την στιγμή που ο τριτανακόπτων δεν είναι στην αρχική δίκη διάδικος, η τριτανακοπή δεν αποτελεί γνήσιο ένδικο μέσο. Περαιτέρω, υπογραμμίζεται ότι το πδ 18/89, προβλέπει την τριτανακοπή μόνο κατά ακυρωτικών αποφάσεων, και όχι των απορριπτικών. Επίσης, μια διαφοροποίηση με τον ΚΠολΔ είναι ότι σύμφωνα με τις ανωτέρω διατάξεις, η τριτανακοπή σκοπεί στην ανατροπή της αρχικής απόφασης στην οποία ο τρίτος δεν έλαβε μέρος και η οποία ενέχει σφάλμα. Αντίθετα, στον ΚΠολΔ, ο καταρχήν σκοπός της είναι να ανατραπεί η αρχική απόφαση ως προς τον τριτανακόπτοντα (ΚΠολΔ 590). Επίσης, στην διοικητική δικονομία, σε αντίθεση με την πολιτική δικονομία, δεν απαιτείται επίκληση δόλου ή συμπαιγνίας για την άσκηση της τριτανακοπής.

Γενικότερα, πάντως, και στη διοικητική δικονομία, η νομιμοποίηση για την άσκηση τριτανακοπής, συνδέεται στενά με το δικαίωμα παρεμβάσεως. Για αυτό και θεωρείται μια εκ των υστέρων παρέμβαση για την ανατροπή της απόφασης που εκδόθηκε χωρίς τη συμμετοχή του τρίτου¹⁸. Επομένως, η απόφαση που δέχεται την τριτανακοπή, κατά το πδ 18/89 και τον ΚΔΔ, είναι διαπλαστική. Τούτο διότι εξαφανίζει την προσβαλλομένη εφόσον κρίνει ότι αυτή υπήρξε εσφαλμένη και διαμορφώνει αναλόγως τον νομικό κόσμο¹⁹. Στην περίπτωση ιδίως όπου εξαφανίζεται μία ακυρωτική απόφαση, η διαπλαστική ενέργεια της απόφασης επί της τριτανακοπής συνίσταται και στην αναβίωση του ακυρωθέντος νομικού καθεστώτος²⁰. Ήτοι, η διαπλαστική ενέργεια της επί της τριτανακοπής απόφασης λειτουργεί ex tunc.

16. ΟΛΑΠ 812/80, ΝοΒ 1981, σελ. 79-81, ΑΠ 1554/80, ΝοΒ 1981, σελ. 883.

17. Π. Λαγτόγλου, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 847.

18. Π. Λαγτόγλου, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 848.

19. Π. Λαγτόγλου, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο σελ. 857, 2004.

20. Π. Λαγτόγλου, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο σελ. 857-858, 2004.

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟ: Η διαπλαστική ενέργεια των αποφάσεων που δέχονται αιτήσεις ακύρωσεως

Στην ελληνική έννομη τάξη έχει θεσπιστεί από το 1928 το Συμβούλιο της Επικρατείας ως Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, στο οποίο κατά κανόνα άγονται προς κρίση οι αιτήσεις ακύρωσης κατά των πράξεων της Διοίκησης. Πρότυπο για την ίδρυση και λειτουργία του ελληνικού Συμβουλίου της Επικρατείας υπήρξε το αντίστοιχο γαλλικό¹. Η αίτηση ακύρωσης αποτελεί το κατεξοχήν ένδικο βοήθημα το οποίο εισάγεται στο Συμβούλιο της Επικρατείας και διαμορφώθηκε σύμφωνα το αντίστοιχο ένδικο βοήθημα της γαλλικής έννομης τάξης².

Εξάλλου, πρώτιστο χαρακτηριστικό της διοικητικής πράξης είναι το τεκμήριο της νομιμότητας³. Αυτό βασικά σημαίνει ότι η διοικητική πράξη, από την έναρξη ισχύος της και μέχρι την ακύρωσή της, παράγει όλα τα έννομα αποτελέσματά της, ανεξάρτητα από το αν είναι νόμιμη. Μέχρι να ακυρωθεί τεκμαίρεται ότι είναι νόμιμη.

Επομένως, η αίτηση ακύρωσης έχει διαπλαστικό αίτημα⁴. Αυτό συνίσταται στην ακύρωση μιας διοικητικής πράξης, για το λόγο ότι πρέπει να ανατραπεί το τεκμήριο νομιμότητάς της. Δηλαδή η αίτηση ακύρωσης, ως ένδικο βοήθημα, ερείδεται στην επικαλούμενη από τον αιτούντα παρανομία της διοικητικής πράξης, η οποία (διοικητική πράξη) μέχρι να κριθεί ως παράνομη λογίζεται ως νόμιμη.

Περαιτέρω, η απόφαση που δέχεται αίτηση ακύρωσης έχει χαρακτήρα ανάλογο του αιτήματος του ενδίκου βοηθήματος. Ως εκ τούτου, η αντίστοιχη απόφαση είναι διαπλαστική, και ειδικότερα ακυρωτική⁵.

Κατ' εξαίρεση, η αίτηση ακύρωσης κατά παράλειψης οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας λέγεται ότι έχει καταψηφιστικό χαρακτήρα, αφού σκοπεί στην καταδίκη της διοίκησης να ενεργήσει. Κατά το άρθρο 50 παρ. 3 πδ 18/89, στις περιπτώσεις των παραλείψεων όταν το Συμβούλιο δέχεται την αίτηση παραπέμπει την υπόθεση στην αρμόδια αρχή για να εκτελέσει την οφειλόμενη ενέργεια⁶. Για αυτό, η σχετική απόφαση δεν διαπλάθει το νομικό κόσμο, απλώς διέπεται, κατά μία άποψη, από καταψηφιστικό διατακτικό⁷. Αυτό σημαίνει ότι η διοίκηση

1. **Π. Ευστρατίου**, Συστηματικά θεμέλια του ελληνικού διοικητικού δικαίου, 2013, σελ. 105.
2. **Π. Ευστρατίου**, Συστηματικά θεμέλια του ελληνικού διοικητικού δικαίου, 2013, σελ. 111.
3. **Κ. Γιαννακόπουλου (-Σιούτη)**, Διοικητικό Δίκαιο, 2004, σελ. 208.
4. **Π. Λαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2014, σελ. 407.
5. **Ε. Σπηλιωτόπουλου**, Παραδόσεις Διοικητικού Δικαίου, 1977, σελ. 390, **Π. Λαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2014, σελ. 408.
6. **ΣτΕ 22/12**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Ε. Σπηλιωτόπουλου**, Παραδόσεις Διοικητικού Δικαίου, 1977, σελ. 390, **Π. Λαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2014, σελ. 408.
7. **Π. Λαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2014, σελ. 408.

υποχρεώνεται να εκδώσει θετική πράξη⁸. Στην πραγματικότητα, η απόφαση είναι οιονεί καταψηφιστική. Τούτο διότι δεν είναι άμεσα εκτελεστή. Πλην όμως, δημιουργεί σαφή και ευθεία υποχρέωση συμμόρφωσης με ενέργεια απόλυτα συγκεκριμένη, στην οποία οφείλει να προβεί η διοίκηση. Σε τελική ανάλυση, κατά την άποψη του γράφοντος, πρόκειται για διαπλαστική απόφαση, αφού ακυρώνει την παράλειψη της διοικήσεως⁹ και μεταβάλλει το νομικό κόσμο, ήτοι το δέον ανάμεσα στη διοίκηση και στο διοικούμενο.

Κατ' εξαίρεση επίσης, όταν παρέχεται για την ασφάλεια δικαίου η δυνατότητα να ασκείται αίτηση ακύρωσης κατά μίας ανυπόστατης ή βεβαιωτικής πράξης, η εκδιδόμενη απόφαση, εφόσον δέχεται την αίτηση, έχει αναγνωριστικό χαρακτήρα, αφού αρκείται στην διαπίστωση ότι η προσβαλλόμενη δεν είχε αναπτύξει ποτέ έννομες συνέπειες¹⁰.

Σε αυτό το σημείο πρέπει να γίνει αναφορά στην κρατούσα διπλή διάκριση των ελαττωματικών διοικητικών πράξεων¹¹. Σύμφωνα με αυτήν, ανυπόστατη είναι η πράξη η οποία δεν προέρχεται από τη διοίκηση ή εκείνη που δεν έχει ολοκληρωθεί, όπως όταν δεν έχει υπογραφεί, ή εκείνη που φέρει ένα τόσο πρόδηλο νομικό ελάττωμα που την απογυμνώνει από το κύρος της, όπως η πράξη που εκδίδεται από κατά κλάδο αναρμόδιο όργανο. Ακυρώσιμη είναι η πράξη που απλώς φέρει ένα νομικό ελάττωμα. Οι ακυρώσιμες διοικητικές πράξεις αναπτύσσουν έννομες συνέπειες, ενώ οι ανυπόστατες δεν αναπτύσσουν.

Όσον αφορά δε στις προαναφερθείσες βεβαιωτικές διοικητικές πράξεις, αυτές στην πραγματικότητα δεν είναι διοικητικές πράξεις. Δηλαδή, με τη βεβαιωτική πράξη η διοίκηση αρκείται στην δήλωση εμμονής της σε προϋφιστάμενη πράξη, χωρίς να ερευνά εκ νέου την υπόθεση¹².

Επομένως, ο κανόνας είναι ότι με την αίτηση ακύρωσης προσβάλλεται μια ακυρώσιμη διοικητική πράξη η οποία αναπτύσσει έννομα αποτελέσματα. Εντούτοις, από την στιγμή που το Συμβούλιο της Επικρατείας θα κάνει δεκτή την αίτηση ακύρωσης, δηλαδή από τη στιγμή που θα αξιολογήσει ότι η προσβαλλόμενη διοικητική πράξη είναι παράνομη όπως αιτιάζεται ο αιτών, και ως εκ τούτου θα εκδώσει ακυρωτική απόφαση, τότε η διοικητική πράξη παύει να ισχύει και θεωρείται ως μηδέποτε υπάρξασα. Οι διοικητικές πράξεις, ενώ από την γένεσή τους διέπονται από τεκμήριο νομιμότητας, η ακυρωτική απόφαση του ΣτΕ τις απωθεί από τον νομικό κόσμο

8 ΣτΕ 3320/03, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Χ. Χρυσανθάκη (-Κουκούτση)**, Διοικητική Δικονομία κατ' άρθρο, άρθρο 50 πδ. 18/89, 2015.

9 **Ε. Σπηλιωτόπουλου**, Παραδόσεις Διοικητικού Δικαίου, 1977, σελ. 390

10 **Π. Δαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2014, σελ. 408-409.

11 **Κ. Γιαννακόπουλου (-Σιούτη)**, Διοικητικό Δίκαιο, 2004, σελ. 220-221, **Π. Ευστρατίου**, Συστηματικά θεμέλια του ελληνικού διοικητικού δικαίου, 2013, σελ. 71.

12 **Κ. Γιαννακόπουλου (-Σιούτη)**, Διοικητικό Δίκαιο, 2004, σελ. 198-199.

έναντι όλων αναδρομικώς από την γένεσή τους¹³, λόγω της από μέρους τους παράβασης του δικαίου¹⁴, με αποτέλεσμα να επανέρχεται αυτοδικαίως η κατάσταση που υπήρχε προ της εκδόσεώς τους¹⁵, όπως και να επανέρχεται η τυχόν προ της ακυρωθείσας ισχύσασα διοικητική πράξη¹⁶.

Όπου ανωτέρω γίνεται λόγος για διοικητική πράξη, νοείται η ατομική διοικητική πράξη. Τούτο διότι η κανονιστική διοικητική πράξη μπορεί να ελεγχθεί όχι μόνο με ευθεία αίτηση ακύρωσης εναντίον της, αλλά και παρεμπιπτόντως. Επίσης η κανονιστική διοικητική πράξη, εφόσον κριθεί παράνομη, τότε απλώς δεν εφαρμόζεται στην κρινόμενη περίπτωση. Δηλαδή, το Συμβούλιο της Επικρατείας δεν προβαίνει στην ακύρωσή της¹⁷. Για την ακρίβεια, οι αποφάσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας που διαγιγνώσκουν την παρανομία κανονιστικής διοικητικής πράξης, είναι ως προς το σκέλος αυτό αναγνωριστικές. Αυτό συμβαίνει για το λόγο ότι η κανονιστική διοικητική πράξη δεν φέρει το τεκμήριο της νομιμότητας¹⁸.

Από τα παραπάνω συνάγεται ως βασικό συμπέρασμα ότι η δικαστική προστασία έναντι της παράνομης ατομικής διοικητικής πράξης πραγματώνεται με την ακύρωσή της από το Συμβούλιο της Επικρατείας. Η παράνομη πράξη ακυρώνεται ανεξάρτητα από το αν η παρανομία αφορά σε ουσιαστική διάταξη νόμου ή στην παράβαση ουσιώδους τύπου. Βέβαια, το πδ 18/89, ενώ προβλέπει για την ακύρωση της διοικητικής πράξης μεταξύ άλλων περιπτώσεων και την περίπτωση παράβασης ουσιώδους τύπου (άρθρο 48 στοιχ β), δεν προβλέπει την ακύρωση εξαιτίας παράβασης επουσιώδους τύπου. Πρόκειται για μικρή εξαίρεση από την απόλυτη δεσμευτικότητα του νόμου, η οποία γίνεται ακόμη μικρότερη από την στιγμή που ο χαρακτηρισμός ενός τύπου ως επουσιώδους αποτελεί και αυτός την εξαίρεση¹⁹.

Εντούτοις οι προστεθείσες στο άρθρο 50 πδ 18/89 παράγραφοι 3α-3δ εισάγουν ένα ευρύ πλαίσιο εξαιρέσεων από την απόλυτη υπεροχή της αρχής της νομιμότητας, η οποία δικαιολογείται από την αιτιολογική έκθεση του σχετικού νόμου (Ν. 4274/2014) με αναφορά στην ανάγκη ασφάλειας δικαίου την οποία δεν εξυπηρετεί πάντοτε η απόλυτη αναδρομική έναντι όλων ακύρωση της παράνομης διοικητικής πράξης. Επιπλέον, αυτές οι ρυθμίσεις δημιουργούν ένα πλαίσιο άμβλυνσης των οικονομικών προβλημάτων που γεννά η ανατροπή

13 **Ε. Σπηλιωτόπουλου**, Παραδόσεις Διοικητικού Δικαίου, 1977, σελ. 390, **Χ. Χρυσανθάκη**, Το <<δεδικασμένο>> της ακυρωτικής αποφάσεως του ΣτΕ, 1991, σελ. 168 και 201, **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2014, σελ. 989.

14 **Π. Ευστρατίου**, Συστηματικά θεμέλια του ελληνικού διοικητικού δικαίου, 2013, σελ. 123.

15 **Ε. Σπηλιωτόπουλου**, Παραδόσεις Διοικητικού Δικαίου, 1977, σελ. 390, **Χ. Χρυσανθάκη (-Κουκούτση)**, Διοικητική Δικονομία κατ' άρθρο, άρθρο 50 πδ. 18/89, 2015

16 **Χ. Χρυσανθάκη (-Κουκούτση)**, Διοικητική Δικονομία κατ' άρθρο, άρθρο 50 πδ. 18/89, 2015, **ΓνωμΝΣΚ 214/08**, ιστοσελίδα ΝΣΚ

17 **Κ. Γιαννακόπουλου (-Σιούτη)**, Διοικητικό Δίκαιο, 2004, σελ. 211.

18 **Π. Ευστρατίου**, Συστηματικά θεμέλια του ελληνικού διοικητικού δικαίου, 2013, σελ. 71.

19 **Π. Λαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 568-569, **Π. Ευστρατίου**, Συστηματικά θεμέλια του ελληνικού διοικητικού δικαίου, 2013, σελ. 125.

παγιωμένων καταστάσεων. Οι εν λόγω διατάξεις, έχουν ως εξής: << 3^α. Το δικαστήριο αν άγεται σε ακύρωση της διοικητικής πράξης που προσβλήθηκε με αίτηση ακυρώσεως λόγω πλημμέλειας που μπορεί να καλυφθεί εκ των υστέρων και εφόσον κρίνει, ενόψει της φύσης της πλημμέλειας, και της επίδρασής της στο περιεχόμενο της προσβαλλόμενης πράξης, ότι η ακύρωση της πράξης δεν είναι αναγκαία για την αποκατάσταση της νομιμότητας και για την διασφάλιση του δικαιώματος δικαστικής προστασίας, καθώς και σε περίπτωση παράλειψης οφειλόμενης νόμιμης ενέργειας του αιτούντος, μπορεί, κατ' εκτίμηση και των εννόμων συμφερόντων των διαδίκων, να εκδώσει προδικαστική απόφαση, η οποία κοινοποιείται σε όλους τους διαδίκους, και να ζητήσει από την αρμόδια υπηρεσία είτε να προβεί σε συγκεκριμένη ενέργεια ώστε να αρθεί η πλημμέλεια είτε να εκπληρώσει την οφειλόμενη νόμιμη ενέργεια τάσσοντας προς τούτο αποκλειστική εύλογη προθεσμία, η οποία δεν μπορεί να είναι μικρότερη από έναν μήνα ούτε μεγαλύτερη από τρεις μήνες. Κανένα στοιχείο δεν λαμβάνεται υπόψη αν προσκομισθεί μετά την πάροδο της προθεσμίας αυτής. Μετά την παρέλευση της ανωτέρω προθεσμίας και εντός δεκαπενθημέρου, οι λοιποί διάδικοι δύνανται να καταθέσουν υπόμνημα με τους ισχυρισμούς τους επί των ενεργειών της Διοίκησης και των στοιχείων που αυτή προσκόμισε.

Σε περίπτωση εφαρμογής των οριζομένων στα προηγούμενα εδάφια, η δημοσίευση της προδικαστικής απόφασης συνεπάγεται την αναστολή της εκτέλεσης της προσβαλλόμενης πράξης, κατά το μέρος που δεν έχει εκτελεστεί έως την δημοσίευση της οριστικής απόφασης.

3β. Σε περίπτωση αίτησης ακυρώσεως που στρέφεται κατά διοικητικής πράξεως, το δικαστήριο, σταθμίζοντας τις πραγματικές καταστάσεις που έχουν δημιουργηθεί κατά το χρόνο της εφαρμογής της, ιδίως υπέρ των καλόπιστων διοικουμένων, καθώς και το δημόσιο συμφέρον, μπορεί να ορίσει ότι τα αποτελέσματα της ακυρώσεως ανατρέχουν σε χρονικό σημείο μεταγενέστερο του χρόνου έναρξης της ισχύος της και σε κάθε περίπτωση προγενέστερο του χρόνου δημοσίευσης της απόφασης.

3γ. Η διαπίστωση της παρανομίας της κανονιστικής πράξης κατά τον παρεμπίπτοντα έλεγχό της, για λόγους αναγόμενους στην αρμοδιότητα του εκδόντος την απόφαση οργάνου και σε παράβαση ουσιώδους τύπου είναι δυνατόν να μην οδηγήσει σε ακύρωση ατομικής πράξης, εφόσον κατά την κρίση του δικαστηρίου, έχει παρέλθει μακρό, ανάλογα με τις περιστάσεις, χρονικό διάστημα από την έναρξη ισχύος της κανονιστικής πράξης που ελέγχεται παρεμπιπτόντως και οι συνέπειες της παρανομίας της σε βάρος της ατομικής πράξης μπορεί να κλονίσουν την ασφάλεια του δικαίου.

3δ. Η εφαρμογή των παραγράφων 3^α, 3β, και 3γ δεν θίγει τις αποζημιωτικές αξιώσεις.>>

Στην πραγματικότητα, οι εξεταζόμενες διατάξεις επιβεβαίωσαν νομοθετικά την διαμορφωθείσα νομολογία. Σε αυτό το πλαίσιο, είχε κριθεί ότι η παράβαση ουσιώδους τύπου, όπως είναι το δικαίωμα ακρόασης, οδηγεί σε ακύρωση της πράξης, όταν ο αιτών εκθέτει στο δικαστήριο τα επιχειρήματα που θα προέβαλε αν καλούνταν από την διοίκηση. Διαφορετικά, δεν υπάρχει λόγος να ανατρέπεται ένα νομικό καθεστώς λόγω μιας καταρχήν τυπικής παράλειψης²⁰.

20. ΟλΣτΕ 4447/12, ΤΝΠ ΔΣΑ.

Επίσης, σε περιπτώσεις όπου η νομιμότητα μπορούσε να αποκατασταθεί από τη διοίκηση, το ΣτΕ είχε κρίνει ότι οφείλει να χορηγήσει την απαραίτητη προθεσμία για την αποκατάσταση της νομιμότητας²¹, ενόψει της προστασίας της αποτελεσματικότητας της διοίκησης και της σταθερότητας των διοικητικών καταστάσεων²². Πλέον, η ακύρωση της παράνομης διοικητικής πράξης δεν είναι πάντοτε απαραίτητη. Υπάρχει και η επιλογή να διαταχθεί η θεραπεία της διοικητικής πράξης. Με αυτό τον τρόπο προστατεύεται η εύρυθμη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης. Για παράδειγμα, αν η απόφαση του Δημοτικού Συμβουλίου είναι παράνομη ελλείψει έγκρισης αυτής από τον Γενικό Γραμματέα Αποκεντρωμένης Διοίκησης, δεν ακυρώνεται. Αντίθετα, το ΣτΕ επιτάσσει την κάλυψη της πλημμέλειας από την Διοίκηση²³.

Αξίζει να αναφερθεί ότι κατά την σύγχρονη νομολογία του ΣτΕ, οι εξεταζόμενες διατάξεις δεν αποτελούν μια σειρά περιοριστικών δυνατοτήτων για το Ακυρωτικό, καθώς αυτού του είδους ο δικαστικός ακτιβισμός, με τον οποίο αποφεύγεται η αναδρομική έναντι όλων ακύρωση κάθε παράνομης διοικητικής πράξης, έλκει την προέλευσή του από το Σύνταγμα, σύμφωνα πάντοτε με τις παραδοχές αυτής της νομολογίας²⁴. Σε αυτό το πλαίσιο, αν και η διάταξη από την παράγραφο 3^α επιτάσσει την τρίμηνη προθεσμία ως την μέγιστη προθεσμία συμμόρφωσης της διοίκησης, το ΣτΕ είναι σε θέση να παρέχει μεγαλύτερη προθεσμία, όπως εξάμηνη²⁵. Με αυτόν τον τρόπο αποτρέπεται η άσκοπη ακύρωση παράνομης διοικητικής πράξης ή παράλειψης²⁶.

Η παρούσα θεματική γίνεται ευκολότερα κατανοητή μέσα από τις κατωτέρω περιπτώσεις που απασχόλησαν την νομολογία. Με τις νέες ρυθμίσεις φαίνεται ότι ανατρέπεται εν μέρει η παραδοσιακή διδασκαλία για την ακυρωτική λειτουργία του ΣτΕ.

Το ΣτΕ εξέδωσε προδικαστική απόφαση με επιταγή να συμμορφωθεί η διοίκηση, με την έκδοση της απαιτούμενης πράξης, εντός έξι μηνών, από την δημοσίευση της δικαστικής απόφασης, ορίζοντας ότι τα αποτελέσματα της εκδοθησομένης διοικητικής πράξης άρχονται από της εκδόσεως της τελευταίας²⁷. Τούτο, λαμβανομένου υπόψη, όχι μόνο του συμφέροντος εκάστου διαδίκου, αλλά και του δημοσίου συμφέροντος²⁸. Πρόκειται για την υπόθεση των αντικειμενικών αξιών όπου το ΣτΕ χορήγησε προθεσμία έξι μηνών για την έκδοση της σχετικής υπουργικής απόφασης. Με αυτόν τρόπο προστατεύτηκε το ταμειακό συμφέρον του δημοσίου

21. ΣτΕ 1941/13, ΤΝΠ ΔΣΑ

22. ΣτΕ 1941/13, ΤΝΠ ΔΣΑ.

23. ΣτΕ 3937/14, ΤΝΠ ΔΣΑ.

24. ΟλΣτΕ 4003/14, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΟλΣτΕ 4446/15, ΤΝΠ ΔΣΑ

25. ΟλΣτΕ 4003/14, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΟλΣτΕ 4446/15, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΣτΕ 642/15, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΣτΕ 645/16, ΤΝΠ ΔΣΑ

26. ΟλΣτΕ 4003/14, ΤΝΠ ΔΣΑ.

27. ΟλΣτΕ 4003/14, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΟλΣτΕ 4446/15, ΤΝΠ ΔΣΑ.

28. ΟλΣτΕ 4446/15, ΤΝΠ ΔΣΑ.

από την αιφνίδια μείωση των φορολογικών εσόδων που θα προκαλούσε η ακύρωση της παράλειψης έκδοσης υπουργικής απόφασης αναπροσαρμογής²⁹. Αν δεν εφηρμόζετο η διάταξη της παραγράφου 3^α, η αναδρομική ακύρωση της παράλειψης της διοίκησης θα συνεπαγόταν ότι ένα μέρος των ήδη καταβληθέντων φόρων, θα είχαν καταβληθεί αχρεωστήτως. Οπότε, η εφαρμογή της αποτελέσει την μόνη δυνατή διέξοδο για την εύρυθμη οικονομική λειτουργία του κράτους.

Σε ορισμένη περιβαλλοντική διαφορά, το ΣτΕ επέβαλε στην διοίκηση να καταστεί δομήσιμο ορισμένο ακίνητο, αναφέροντας ότι, αν εντός έτους δεν αποζημιωθεί ο ιδιοκτήτης, το Δικαστήριο θα ακυρώσει την πραγματοποιηθείσα δέσμευση του επίδικου ακινήτου³⁰. Επίσης, το ΣτΕ εξέδωσε σε ορισμένη υπόθεση προδικαστική απόφαση για την παροχή διευκρινήσεων από τη Διοίκηση³¹. Σε άλλη περίπτωση χορηγήθηκε προθεσμία για να διαβιβαστεί ο σχετικός φάκελος στην αρμόδια υπηρεσία της Διοίκησης προκειμένου αυτή να επιληφθεί της υπόθεσης αντί της επιληφθείσας αναρμόδιας αρχής³².

Η αξιοποίηση των ευχερειών της παραγράφου 3^α έχει κριθεί από το ΣτΕ ότι είναι δυνητική και ως εκ τούτου δεν είναι απαραίτητο να υποχωρεί πάντοτε η αρχή της νομιμότητας. Για παράδειγμα, οι σχετικές με τις τηλεοπτικές άδειες αντικείμενες στο Σύνταγμα διοικητικές πράξεις (4297/1.3.2016 απόφαση του Υπουργού Επικρατείας και 10214/20.5.2016 απόφαση του Γενικού Γραμματέα Ενημέρωσης και Επικοινωνίας) ακυρώθηκαν ενόψει της ανάγκης προστασίας της συνταγματικής νομιμότητας³³.

Θα ήταν δυνατό να υποστηριχθεί ότι η διάταξη της παραγράφου 3α απωθεί το ενδεχόμενο ακύρωσης μιας διοικητικής πράξης όταν η ουσιαστική της νομιμότητα είναι αναμφισβήτητη. Άλλωστε, το ΣτΕ γενικότερα αποφεύγει την ακύρωση διοικητικής πράξης αποκλειστικά για τυπικούς λόγους³⁴.

Για την παρούσα έρευνα ιδιαίτερη σημασία έχει η παράγραφος 3β. Με τη διάταξη της παραγράφου 3β το ακυρωτικό αποτέλεσμα δεν ανατρέχει απαραίτητα στο χρόνο έκδοσης της διοικητικής πράξης εφόσον κριθεί ότι οι στο μεταξύ δημιουργηθείσες πραγματικές καταστάσεις δεν πρέπει να ανατραπούν. Ο ακριβής χρόνος της αναδρομής εξαρτάται από την εκτίμηση του ΣτΕ³⁵. Η έκταση της αναδρομικότητας του ακυρωτικού αποτελέσματος είχε απασχολήσει τη

29. ΟλΣτΕ 4003/14, ΤΝΠ ΔΣΑ.

30. ΣτΕ 2142/16, ΤΝΠ ΔΣΑ.

31. ΣτΕ 805/16, ΤΝΠ ΔΣΑ.

32. ΣτΕ 1113/17, ΤΝΠ ΔΣΑ.

33. ΟλΣτΕ 95/17, ΤΝΠ ΔΣΑ.

34. ΟλΣτΕ 530/03, ΤΝΠ ΔΣΑ.

35. Π. Λαζαράτου, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2014, σελ. 1000.

νομολογία του ΣτΕ και πριν εισαχθεί η εξεταζόμενη διάταξη. Μάλιστα, είχε κριθεί ότι η ανάκληση παράνομης διοικητικής πράξης είναι δυνατή μέσα σε εύλογο μόνο διάστημα από την έκδοση της ακυρωτικής απόφασης, με την επιφύλαξη των δικαιωμάτων των καλόπιστων τρίτων και σε συνάρτηση με τον διαρρεύσαντα χρόνο από την έκδοση της διοικητικής πράξης³⁶. Επίσης, ο τυπικός χαρακτήρας του ελαττώματος της κανονιστικής διοικητικής πράξης, σε συνδυασμό με την ανατροπή των ατομικών πράξεων που ερείδονται σε αυτήν, δημιούργησε μια τάση, αν και μειοψηφούσα, υπέρ του χρονικού περιορισμού των αποτελεσμάτων της δικαστικής απόφασης³⁷. Επιπλέον, διατυπώθηκε και η μειοψηφούσα στην νομολογία του ΣτΕ άποψη ότι για την έκταση της αναδρομικότητας του ακυρωτικού αποτελέσματος λαμβάνεται υπόψιν όχι μόνο η νομιμότητα, αλλά και το δημοσιονομικό κόστος από την ακύρωση³⁸.

Σε υπόθεση για τις περικοπές των αποδοχών των ένστολων, διατυπώθηκε η άποψη ότι η ακύρωση της παράνομης διοικητικής πράξης, και κυρίως το χρονικό σημείο επέλευσης της ακυρώσεως, πρέπει να εναρμονίζονται με την ασφάλεια δικαίου, την δικαιολογημένη εμπιστοσύνη των πολιτών και το δημόσιο συμφέρον. Δηλαδή, η ακύρωση μιας διοικητικής πράξης δεν πρέπει να ανατρέπει παγιωμένες καταστάσεις, και κυρίως την εκτέλεση του εγκριθέντος προϋπολογισμού. Ως εκ τούτου, θα έπρεπε η ακύρωση της κανονιστικής πράξης με την οποία περικόπηκαν αναδρομικώς οι αποδοχές των ένστολων να φέρει τα αποτελέσματά της από την αρχή του επόμενου από την δημοσίευση της απόφασης του ΣτΕ ημερολογιακού έτους. Σημειωτέον ότι, κατά την ίδια άποψη, η ασφάλεια δικαίου, η δικαιολογημένη εμπιστοσύνη των πολιτών και το δημόσιο συμφέρον αποτελούν ειδικότερη εκδήλωση του κράτους δικαίου³⁹ και έχουν συνταγματική θεμελίωση⁴⁰.

Μετά την εξεταζόμενη νομοθετική τροποποίηση, το ΣτΕ σταθμίζει τις επιταγές, αφενός της νομιμότητας, αφετέρου της ασφάλειας δικαίου χωρίς δισταγμούς. Περαιτέρω, περιορίζει το αναδρομικό ακυρωτικό αποτέλεσμα όταν αξιολογεί ότι η νομιμότητα πρέπει να υποχωρήσει εν μέρει για την εμπέδωση της ασφάλειας δικαίου⁴¹.

Το θέμα ανέκυψε στην πρόσφατη νομολογία με την ακύρωση ορισμένων αντικειμενικών αξιών. Όταν η χορηγηθείσα προθεσμία έκδοσης υπουργικής απόφασης περί αναπροσαρμογής παρήλθε άπρακτη, η ακύρωση ανέδραμε στον χρόνο κατά τον οποίο έληγε η σχετική προθεσμία⁴². Το πρόβλημα εν τέλει ήταν πρακτικό. Η ακύρωση των υφιστάμενων αντικειμενικών αξιών, θα επηρέαζε την είσπραξη του ΕΝΦΙΑ. Το πρόβλημα έγινε εντονότερο

36. ΟλΣτΕ 2174/04, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΟλΣτΕ 2176/04, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΟλΣτΕ 2177/04, ΤΝΠ ΔΣΑ

37. ΟλΣτΕ 3839/09 (μειοψηφία), ΤΝΠ ΔΣΑ.

38. ΟλΣτΕ 2192-2196/14 (μειοψηφία), ΤΝΠ ΔΣΑ.

39. ΟλΣτΕ 2192-2196/14 (μειοψηφία), ΤΝΠ ΔΣΑ.

40. ΟλΣτΕ 3839/09 (μειοψηφία), ΤΝΠ ΔΣΑ.

41. ΟλΣτΕ 4003/14, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΟλΣτΕ 4446/15, ΤΝΠ ΔΣΑ.

42. ΟλΣτΕ 4446/15, ΤΝΠ ΔΣΑ.

όταν εμφανίστηκαν αιτήσεις ακύρωσης κατά της εκδοθείσας αλλά ακυρωτέας υπουργικής απόφασης αναπροσαρμογής⁴³. Πράγματι, μέχρι η Διοίκηση να αναπροσαρμόσει εκ νέου τις αντικειμενικές αξίες, υφίσταται νομικό κενό. Επομένως, η είσπραξη του φόρου δεν θα μπορούσε να λάβει χώρα⁴⁴. Μια τέτοια κατάσταση θα επηρέαζε αρνητικά τον κρατικό προϋπολογισμό. Ως εκ τούτου, υπήρχε κίνδυνος για το ταμειακό συμφέρον του δημοσίου⁴⁵, ιδίως από τη στιγμή που τα δημόσια έσοδα στηρίζονται σε μεγάλο βαθμό στην είσπραξη φόρων από ιδιοκτήτες ακινήτων. Αν αιφνιδιαστικά εξαιτίας μίας δικαστικής απόφασης, δεν επιβαλλόταν αυτή η φορολόγηση σε μεγάλες περιοχές της χώρας, για ένα πολύμηνο διάστημα, ελλείψει αντικειμενικών αξιών, τα έσοδα του δημοσίου θα μειώνονταν σε πολύ μεγάλο βαθμό και θα αυξανόταν το δημοσιονομικό έλλειμμα⁴⁶. Με αυτές τις σκέψεις το ΣτΕ ακύρωσε την ακυρωτέα υπουργική απόφαση. Πλην όμως, δεν την εξαφάνισε από την έννομη τάξη σαν να μην υπήρξε ποτέ. Με την εν λόγω απόφαση, που εκδόθηκε τον Νοέμβριο 2016, η προσβαλλόμενη απόφαση, ακυρώθηκε, όχι από την έκδοσή της, ήτοι από τον Ιανουάριο του 2016, αλλά από τον Ιούνιο του ίδιου έτους, και συγκεκριμένα, το ακυρωτικό αποτέλεσμα ήρξε από 8-6-2016, για να μην καταστεί αδύνατη η είσπραξη των φόρων ακίνητης περιουσίας⁴⁷.

Αξίζει να σημειωθεί και η μη κρατούσα θέση κατά την οποία η μετάθεση του χρόνου των συνεπειών της ακύρωσης συνιστά νομοθετική λειτουργία. Ως εκ τούτου, η διάταξη της παραγράφου 3β του άρθρου 50 του πδ 18/89 αντίκειται στο άρθρο 26 του Συντάγματος. Πιο συγκεκριμένα, η θέσπιση κανόνων γενικής εφαρμογής, όπως του κανόνα μετάθεσης του χρόνου παύσης της ισχύος μια διοικητικής πράξης, αποτελεί νομοθετικό έργο, και δεν εμπίπτει στις αρμοδιότητες των δικαιοδοτικών οργάνων, οι οποίες περιγράφονται στο άρθρο 87 παρ. 1 του Συντάγματος⁴⁸.

Τα παραπάνω καταδεικνύουν ότι από τη νομολογία του ΣτΕ λαμβάνεται υπόψη η αρχή της νομιμότητας αλλά σε συνδυασμό με άλλες αρχές και κυρίως με την ασφάλεια δικαίου. Συγχρόνως, το Ακυρωτικό επεξεργάζεται λύσεις σύμφωνες με το ταμειακό συμφέρον του δημοσίου. Θα μπορούσε όμως να αντιταχθεί ως μειονέκτημα ότι η νομολογία του ΣτΕ, σε συνδυασμό με τις νέες ρυθμίσεις, καθιστά την δικαστική απόφαση αρκετά απρόβλεπτη.

Σε τελική ανάλυση, οι διατάξεις από τις παραγράφους 3α-3δ του άρθρου 50 πδ 18/89 οριοθετούν κάτω από ποιες περιστάσεις μια διοικητική πράξη ακυρώνεται. Οι κρίσιμοι

43. ΣτΕ 2334/16, ΤΝΠ ΔΣΑ.

44. ΣτΕ 2334-2337/16, ΤΝΠ ΔΣΑ.

45. ΣτΕ 2334/16, ΤΝΠ ΔΣΑ.

46. ΣτΕ 2334/16, ΤΝΠ ΔΣΑ

47. ΣτΕ 2334/16, ΤΝΠ ΔΣΑ.

48. Ολ.ΣτΕ 4446/15 (μειοψηφία), ΤΝΠ ΔΣΑ.

παράγοντες, κατά το νομοθέτη, για την απάντηση στο εν λόγω ερώτημα είναι αφενός η αρχή της νομιμότητας της δράσης της δημόσιας διοίκησης, αφετέρου η ασφάλεια δικαίου και η αποτελεσματικότητα της δράσης της δημόσιας διοίκησης⁴⁹. Γενικώς δίνεται το προβάδισμα στη σταθερότητα των διοικητικών καταστάσεων ενώ φαίνεται το δίκαιο να αποτρέπει την ακύρωση των διοικητικών πράξεων όταν το διαδικαστικό σφάλμα δεν είναι τόσο προφανές, ενόψει της πολυπλοκότητας της διοικητικής διαδικασίας⁵⁰. Θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι η ασφάλεια δικαίου υπερτερεί της τυπικής νομιμότητας, αφού αυτή δεν έχει αυταξία, αλλά υπηρετική λειτουργία έναντι της πρώτης⁵¹. Αυτή άλλωστε η αντίληψη υιοθετείται στη γερμανική έννομη τάξη⁵². Στον αντίποδα πάντως, τόσο το αμερικανικό δίκαιο όσο και το δίκαιο της ΕΕ εμμένουν στην ορθή τήρηση της διοικητικής διαδικασίας⁵³.

Το βασικό μειονέκτημα αυτών των λύσεων είναι ότι σε περιπτώσεις όπου τα μόνα δυνάμενα να προσβληθούν με αίτηση ακύρωσης σφάλματα της διοίκησης είναι διαδικαστικά, ο αιτών βρίσκεται σε δυσμενέστερη έναντι της διοίκησης θέση. Δημιουργείται δηλαδή μία κατάσταση όπου ο επιτρεπτός ουσιαστικός έλεγχος ενδεχομένως κατατείνει μόνο στη διατήρηση και όχι στην ακύρωση της διοικητικής πράξης⁵⁴.

Με άλλες λέξεις, απαιτείται να καθιερωθεί ένας πιο ουσιαστικός έλεγχος της διοικητικής πράξης στο πλαίσιο της ακυρωτικής δίκης. Το έρεισμα προς τούτο υφίσταται έως ένα βαθμό, καθώς το ΣτΕ δύναται να ελέγξει την ενδεχόμενη πλάνη περί τα πράγματα⁵⁵. Η καθιέρωση αυτού του λόγου ακύρωσης παρέχει την δυνατότητα δικαστικού ελέγχου, όχι μόνο των νομικών ζητημάτων, αλλά και των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης⁵⁶. Επιπλέον, η καθιέρωση της δυνατότητας αυτής είναι επιβεβλημένη για την πραγμάτωση του δικαιώματος σε αποτελεσματική δικαστική προστασία⁵⁷. Μέσα από το λόγο ακύρωσης που αποκαλείται <<πλάνη περί τα πράγματα>> ελέγχεται αν η διοίκηση αντιλαμβάνεται εσφαλμένα την ύπαρξη ή την ανυπαρξία των πραγματικών περιστατικών στα οποία κατά το νόμο ή τη κρίση της διοίκησης στηρίζεται η προσβαλλόμενη πράξη⁵⁸. Ο έλεγχος της πλάνης περί τα πράγματα δεν

49. **Π. Λαζαράτου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2014, σελ. 1000, **Κ. Γώγου**, Διαδικαστικά σφάλματα και ακύρωση των διοικητικών πράξεων, 2017, σελ. 295.

50. **Κ. Γώγου**, Διαδικαστικά σφάλματα και ακύρωση των διοικητικών πράξεων, 2017, σελ. 318-319.

51. **Κ. Γώγου**, Διαδικαστικά σφάλματα και ακύρωση των διοικητικών πράξεων, 2017, σελ. 324.

52. **Π. Ευστρατίου**, Συστηματικά θεμέλια του ευρωπαϊκού διοικητικού δικαίου, 2016, σελ. 67.

53. **Π. Ευστρατίου**, Συστηματικά θεμέλια του ευρωπαϊκού διοικητικού δικαίου, 2016, σελ. 67 και 121.

54. **Κ. Γώγου**, Διαδικαστικά σφάλματα και ακύρωση των διοικητικών πράξεων, 2017, σελ. 325.

55. **Π. Ευστρατίου**, Συστηματικά θεμέλια του ελληνικού διοικητικού δικαίου, 2013, σελ. 125, **του ιδίου**, Συστηματικά θεμέλια του ευρωπαϊκού διοικητικού δικαίου, 2016, σελ. 109.

56. **Π. Ευστρατίου**, Συστηματικά θεμέλια του ελληνικού διοικητικού δικαίου, 2013, σελ. 125.

57. **Απόφαση της 23-6-1981**, υπόθεση Le Compte κλπ κατά Βελγίου, ιστοσελίδα ΕΔΔΑ.

58. **ΟλΣτΕ 189/07**, ΤΝΠ ΔΣΑ, **Π. Δαγτόγλου**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 579.

πρέπει να συγχέεται με τον έλεγχο περί την ορθότητα της ουσιαστικής εκτίμησης στην οποία προέβη η διοίκηση για την έκδοση της προσβαλλόμενης πράξης. Για παράδειγμα, το υπερβολικά αυστηρό μίας πειθαρχικής ποινής, καταρχήν μπορεί να ελεγχθεί μόνο κατά την εκδίκαση προσφυγής ουσίας και όχι στο πλαίσιο της ακυρωτικής δίκης⁵⁹. Σε κάθε περίπτωση, είναι ευνόητο ότι προκειμένου να ελεγχθεί αν η πραγματική κατάσταση είναι αυτή που επικαλείται η Διοίκηση, ή εάν αντίθετα υφίσταται πλάνη περί τα πράγματα, το Συμβούλιο της Επικρατείας, αν και Ακυρωτικό Δικαστήριο, δύναται να διεξάγει αποδείξεις⁶⁰. Για παράδειγμα, το Συμβούλιο της Επικρατείας, προκειμένου να επιλύσει περιβαλλοντική ακυρωτική διαφορά, είχε στο παρελθόν διατάξει πραγματογνωμοσύνη για να διακριβωθεί εάν η επίδικη έκταση ήταν δασική, όπως υποστήριζε ο αιτών, ή αν δεν ήταν, όπως υποστήριζε η Διοίκηση⁶¹.

Επιπλέον απαιτείται να καθιερωθεί και ένας πληρέστερος έλεγχος της διοικητικής πράξης ούτως ώστε να επιλύονται ταχύτερα και πιο δίκαια οι διοικητικές διαφορές. Για παράδειγμα, στη Γερμανία τα Διοικητικά Δικαστήρια απαντούν στο σύνολο των λόγων που προβάλλει ο αιτών για την ακύρωση της διοικητικής πράξης⁶². Αντίθετα, το ΣτΕ αν κρίνει ότι ένας λόγος είναι βάσιμος, θεωρεί ότι οι λοιποί προβάλλονται αλυσιτελώς⁶³. Το αποτέλεσμα είναι να μην κρίνεται εξ ολοκλήρου η νομιμότητα της δράσης της διοίκησης, οπότε δεν αποκλείεται να εκδοθεί εκ νέου παράνομη διοικητική πράξη, στη βάση μίας παράβασης του νόμου η οποία, αν και προβλήθηκε από τον αιτούντα, δεν εξετάστηκε από το Ακυρωτικό⁶⁴.

Από την άλλη πλευρά, ο περιορισμός του αναδρομικού αποτελέσματος της ακύρωσης δεν πρέπει να προβληματίζει όταν τείνει να προστατεύει το κύρος ευμενών ατομικών διοικητικών πράξεων. Άλλωστε, και ο Αστικός Κώδικας, κυρίως στη ρύθμιση για το κληρονομητήριο, αλλά και ο Κώδικας Πολιτικής δικονομίας, κυρίως στις διατάξεις της εκουσίας δικαιοδοσίας, λαμβάνουν υπόψη την ανάγκη προστασίας των καλόπιστων τρίτων. Έτσι, αν ανακληθεί ή μεταρρυθμιστεί ή εξαφανιστεί ή ανασταλεί η ισχύς μιας απόφασης, είναι ισχυρές οι καταβολές που έγιναν από τον υπόχρεο ή τρίτο και δεν θίγονται τα δικαιώματα τα οποία απέκτησαν, καθώς και οι δικαιοπραξίες τις οποίες ενήργησαν τρίτοι καλόπιστα, με βάση την απόφαση, ώσπου να ισχύσει η απόφαση που ανακαλεί, μεταρρυθμίζει, εξαφανίζει ή αναστέλλει την ισχύ της προηγούμενης. (ΚΠολΔ 779). Επίσης, κάθε δικαιοπραξία ή δικαστική πράξη όποιου στο πιστοποιητικό ονομάζεται κληρονόμος ή καταπιστευματοδόχος ή κληροδόχος ή εκτελεστής διαθήκης με τρίτον ή απέναντι σε τρίτον ή του τρίτου απέναντι σε αυτούς είναι ισχυρή υπέρ του

59. Π. Λαγτόγλου, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 2004, σελ. 591.

60. Π. Ευστρατίου, Συστηματικά θεμέλια του ευρωπαϊκού διοικητικού δικαίου, 2016, σελ. 109.

61. ΣτΕ 2763/06, ΤΝΠ ΔΣΑ.

62. Π. Ευστρατίου, Συστηματικά θεμέλια του ευρωπαϊκού διοικητικού δικαίου, 2016, σελ. 106.

63. Π. Ευστρατίου, Συστηματικά θεμέλια του ελληνικού διοικητικού δικαίου, 2013, σελ. 124.

64. Π. Ευστρατίου, Συστηματικά θεμέλια του ευρωπαϊκού διοικητικού δικαίου, 2016, σελ. 109.

τρίτου, σε όση έκταση ισχύει το τεκμήριο του άρθρου 821, εκτός αν ο τρίτος γνώριζε την ανακρίβεια του πιστοποιητικού ή την υποβολή αίτησης για αφαίρεση ή κήρυξη ανίσχυρου του πιστοποιητικού ή την ανάκληση ή την τροποποίησή του (ΚΠολΔ 822). Ομοίως, κάθε δικαιοπραξία αυτού που αναγράφεται στο κληρονομητήριο ως κληρονόμος με τρίτον ή του τρίτου έναντι του κληρονόμου αυτού ισχύει υπέρ του τρίτου, σε όση έκταση υπάρχει το τεκμήριο του προηγούμενου άρθρου, εκτός αν ο τρίτος γνώριζε την ανακρίβεια του κληρονομητηρίου ή την δικαστική του ανάκληση (ΑΚ 1963).

Επιπροσθέτως, χρήζει μνείας το γεγονός ότι το ΣτΕ έχει κρίνει ότι οι ευχέρειες από τις εξεταζόμενες διατάξεις εφαρμόζονται αναλογικά και πέραν των ακυρωτικών διαφορών. Στο πεδίο εφαρμογής τους εμπίπτουν και οι φερόμενες ενώπιον του ΣτΕ πιλοτικές δίκες ουσίας (Ν. 3900/2010)⁶⁵.

Έτσι, στην αγωγή αποζημίωσης για τις περικοπές των αποδοχών μελών ΔΕΠ ΑΕΙ, που εισήχθη στο πλαίσιο πιλοτικής δίκης ενώπιον του ΣτΕ, το Δικαστήριο αναγνώρισε την αντισυνταγματικότητα των περικοπών. Την ίδια στιγμή, επιβεβαίωσε την ανάγκη χρονικού περιορισμού των αποτελεσμάτων της κρίσης του, ενόψει της υποχρέωσης που θα είχε η Διοίκηση να καταβάλει ποσά αναδρομικώς, σε ιδιαίτερα ευρύ κύκλο προσώπων, σε μια εποχή ταμειακής δυσχέρειας για το Ελληνικό Δημόσιο. Ως εκ τούτου, τα αποτελέσματα της απόφασης αυτής ήρξαντο *ex nunc* εν γένει, αλλά *ex tunc* για όσους είχαν ήδη ασκήσει τα κατάλληλα ένδικα βοηθήματα⁶⁶.

Εν προκειμένω, διατυπώθηκε και αντίθετη θέση⁶⁷ κατά την οποία η αναλογική εφαρμογή αυτών των ρυθμίσεων, οι οποίες περιορίζουν τα δικαιώματα των προσφευγόντων στην δικαιοσύνη ιδιωτών, έρχεται σε σύγκρουση με τη διάκριση των λειτουργιών, αφού με αυτό τον τρόπο τα δικαιώματα τους περιορίζονται ακόμη περισσότερο μέσω της δικαστικής λειτουργίας, και όχι μέσω της νομοθετικής, δηλαδή της μόνης αρμόδιας προς τούτο, σύμφωνα με τη συνταγματική τάξη. Επίσης, κατά την ίδια άποψη, ο περιορισμός της αναδρομικότητας των αποτελεσμάτων των δικαστικών αποφάσεων εμπίπτει στην αρμοδιότητα της Βουλής και του Ανωτάτου Ειδικού Δικαστηρίου και όχι του Συμβουλίου της Επικρατείας. Περαιτέρω, περιορίζοντας τις συνέπειες της αντισυνταγματικότητας ενός νόμου, στον οποίον ερείδεται η προσβαλλομένη διοικητική πράξη, ουσιαστικά καταργείται ο διάχυτος έλεγχος συνταγματικότητας των νόμων.

Κατά την άποψη του γράφοντος, στο μέτρο που το δημόσιο συμφέρον προσδιορίζεται από το ταμειακό συμφέρον του δημοσίου, και με δεδομένο ότι οι δίκες ουσίας αφορούν συνηθέστατα σε προσβαλλόμενες, ως παράνομες, διοικητικές πράξεις περικοπών αποδοχών, η ανάγκη περιορισμού της αναδρομικότητας της διαπλαστικής ενέργειας της εκδιδόμενης απόφασης, είναι πιο επιτακτική σε σύγκριση με την ανάγκη περιορισμού των αποτελεσμάτων μίας οποιασδήποτε ακυρωτικής απόφασης του Συμβουλίου της Επικρατείας.

65. ΟΛΣτΕ 4741/14, ΤΝΠ ΔΣΑ, ΟΛΣτΕ 2287/15, ΤΝΠ ΔΣΑ.

66. ΟΛΣτΕ 4741/14, ΤΝΠ ΔΣΑ.

67. ΟΛΣτΕ 4741/14 (μειοψηφία), ΤΝΠ ΔΣΑ.

Η νομολογία του ΣτΕ σε ακυρωτικές και πιλοτικές δίκες συμπίπτει με τη νομολογία του ΔΕΚ. Το τελευταίο υιοθετεί γενικώς τον περιορισμό της αναδρομικότητας των αποτελεσμάτων των αποφάσεων για ταμειακούς λόγους και για την ασφάλεια δικαίου⁶⁸.

Το εν λόγω δικαιοδοτικό όργανο έχει κρίνει ότι η απόφαση που επιδικάζει παροχές είναι δυνατόν να έχει ισχύ μόνο από την δημοσίευσή της για όσους πολίτες δεν άσκησαν εγκαίρως το απαιτούμενο ένδικο βοήθημα ή μέσο⁶⁹. Σε άλλη περίπτωση το ΔΕΚ έκρινε ότι η ακύρωση της οδηγίας ενεργεί *ex nunc*⁷⁰. Επίσης το ΔΕΚ ακύρωσε πράξη του Προέδρου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου για την έγκριση του προϋπολογισμού της Κοινότητας. Πλην όμως, το ΔΕΚ έκρινε έγκυρες τις πληρωμές όπως και την ανάληψη υποχρεώσεων στη βάση του ακυρωθέντος προϋπολογισμού, οι οποίες έλαβαν χώρα πριν την έκδοση της απόφασης⁷¹. Ομοίως, το ΔΕΚ ακύρωσε απόφαση του Συμβουλίου. Εντούτοις, διατήρησε σε ισχύ τα αποτελέσματα της εφαρμογής της ακυρωθείσας απόφασης, που έλαβαν χώρα πριν την δημοσίευση της απόφασης του ΔΕΚ⁷². Αξίζει να παρατηρηθεί ότι οι επιταγές της ασφάλειας δικαίου, που επιβάλλουν τον χρονικό περιορισμό των αποτελεσμάτων της απόφασης, θεωρούνται περίπου ως αυτονόητες αρχές για το ΔΕΚ. Γι' αυτό, και καταλήγει σε αυτόν τον περιορισμό της αναδρομικότητας των αποτελεσμάτων των αποφάσεων του με πολύ συνοπτική αιτιολογία⁷³. Αυτό μάλιστα ισχύει ανεξάρτητα από το είδος της ακυρούμενης νομοθετικής πράξης. Έτσι, ακόμα και αν πρόκειται για οδηγία, η ακύρωση της ενεργεί για το μέλλον όταν το επιβάλλει η προστασία των καλόπιστων τρίτων. Νομικό έρεισμα συνιστά η ρύθμιση της Συνθήκης της ΕΕ, που δίνει αυτήν την δυνατότητα όταν ακυρούται κανονισμός. Δηλαδή, το ΔΕΚ προβαίνει σε αναλογική εφαρμογή της σχετικής διατάξεως, όπως το ΣτΕ στο πλαίσιο της πρότυπης δίκης εφαρμόζει αναλογικά τις διατάξεις για την ακυρωτική δίκη⁷⁴.

Δηλαδή, έχει καταστεί σαφές σε υπερεθνικό επίπεδο ότι όταν μια απόφαση είναι σε θέση, αν ανατρέξει στο παρελθόν, να προκαλέσει την διασάλευση της κοινωνικής ειρήνης, τότε προτιμάται να περιοριστεί η αναδρομική ισχύς της απόφασης. Το δικαιοδοτικό όργανο καλείται να λαμβάνει υπόψη όχι μόνο την ανάγκη αποκατάστασης της νομιμότητας αλλά και το δημόσιο συμφέρον, όπως και τις πρακτικές δυσκολίες στη συμμόρφωση με την απόφασή του. Παράλληλα, όταν η απόφαση αναπτύσσει πλήρη αποτελέσματα για όσους υπήρξαν επιμελείς και διεκδίκησαν εγκαίρως με ένδικα βοηθήματα τα έννομα δικαιώματά τους, τότε ο περιορισμός των αποτελεσμάτων της, δεν πλήττει το δικαίωμα σε αποτελεσματική δικαστική προστασία.

68. ΟλΣτΕ 4741/14, ΤΝΠ ΔΣΑ.

69. Απόφαση της 8-4-1976, ιστοσελίδα ΕΕ

70. Απόφαση της 5-7-1995., υπόθεση C-21/94, ιστοσελίδα ΕΕ.

71. Απόφαση της 3-7-1986, υπόθεση C-34/86, ιστοσελίδα ΕΕ

72. Απόφαση της 28-5-1998, υπόθεση C-22/96, ιστοσελίδα ΕΕ.

73. Απόφαση της 19-11-1998, υπόθεση C-159/96, ιστοσελίδα ΕΕ.

74. Απόφαση της 9-7-1992, υπόθεση C-295/90, ιστοσελίδα ΕΕ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Η εκτελεστικότητα

Εκτελεστικότητα είναι η δυνατότητα πραγμάτωσης του περιεχόμενου ορισμένου δικαιώματος με τα όργανα και τα μέσα της αναγκαστικής εκτέλεσης. Η εκτελεστικότητα είναι κύρια έννομη συνέπεια των καταψηφιστικών αποφάσεων, χάρη στην οποία εκκινεί η διαδικασία υλοποίησης του διατακτικού των εν λόγω αποφάσεων. Αποτελεί δηλαδή την προϋπόθεση της εκτέλεσης. Σε αντίθεση με το δεδικασμένο, το οποίο εξυπηρετεί άμεσα τον σκοπό του, προσδίδοντας την απαραίτητη εγκυρότητα στην δικαστική διάγνωση, η εκτελεστικότητα αποτελεί μόνο την προϋπόθεση της εκτέλεσης, μέσω της οποίας ικανοποιείται το δικαίωμα του δανειστή. Από την άλλη πλευρά, δεδικασμένο και εκτελεστικότητα προστατεύουν τα δικαιώματα των κοινωνών του δικαίου, καθιστώντας απρόσβλητη τη δικαστική κρίση και παρέχοντας εκτελεστό τίτλο, αντίστοιχα. Επομένως, και οι δύο συνέπειες της απόφασης είναι αναγκαίες για την αποτροπή της αυτοδικίας.

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 199 ΚΔΔ, εκτελεστό τίτλο αποτελούν καταψηφιστικές αποφάσεις επί αγωγών. Με δεδομένο ότι η αγωγή στο διοικητικό δίκαιο (ΚΔΔ 71) αφορά μόνο σε χρηματικές αξιώσεις, η διάταξη του άρθρου 199 απονέμει την εκτελεστικότητα μόνο σε αποφάσεις σχετικές με χρηματικές υποχρεώσεις του Δημοσίου. Με άλλες λέξεις, η καταψήφιση αφορά μόνο σε χρηματικές απαιτήσεις, σε βάρος ορισμένου ΝΠΔΔ, και ερειδόμενες στο διοικητικό δίκαιο¹.

Επομένως, με βάση τα ως άνω, και σύμφωνα και με τα ισχύοντα στην πολιτική δικονομία, εκτελεστό τίτλο μπορεί να αποτελέσει μόνο η απόφαση που κάνει δεκτή καταψηφιστική αγωγή, και καταρχήν μόνο εφόσον καταστεί τελεσίδικη². Η δευτεροβάθμια απόφαση, η οποία απορρίπτει την έφεση κατά της πρωτόδικης που επιδικάζει την απαίτηση, είναι αναγνωριστική. Εκτελεστή είναι μόνο η πρωτόδικη, η οποία επικυρώνεται τελεσιδίκως³. Αντίθετα, η δευτεροβάθμια απόφαση είναι εκτελεστή όταν δέχεται την έφεση κατά της απόφασης που απέρριψε την αγωγή σε πρώτο βαθμό. Περαιτέρω, κάθε απόφαση που καταλογίζει δικαστικά έξοδα, είναι, ως προς αυτό το σκέλος της, καταψηφιστική⁴.

Κατ' αποτέλεσμα, η τελεσίδικη καταψηφιστική απόφαση παράγει τόσο δεδικασμένο, ως προς το αναγνωριστικό της σκέλος, όσο και εκτελεστικότητα, ως προς το καταψηφιστικό της σκέλος. Επιπλέον, ο Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας προβλέπει εξαιρετικώς (ΚΔΔ 199 § 1) την εκτελεστικότητα των απλώς οριστικών αποφάσεων. Ως προϋπόθεση της εκτελεστικότητας τίθεται η κήρυξη της οριστικής απόφασης προσωρινώς εκτελεστής (ΚΔΔ 80 § 3). Η προσωρινώς εκτελεστή απόφαση είναι ισόκυρος εκτελεστός τίτλος με την τελεσίδικη απόφαση. Η διαφορά έγκειται στην δικονομική ωριμότητα της απόφασης, αφού η πρώτη προσβάλλεται και με τα τακτικά ένδικα μέσα. Αυτή η εκτέλεση, καλούμενη, σύμφωνα και με την επιστήμη του αστικού

1. **Σ. Δεληκωστόπουλου**, Ερμηνεία Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας άρθρο 199, 2008
2. **Λ. Ράικου**, Το ένδικο βοήθημα της αγωγής στο πεδίο των διαφορών από διοικητικές συμβάσεις, 2009, σελ. 257.
3. **Θ. Τζάκου**, Προϋποθέσεις αναγκαστικής εκτέλεσης σε βάρος του δημοσίου, ΔΦΝ 2007, 1066.
4. **Θ. Τζάκου**, Προϋποθέσεις αναγκαστικής εκτέλεσης σε βάρος του δημοσίου, ΔΦΝ 2007, 1066.

δικονομικού δικαίου, ως προσωρινή εκτέλεση, δεν διαφέρει ποιοτικώς από εκείνη που εδράζεται σε τελεσίδικη απόφαση. Απλώς διαφέρει ο εκτελεστός τίτλος. Προσωρινή εκτέλεση, όπως γίνεται δεκτό και στην επιστήμη του αστικού δικονομικού δικαίου, είναι η διαδικασία που βρίσκει έρεισμα σε εκτελεστή οριστική απόφαση, η οποία δεν έχει γίνει τελεσίδικη, αλλά διέπεται από προσωρινή εκτελεστότητα. Δεν πρόκειται δηλαδή για εκτέλεση περιορισμένης διάρκειας. Η προσωρινώς εκτελεστή απόφαση ευνοεί το δανειστή διοικούμενο και αποτελεί εκδήλωση επιείκειας στο πρόσωπό του. Η προσωρινή εκτελεστότητα πρακτικώς απαιτεί να συντρέχουν εξαιρετικοί λόγοι, ή η καθυστέρηση στην εκτέλεση να μπορεί να προκαλέσει σημαντική ζημία στο διάδικο που νίκησε. Συγχρόνως, η εκτελεστότητα των πρωτοβαθμίων αποφάσεων ωθεί τα οικεία δικαστήρια να εκδίδουν επιμελημένες αποφάσεις καθώς αυτές συνεπάγονται ορισμένη έννομη συνέπεια, δηλαδή την εκτελεστότητα. Η προσωρινή εκτελεστότητα επίσης, λειτουργεί υπέρ της ταχύτητας στην απονομή της δικαιοσύνης, αν και σε βάρος της ορθότητας, αφού ο εκτελεστός τίτλος είναι μειωμένης δικονομικής ωριμότητας και εκδίδεται από πρωτοβάθμιους δικαστές. Επιπλέον, η προσωρινή εκτελεστότητα θέτει το προβληματισμό γύρω από την τυχόν ανατροπή της απόφασης και την ανάγκη επαναφοράς στην προτέρα κατάσταση, η οποία εξαρτάται και από το αξιόχρεο του διοικουμένου. Άλλωστε, η προσωρινή εκτέλεση επιβαρύνει πρόωρα το διοικητικό μηχανισμό με εξώδικες ή δικαστικές ενέργειες, προκειμένου να συμμορφωθεί με την δικαστική απόφαση ή να αμυνθεί στην διαδικασία αναγκαστικής εκτέλεσης. Από την άλλη πλευρά, η αναμονή της τελεσιδικίας θέτει στο περιθώριο την ταχύτητα στην αποτελεσματική δικαστική προστασία, η οποία περιλαμβάνει και το δικαίωμα σε αναγκαστική εκτέλεση. Σε ορισμένες περιπτώσεις, η τελεσίδικη απόφαση, παρά τα εγγύα ορθότητας που την διέπουν, δεν διευκολύνει τον νικήσαντα διάδικο, λόγω της παρέλευσης μεγάλου χρονικού διαστήματος από την άσκηση της αγωγής μέχρι την έκδοση της τελεσίδικης απόφασης. Υπάρχει μάλιστα ο κίνδυνος να παραμείνει ανικανοποίητη η διαγνωσθείσα απαίτηση. Το αξιόχρεο του δημοσίου, ακόμη και γίνει δεκτό ως αρχή, δεν δικαιολογεί πάντοτε την αναμονή της τελεσιδικίας, καθώς η καθυστέρηση στην ικανοποίηση της απαίτησης του ιδιώτη δύναται να έχει για αυτόν δυσμενείς οικονομικές συνέπειες. Εξάλλου, το αξιόχρεο του δημοσίου ενδεχομένως συνεπάγεται ότι σε ορισμένες περιπτώσεις η προσωρινή εκτέλεση σε βάρος του δεν προκαλεί οικονομικό πρόβλημα σε αυτό. Τούτο παρά το γεγονός ότι το δημόσιο συμφέρον και η ασφάλεια δικαίου προηγούνται καταρχήν έναντι της ταχύτητας στην ικανοποίηση του ενάγοντα.

Επομένως, ο Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας ορθά δεν προβλέπει την απαγόρευση έκδοσης προσωρινά εκτελεστών αποφάσεων κατά του ελληνικού δημοσίου (ΚΔΔ άρθρο 80, παρ. 3). Άλλωστε, ο Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας επιτρέπει ακόμα και την προσωρινή επιδίκαση απαίτησης σε βάρος του δημοσίου, στο πλαίσιο αίτησης ασφαλιστικών μέτρων, πάντοτε κάτω από αυστηρές προϋποθέσεις (άρθρα 21 επ.).

Σε τελική ανάλυση ο δικαστής δεσμεύεται από το Σύνταγμα και την Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου για την αποτελεσματική δικαστική προστασία, αναπόσπαστο τμήμα της οποίας είναι το δικαίωμα σε αναγκαστική εκτέλεση⁵. Χωρίς τη δυνατότητα εκτέλεσης της δικαστικής απόφασης που επιδικάζει αποζημίωση, η δυνατότητα αποτελεσματικού ελέγχου

5. Ε. Κρουσταλάκη, Εκτέλεση κατά του δημοσίου, Δ, 30, 248.

της διοίκησης ως προς την αστική της ευθύνη θα παρέμενε χωρίς πρακτική συνέπεια⁶. Εξάλλου, αν επιτρέπεται η έκδοση διαταγής προς πληρωμή σε βάρος του ελληνικού δημοσίου (ΚΔΔ 272 Α), κατά μείζονα λόγο επιβάλλεται η πρόβλεψη για την δυνατότητα έκδοσης προσωρινά εκτελεστής απόφασης.

Εξάλλου, το Δημόσιο οφείλει να συμμορφώνεται ακόμη και σε αναγνωριστικές αποφάσεις, με τις οποίες γίνονται δεκτές αναγνωριστικές αγωγές πολιτών σε βάρος του. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να ικανοποιούνται οι σχετικές αγωγικές αξιώσεις ακόμη και αν οι αποφάσεις στις οποίες στηρίζονται δεν έχουν περιαφεί τον εκτελεστήριο τύπο⁷.

Τέλος, υπογραμμίζεται ότι εκτελεστές σε βάρος του δημοσίου είναι και οι οριστικές καταψηφιστικές αποφάσεις των Τμημάτων του Ελεγκτικού Συνεδρίου (Ν 4129/13, άρθρο 79 παρ. 1). Σημειώνεται μάλιστα ότι στο πλαίσιο της δικονομίας του Ελεγκτικού Συνεδρίου υπάρχουν και καταψηφιστικές εκτελεστές αποφάσεις υπέρ του δημοσίου και σε βάρος διοικουμένων. Πρώτον, όταν γίνεται δεκτή αίτηση αναγωγής κατά δημοσίου υπαλλήλου σχετικά με την αποζημίωση που κατέβαλε το αιτούν δημόσιο λόγω δόλου ή βαρείας αμέλειας του καθ' ου (ΕισΝΑΚ 105 εδ. β, Κώδικας Δημοσίων Υπαλλήλων άρθρο 38 παρ. 1 και 2). Δεύτερον, όταν γίνεται δεκτή αίτηση καταλογισμού σχετικά με το πόθεν έσχες σε βάρος του υποχρέου σε υποβολή σχετικής δήλωσης, κυρίως δημοσίου υπαλλήλου ή δημοσίου λειτουργού. Δηλαδή, το ποσό που δεν δικαιολογείται από την δήλωση πόθεν έσχες και κατέχει ο καθ' ου, θεωρείται έλλειμμα του δημοσίου και το Ελεγκτικό Συνέδριο διατάσσει να αναπληρωθεί το σχετικό χρηματικό ποσό υπέρ του ελληνικού δημοσίου (ν. 3213/2003, άρθρο 6).

6. **Π. Ευστρατίου**, Συστηματικά θεμέλια του ευρωπαϊκού διοικητικού δικαίου, 2016, σελ. 118
7. **ΟΛΝΣΚ 157/14 (γνωμ.)**, ιστοσελίδα ΝΣΚ.

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στο παρόν σημείο κρίνεται σκόπιμο να αναφερθούν συγκεντρωτικά οι ομοιότητες και οι διαφορές ανάμεσα στις δύο δικαιοδοσίες ως προς τις έννομες συνέπειες των αποφάσεων των δικαστηρίων που υπάρχουν σε αυτές, και να προστεθούν ορισμένες κριτικές παρατηρήσεις.

I. Οι κυριότερες ομοιότητες μεταξύ των πολιτικών και των διοικητικών δικαστηρίων, εξ επόψεως συνεπειών των αποφάσεων, αφορούν στο δεδικασμένο και κυρίως, στην έννοια και τη λειτουργία του. Πιο συγκεκριμένα, το δεδικασμένο ανάγεται στο περιεχόμενο της δικαστικής απόφασης πράγμα που σημαίνει ότι ένα τμήμα της απόφασης καθίσταται αναμφισβήτητο έναντι ορισμένων προσώπων (έννοια του δεδικασμένου). Το δεδικασμένο δεν επιτρέπει να επανεξεταστεί η διαφορά (αρνητική λειτουργία του δεδικασμένου), ενώ η βάση της κρίσης του δικαστή ενίοτε καθορίζεται από το δεδικασμένο προγενέστερης απόφασης (θετική λειτουργία του δεδικασμένου).

Το δεδικασμένο δεν αποτελεί απόλυτη αλήθεια, ούτε για τα πολιτικά, ούτε για τα διοικητικά δικαστήρια. Αντιθέτως, γνωρίζει όρια, τα οποία σε γενικές γραμμές, χαράσσονται με τον ίδιο τρόπο, σε αμοτέρους τους δικαιοδοτικούς κλάδους. Τα όρια του δεδικασμένου συνιστούν έμμεση παραδοχή του γεγονότος ότι, τόσο ο πολιτικός, όσο και ο διοικητικός δικαστής, δεν δύνανται να ανεύρουν ποτέ την αλήθεια στην πληρότητά της¹.

Ειδικά ως προς τα αντικειμενικά όρια του δεδικασμένου για το κύριο ζήτημα, πολιτική και διοικητική δικονομία σχεδόν ταυτίζονται, βάσει ρητών νομοθετικών διατάξεων (ας σημειωθεί όμως ότι στην διοικητική δικονομία, από την στιγμή που ο ενάγων πρέπει να επικαλεστεί την νομική βάση της αγωγής του, είναι βέβαιο ότι το δεδικασμένο καταλαμβάνει μόνο την κριθείσα νομική βάση και δεν υφίσταται ο προβληματισμός μήπως επεκτείνεται το δεδικασμένο και στην σιωπηρώς απορριφθείσα). Γενικότερα, η διοικητική δικονομία, όσον αφορά στο δεδικασμένο, εναρμονίζεται με τις ρυθμίσεις του ΚΠολΔ, σε συνδυασμό με την επιστήμη του αστικού δικονομικού δικαίου και τη νομολογία των πολιτικών δικαστηρίων.

Ως προς τη διαπλαστική ενέργεια, η βασική ομοιότητα ανάμεσα στους δύο κλάδους, έγκειται στην ομοιότητα των κρίσιμων εννοιών (διάπλαση, διαπλαστική ενέργεια, διαπλαστικό δικαίωμα, διαπλαστική απόφαση). Μία επιπλέον ομοιότητα αποτελεί η νομοθετική πρόβλεψη των περιπτώσεων άσκησης διαπλαστικών ενδίκων βοηθημάτων, και συνακόλουθα, της έκδοσης διαπλαστικών αποφάσεων, όπως και της έκτασης της υποκειμενικής ισχύος της διαπλαστικής απόφασης (συνήθως πρόκειται για ισχύ έναντι όλων).

Αξίζει ακόμα να αναφερθεί ότι στις σχετικές δίκες, στα πολιτικά και στα διοικητικά δικαστήρια, κύριο ζήτημα, για το οποίο η διαπλαστική απόφαση παράγει δεδικασμένο, είναι η ύπαρξη του διαπλαστικού δικαιώματος (αναγνωριστικό σκέλος). Την ίδια στιγμή, το διαπλαστικό σκέλος της απόφασης επιφέρει την μεταβολή στον νομικό κόσμο αμέσως, χωρίς την μεσολάβηση αναγκαστικών μέσων.

1. I. Δελγκωστόπουλου, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, 2016, σελ. 98.

Επίσης, σε αμφοτέρους τους νομικούς αυτούς κλάδους, το ζήτημα περί της αναδρομικότητας ή μη της διαπλαστικής ενέργειας της δικαστικής απόφασης, όπως και το ζήτημα της απαιτούμενης δικονομικής ωριμότητας της απόφασης για την επέλευση της διάπλασης, είναι στην πραγματικότητα ζητήματα που ρυθμίζει η εκάστοτε διάταξη του ουσιαστικού δικαίου.

Όσον αφορά τέλος στην εκτελεστότητα, υπογραμμίζεται ότι τόσο στη πολιτική δικονομία όσο και στη διοικητική, αυτή συνιστά κύρια έννομη συνέπεια των καταψηφιστικών αποφάσεων, χάρη στην οποία εκκινεί η διαδικασία υλοποίησης του διατακτικού των εν λόγω αποφάσεων.

II. Ταυτόχρονα, μεταξύ των δύο δικαιοδοσιών, δεν λείπουν και οι διαφοροποιήσεις, ορισμένες εκ των οποίων σημαντικές. Καταρχάς, στο αστικό δίκαιο, η διαπλαστική απόφαση αποτελεί περιορισμό της ιδιωτικής, μονομερούς και συμβατικής, αυτονομίας. Στο διοικητικό δίκαιο, η διαπλαστική απόφαση αποτελεί μέσο προστασίας του πολίτη από την αυθαιρεσία του κράτους.

Έπειτα, το προεδρικό διάταγμα 18/89 (άρθρο 50 παρ. 1) και ο Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας (άρθρο 196) προβλέπουν ευθέως την διαπλαστική ενέργεια ορισμένων δικαστικών αποφάσεων. Αντίθετα, ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας παραπέμπει τον ερμηνευτή στη λοιπή νομοθεσία (άρθρο 71).

Επίσης, βάσει της κείμενης νομοθεσίας διοικητικής δικονομίας, τίθεται ο κανόνας ότι ο βαθμός δικονομικής ωριμότητας της διαπλαστικής απόφασης δεν έχει σημασία για την επέλευση του διαπλαστικού αποτελέσματος. Ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας δεν εισάγει τέτοιο ρητό κανόνα.

Ακόμη, βάσει της κείμενης νομοθεσίας διοικητικής δικονομίας, η ενέργεια της διάπλασης άρχεται από της δημοσιεύσεως της οριστικής διαπλαστικής αποφάσεως και είναι αναδρομική. Ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας δεν εισάγει τέτοιο ρητό κανόνα.

Επιπλέον, χάρη στη διάταξη της παραγράφου 3β του άρθρου 50 πδ 18/89, το ακυρωτικό αποτέλεσμα δεν ανατρέχει απαραίτητα στο χρόνο έκδοσης της διοικητικής πράξης εφόσον κριθεί ότι οι στο μεταξύ δημιουργηθείσες πραγματικές καταστάσεις δεν πρέπει να ανατραπούν. Αντίστοιχη ρύθμιση δεν υφίσταται στον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας. Εντούτοις, αξίζει να σημειωθεί ότι η προστασία των καλόπιστων τρίτων δεν είναι άγνωστη στο αστικό δίκαιο.

Μια άλλη διαφορά μεταξύ των δύο δικαιοδοσιών, έγκειται στο είδος των εκτελεστών αποφάσεων. Στην πολιτική δικονομία υφίσταται μεγάλη ποικιλομορφία, για αυτό και υπάρχει τόσο έμμεση όσο και άμεση εκτέλεση. Αντιθέτως, στην διοικητική δικονομία, η εκτελεστότητα προβλέπεται από τον Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, μόνο για την απόφαση του διοικητικού δικαστηρίου ουσίας με την οποία γίνεται δεκτή καταψηφιστική αγωγή, δηλαδή αγωγή με την οποία ο ενάγων ζητά ορισμένο χρηματικό ποσό στο πλαίσιο της αστικής ευθύνης του Δημοσίου (ΚΔΔ 71 παρ. 1, ΕισΝΑΚ 105-106).

Επισημαίνεται ακόμη, ότι ο Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας δεν προβλέπει την απαγόρευση έκδοσης προσωρινά εκτελεστών αποφάσεων κατά του ελληνικού δημοσίου. Ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας την προβλέπει.

III. Πέρα από τις ανωτέρω παρατηρήσεις, πρέπει να επισημανθεί ότι υπάρχουν ζητήματα στα οποία δεν χωρεί συγκριτική επισκόπηση. Τούτο σημαίνει ότι, σε ορισμένα ζητήματα, η απόκλιση είναι τέτοια ώστε δεν μπορεί να γίνει καν λόγος για διαφοροποιήσεις. Με άλλες λέξεις, η διαφοροποίηση ως προς το αντικείμενο της δίκης, ανάμεσα στην πολιτική δικονομία και την διοικητική, έχει εν μέρει ως αποτέλεσμα μία κατάσταση όπου θεματικές και προβληματισμοί γύρω από τις έννομες συνέπειες των αποφάσεων του ενός δικονομικού πεδίου να μην υφίστανται για το άλλο.

Υπό αυτό το πρίσμα η διοικητική δικονομία δεν γνωρίζει διαπλαστικές ενστάσεις, σε αντίθεση με τα ισχύοντα κατά την κρατούσα άποψη στην πολιτική δικονομία. Τούτο διότι η διοίκηση διαμορφώνει το νομικό κόσμο χωρίς την μεσολάβηση της δικαστικής απόφασης. Επομένως, δεν τίθεται το θέμα αν η μεσολάβηση του δικαστηρίου για την διάπλαση του νομικού κόσμου μπορεί να λάβει χώρα και με την ευκαιρία προβολής ένστασης έναντι αγωγής του διοικούμενου. Με άλλες λέξεις, η διοίκηση από μόνη της διαμορφώνει νέες νομικές καταστάσεις, μέσω των διοικητικών πράξεων.

Επίσης, στην πολιτική δικονομία υπάρχει εναλλαγή ενάγοντος και εναγομένου, έστω δυνητικώς, με αποτέλεσμα να τίθεται το θέμα αν το δεδικασμένο για τη βάση της κριθείσας ένστασης επιδρά στην μεταγενέστερη αγωγή που έχει όμοια βάση. Απεναντίας, στην διοικητική δικονομία η διοίκηση είναι πάντοτε η εναγόμενη και αυτή μόνο προβάλλει ενστάσεις έναντι του ενάγοντος ιδιώτη.

Είναι επίσης γνωστό ότι η διοικητική δικονομία δεν γνωρίζει εκουσία δικαιοδοσία. Ως εκ τούτου, εν αντιθέσει με την πολιτική δικονομία, δεν τίθεται ο προβληματισμός σχετικά με το γεγονός ότι οι αποφάσεις αυτού του είδους δεν παράγουν δεδικασμένο.

Σε αντίθεση με την διοικητική δικονομία, στο χώρο της πολιτικής δικονομίας δεν έχει εισαχθεί έως σήμερα ο θεσμός της πιλοτικής δίκης. Για αυτό το λόγο, η επιστήμη και η νομολογία του αστικού δικονομικού δικαίου δεν προβληματίζονται σχετικά με το αν και έως ποιο σημείο οι συνέπειες της απόφασης επί πιλοτικής δίκης θα λειτουργούν αναδρομικά .

ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Το γενικότερο συμπέρασμα αυτής της έρευνας είναι ότι οι έννομες συνέπειες των αποφάσεων, ανάμεσα στο αστικό και το διοικητικό δίκαιο, εμφανίζουν έντονες ομοιότητες. Οι όποιες διαφοροποιήσεις είναι συχνά αποτέλεσμα των διαφορών τους ως προς το περιεχόμενο του ουσιαστικού δικαίου.

Παρά ταύτα, οι δύο δικονομίες θα μπορούσαν να ομογενοποιηθούν περισσότερο. Εξάλλου, η προσέγγιση των δύο δικονομιών ενδεχομένως καταστεί απαραίτητη με δεδομένο ότι η διεθνοποίηση, ο εξευρωπαϊσμός και η ιδιωτικοποίηση καθιστούν μειωμένης αξίας τη διάκριση ανάμεσα στο ιδιωτικό και το δημόσιο δίκαιο¹. Αυτή η προσέγγιση, πριν καθιερωθεί νομοθετικά, είναι σημαντικό να επιχειρηθεί δογματικά, προκειμένου να είναι αποτελεσματική και να προάγει την ασφάλεια δικαίου.

Από νομοτεχνική άποψη, οι διατάξεις από τα άρθρα 322, 324, 330, 331 ΚΠολΔ, θα μπορούσαν να ενσωματωθούν σε ένα άρθρο, στο πρότυπο του άρθρου 197 ΚΔΔ. Επίσης, στο πεδίο της αναγκαστικής εκτέλεσης, η περίπτωση 1) του άρθρου 909 ΚΠολΔ θα έπρεπε ρητά να καταργηθεί ή να αντικατασταθεί στο πρότυπο της διάταξης του άρθρου 80 παρ. 3 ΚΔΔ. Ως προς την διαπλαστική ενέργεια, η πολιτική δικονομία θα μπορούσε να ενσωματώσει τους νεωτερισμούς που εντοπίζονται στην διοικητική δικονομία, στις παραγράφους 3^α-3δ του άρθρου 50 του Προεδρικού Διατάγματος 18/1989, αν και αυτό άπτεται περισσότερο των αξιολογήσεων του ουσιαστικού νομοθέτη.

Από την άλλη μεριά, το διοικητικό δικονομικό δίκαιο θα αποκτούσε μεγαλύτερη συνοχή αν ενσωμάτωνε πληρέστερα τα πορίσματα της επιστήμης του αστικού δικονομικού δικαίου, όσον αφορά στην θεματική του δεδικασμένου. Με βάση την αφετηρία αυτή, ορισμένες προσθήκες στο άρθρο 50 παρ. 5 του πδ 18/89 θα ήταν χρήσιμες ούτως ώστε να μην απομένουν αμφιβολίες για τα όρια του δεδικασμένου των αποφάσεων του Συμβουλίου της Επικρατείας επί ακυρωτικών δικών.

Περισσότερο αναγκαία δείχνει να είναι σε κάποιον βαθμό η ενοποίηση του διοικητικού δικονομικού δικαίου, ώστε να μειωθεί η διασπορά των νομοθετικών διατάξεων και η παράλληλη συνύπαρξη περισσότερων διοικητικών δικονομιών. Σε αυτήν την προσπάθεια θα συμβάλει και η προωθούμενη πλέον ενοποίηση και κωδικοποίηση του δικονομικού δικαίου του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

1. Π. Ευστρατίου, Συστηματικά θεμέλια του ευρωπαϊκού διοικητικού δικαίου, 2016, σελ. 131.

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

- **Αθανασίου Λία**, παρατηρήσεις στην **ΕφΑθ 3865/98**, ΔΕΕ 1999, σελ. 727
- **Απαλλαγάκη Χαρίλεια**, Διαδικαστικά ζητήματα από την επίσπευση αναγκαστικής εκτελέσεως κατά του ελληνικού Δημοσίου, Δ 2004, σελ. 765.
- **Γέσιου – Φαλτσή Πελαγία**, Ζητήματα των ειδικών διατάξεων για τη λογοδοσία, Δ, Τόμος 28, σελ. 1264.
- **Γέσιου – Φαλτσή Πελαγία**, Νομιμοποίηση για αίτηση ανακλήσεως ασφαλιστικού μέτρου κατά το άρθρο 696 παρ. 1 ΚΠολΔ, ΕΔ 1989, σελ. 949.
- **Γέσιου – Φαλτσή Πελαγία**, Ουσιαστικού και δικονομικού δικαίου ζητήματα από την ένσταση περιορισμού της ευθύνης ασφαλιστικής εταιρείας, ΝοΒ 2016, σελ. 186.
- **Γέσιου – Φαλτσή Πελαγία**, Το δημόσιο ως παθητικό υποκείμενο αναγκαστικής εκτελέσεως, ΝοΒ 2013, σελ. 343.
- **Γεωργιάδης Απόστολος**, Συρροή αξιώσεων και συρροή νομίμων βάσεων της αξίωσης: ένας απολογισμός, ΧρΙΔ 2016, σελ. 8.
- **Γεωργιάδης Απόστολος**, σχόλιο σε **ΠΠΚερκ 168/72**, ΝοΒ 1973, σελ. 95
- **Γιαννακόπουλος Ηλίας**, παρατηρήσεις στη **ΜΠΒολ 49/11**, ΝοΒ 2012, σελ. 306.
- **Δεληκωστόπουλος Ιωάννης**, Ζητήματα δεδικασμένου και πραγματικών περιστατικών εξ επόψεως αναιρετικού ελέγχου, ΕΠολΔ 2009, σελ. 28.
- **Διαμαντάκος Στυλιανός**, Η ειδική διαδικασία του διαζυγίου, ΕΕΝ 1974, σελ. 1.
- **Διαμαντόπουλος Γεώργιος**, Οι διαπλαστικές αποφάσεις κατά τον ΚΠολΔ, ΕΔ 2011, σελ. 628.
- **Θεοδωράκης Γιώργος**, Δεν είναι αναγκαία η ύπαρξη των άρθρων 613 και 618 ΚΠολΔ, Δ, Τόμος 17, σελ. 85.
- **Καλαβρός Κωνσταντίνος**, Αναστολή κατ' άρθρο 565§2 ΚΠολΔ και των διαπλαστικών αποφάσεων, ΝοΒ 2008, σελ. 279.
- **Καλαβρός Κωνσταντίνος**, Ζητήματα δεδικασμένου, διαπλαστικής ενέργειας και τριτανakoπής, ΕΔ 1987, σελ. 1185.
- **Καλαβρός Κωνσταντίνος**, Περί του δεδικασμένου των κατά τη διαδικασία των γαμικών διαφορών εκδιδόμενων αποφάσεων, Δ, Τόμος 6, σελ. 615.
- **Καλαβρός Κωνσταντίνος**, Τα υποκειμενικά όρια των ενεργειών των διαπλαστικών αποφάσεων και των παρεπόμενων ενεργειών των δικαστικών αποφάσεων, Δ 1983, σελ. 352.
- **Καργάδος Π.**, παρέμβαση στο 11^ο Συνέδριο ΕΕΔ, Δ 1983, σελ. 421.
- **Καραμπατζός Αντώνης**, παρατηρήσεις στην **ΟΛΑΠ 3/14**, ΝοΒ 2014, σελ. 1131.

- **Καρδαράς Αθανάσιος**, Δεδικασμένο περί προδικαστικών ζητημάτων στις εργατικές διαφορές, ΔΕΕ 2008, σελ. 148.
- **Κασιμάτης Γιώργος**, Τα συνταγματικά όρια της αναγκαστικής εκτέλεσης κατά του ελληνικού Δημοσίου, Δ 2003, σελ. 1075.
- **Καστρήσιος Ελευθέριος**, παρατηρήσεις στην ΑΠ 41/03, ΧρΙΔ 2003, σελ. 448.
- **Κατηφόρης Νικόλαος**, παρατηρήσεις στην ΑΠ 335/15, ΕΠολΔ 2015, σελ. 338.
- **Κλαβανίδου Δέσποινα**, Η καταδολίευση των δανειστών μετά τον Ν. 2298/95, ΕΔ 1995, σελ. 1463.
- **Κονδύλης Διονύσιος**, Υποκειμενικά όρια δεδικασμένου, Δ 1983, σελ. 337.
- **Κουσουύλης Στέλιος**, Δεδικασμένο και μείωση της ποινικής ρήτηρας, ΕΠολΔ 2008, σελ. 180.
- **Κουσουύλης Στέλιος**, Τα αποτελέσματα της απόφασης επί συλλογικής αγωγής, ΔΕΕ 2002, σελ. 1100.
- **Κουσουύλης Στέλιος**, Φύση και υποκειμενικά όρια του δεδικασμένου, Δ 1988, σελ. 173.
- **Κρουσταλάκης Ευάγγελος**, Εκτέλεση κατά του δημοσίου Δ, 30, σελ. 244.
- **Μαντζουράνης Ιωάννης**, παρατηρήσεις στην ΑΠ 394/15, ΕφΑΔ 2015, σελ. 911.
- **Μαντζουράνης Ιωάννης**, παρατηρήσεις στην ΜΕΦΠειρ 74/16, ΕφΑΔ 2016, σελ. 746.
- **Ματθίας Στέφανος**, Άσκηση του δικαιώματος ακυρώσεως της δικαιοπραξίας με ένσταση, Δ 1978, σελ. 486.
- **Ματθίας Στέφανος**, Η νομική φύση και τα αποτελέσματα της συλλογικής αγωγής, ΕΔ 1997, σελ. 4.
- **Μητσόπουλος Γεώργιος**, Ανακοπή του εκ προσυμφώνου αγοραστού και κατόχου ακινήτου πτωχού επί καταχρηστική ασκήσει υπό του συνδίκου της δια πλειστηριασμού επισπευδομένης εκποιήσεως, ΕΔ 1984, σελ. 873.
- **Μητσόπουλος Γεώργιος**, Η ομοδικία κατά το παρ' ημίν δίκαιο, Δ 1979, σελ. 157
- **Μητσόπουλος Γεώργιος**, Η φύσις της εις δήλωσιν βουλήσεως καταδικαζούσης αποφάσεως, ΕΕΝ 1950, σελ. 321.
- **Μητσόπουλος Γεώργιος / Κεραμεύς Κωνσταντίνος**, Γνωμοδότηση, ΕΔ 1983, σελ. 4.
- **Μπαμπινιώτης Δημήτρης**, Το δεδικασμένο των αποφάσεων της εκουσίας δικαιοδοσίας, Δ 1997, σελ. 629.
- **Μπαμπινιώτης Δημήτριος**, Περί της επεκτάσεως του μεταβιβαστικού αποτελέσματος της έφεσης στα κεφάλαια της απόφασης που συνέχονται αναγκαία με το εκκληθέν, ΕΠολΔ 2015, σελ. 277.

- **Μπέης Κωνσταντίνος**, Η εκτελεστικότητα και η διαπλαστική ενέργεια των δικαστικών αποφάσεων, Δ 1971, σελ. 567.
- **Μπέης Κώστας**, Η αναγκαστική εκτέλεση κατά του δημοσίου και οι εκτελεστοί τίτλοι προς τούτο, Δ 2005, σελ. 683.
- **Μπέης Κώστας**, παρέμβαση στο 11^ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΕΕΔ, Δ 1983, σελ. 393.
- **Μπέης Κώστας**, σχόλιο σε ΠΠΑ 473/72, Δ 1972, σελ. 695
- **Μπέης Κώστας**, Τα αντικειμενικά όρια του δεδικασμένου κατά το ελληνικό δίκαιο, Δ 1988, σελ. 710.
- **Νίκας Νικόλαος**, Επέκταση των υποκειμενικών ορίων του δεδικασμένου στο φορέα του δικαιώματος από δίκες που διεξήγαγε ο μη δικαιούχος ή μη υπόχρεος διάδικος, Δ 1983, σελ. 386.
- **Νίκας Νικόλαος**, παρατηρήσεις στην ΕφΘεσ956/09, ΕΠολΔ 2010, σελ. 360.
- **Νίκας Νικόλαος**, παρατηρήσεις στην ΕφΘεσ2515/89, Δ 1991, σελ. 162.
- **Νίκας Νικόλαος**, Το δεδικασμένο εις τας έναντι αλλήλων σχέσεις των ομοδίκων, Δ, Τόμος 6, σελ. 218.
- **Οικονομόπουλος Γεώργιος/ Μητσόπουλος Γεώργιος**, Γνωμοδότηση, ΕΔ 1983, σελ. 749.
- **Πανταζόπουλος Στέφανος**, παρατηρήσεις στην ΑΠ 554/12, ΕΠολΔ 2012, σελ. 601
- **Πανταζόπουλος Στέφανος**, παρέμβαση στο 11^ο Πανελλήνιο Συνέδριο ΕΕΔ, Δ 1983, σελ. 383.
- **Παπαγιαννόπουλος Γεώργιος**, Αντικειμενικά όρια του δεδικασμένου στη διοικητική δίκη, ΔΔ 1999, σελ. 805.
- **Ποδηματά Ευαγγελία**, Ζητήματα από τη ρύθμιση της συλλογικής αγωγής, Αρμ 1997, σελ. 151 επ
- **Ποδηματά Ευαγγελία**, Σκέψεις για το δεδικασμένο στο πεδίο της διοικητικής δικονομίας, Αρμ 2005, σελ. 1714.
- **Ποδηματά Ευαγγελία**, Το δεδικασμένο στο πεδίο της διοικητικής δικονομίας, ΕΔ 2006, σελ. 629.
- **Πουλάκος Χρήστος**, Επί της υποχρέωσης προσκόμισης τραπεζικής εγγυητικής επιστολής ως όρους για την αναγκαστικής εκτέλεση σε βάρος του Δημοσίου, ΝοΒ 2016, σελ. 167.
- **Ρεντούλης Παντελεήμων**, Η τριτανακοπή στο γαλλικό αστικό δικονομικό δίκαιο, Δ 2005, σελ. 1082.
- **Σινανιώτης Λάμπρος**, Αι γαμικαί διαφοραί κατά τον ΚΠολΔ, Δ, Τόμος 1, σελ. 362.

- **Σινανιώτης Λάμπρος**, Υποκειμενικά όρια δεδουλευμένου αποφάσεως εκδοθείσης κατά εμπορικής εταιρείας, ΕΕΝ 1962, 260
- **Σοϊλεντάκης Νικόλαος**, Η μεταρρυθμιστική αγωγή στη διοικητική δικονομία, ΕΔΑΔΑ 2001, σελ. 635.
- **Σταθόπουλος Μιχαήλ**, Διαπλαστική απόφασις και πρόκλησις αυτής δι' ενστάσεως, ΝοΒ 1978 σελ. 1.
- **Σταματόπουλος Στέλιος**, Η προσωρινή εκτελεστότητα εναντίον του ελληνικού Δημοσίου, Δ 2000, σελ. 169.
- **Τζάκος Θεόδωρος**, Προϋποθέσεις αναγκαστικής εκτέλεσης σε βάρος του δημοσίου ΔΦΝ 2007, σελ. 1063.
- **Τσικρικός Δημήτριος**, Χρόνος επελεύσεως των συνεπειών μιας δικαστικής αποφάσεως η οποία κάνει δεκτή συλλογική αγωγή, ΔΕΕ 2008, σελ. 530.
- **Χατζηαντωνίου Μάρθα**, παρατηρήσεις στην ΜΠΑγριν 68/12, ΕφΑΔ 2012, σελ. 348.
- **Χατζιωάννου Βασίλειος**, παρατηρήσεις στην ΜΠΑ 189/16, ΝοΒ 2016, σελ. 887.
- **Χρυσανθάκης Χαράλαμπος**, Το <<απόλυτο>> δεδουλευμένο των ακυρωτικών αποφάσεων του Συμβουλίου της Επικρατείας, Δ 1990, σελ. 526.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **Ανδρέου Φίλιππος**, Η πολιτική αγωγή στην ποινική δίκη, 1998.
- **Απαλλαγάκη Χαρίκλεια**, Δεδικασμένο και εκτελεστότητα στα νομικά πρόσωπα και στα μέλη τους, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2001.
- **Αρβανιτάκης Πάρις**, Τα χρονικά όρια του δεδικασμένου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1995.
- **Βαθρακοκοίλης Βασίλης**, Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας, Ερμηνευτική – Νομολογιακή Ανάλυση (κατ' άρθρο), με τις τροποποιήσεις των Ν. 2145, 2172/93, 2207/94, 2298, 2331 και 2335/95, 2447/96, 2462 και 2479/97, Τόμος ΣΤ', Άρθρα 982-1054 και Εισαγωγικός Νόμος του ΚΠολΔ, Συνεργασία Ειρήνης Βαθρακοκοίλη, Αθήνα 1997, Βιβλιοθήκη Δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών.
- **Βασίλειον της Ελλάδος**, Υπουργείον Δικαιοσύνης, Πρακτικά των συνεδριάσεων της αναθεωρητικής επιτροπής του σχεδίου Κώδικος Πολιτικής Δικονομίας και Εισαγωγικού Νόμου, Αθήναι, Εθνικόν Τυπογραφείον 1967.
- **Βασίλειον της Ελλάδος**, Υπουργείον Δικαιοσύνης, Σχέδιον Πολιτικής Δικονομίας, Τόμος Δεύτερος, Αθήναι, Εθνικόν Τυπογραφείον, 1953
- **Βασίλειον της Ελλάδος**, Υπουργείον Δικαιοσύνης, Σχέδιον Πολιτικής Δικονομίας, Τόμος Τρίτος, Αθήναι, Εθνικόν Τυπογραφείον, 1951
- **Βασίλειον της Ελλάδος**, Υπουργείον Δικαιοσύνης, Σχέδιον Πολιτικής Δικονομίας, Τόμος Ογδοος (Η'), Αθήναι, Εθνικόν Τυπογραφείον, 1959
- **Γέσιου-Φαλτσή Πελαγία**, Αναγκαστική Εκτέλεση, Ι, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 1998.
- **Γέσιου-Φαλτσή Πελαγία**, Ανάπτυπα, Αφοί Σάκκουλα 1991.
- **Γέσιου-Φαλτσή Πελαγία**, Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτελέσεως ΙΙβ, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2018.
- **Γεωργιάδης Απόστολος**, Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου, 3^η έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002.
- **Γιαννακόπουλος Κωνσταντίνος** (επιμέλεια), Διοικητικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2004.
- **Γιαννακόπουλος Κωνσταντίνος**, Η υποχρέωση ανάκλησης ατομικών διοικητικών πράξεων <<όμοιων >> με ακυρωθείσα πράξη, 1998.
- **Γώγος Κωνσταντίνος**, Διαδικαστικά σφάλματα και ακύρωση των διοικητικών πράξεων, Νομική Βιβλιοθήκη, 2017.
- **Δαγτόγλου Π.Δ.**, Γενικό Διοικητικό Δίκαιο, 6^η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα– Θεσσαλονίκη, 2012.

- **Δαγτόγλου Π.Δ.**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 3^η έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2004.
- **Δαγτόγλου Π.Δ.**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, 6^η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2014.
- **Dacoronía Eugenia**, Dictionary of legal terms, 3rd edition, Nomiki Bibliothiki, 2015.
- **Δεληκωστόπουλος Ιωάννης**, Η αναζήτηση της αλήθειας στην πολιτική δίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2016.
- **Δεληκωστόπουλος Στέφανος**, Ερμηνεία Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, Αθήνα 2008, Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας.
- **Δεληκωστόπουλος Στέφανος**, Η αίτηση αναιρέσεως στο Συμβούλιο της Επικρατείας, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2000.
- **Δεληκωστόπουλος Στέφανος**, Η αυτονομία της ιδιωτικής βουλήσεως εν τη πολιτική δικονομία, Αθήνα, 1965.
- **Δεληκωστόπουλος Στέφανος**, Η δέσμευσις εκ διοικητικών πράξεων και αποφάσεων, Αθήναι, 1968.
- **Δένδιας Μιχαήλ**, Διοικητικό Δίκαιον Γ', Αθήναι, Βίκτωρ Παπαζήσης (εκδότης) 1965.
- **Δημητρίου Δημήτριος**, Δεδικασμένο επί δικονομικού ζητήματος, Θρακικές Νομικές Μελέτες, Τόμος 32, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1999.
- **Διαμαντόπουλος Γεώργιος**, Η ανακοπή κατά αναγκαστικού πλειστηριασμού ακινήτου κατά τον ΚΠολΔ, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2009.
- **Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών – Σχολή Νομικών Οικονομικών και Πολιτικών Επιστημών – Τμήμα Νομικής**, Τιμητικός Τόμος Γεωργίου Ράμμου, 1979.
- **Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών – Τμήμα Νομικής – Ερευνητικό Ινστιτούτο Δικονομικών Μελετών**, Αναμνηστικός Τόμος Στυλιανού Κουσούλη, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 2012.
- **Ένωση ελλήνων δικονομολόγων**, Αναμνηστικός Τόμος Καθηγητού Εμμ. Μιχελάκη, Αθήναι 1973.
- **Ένωση ελλήνων δικονομολόγων**, Αστική ευθύνη από αυτοκινητικά ατυχήματα, πρακτικά 21^{ου} συνεδρίου, Καλαμάτα, 19-21 Μαΐου 1995, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1997.
- **Ένωση ελλήνων δικονομολόγων**, Οι ενστάσεις στην πολιτική δίκη, πρακτικά 15^{ου} συνεδρίου, Λάρισα 20-22 Οκτωβρίου 1988, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1992.
- **Ένωση ελλήνων δικονομολόγων**, Τιμητικός Τόμος Γεωργίου Μητσόπουλου, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1993.

- **Ένωση ελλήνων δικονομολόγων – Δικηγορικός Σύλλογος Ηλείας – Δικηγορικός Σύλλογος Αμαλιάδος**, Το Δημόσιο και η Πολιτική Δίκη, 30^ο πανελλήνιο συνέδριο, Σκαφιδιά Ηλείας, 15-18 Σεπτεμβρίου 2005, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2006.
- **Ένωση ελλήνων δικονομολόγων – Δικηγορικός Σύλλογος Καλαμάτας**, Οι πραγματικοί ισχυρισμοί στην πολιτική δίκη, 32^ο πανελλήνιο συνέδριο, Καλαμάτα, 4-7 Οκτωβρίου 2007, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2008.
- **Ένωση ελλήνων δικονομολόγων – Δικηγορικός Σύλλογος Πατρών**, Ενώσεις προσώπων και λοιπές οντότητες στην πολιτική δίκη, 40^ο πανελλήνιο συνέδριο ενώσεως ελλήνων δικονομολόγων, Ρίο Αχαΐας 10-13 Σεπτεμβρίου 2015, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2016.
- **Ένωση ελλήνων δικονομολόγων – Δικηγορικός Σύλλογος Ρόδου**, Διαπλαστικές αγωγές, ενστάσεις και αποφάσεις, 35^ο πανελλήνιο συνέδριο, Ρόδος 9-12 Σεπτεμβρίου 2010, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2011.
- **Ένωση ελλήνων δικονομολόγων – Τμήμα Νομικής Α.Π. Θράκης – Δικηγορικός Σύλλογος Ροδόπης**, Ζητήματα της διοικητικής δίκης, 29^ο πανελλήνιο συνέδριο, Κομοτηνή, 9-12 Σεπτεμβρίου 2004, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2005.
- **Ερευνητικό Ινστιτούτο Δικονομικών Μελετών**, Τόμος 16, Το δεδικασμένο, Αθήνα 1989.
- **Εταιρία Οικογενειακού Δικαίου**, Σύγχρονες εξελίξεις για την ίδρυση και την κατάργηση της συγγένειας, Νομική Βιβλιοθήκη, 2019.
- **Ευστρατίου Παύλος – Μιχαήλ**, Συστηματικά θεμέλια του ελληνικού διοικητικού δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2013.
- **Ευστρατίου Παύλος – Μιχαήλ**, Συστηματικά θεμέλια του ευρωπαϊκού διοικητικού δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2016.
- **Ζώη Κωνσταντίνα**, Συλλογή νομολογίας Ελεγκτικού Συνεδρίου επί δικονομικών ζητημάτων, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002.
- **Καλαβρός Κωνσταντίνος**, Αιτήσεις και ισχυρισμοί στην πολιτική δίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2013.
- **Καλαβρός Κωνσταντίνος**, Πολιτική Δικονομία, Γενικό Μέρος, Διαδικασία στα Πρωτοβάθμια Δικαστήρια, 3^η Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2012.
- **Καλαβρός Κωνσταντίνος**, Το αντικείμενο της πολιτικής δίκης, ημιτόμος Β, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή (σειρά Θρακικές Νομικές Μελέτες, Τόμος 6), 1985.
- **Κεραμεύς Κωνσταντίνος**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 1986.
- **Κεραμεύς Κωνσταντίνος**, Ένδικα μέσα, Δ' Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2007.

- **Κεραμεύς Κωνσταντίνος**, Νομικές Μελέτες II, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1994.
- **Κεραμεύς Κωνσταντίνος**, Ουσιαστικόν δεδικασμένον περί προδικαστικών ζητημάτων, Εκδοτικός Οίκος Αφοί Π. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη – Αθήναι, 1967.
- **Κεραμεύς Κωνσταντίνος/Κονδύλης Διονύσιος/Νίκας Νικόλαος**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, Βιβλίο I, Εκδόσεις Σάκκουλα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη), 2000.
- **Κεραμεύς Κωνσταντίνος/Κονδύλης Διονύσιος/Νίκας Νικόλαος**, Ερμηνεία ΚΠολΔ, Βιβλίο II, Εκδόσεις Σάκκουλα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη), 2000.
- **Κεραμεύς Κωνσταντίνος / Κουσουλής Στυλιανός**, Εφαρμογές Πολιτικής Δικονομίας, 2^η έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002.
- **Κλαμαρής Νικόλαος / Κουσουλής Στυλιανός**, Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, Γενική εισαγωγή και διαδικασία στα πρωτοβάθμια Δικαστήρια, I, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2008.
- **Κονδύλης Διονύσιος**, Το δεδικασμένο κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2007.
- **Κονδύλης Διονύσιος**, Το δεδικασμένον κατά τον Κώδικαν Πολιτικής Δικονομίας, Αθήναι, 1983.
- **Κουκούτσης Γεώργιος**, Ερμηνεία ΠΔ 18/89, Νομική Βιβλιοθήκη, 2010.
- **Κουλούρης Νικόλαος**, Κυπριακή πολιτική δικονομία, Νομική Βιβλιοθήκη 2017.
- **Κουσουλής Στέλιος**, Η δέσμευση τρίτων από το δεδικασμένο, Εκδόσεις Σάκκουλα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη), 2007.
- **Κουσουλής Στέλιος**, Η κύρια παρέμβαση, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1987
- **Κουτούπα – Ρεγκάκου Ευαγγελία**, Το δεδικασμένο των αποφάσεων των διοικητικών δικαστηρίων, Εκδόσεις Σάκκουλα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη), 2002.
- **Λαζαράτος Πάνος**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 2014.
- **Λαζαράτος Πάνος**, Διοικητικό Δικονομικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα, 2013.
- **Μακρίδου Καλλιόπη**, Η αόριστη αγωγή και οι δυνατότητες θεραπείας της, Δ έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη), 2006.
- **Μακρίδου Καλλιόπη**, Οι Πρόσθετοι Λόγοι Έφεσης κατά τον ΚΠολΔ, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2000.
- **Makridou Kalliopi/Diamantopoulos Georgios**, Issues of estoppel and res judicata in Anglo-American and Greek law, Nomiki Bibliothiki, 2013.

- **Μαργαρίτης Μιχαήλ/Μαργαρίτη Άντα**, Ερμηνεία Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, Θεωρία-Νομολογία, Τόμος Ι, Ενημέρωση με τους Ν. 4055 & 4072/2012, Αθήνα, 2012, Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν Σάκκουλας.
- **Μαργαρίτης Μιχαήλ/Μαργαρίτη Άντα**, Ερμηνεία Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, Θεωρία-Νομολογία, Τόμος Ι, Αθήνα, 2018, Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν Σάκκουλας.
- **Μηχιώτης Δημήτριος**, Η αναγκαστική ομοδικία στην πολιτική δίκη, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2018.
- **Μητσόπουλος Γεώργιος**, Η αναγνωριστική αγωγή, Αθήναι 1947 (διδακτορική διατριβή – Νομική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών), έκδοση Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή 1989 (σειρά: Κλασική νομική βιβλιοθήκη, Τόμος 8)
- **Μητσόπουλος Γεώργιος**, Μελέται Γενικής Θεωρίας Δικαίου και Αστικού Δικονομικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήναι – Κομοτηνή, 1983
- **Μητσόπουλος Γεώργιος**, Πολιτική Δικονομία Α, Αθήναι 1972.
- **Μητσόπουλος Γεώργιος/Κεραμεύς Κωνσταντίνος**, Δώδεκα κοινές γνωμοδοτήσεις, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1996.
- **Μπαλής Γεώργιος**, Γενικά Αρχαί Αστικού Δικαίου, 7^η έκδοση, 1955.
- **Μπαμπινιώτης Δημήτρης**, Η έννοια της αναγκαιότητας στο άρθρο 331 ΚΠολΔ, 2008 (διδακτορική διατριβή – Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης), Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή (σειρά Θρακικές Νομικές Μελέτες, Τόμος 50)
- **Μπαμπινιώτης Δημήτρης**, Μεταβιβαστικό αποτέλεσμα της έφεσης και αντικείμενο της έκκλητης δίκης, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2016 (Δημοσιεύματα ΕΠολΔ, Τόμος 2).
- **Μπέης Κωνσταντίνος**, Η έννοια, η λειτουργία και η φύσις της δικαστικής αποφάσεως, Αθήναι 1972.
- **Μπέης Κωνσταντίνος**, Πολιτική Δικονομία, Αθήναι 1974.
- **Μπέης Κώστας**, Εισαγωγή στη δικονομική σκέψη, 3^η έκδοση, Εκδοτικός οίκος Αφοί Π. Σάκκουλα, Αθήνα, 1981.
- **Μπέης Κώστας**, Η διαλεκτική του δικονομικού δικαίου, IV, Συμβολές στην ερμηνεία του ΚΠολΔ, άρθρα 335 έως 558, Εκδόσεις EUNOMIA Verlag, Αθήνα, 1999.
- **Μπρίνιανς Ιωάννης**, Αναγκαστική Εκτέλεσις, Τόμος Πέμπτος, Νομική Φύσις Πλειστηριασμού-Συνέπειαι, Νομικά Ελαττώματα, Ανατροπή Κατασχέσεως, Εκούσιος Πλειστηριασμός, Κατάσχεσις Ειδικών Περιουσιακών Στοιχείων, Αναγκαστική Διαχείρισις, Προσωπική Κράτησις (άρθρα 1017-1054 ΚΠολΔ), Β' Έκδοσις, Ανατύπωσις, Α. Σάκκουλας, Αθήνα – Κομοτηνή, 1985.
- **Νίκας Νικόλαος**, Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτελέσεως, Γενικό μέρος, Ι, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2010.

- **Νίκας Νικόλαος**, Νομικές Μελέτες II, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2014.
- **Νίκας Νικόλαος**, Πολιτική Δικονομία II, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2005.
- **Νίκας Νικόλαος**, Πολιτική Δικονομία, III, Ένδικα Μέσα, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2007.
- **Νικολόπουλος Γιώργος**, Αναγκαστική Εκτέλεση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2002.
- **Νικολόπουλος Γιώργος**, Η έννοια και η λειτουργία της ενστάσεως στο αστικό δικονομικό δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 1987.
- **Παναγόπουλος Κώστας**, Το συναινετικό διαζύγιο, Ερευνητικό Ινστιτούτο Δικονομικών Μελετών, Τόμος 6, Αθήνα 1987.
- **Πανταζόπουλος Στέφανος**, Η τριτανακοπή κατά τον Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας (διδασκαρική διατριβή – Τμήμα Νομικής Πανεπιστημίου Αθηνών), Ερευνητικό Ινστιτούτο Δικονομικών Μελετών, Τόμος 17, Αθήνα 1989.
- **Πίψου Αήδα**, Δικαστική Διανομή, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2006.
- **Πίψου Αήδα**, Δικονομικά ζητήματα εμπράγματων αγωγών, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, 2000.
- **Ποδηματά Ευαγγελία**, Δεδικασμένο, αντικειμενικά όρια, ιδίως επί ενστάσεων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 1995.
- **Ποδηματά Ευαγγελία**, Δεδικασμένο, αντικειμενικά όρια, ιδίως επί ενστάσεων, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2002.
- **Πρακτικά Αναθεωρητικής Επιτροπής του Σχεδίου Κώδικος Πολιτικής Δικονομίας**, Αθήναι, 1967.
- **Πράτσικας Χρήστος**, Το δεδικασμένον κατά το αστικόν και δικονομικόν δίκαιον, Τυπογραφείο Α. Χαλούλου, Εν Αθήναις, 1929.
- **Ράικος Δημήτριος**, Το ένδικο βοήθημα της αγωγής στο πεδίο των διαφορών από διοικητικές συμβάσεις, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2009.
- **Ράμμος Γεώργιος**, Εγχειρίδιον Αστικού Δικονομικού Δικαίου, Αθήναι, Εκδοτικός Οίκος Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1978.
- **Ράμμος Γεώργιος**, Εγχειρίδιον Αστικού Δικονομικού Δικαίου, Τόμος Τρίτος, Αθήναι, Εκδοτικός Οίκος Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1982.
- **Ράμμος Γεώργιος / Κλαμαρής Νικόλαος / Ορφανίδης Γεώργιος**, Εγχειρίδιο Αστικού Δικονομικού Δικαίου, Ένδικα μέσα – Αναγκαστική εκτέλεση, Β Έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2015.

- **Ρεντούλης Παντελεήμων**, Τα δομικά και λειτουργικά γνωρίσματα του γαλλικού αστικού δικονομικού δικαίου, Ερευνητικό Ινστιτούτο Δικονομικών Μελετών, Τόμος 34, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2009.
- **Ρόκας Νικόλαος**, Εμπορικές Εταιρείες, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2006.
- **Σινανιώτης Λάμπρος**, Ερμηνεία(κατ' άρθρον) Κώδικος Πολιτικής Δικονομίας. Γ', Άρθρα 293-465, Εκδοτικός Οίκος Αντ. Σάκκουλα, Αθήναι, 1974.
- **Σοϊλεντάκης Νικόλαος**, Η απόδειξη και η απόφαση στη διοικητική δικονομία, Αθήνα, 2008, Δίκαιο & Οικονομία Π.Ν Σάκκουλας.
- **Σπηλιωτόπουλος Επαμεινώνδας**, Εγχειρίδιο Διοικητικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα – Κομοτηνή, 2000.
- **Σπηλιωτόπουλος Επαμεινώνδας**, Παραδόσεις Διοικητικού Δικαίου, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1977
- **Σταθόπουλος Μιχαήλ**, Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη), 2004.
- **Τσαντίνης Σπυρίδων**, Δεδικασμένο και νομική αιτία, Εκδόσεις Σάκκουλα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη), 2016 (Δημοσιεύματα ΕΠολΔ, Τόμος 1).
- **Τσικρικάς Δημήτριος**, Διαδικαστικές πράξεις, Εκδόσεις Σάκκουλα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη), 2017.
- **Τσικρικάς Δημήτριος**, Το Μεταβιβαστικό Αποτέλεσμα της Εφέσεως στην Πολιτική Δίκη, Βιβλιοθήκη Αστικού και Δικονομικού Δικαίου, Τόμος 28, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα–Κομοτηνή, 1996.
- **Φινοκαλιώτης Κωνσταντίνος**, Φορολογικό Δίκαιο, Εκδόσεις Σάκκουλα (Αθήνα-Θεσσαλονίκη), 2014
- **Φορτσάκης Θεόδωρος/Σαββαΐδου Κατερίνα**, Φορολογικό Δίκαιο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2013.
- **Χαμηλοθώρης Ιωάννης/Κλουκίνας Χαρίλαος/Κλουκίνας Θεμιστοκλής(Επιμέλεια), Γιαννοπούλου Έλενα(Συνεργασία)**, Δίκαιο Αναγκαστικής Εκτέλεσης, Αναγκαστική Διαχείριση – Προσωπική Κράτηση (Τόμος Πρώτος), Θεωρία-Νομολογία-Υποδείγματα, Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, Έκδοση 2003.
- **Χρυσανθάκης Χαράλαμπος**, Διοικητική Δικονομία, Ερμηνεία κατ' άρθρο, Νομική Βιβλιοθήκη, 2015
- **Χρυσανθάκης Χαράλαμπος**, Το <<δεδικασμένο>> της ακυρωτικής αποφάσεως του Συμβουλίου της Επικρατείας (Ερευνητικό Ινστιτούτο Δικονομικών Μελετών, Τόμος 23), Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα–Κομοτηνή, 1991.
- **Ψυχομάνης Σπυρίδων**, Δίκαιο Εμπορικών Εταιρειών, Εκδόσεις Σάκκουλα 2013

